

Matthias

VL 3723

B 9

Matthias

met bijlagen met 7 houtsn. in de tekst

31 E. pp. 141-172 beschrijving
van Voltaire van Nederl. hand, mogelijk
dit van de (ongenoemde) vertaler

50 5654

P R O E V E

V A N D E N

S M A A K E N P R O S A I S C H E N
S C H R Y F T R A N T

V A N

A S M U S.

*In vertaalde Fragmenten uit de WANDS;
BEKKER - BODE.*

T e U T R E C H T,
BY W. VAN YZERWORST.

1798.

MET dit stukje bieden wij den Nederlandschen Lezer eene kleine Proeve aan van den smaak en Profaischen Schrijftrant van een Man op wien het Noordlijk Duitschland nevens Klopstock roem draagt en billijk dragen mag, die reeds lange verdiend had onder ons bekend te zijn geweest; en wiers Schriften zig daar in bijzonder onderscheiden: datze met zoo veel Vernuft, Populariteit en Boert; zoo veel Ernst, Waarheidsliefde en Christendom in zig vereenigen.

Claudius, (zoo is de waare Naam van den Auteur) heeft zijne Schriften die meestal uit kleine stukjes bestonden; en of afzonderlijk waren in het Licht verscheenen, of in andere periodieke werken verspreid lagen, bij eengezamd en Uitgegeeven onder dezen algemeenen Tijtel: *ASMUS omnia sua*

*

sua SECUM portans, oder Samtliche weke des Wandsbecker-Bothen, thans reeds zes stukjes in klein Oétavo uitmakende. Ze zijn Mengelingen in Poëzij en Prosa, en behelzen: behalven eene enkele Overzetting, Eigene Gedachten over eenig gewichtig Onderwerp, Aankondigingen en beoordeelingen van een of ander Geruchtmakend Boek, Geestige Invalen eu Satyren, Gesprekken, Brieven, Parabelen, Fabelen, Vertellingen en dergelijke, en hier uit is deze Proeve genomen.

Zijn voordragt is Naïf en ongemeen, veelal valt hij in den Volkstoon, en in voldoening aan den Tittel, dikmaal in dien van eenen eerlijken Dorps-Bode. Hij is een vriend van Schertserij, maar zijn Scherts wekt altoos Ernst; en nooit spreekt hij met cenig ander dan dit edel doel: om namelijk de menschen meer bekend te maken met zig zelve, hen te doen lagchen over hunne Dwaasheden, of te doen bloozen over de meer openbare of verborgene gebreeken van hun Hart, hen meer bekend te maken met de hinderpalen van, en de wegen en middelen tot hunne innerlijke Rust en Blijdschap, en alzoo bevorderlijk te weezen aan hun waar Geluk.

Hij wijdt zijnen Arbeid toe aan zijnen vriend *HAIN*, zoo noemt hij den Dood, wiens Beeld-

te-

tenis hij ook in eene Plaat tegen over den Tijtel van het eerste stuk in een Menschengeramte voorstelt, en doet dat, (wij voegen dien om zijne aartigheid hier in) met deeze

O P D R A G T.

„ Ik heb de Eer bekend te zijn met uwen
„ Heer Broeder die mijn goede Vriend en Be-
„ gunstiger is, ook had ik nog wel andere
„ Adresfen aan u; maar mij dacht de kortste
„ weg was de beste. Gij zijt niet voor Adres-
„ fen, en het was nooit uwe gewoonte veele
„ Complimenten te maken.”

„ Er moeten menschen zijn, men noemtze
„ sterke Geesten, die zig in hun geheele Leven
„ door de gedachten aan *Hain* niet onrusten
„ laaten, en zelfs wel *agter zijnen Rug* met
„ hem en zijne dunne beenen spotten. Zulk
„ een sterke Geest ben ik niet, 't is mij,
„ om de waarheid te zeggen, iedermaal als ik
„ u aanzie, of mij 't koude water langs den
„ rug loopt. En toch kan ik gelooven, dat
„ gij een *goed* Man zijt voor die u genoeg-
„ zaam kent; en het is mij waarlijk als voelde
„ ik een soort van Heimwee naar U, en als

* 2

„ had-

„ hadde ik een goed toevertrouwen tot U,
 „ gij oude *Robbert POORTIER!* dat
 „ gij ook eenmaal komen zult om mij mijnen
 „ *smachtrien los te maken*, en mij tot bectere
 „ Tijden veilig aan mijne Plaatze ter ruste
 „ neêr te leggen.”

„ Ik heb daar een Boekje geschreeven, en
 „ brnge 'U dat: 't is Poëzij en Prosa. Ik weet
 „ niet of ge een Liefhebber van Gedichten
 „ zijt; maar ik zou het haast niet denken,
 „ daarge over het geheel geen korstwijl duldt,
 „ en de tijden gelijk men wil voorbij zouden
 „ zijn, in welken de Gedichten iets meerder
 „ waren. Een en ander in het Boekje zal
 „ u hoope ik niet geheel misvallen; het meeste
 „ is Lijstwerk en kleine Snuisterij; doe er
 „ mede wat gij wilt.

„ De Ouden (zoo vervolgt hij in eene bij-
 „ gevoegde aanmerking) moeten hem anders heb-
 „ ben afgebeeld: als een Jager in den Mantel
 „ der Nacht, en de Grieken: als een Jonge-
 „ ling, die in eene rustige houding met een
 „ neergeflagen droevig oog de Fakkels des Le-
 „ vens

„ vens naast het Lijk uitbluscht. Een schoon
„ Beeld voorwaar, en eene zeer troostrijke
„ crinnering van *Hain* aan zijne Familie en
„ bijzonder aan zijnen *Broeder*; immers als
„ men zig zoo eenen geheelen Dag lang
„ moede en mat geloopen heeft, en het nu
„ eindelijk Avond geworden, en daar in zoo
„ verre gekomen is, dat men het Licht zal
„ uitdoen — dan heeft men nu toch ook
„ den Nacht voor zig waar in men uit kan
„ rusten! en als het dan nog daar en boven
„ den anderen Morgen Feestdag is!! In de
„ daad dat is een goed Beeld van *Hain*;
„ evenwel ben ik maar liever bij mijnen Kneu-
„ kelman gebleeven. Zoo staat hij in onze
„ Kerk, en zoo heb ik hem mij altijd van klein
„ af voorgesteld dat hij over de Graven hee-
„ nen stappen moeste, als één van ons kinde-
„ ren 'savonds eens grilde, en Moeder dan
„ zeide: dat de Dood over ons Graf geloopen
„ ware. Hij is zoo ook dunkt mij zeer
„ mooi, en als men hem maar lang genoeg
„ aanziet krijgt hij ten laatste, zelfs een ge-
„ heel vriendlijk voorkomen.”

Smaakt deeze eerste Proeve, en wektze enige graagte, dan vinden wij ons ligtelijk daar door opgewekt om het hier bij niet te laten; maar bij vervolg van tijd nog wel iets meerder van Asmus te geven, waartoe een goede voorraad voor handen is.

17 Octob. 1798.

DE VERTALER.

I N H O U D.

- OVER DE NIEUWE STAATKUNDE . . . Bladz. 1
*1793. afzonderlijk uitgegeven en
naderhand ingevoegd in 't 6 deel.*
- BRIEFWISSELING, TUSSCHEN MIJ EN MIJNEN
OOM, BETREFFENDE DE ORTHODOXIE EN
GODSDIENSTVERBEETERINGEN, 3 deel. . . 53
- BRIEFWISSELING, TUSSCHEN DEZELVE OVER
HET VERBEETEREN DER KERKLIEDEREN,
5 deel. 58
- BRIEFWISSELING, MET MIJ ZELVEN, 5 deel. . 60
- PARABEL 64
5 deel.

VIII I N H O U D.

GESPREKKEN, OVER DE VRIJHEID, 1790. Bladz. 66
5 deel.

OVER EENIGE SPREUKEN VAN SALOMONS

PREDIKER 92
4 deel.

ZOO ZIJ HET AARDRIJK OM UWENT WILLE

VERVLOEKT 107
4 deel.

BRIEVEN AAN ANDRIES 109
4 deel.

BRIEF AAN DENZELVEN 130
3 deel.

OVER

OVER DE NIEUWE
STAATKUNDE.

INLEIDING.

ALLE Bijdragers en Uitgevers belooven hunnen lezers de waarheid; ik ook. Maar te gelijk moet ik in oprechtheid zeggen, dat ik niet zonder vreeze ben, of wel alle Bijdragers en Uitgevers, mij zelven niet uitgezonderd, in staat zijn te houden, het geen zij belooven. Eigenlijk kan men slechts geven het geen men heeft, en meermalen heeft men niet, het geen men meent te hebben. Gewisfelijk ja, de waarheid behoorde altoos en in alle gevallen ons te leiden, — maar! meestal leiden wij haar; en dan meenen wij wel haar te hebben, maar wij hebben haar niet. Ondertusfchen wordt dat zoo naauw niet meer genomen, en het gemeen gebruik blijft toch nog vorderen, dat men de waarheid ten minften belooft. De lezer heeft indedaad nog reden zig zeer voldaan te houden

Λ

van

van den Auteur, die hem maar niets anders voor- draagt dan 't geen hij eerlijk meent, en zijne waare voor niets meer uitvent dan 't geen ze wezenlijk is, zijne meening namelijk; wijl 't hem als dan vrij- gelaten wordt zelve toe te zien; meening tegen meening te vergelijken, en zig alzo te hoeden voor schaade.

Er heerfchen ten onzen tijde gelijk ieder weet politieke meeningen, die van de vroegere, en anders vrij algemeen aangenomene geheellijk afwij- ken; een zo genaamd *Nieuw* stfifel, dat tegen het *Oude*, 't welk tot hier toe onder verfchillende ge- daantens in de wereld omhelsd en gevolgd wierd, regelrecht overftaat. Men is met dit *nieuw* stfifel juist niet zeer geheim of agterhoudend geweest; zoo dat men anders volftaan zou kunnen, met het als genoegzaam bekend hier slechts te noemen. Dan daar het van allen niet op dezelfde wijze, maar met veranderingen en met meerder of minder befchei- denheid, of ook wel onbefchoftheid voorgedragen wordt; zoo zullen wij ten overvloede hier, het een en ander uit hetzelfde aanvoeren, ten einde ieder zelve zie wat er zij van de zaak, en oordeele of hij zig met de Hoofdfukken vereenigen kunne.

Naar het *oude* stfifel; zijn in een groot Huis, gouden, zilveren en aarden vaten, fommigen ter eere, andere ter oneere; naar het *nieuwe*: zijn alle vaten gelijk, in stoffe en in vorm. Naar het *oude*: is de Koning, de Regeering, de Regent enz. *Regent*, en de Onderdaan is *Onderdaan*; naar het *nieuwe*: zijn alle menfchen vrij, en hebben gelijke rechten. Naar
het

het *oude*: maakt de Overigheid de wetten, en de onderdaan volgt die op; naar het *nieuwe* hebben alle burgers van den staat recht en aandeel tot en aan de wetgeving. Naar het *oude*: is de onderdaan uit nood onderdaan, niet alleen om der straffen, maar ook om des gewetens wille; naar het *nieuwe*: uit juiste verstandsbegrippen, uit een filosofisch principe. Naar het *oude*: is er geene macht dan van God, en zijn de machten die er zijn, van God verordineerd; naar het *nieuwe*: maakt de mensch zijne eigen inrichtingen, en berust alle macht bij het volk zelve, 't welk daar mede bekleedt en daar van ontkleedt, wanneer en wie het wil. In 't kort, naar het *oude stelsel*: is de koning enz, een herder, die zijne kudde in grazige beemden weidt, een vader die zijne kinderen bewaakt en verzorgt, een weldadige geest van hoogerhand verordend, om voor zijn volk te denken en te willen, en met stille en werkzame liefde altijd boven hetzelve te zweeven; en het volk, dat zekere van deszelfs rechten en het burgerlijk zelfdenken en zelfwillen afgestaan heeft, leeft in geloof en in vertrouwen: en het *nieuwe stelsel*, schijnt naar luid onzer schrijven, alles te zamen genomen, eene algemeene *zuivere* verstandsregeering mede te brengen, volgens hetzelve doen de staatsburgers alles zelve; de schapen weiden zig in de groene beemden zelve; de kinderen waaken en zorgen over en voor zig zelve; het volk zweeft zelve boven zig zelve; met één woord: ieder enkel mensch verkeert in het genot en in de beoeffening zijner eigene rechten, en moet als

staatsburger zelfdenken en zelfwillen, — en deswegens behoort hij nu aangaande de rechten van den mensch enz. onderricht en verlicht te worden e. z. v.

De zaak heeft ééne zijde, van welke haar beziën, dit *nieuw* stelsel niet van allen schijn ontbloot is. Het *oude* is ontegenzeggelijk aangroote misbruiken onderhevig, en *het schijnt*, dat het nieuwe strekken zal moeten om die misbruiken te weeren en te verhelpen. En over het geheel zou het ontwerp, om ieder enkel mensch als een wezen dat verstand en wil heeft te behandelen, indien het anders maar uitvoerbaar ware, edel en lofwaardig zijn. Eindelijk: of de mensch als mensch zijne rechten hebbe, zal bezwaarlijk door iemand in twijffel kunnen getrokken worden, — hier kan gevolgtijk het „nadenken en herkaauwen, en eene gevoelige ter harte-neeming” niemand ten kwade geduid worden, niemand tot oneere, maar wel integendeel tot eere verftrekken; en wanneer men in een zaak van zoo ernstigen aart maar doordraaft, en als reeds uitgemaakt aanneemt het geen eerst nog uitgemaakt moet worden: indien men zoo maar aanftonds aan het werk valt, en heimlijk en in 't openbaar, in couranten en vliegende bladen, in gezouten en ongezouten taal, zagtelijk en met onftuimigheid, van vrijheid en menfchen rechten fpreekt en predikt, en zonder de minfte bepaling of voorwaarde de menfchen zijne verlichting uitvent; zoo fchijnt die manier van procedeeën wat voorbarig en oproerig, en *de Cancelier van Ephezen*, zou er van zeg-

zeggen: „ Gij mannen van *Ephezen*, wat mensche
„ is er toch die niet weet dat het volk niet onder-
„ drukt en vertrapt moge worden, die niet erkent
„ dat de mensch zijne rechten hebbe? Dewijl dan
„ deze dingen onwederspreekelijk zijn, zoo is 't
„ behoorlijk dat gij stille zijt en niets onbedachts
„ en doet — indien dan iemand tegen iemand
„ eenige zaake heeft, de Rechtdagen worden ge-
„ houden en daar zijn Stadhouders, laatze elkan-
„ deren verklagen. En indien gij iet van andere
„ dingen verzoekt dat zal in eene wettelijke verga-
„ dering beslist worden, Want wij staan in
„ gevaar, dat wij van oproer zullen verklaagd wor-
„ den om den tijd van heden, alzoo er geene oor-
„ zake is, waar door wij reden zullen kunnen ge-
„ ven van dezen oploop.”

Ik zegge de procedure schijnt een weinig voor-
barig en overijld gedreven te worden. — Wij
dwalen alle menigvuldiglijk. En het zou toch
kunnen zijn, dat wij ook hier dwaalden; hier: waar
de dwaling zoo ligt begaan wordt, en zoo zwaar
te vermijden is; waar de boogschutter niet enkelijk
op zijne handen heeft te zien, maar ook te beree-
kenen heeft wat de pijl doen en uitwerken zal, als
hij eenmaal daar henen gevlogen en nu niet meer in
zijne macht is; hier, waar het niet genoeg is, dat
de regenboog met schoone verwen aan den Hemel
praalt, maar waar hij ook op de Aarde moet kunnen
nedergebogen worden, zonder dat hij zijne verwen
verlieze, en waar er eene meer dan gemeene erva-
ring en eene fijne wiskunde toebehoort, om bij zijne

kunsthewerking de straalbreeking voor uit zeeker te berekenen. Want wij moeten toch dat alleen maar willen, wat bij slot van reekening waarachtig waar en goed is, en niet het geen slechts flikkert en schijnt.

Het *nieuwe* systema nu heeft grooten ingang en veele aanhangers gevonden onder alle clasfen van menschen, en dat was meer te vermoeden, dan het te verwonderen is. *Kwalyk gezinde* menschen konden verwachten hunne reekening daar bij te vinden; *iedele en ligtzinnige* menschen waren van alle tijden iedel en ligtzinnig, en regeeren doen wij allen gaarne. Ook *goedgezinden* waren niet geheellijk schootvrij. Derzelve edel misnoegen over de vernedering en smaad, die de menschen van alle tijden van de Tijrannij hebben moeten verduuren, kon zig bij hun verlevendigen, en het nieuw stelsel kon zig aan hun oog zoo voordoen, als gaave het, in beantwoording hunner vuurige wenschen om verbetering, van verre land te zien; zij konden daar zig hun nageslacht in stille d bij zig zelve eenen dag des heils toewenschten; zig door een schijnbaar morgenrood verrasfen laten, om het heil van deze zijde te verwachten en dat met vreugdgejuich te gemoet te gaan.

En indien dat heil indedaad aan 't daagen ware, wie zou dan niet gaarne met hun gaan! — Het hart toch van elk edel mensch is in het binnenste van hem gestemd tot liefde en welwillendheid! — En wordt niet bevreedigd dan door eene ongeftoorde en algemeene gelukzaligheid, welkers bronnen zig
mild

mild om hoog verheffen en rondom zig heenen tot aan den gezichteinder toe, alles met zegen besproeien.

Maar wie nu overtuigd is, dat van deze zijde, niets dan onorde, en ongeluk, en geen heil te verwachten zij; en dat het *oude* stelsel, met al deszelfs gebreken, het eenige zij dat de menschen te zaam vereenigd houden en gelukkig maken kan; — zal die ook met de meenigte medeloopen en juichen? — Dit kan noch mag hij niet! neen! hij moet nu men er toch eenmaal over in redewisfeling gekoomen is, getrouw en zonder agterhoudendheid er tegen zeggen, wat hij er tegen weet te zeggen, en alles wat hij er tegen weet: — hij moet in geenerhande wijze op bijval zien, en zijnen dank aan Gode te goed houden. Hij moet zeggen wat waarheid is, wat tot den vrede dient, en wat tot onderlinge verbetering strekken kan. Hij moet dat doen op eenen zachten vriendlijken toon. Hoewel een weinig ijvers hem niet ten kwade zou te duiden zijn. Want de zaak is ijver waardig; en de Leeuw die haare Jongen verdedigt, pleeg het niet slechts te laten berusten bij wat te kwispelen met haaren staart.

Zoo lang politicke meeningen in de hoogere Atmosfeer van 't gebied der Geleerden behandeld worden, gaat zulks de meenigte onder op de laage aarde minder aan. Wie zig wel toegerust en van moed en talenten voorzien, gevoelt, kan heenen gaan en naar eere streeven, en wie zig daar van ontbloot bespeurd, kan rustig te huis blijven, en bloot aanschouwer wezen. Maar zedert die verschillende

gevoelens hier en daar zijn afgedaald tot onze lagere gewesten, is het geheel anders met de zaak gelee- gen, en al wat leven ontvangen heeft, groot en klein, neemt er deel aan, op het minste gerucht springt ieder een, de eerste de beste te voorfchijn; niet zoo zeer om dat hij wat te vorderen heeft, om dat hij gelijk wil hebben of naar eere streeft, maar veel meer om zelve toe te zien, om dat hij in een zaak van zoo veel gewigt zig niets wil laten wijs- maaken; niet met Helm en Pantfier als ten strijde toegerust, maar zoo als hij gaat en staat, als die zig meer om anderen dan om zig zelve bekome- mert; met open borst, en zonder ter wereld iets te hebben waarop hij zig zoude kunnen verlaaten.

En even dit is ook mijn geval. Ik ben niets, en ik heb niets waar op ik steunen zoude. Maar ik ben geen haater mijner medemenschen. Ik heb ook een hart in mijn lijf, en het is mij niet om 't even of het mij en mijne medemenschen wel of kwalijk gaa.

Ik zie ook zeer wel en zoo goed als anderen in, dat veele dingen, in de wereld anders zijn konden, en zijn moesten, en dat er wel verbeete- ring nodig ware; alleen komt het mij voor dat de verbeteringen niet erger moeten zijn dan het kwaad zelve dat men verbeteren wil; dat men zijnen kop niet moet ten besten geven om het oor- lapje te redden, en dat een kleiner geluk, dat men daadlijk heeft beeter zij, dan een grooter dat men in 't onzeker te gemoet ziet. e. z. v.

Ook komt het mij zoo voor, dat het de uiterlijke in-

inrichtingen niet zoo zeer of alleen zijn, die het doen. Holland bij voorbeeld was een Republiek, en toch waren er misnoegden. Het ligt derhalven aan den mensch. Nooit is 't hem van pas of naar zijn zin; altijd wil hij wat anders en wat nieuws; wil altijd bouwen en verbeteren; is nooit rijk, nooit machtig, nooit geëerd genoeg; en het is de mensch die goede inrichtingen slecht, en slechte inrichtingen goed maakt. De mensch gevolglijk moet verbeterd worden; en dat indien ik raaden zoude, niet van buiten naar binnen. Men draait toch niet aan de wijzer, om het binnenwerk van het Horologie te herstellen, maar men verbetert het binnenwerk om de wijzer goed te doen gaan. Even zoo zoude ik wenschen dat ook bij de menschen, niet geduurig aan de wijzer gedraaid, maar het binnenwerk verbeterd wierde, ten einde het zig daarna op de wijzerplaat alles van zelve mochte vinden; ik zou dunkt mij over het geheel eene verbetering wenschen, door welke niet de eene mensch ten koste van de andere, de eene partij ten koste van de andere, het eene volk ten koste van het andere, maar waar door alle menschen, alle partijen, alle volkeren gelijkelyk geholpen wierden; in 't kort eene verbetering welke de bozen, goed; de kwalijkgezinden, welgezind; de dwazen, wijs; de trouwlozen, getrouw; en zoo zonder uitzondering alle menschen, hooge en laage, vorsten en onderdanen, vrienden en vijanden, tot goede, bescheidene, barmhartige, grootmoedige, edele en gelukkige Menschen maakte.

Dat is zoo mijne meening, en daar aan houde ik mij.

En in deze gezindheid wilde ik nu, gelijk *Alfred* den Harpenaar, uitgaan, en het vijandlijk leger bezien.

VOORLOPIGE ZWARIGHEDEN EN TWIJFFELINGEN AANGAANDE HET NIEUWE SYSTEMA.

Indien aan ons bewooners van deze aarde eens eene nieuwe Zon wierd aangeboden, gesteld ook dat haare glans en stralen die van de oude overtroffen, en indien het ons op den 20 Maart, wanneer het teken van den Ram zal ingetreden, en wederom een Nieuwjaar begonnen worden, vrijgesteld wierd te kiezen: tusfchen de oude en de nieuwe zon; zouden wij dan zoo maar aanstonds toegrijpen? — Ik twijffel er wel niet aan, dat veelen hun stembillet voor de nieuwe Zon zouden afgeeven; maar ik houde het voor even zeker, dat dit onbedacht en onverijld zou gehandeld wezen, en dat men ten minften eenen omloop dezer nieuwe Zon, door alle de twaalf teekenen van den dierenriem heenen, had behooren af te wachten, om te zien: of zij ook waarlijk die dienften bewees die men van eene zon verwacht, en welk de oude met de daad in zoo lange bewezen heeft. Beeter, is gewisfelijk beeter, maar onbezien en onbeproofd is verkleefdheid en vooringenomenheid aan en voor het oude edeler dan gezetheid en vooringenomenheid op en voor het nieuwe. Indien gevolgljk de beide zonnen

nen gelijk stonden; zoo zou men voor de oude moeten zijn, en dat van rechtswegen. Zij heeft ons geslacht zoo lange bescheenen; onze ouders, en voorouders hebben zoo lange onder haar geleefd, bij haar licht gezien, en aan hare stralen zig verwarmd; zij heeft, offchoon ze al hier en daar een ontweder te wege bragt, en een enkelen oogst mislukken of verbranden deed; zij heeft toch evenwel 't gezaai onzer vaders en moeders zoo dikmaäl gerijpt, en hun en ons zoo meenig een voorraad van Appelen en Peeren gekweekt; en — het zou immers ondankbaar zijn: die oude vriendin en weldoenster te laten vaaren, en zig aan eenen nieuw aankomenden Flonkeraar te verhechten.

Het geen de oude zon is in opzicht tot de nieuwe, dat is eene tot hier toe standgehoudenhebbende inrichting, tegen eene andere, voor ieder enkel land, en het *oude systema* tegen het *nieuwe* voor de geheele wereld. Doch dit zou alleen dan zoo zijn, wanneer beide stelsels even goed waren en dit schijnt het geval nog niet te weezen; want, behalven dat de oude zon reeds zoo lang gescheenen heeft, heeft de nieuwe nog zeer veel tegen zig; dat ons al aanstonds voor de deur van haren Tempel, en op de trap zelfs reeds in 't oog valt.

Als bij voorbeeld, het schijnt zeer natuurlijk; dat een of weinigen veelen regeeren; maar onnatuurlijk daar en tegen dat veelen eenen regeeren; nog onnatuurlijker echter: dat veelen veelen regeeren zouden. Ieder enkel mensch heeft met zigzelve de handen vol werks, kan met zig zelf alleen
niet

niet te recht koomen, en zig brengen noch houden daar hij wezen moet. En evenwel zou hier in eenen staat b. v. van slechts 1000000 menschen, ieder enkel mensch dit eerst met zig zelve en dan nog met 199999 anderen gedaan kunnen krijgen.

Nog iets dat onnatuurlijk of tegennatuurlijk schijnt. Naar het *oude* systema zijn de staatskrachten tweërlei, *eenige* actief, *andere* passief, man en vrouw; naar het *nieuwe* zijn zij man en vrouw te gelijk, en gevolglijk van eenen Harmaphroditischen aart. Physisch gesproken, is echter het eerste, de gang en werking der Natuur; en het andere, *gewoonlijk*, eene misgreep.

Zoo valt bij het *nieuw* systema ook dat zeer in het oog, dat van den beginne der wereld af aan, tot heden toe, gedurende een tijdverloop van bijna zesduizend jaren, altijd Monarchien bestaan hebben, en dat nu, aan het eind dier zesduizend jaren, ontdekt wordt, dat er nooit geene hadden behooren te bestaan. Van zekere vermaarde stad verhaalt men wel, dat aldaar de voor 't gerecht betrokkenen en ondervraagden eerst gehangen worden, en dat men daarna hun proces opmaakt. Maar het gantsche menschelijk geslacht van zijnen oorsprong af aan tot heden toe zulk eene handelwijze toe te dichtten schijnt wat verre te gaan.

Zoo is verder de algemeene bijval en de gemakkelijke ingang, die het *nieuwe* systema vindt eenigfints bedenkelijk. Het is met onze ziele als met ons ligchaam. Zij heeft ook een *Tonge* en heeft een *Maag*. De Tonge voldoet het bittere niet, maar

maar voor de Maag is het heilzaam en gezond; en, 't geen de Maag bederft, smaakt de Tonge wel. Maar nu is het een oud zeggen, dat de waarheid niet zoet zij.

Ook dat verwekt eenigen twijffel, dat de voorstanders van het *nieuw* systema zelfs niet allen recht te vertrouwen schijnen, en dat de bescheidensten onder hen in de daad wat schoorvoetend zijn; en liever niet te verre zouden willen voordrukken.

Maar zeer grooten twijffel en veele bedenkelijkheid verwekt het kennelijk onderscheid in den aart en innerlijke gesteldheid der staatsburgers van het *oud-* en *nieuw-*systema zelve. Een mensch die zijne rechten afstaat en die aan God en zijnen Koning toevertrouwt, is in zigzelve een lievenswaardig mensch; indien hij niet reeds goed is, zoo maakt het hem de liefde; en met hem kan en wil men gaarne handelen, deze mensch gevoelt zig innerlijk vergenoegd, en is niet in staat buiten zig eenig leed te veroorzaaken. Hij is gehoorzaam, wilvaardig, bescheiden, en vordert altijd minder dan hij vorderen konde

Maar wat kan men, (uitzonderingen daargelaten) van een mensch verwachten, die niemand vertrouwt; die alles zelf bezien en belasten moet, en die altijd op zijne rechten zit gelijk een broeds Hoen op haare Eieren? Indien deze niet zeer vast in zijne schoenen staat, zoo brengt het nieuwe licht hem tot den val; en, onbezien, kan hij geen goede nabuur zijn. Hij draágt natuurlijk altijd de lijst zijner rechten in den zak, is onstuimig, wantrouwig, vordert

dert nooit iets minder dan hij vorderen kan en weet altijd alles beter. — En nu een geheelen staat van zulke *Rechtsgeleerden!*

De eerste Koningen van alle oude volken waren Goden of halve Goden, zoonen der zon en der sterren; en ons latere geslachten wierden de koningen en overheden nog van God gegeven. De volkeren hadden dan tot hier toe, om geregeerd te worden, nodig eenen God en eene Overigheid. Thans behoeft de mensch noch den eenen noch de andere, hij kan alles zelve doen en uitvoeren. Deeze verandering in den mensch is groot en onbegrijpelijk, en waardoor toch bewerkt geworden? Door de ontdekking der rechten van den mensch. Maar hoe is dat mogelijk? En hoe is dat toegegaan? — Rechten zijn toch ten laatste slechts rechten en geene krachten, en daar bij zijn deze rechten niet eens op nieuw aangekoomen, maar alleen ontdekt geworden! — Men zal vermoedelijk zeggen: de volkeren *tot op onzen tijd* behoefden dat alles niet zoo zeer, maar stonden alleenlijk in den waan, van dat te behoeven. Ja, maar de menschen *van onzen tijd* schijnen dat alles niet te kunnen ontbeeren, maar staan slechts in den waan dat zij het ontbeeren kunnen.

Ook de nieuwgedaane ontdekking der rechten van den mensch zelve heeft veel onbegrijpelijks, veel waarmede men zig zoo niet vereenigen kan. Deeze rechten moeten gewisfelijk bestaan hebben zedert den aanvang der wereld af, want de eerste menschen hadden er dezelfde aanspraak op als de laatste, zij

zij zijn er derhalven geweest van de schepping der wereld af aan. En toch zijn zij zoo lang verborgen gebleeven! zijn thans allereerst aan den dag gekomen! en geen van zoo veele groote, wijze en wereldberoemde Mannen heeft iets van dezelve vermoed! — Geen Egyptenaar! — geen Griek! — geen *Socrates!* — geen *Plato!* — geen *Confucius!* — geen *Newton!* — geen *Leibnits!* — Niemand!

TUSSCHEN-BESCHOUWING VAN DE BE-
KENDMAKING DER RECHTEN VAN
DEN MENSCH.

Den 2 October 1789. erkende bij eene vormlijke declaratie de Fransche Nationale Vergadering te *Verfailles* de volgende Rechten van den Mensch en Burger, en leide ze den Koning ter bekrachtiging voor:

- Art. 1.* Alle Menschen worden gebooren en blijven, gelijk in rechten. Het Maatschappelijk onderscheid kan in niets anders dan in 't gemeene welzijn gegrond zijn.
2. Het oogmerk van alle Burgerlijke vereeniging, is de handhaving der natuurlijke en onvervreembare Rechten van den Mensch. Deze rechten zijn: vrijheid, eigendom, veiligheid en tegenstand aan onderdrukking.

3. Het

3. Het beginzel van alle opperste Macht, berust wezenlijk in het volk. Geen vergadering, geen enkel mensch, kan in eenig geval eenig gezach uitoeffenen zonder uitdrukkelijke opdracht van hetzelfde.
4. De vrijheid bestaat in alles te kunnen doen, wat een ander niet benadeelt: gevolgtijk heeft de uitoeffening der natuurlijke rechten van elken mensch geene bepalingen dan dezulke, die de andere leden der maatschappij het genot derzelve rechten verzekeren. Deze bepalingen kunnen niet anders dan door de wet worden daargesteld.
5. De wet kan niets anders verbieden, dan zulke daden die de maatschappij nadeelig zijn. Alles wat niet door de wet verboden is, kan niet verhinderd worden, en niemand kan gedwongen worden iets te doen, dat de wet niet beveelt.
6. De wet is de uitdrukking van den gemeenen wil. Alle Burgers hebben een gelijk recht, om, 't zij in perfoon, of door vertegenwoordigers tot het maken der wetten medetewerken. De wet behoort voor allen gelijk en dezelfde te zijn, 't zij ze beschermt of straft. Alle Burgers in haar oog gelijk zijnde heb-

hebben eene evengelijke aanspraak op alle waardigheden, openbare ambten en bedieningen naar hunne bekwaamheden, en er zijn geene andere beweegredenen van verkiezing dan deugden en talenten.

7. Niemand kan beschuldigd, aangehouden, of vastgezet worden, dan in de gevallen die bij de wet bepaald zijn, en overeenkomstig met de vormen welke zij voorschrijft. Zij, die willekeurige rechtshandelingen vorderen, uitvaardigen, uitvoeren of doen uitvoeren, zijn schuldig en moeten gestraft worden; maar elk staatsburger gedagvaard of aangehouden door 't gezach der wet, is verplicht onmiddellijk te gehoorzamen. Hij maakt zich schuldig als hij weêrstand biedt.
8. De wet moet geene straffen bepalen, dan die klaarblijkelijk en volstrekt noodzakelijk zijn, en niemand kan veroordeeld of gestraft worden, dan uit kracht van eene voor het misdrijf afgekondigde en rechtmatig toegepaste wet.
9. Elk mensch voor onschuldig gehouden wordende, tot zoo lang hij schuldig verklaard is, moet, indien men het volstrekt onvermijdelijk keurt hem te vatten, alle gestrengheid die niet noodzakelijk

B

lijk

lijk zij, om zig van zijn perfoon te verzeekeren, bij de wet fcherpelijk verboden zijn.

10. Niemand mag wegens zijne gevoelens, zelfs wegens Godsdienstige begrippen, ontrust worden, in zoo verre derzelve openbaarmaking, de door de wet vastgestelde openlijke orde van zaaken niet ftoore.
11. De vrije mededeeling zijner gevoelens en gedachten is eene der onfchatbaarfte rechten van den mensch, ieder Burger is in 't genot daarvan, 't zij hij fpreeke, fchrijve of zig van de drukpers bediene, doch blijft in de bij de wet bepaalde gevallen verantwoordelijk voor het misbruik.
12. De infandhouding en handhaving der Rechten van den Mensch en Burger, vereischt eene openbare en algemeene kracht: deze kracht is verordend ten voordeele van allen, en niet ten bijzonderen nutte van die genen, aan welken de uitoeffening daarvan is toevertrouwd.
13. Tot onderhouding dezer openlijke kracht, en tot goedmaking der kosten van het Bestuur, zijn algemeene belastingen on-
ver-

vermijdelijk: zij moeten gelijkmatig over alle Burgers naar evenredigheid hunner vermogens verdeeld zijn.

14. Alle Burgers hebben het recht, om in persoon of door hunne vertegenwoordigers, de noodzaaklijkheid der belastingen te besliffchen, er vrij in te bewilligen, het gebruik er van na te gaan, de hoegrootheid, wijze van heffing, en derzelve duurzaamheid te bepalen.
15. De maatschappij heeft het recht elken openlijken ambtenaar ter verantwoording van zijn Bestuur en gedrag te roepen.
16. Elke maatschappij, in welke de instandhouding deezer rechten niet verzeekerd is, en de verdeeling van de macht en het gezach niet bepaald, heeft geene Constitutie.
17. Het recht van Eigendom, onschendbaar en heilig zijnde, kan niemand zonder zijne toestemming van het geringste deel daar van ontzet worden, dan alleen wanneer de algemeene nood wettig daargesteld het klaarblijkelijk vordert, en op voorwaarde van eene billijke en voorafgaande schade-loosstelling.

Zie daar de oirkonde en de Codex der vrijheid en der Rechten van den Mensch; het *groot privilegie*, waarbij het menschelijk geslacht iets moet gegeven zijn het geen het te vooren niet hadde!

Ik heb dit schoon tafreel van schitterende waarheden, en woorden hier een plaats gegeven, ten genoegen dier lezers die het nog niet mochten gezien hebben; en ook, om dat men zig dikmaal dingen op eenen verren afstand of op enkel hooren zeggen, anders voorfelt, dan ze zijn, of dikmaal anders zijn, dan men ze zig voorfelt.

Er komt in deze oirkonde der Rechten van den Mensch en Burger, eigenlijk weinig voor van de *Rechten van den Mensch*: het meeste betreft den *Burger*. En, gelijk het over het geheel met algemeene waarheden en spreuken is, zoo is het ook met deze. Zij zeggen *alles*, en zeggen *niets*; zij neemen met de eene hand weg, het geen zij met de andere geven! zijn wasfche neuzen, die naar alle zijden te keeren zijn; eene *Materia prima*, (eene Grondstoffe) die nog tot alles, tot gewasfen en metalen, tot Duiven en Tijgers worden kan. Zoo is b. v. al aanstonds het 1 Art. insgelijks het 6. zonder twijffel tegen eenen Adel, en tegen eenen *Koning* ingericht, en moeten eens vooral de deur voor hun sluiten en verzegelen, — En van de andere zijde evenwel, wordt hun door even diezelfde Artikelen de deur wederom geopend. Want,
in-

indien, naar het 1 Art. in het algemeene welzijn, Adelijke en Monarchale Rechten gegrond zijn, of indien naar het 6 Art. de deugden en talenten zoo groot waren, dat hun Adelijke eereposten toe kwamen, of dat geene andere dan die ééne en eerste post in den Staat voor hun gepast en voldoende ware: zoo zou er Adel en Monarch moeten zijn.

Het 2 Artikel, heeft zoo als het daar ligt, zijn voor en tegen. Het doeleinde eener Burgerlijke vereeniging, kan eigenlijk niet wel zijn, de instandhouding der natuurlijke Rechten van den Mensch, wjl verliezen, of liever inkorten en bepalen, niet is instandhouden. Natuurlijke Rechten van den Mensch, schijnt het, zijn Rechten, die de Mensch als Mensch heeft, buiten alle betrekking en vereeniging. Treedt hij in Maatschappij, zoo behoudt hij wel als Mensch deze Rechten, maar hij kan ze als Burger niet in haren geheelen omvang behouden en oeffenen: wjl alle die genen met welken hij in verbindtenis treedt, even dezelfde Rechten hebben, en alle deze Rechten in de uitoeffening niet met elkander bestaan kunnen. Van daar dan ook dat in de 4. 10. 11. en 17 Artikelen de klaagliederen agter na gezongen worden, en het 2 daar in wederom wordt opgeheeven. Ieder Mensch, (om eens eene in zigzelve boersche maar hier zeer dienstige glijkenis te bezigen,) ieder Mensch heeft het recht, om, wanneer hij alléén in het gras ligt, zijne beenen uitteftrekken, en daar heenen te leggen, waar en zo breed hij wil. Wil hij echter, op dat hem in den Nacht de wolf niet schade, of om an-

derer voordeelen wille, als Burger, dat is in Gezelschap liggen; zoo heeft hij nu zoo wel als te voren het recht om zijne beenen uitteftrekken en daar heenen te leggen waar, en zoo breed hij wil. Maar de anderen hebben dat recht insgelijks. En, wijl nu in het grasperk voor alle beenen geene plaats is, zoo moet men tot eenige schieking koomen. En het geheim en de deugdzaamheid der inrichting bestaat daar in: dat voor alle beenen gezorgd worde, en eenigen niet te eng en te krom, anderen niet te wijd en te regt liggen.

In 't geval, waarin, naar dit voorbeeld, aan eene geheele Nutie de beenen bekwamelijk gelegd moeten worden; waar in aan een onderdrukt en vernederd Volk lucht gemaakt zal worden, om het hoofd wederom te kunnen opheffen; daar ziet men alleen op de zaak, en neemt men in de vervoering zijner blijdschap all' het overige voor lief. En daar uit mag dan ook wel dat algemeen Enthufiasme voor dit *groot Charter* te verklaaren zijn.

Het 3 Artikel is alleen waar, indien het waar is. Maar indien 't integendeel waarheid is, dat alle Oppermacht oorspronkelijk van God is; zoo berust ze niet oorspronkelijk in het volk. Men dient gevolglijk dit Artikel aan zijn plaats te laten, tot nader inzien; want dat de Nationale Vergadering dien geproclameerd heeft, kan hem niet tot waarheid maaken; en even zoo weinig: dat hij door den Koning is bekrachtigd geworden.

Ik laate de overige stellingen in ruste, zoo van buiten bekeeken behagen schoone algemeene waar-
he-

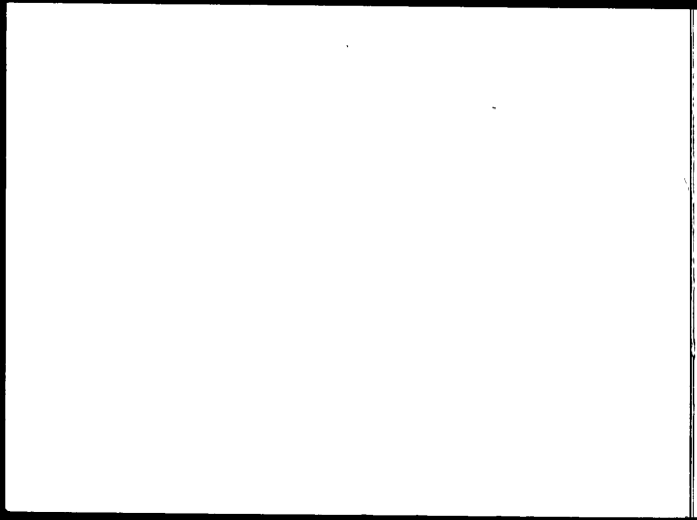
heden, even gelijk de tedere bloemen. Maar zoo ligt als deze ontftaan, verwelken zij ook weder; wijl zij, gelijk gezegd is, altijd geven en neemen te gelijk, en twee greepen hebben, waar bij men ze kan aanvatten. Ecne proeve van zodanig geven en neemen, zijn onder anderen de 10 en 11 Artikelen; zoo fchoon de vrijheid van denken en fpreeken, en de vrijheid der Drukpers er daar in ook mogen uitzien, zoo onzeker zijn ze, en alles hangt geheellijk af van het oordeel dat men zig voorbehouden heeft over de gevoelens in het 10, en over het misbruik in het 11 Artikel, om ze in de drukendfte belemmeringen te doen verkeeren. Maar wie kan dat voorkomen? en even daarom zijn algemeene fpreuken geene ftellige wetten.

Alle de leden der Nationale Vergadering waren niet van een gevoelen, en kibbelden er lang over: of de bekendmaking der Rechten van den Mensch noodzaaklijk ware. En in de daad laat zig over deze noodzaaklijkheid nog al het een en ander zeggen. Zonderling intusfchen: dat algemeene waarheden, die overvloedig bekend zijn, immers kunnen zijn, die in en op zig zelven ftaan, en geenes menfchen toeftemming behoeven, den Koning ter bekrachtiging voorgelegd worden. Wanneer men den Koning, in wien zig t'zedert zoo veele jaaren, de openlijke en algemeene kracht vereenigd hadde, en die nu na dat deze verftrooid en verwoest was geworden, over de ongelukkige gevolgen daar van bij alle gelegenheden, zelfs bij de Nationale Vergadering klaagde en voorftellingen deed, naar het

12 Artikel vergde te bekrachtigen: „ dat ter in-
„ standhouding der Rechten van den Mensch eene
„ openlijke en algemeene kracht noodzaklijk, en
„ deze kracht ten voordeele van allen, en niet ten
„ bijzonderen nutte van hun, aan welken de uit-
„ oeffening daar van is toevertrouwd, verordend
„ zij.” Wanneer men den Koning, die de alge-
meene belastingen, zoo ruim en zoo dikmaal, en
helaas! te ruim en te dikmaal had doen inzamelen,
en die nu ten aanzien dier noodzaklijke heffingen
geenen verderen raad wist, en even daarom de Staten
Generaal bijeengeroepen hadde; wanneer men die
naar het 13 Artikel vergde te bekrachtigen: „ dat,
„ tot onderhouding der openlijke kracht, en tot
„ goedmaking der kosten van het Bestuur, alge-
meene belastingen overmijdelijk zijn, en dat deze
„ over alle Burgers gelijkmatig en naar evenredig-
„ heid hunner vermogens moeten verdeeld zijn;”
zoo moest hem dat zeer zonderling voorkomen.
Zoo ook dat hij bekrachtigen zoude; „ dat eene
„ maatschappij, in welke de instandhouding der
„ Rechten niet verzeekerd zij, en de verdeling
„ van de macht en het gezach niet bepaald, geene
„ Constitutie hebbe;” en, „ dat alle Menschen ge-
„ lijk in Rechten gebooren worden en blijven &c.”
Het verstrekt der Nationale Vergadering allesints
tot eere: de vergeetene en verachte Rechten van
den Mensch op alle wijzen te verlevendigen en
in aanzien te brengen, maar de bekrachtiging van
zulke algemeene stellingen kon toch van de an-
dere zijde den Koning overttollig schijnen, en
daar

(Claudius, Matth.) - Proeve van den smaak en proscrischen
Schryfftraant van Asmus, in vertaalde fragmenten uit de Hands-
bekker. Bode. Utr., W. v. Geerworst, 1798. Met titelvign en 7
houtsn in de tekst. Herz. bed. (2 dln in 1 bd.) 25-

Bevat tevens (d. II pp. 141-72), niet van Claudius doch waarschijnlijk
van de (ongenoemde) vertaler, een felle aanval op Voltaire.

daar en boven bedenkelijk voorkomen wyl hij niet weten konde, wat hij daar in eigenlijk bekrachtigd hadde.

In den beginne weigerde de Koning ook zijne toestemming tot deze bekendmaking, en gaf alleen ten antwoord: „dat hij zig daar over niet verklaaren konde; dat zij zeer goede stelregels bevattede, die bij de aanstaande werkzaamheden ten richtfnoer dienen konden; dat echter dergelijke grondstellingen, die aan zoo veelerleie toepasfingen en uitleggingen onderhevig waren, dan eerst behoorlijk konden beoordeeld worden, wanner derzelve ware zin door die wetten, welken zij ten grondflage dienen moesten, zoude zijn bepaald geworden.”

Hij wilde vermoedelijk te verftaan geven: dat de Nationale Vergadering te groot voor zulk een arbeid ware, en dat filosofeeren geen regeeren zij. En, wanneer men zig de waardigheid en het aanzien eene Nationale Vergadering voorftelt; dan moet het ons ook zoo voorkomen, dat het voor de plaatsbekleeders eener Natie, die verordend waren om het dorre land te bewateren, en een ftroom van zegen daar over uit te ftorten, indedaad te weinig ware: den volke de Hydraulifche wetten te verklaaren, en hun plan, en de kunst-machine met welke zij paffen en meeten, en de beloofde verbeteringen bewerken zouden, voor te teekenen; en dat het deze plaatsbekleeders niet minder wel geftaan, en niet minder wel gevoegd zou hebben, hun groote werk in ftilte te verrichten, en zig voor

aller oog verborgen te houden, tot dat de stroom
bruischend door haaren Majestueufen val, de wel-
doeners verraden hadde; en dat het beeter zou ge-
weest zijn: zig aan het volk dat zij gelukkig zou-
den maken, niet op eene Metaphysfche, maar op
eene Physfche wijze te doen kennen, en het zelve
voor zig in te neemen. En dat wel, indien name-
lijk in den Lande Alles, groot en klein, rijk en
arm, behoorlijk gestemd ware, om zig gelukkig te
laten maaken. — Maar, wanneer in een Land, ge-
lijk een voormalige Prefident der Nationale Ver-
gadering, de Heer *Munier*, zelve getuigt: „ ze-
„ dert dat men van eene Vergadering der Staten
„ sprak, aller oog op de toekomst gericht wierd,
„ en een ieder de omftandigheden naar zijn belang
„ en naar zijne Hartstochten berekende, en eer-
„ zucht zoo wel als haat dit oogenblik gunstig voor
„ zig hielden; de één geduurende de ftuiptrekkin-
„ gen der Anarchie, de hoogfte macht hoopte te
„ vermeersteren en aan zig te brengen, en de ander
„ het ontwerp voedde, om alle onderscheid van
„ ftanden weg te neemen; alles te flechten, alles
„ door een te werpen, zig van puinhopen te doen
„ omringen, en het volk door het gif der uitgela-
„ tenheid, die men met den naam van vrijheid ont-
„ schuldigen wilde, te bedwelmen;” wanneer in
een Land, gelijk een ander lid der Nationale Ver-
gadering, de Heer *Foucault* zig uitdrukt: „ klare
„ en bestemde wetten, gelijk b. v. de affchaffing
„ van het leenfystema en der grondbelastingen mis-
„ bruikt worden: om het volk op te ruien, en tot
„ de

„ de grootſte ongeregeldheden en geweldadigheden
„ tegen de grondbezitters te verleiden; en de in-
„ wooners nog veel te verre te rug waren, om de
„ beſluiten der Nationale Vergadering te kunnen ver-
„ ſtaan; — het volk nog in eenen geruimen tijd voor-
„ waards zelfs niet in ſtaat zoude zijn den zin der-
„ zelve te begrijpen, en er geen zorge te veel konde
„ beſteed worden om ze hen door rechtſchappen man-
„ nen te doen verklaren.” Wanneer dit het geval
ware; zoo was het toch van de plaatsbekleeders der
Natie wat veel gewaagd: dergelijke algemeene en
onbepaalde ſtellingen te proclameeren, die een ieder
tot zijn bijzonder oogmerk misbruiken, en daar door
de hoofden tot hnn eigen verderf op hol brengen
konden.

Die de menſchen kent: die weet hoe ligt hun
het hoofd op hol gebragt kan worden; hoe hij altijd
geneegen is alles in *zijn* zin te verſtaan, om,
wanneer hem een vinger gegeven wordt, de geheele
hand te neemen, en om zig wanneer men maar het
minſte voorwendzel, of eenig vijgenblad vinden
kan, geheelijk aan zijne neigingen en drijfren, hoe
verwoestend ook, over te geeven; hoe hij niet onge-
lijk aan den Haan zig naar de getrokkenene krijftreek
richt, maar deze eensflags weggenoomen zijnde,
dan ook oogenbliklijk alle goede houding verliest,
en alle palen te buiten gaat. Wie dit weet, die is
ja wel haartig tot willen, maar langzaam tot doen;
die overweegt niet flechts welk zaad hij zaaien,
maar gaat ook te rade met den grond waar in hij
zaaien wil; die zit eerst met ernst en met tranen
in

in zijne oogen neder, en bereekent de zwakheid der Menschlijke Natuur; gaat met zijne weldaad in de hand, op en neer, heen en weder, voor en agterwaards, en bespiedt, zonder moede of ongeduldig te worden, alle wegen en wijzen tot hij er eene gevonden heeft, hoe zig met *Eere* van dezelve te ontdoen. Zoodanig een Weldoener is een geschenk des Hemels. Het valt ligt zijne schoone Beeldtenis te teekenen; maar 't is zwaar het te zijn. Want hij moet welgevallen en smaak vinden aan 't geen niemand bijna smaakt; hij moet nooit zijnen plicht der populariteit, maar altijd de populariteit aan zijnen plicht opofferen kunnen; hij moet van de groote neiging om *welbedoen* niet bedwelmd, maar waarachtig bezielde zijn. In 't kort, hij moet weeten en er op gerekend hebben, dat ondank 's werelds loon zij, en het moet zijne keuze weezen, om gelijk Mozes geplaagd en kwalijk gehandeld te worden.

NADER ONDERZOEK VAN HET
NIEUWE-SYSTEMA.

Ondersteld zijnde, dat het in de daad mogelijk ware, het Nieuw-Systema, of een Verftands-Regceering in de Wereld in te voeren, zoo zou men dat dan toch geene *Regceering* kunnen noemen, maar wel eene Maatschappij van *Practifche Staatkunde*, een Staatsburger Academie. In het woord *Regceering*

ring ligt het denkbeeld opgesloten van eene kracht die boven alle Rechterlijk onderzoek is, die eenen vasten onbeweeglijken gang heeft, en onwederstaanlijk tot het doelwit leidt. Deze kracht gaat en werkt door alle de deelen der Staatsinrichting heenen. Zij is, als het hart in het Menschlijk ligchaam; en moet, zoo lang het leven van het ligchaam duuren zal, onschendbaar zijn, en noch in haare werking gestremd, noch in haar wezen aangetast worden. — 't Is hier de vraag niet: of men tegen den gewoonen gang derzelve in zekere enkele gevallen geene regelmatige bedenkingen en voorstellingen zoude mogen maaken. — In welk een Land geschiedt dit niet: en in welk een Land worden die niet gade geslagen, en in aanmerking genomen? — Alleen zij zelve moet maar zonder opzicht tot recht of onrecht, onaangeroerd en ongehinderd blijven, of alles valt in duigen. Ik zal dit met een voorbeeld ophelderen. Den 22 July 1789. wierd, gelijk bekend is, zekeren *Foulon*, door het Volk te Parys, openlijk en op eene schrikkelijke wijze vermoord. De Marquis *de la Fayette*, wien men eenstemmig, en onder de algemeene toejuiching des Volks, het Opperbevel over de Parysche gewapende Burgermagt had opgedragen, en de Kiezers van Parys, deden de trouwhartigste voorstellingen daar tegen en handelden hier in bij uitstek braaf, dat zij *Foulon* poogden te redden. Maar vruchteloos; hij wierd vermoord. In de zaak had het Volk geen onrecht; men was het daar in algemeen eens, dat *Foulon* des doods schuldig was. En de Reechtbank door *La Fayette*.

Fayette voorgeslagen, zou hem ook ongetwijfeld ter dood veroordeeld hebben. Het Volk werkte gevolgtijk niet tegen; het anticepeerde slechts, het liep voor uit. Maar dat gene ook, dat onschendbaar behoort te wezen, was geschonden geworden. En wat deed La Fayette? — Hij leide den staf zijns Opperbevels neder; wijl, gelijk hij zig zeer wellevend uitdrukte: „de dag op welken het Volk hem „het toegezegd vertrouwen wederom onttrokken „hadde, ook de dag moet zijn, op welken hij „zijn Post nederleide, in welken hij nu verder „geen nut meer stichten konde,”

Er moet dan eene onwederstaanlijke kracht in eene Regeering zijn, zonder welke ook geene gehoorzaamheid, en geen Staat zelfs gedacht kan worden; even gelijk zonder een vast onbeweeglijk punt wel eene in Parabolischen en Raderkringen wild door elkander loopende figuur, maar geen regelmatige Cirkel kan worden getrokken.

Maar van waar zal nu in eene Verstandsregeering deze onwederstaanlijke kracht en dit onbeweeglijk Punt koomen? — Het verstand, antwoordt men, is het eene; en dit wederom stelt het ander daar.

Het verstand begeert wel zodanig eene kracht in onwederstaanlijk te zijn, en mischien zou het dat ook wezen *kunnen*: maar het is het niet. En hoe zou het toch een vast en onbeweeglijk Punt kunnen aanbrengen? daar het niet in de Regeering aanwezig is, buiten de Individu's, (de enkele Menschen), van deze heeft elk zijn eigen verstand, ieder Mensch heeft zijne eigene wijze van de dingen

te bezien, en zijne eigene wijze van verftandig te zijn; en het ware eerder mogelijk, dat alle de Pijpen, in alle Orgelen van Europa *Unifon* ftemden, dan dat dit alle Leden van eenen slechts kleinen Staat zouden doen, gefeld ook dat zij toon *hielden*.

Er waren altoos en van alle tijden veele en veelerleij Philofophien in de wereld. Maar is er wel ooit eene geweest die zig niet in partijen en feften gedeeld heeft? Is er ooit een Philofophisch fpeculant geweest, die niet zijne tegenftanders en zijne oppositie-partij gehad heeft? En in het Philofophisch veld hebben nog alle Kampvechters ten naasten bij eenerlei doel; zij zoeken alle de waarheid, zij wenschten die te vinden zoo als zij is, en zouden, dezelve vindende, zig allen naar haar richten willen. Maar in eenen Staat, in het Burgerlijk veld, is eerstelijk de hoop veel grooter: de belangens zijn meer verfchillende, loopen door elkander en ftrijden dikmaal regelrecht tegen elkander; de neigingen en hartstochten zijn meer in beweging, en komen aanftonds in het fpel, ieder zoekt, ja! waarheid, maar doet hij dat om zig naar dezelve te richten? Neen! hij zoekt waarheden die zig naar hem richten, die hem meest dienen kunnen. Wanneer b. v. twee Mensehen een Proces hebben, zoo vindt gemeenlijk het verftand van elke partij dat hij gelijk hebbe, wijl ieder gelijk hebben wil &c. — en evenwel zal het verftand het vast en onbeweeglijk punt daarftellen! — Waar zullen wij Brooden vinden, hier in deze woestenij? —

Dit alles kan waar zijn, zegt men; maar brengt,
niet-

niettemin de menschen maar juiste begrippen bij! verlichting! verlichting! De mensch moet verlicht worden! — Nu ja, tegen die juiste begrippen heeft niemand iets; ook zijn er waarlijk voor ieder mensch zekere dingen, waar omtrent hem te verlichten, nuttig en goed is, dat is, hem te zeggen: dit en dat is zoo, en niet zoo; dit en dat is goed, of deugt niet, dit en dat moet geschieden of niet geschieden &c. — Maar wie met de *Medusa's kop* der verlichting de neigingen en *driften* verftompen en verfteenen wil, dit is zeer kwalijk onderricht.

Er is, tusfchen de begrippen en het willen in den Mensch, eene groote kloove gevestigd. Het Rad des weetens, en het Rad des willens, offchoon zij wel niet buiten betrekking tot elkander ftaan, vatten nogtans niet in elkander, zij worden van onderscheidene grondkrachten omgedreeven, en zijn misfchien niet ongelijk aan eene Wind- en Water-Molen tevens. — Vraag den bedrieglijken Meeter, en den valschen Weeger, of hij niet weet dat men elk zijn waare maat en gewicht moet geven? Wie is er die 't Gebod niet kent, gij zult niet doodflaan? wij weten het niet alleen, maar wij dragen zelfs een zekeren natuurlijken weerzin en afkeer van het dooden in ons om, en nu, omreist de Scherprechter wel Landen en Steden met zijn zwaard — maar brengt misfchien niemand ter Dood? — Wie weet niet dat men niet fteelen mag, en wie ziet zig boven dien daar tegen niet nog gewaarfchouwd door Galgen en Raden aan alle Heere wegen; — en fteelt nu niemand? —

Zoo is 't geleegeen omtrent alle de Heilige *Tien Geboden*. Maar, wat verwacht gij dan meer van *uwe Geboden*? of zoudt gij 't verder brengen kunnen, dan de wijze God? — God konde met Geboden niet tot zijn doel koomen, en verkoos deswegens eenen anderen weg. — En gij waant met *uwe Geboden* en Verlichting beeter te zullen slaagen en uw voorgesteld einde te bereiken? — Neem er toch eenmaal eene proeve van; verlicht uwen knecht of eenig ander mensch, de eerste de beste maar die u voorkomt, aangaande de plaats waar in uw Comptoir of Secretaire, de verborgen schuiflade die uwen voorraad van *Louis d'Or* bewaart, gevonden wordt. Verlicht hem te gelijk zoo veel gij wilt, omtrent de schandlijkheid der ontrouw; en aangaande plicht en recht; en zie dan eens toe, of het Heilige Graf daar mede zeker en genoegzaam bewaard zij, dan of niet mischien uw verlichte knecht eerlang onzichtbaar, en te gelijker tijd de laade ledig gevonden wordt. Aanmerkt toch die duizende verordeningen, en meenigerleie voorstellingen die rondom u heenen in de wereld gegeven en gedaan wierden; bedenkt toch wat gij zelve in uwen kleinen kring al verordend en voorgepredikt hebt. — *Is daar mede nu alles gevonden, alles afgedaan?*

Is u dit alles echter nog niet klaar genoeg, of op eenen nog te verren afstand van u; dan moet ik u wat nader koomen. Keer dan tot u zelve in, en vraag u zelve, vraag met ernst en oprechtheid uw eigen hart: of het gene u tot willen beweegt, niet iets anders zij dan het bloote weeten? Of de rade-

ren van het weeten en van het willen, in u, altoos *met elkanderen wenden*, dan of ze zig niet dikmaal *tegen elkanderen keeren*? Of gij niet zelfs meermaalen, wanneer gij de beweging der raderen van het beter-weeten van verre bespeurt; of ge dan niet meermalen zijdwaards af en geheellijk uit den weg gaat, om toch van die lastige gewaarwording ontslagen te koomen? — Lieve Mensch, sta mij dit toe, en loochen het toch niet. Gij zijt het niet alleen dien het zoo gaat; het gaat andere menschen ook zoo, en den meesten gaat het nog erger. Maar sta dan ook toe, dat het een ijdele droom en enkele misleiding zij, dat het verstand en de verlichting een vast en onbeweeglijk punt zouden daarstellen, en de neigingen en driften ten breidel verstrekken kunnen! Geloof niet langer aan eene zaak die niet waar is, die nooit waarheid gemaakt heeft kunnen worden, en die helaas door eene ervaring van 5793 jaren wederlegd wordt. Want wat anders was ooit het doel der betere en wijzere Menschen van alle tijden bij al hunnen arbeid en moeite, dan om het verstand de heerschappij te bezorgen over de zinnen en hartstochten? *En is hun dat gelukt, hebben zij dat tot stand kunnen brengen?* — En evenwel hadden eenigen hunner de zaak in de daad van zijne rechte zijde aangevat.

Een Staat dan, gevormd naar het *Nieuw-Systema*, of eene Verstands-Regearing, is onmogelijk, wijl men de menschen wel verstandig maar niet goed kan maaken; wijl de menschen niet willen zoo als zij denken, maar veel meer omgekeerd, denken zoo
als

als zij willen, en gevolgljik door verlichting geen gehoorzaamheid kan worden te weege gebragt.

Dan wij willen de zaak nog van eene andere zijde beziën. Laten wij ons eenen staat naar het hoogste ideaal van het Nieuw-Systema gevormd, in zijn geheel voorstellen; de machiene eenmaal laten rondgaan, en zien wat er uit worden zal. Dezen staat onderstellen wij te bestaan uit een millioen menschen. Niemand der Burgers van denzelven zal iets op geloof en goed vertrouwen aanneemen, noch zig tot iets vinden laten, waar in hij niet het volle genot hebbe van zijn Verstand en Rechten; 't zal in dezelve zuiver Menschelijk toegaan; alles zal door de Maatschappij zelve ingericht en bepaald worden; en er zal geene schikking, geene Wet van eenige waarde of gezag zijn, die niet door het verstand van ieder enkele van deeze tienmaalhonderd-duizend menschen, welken naar de bevolking van Duitschland gerekend nagenoeg eene uitgestrektheid van 500 vierkante Mijlen gronds beslaan, ingezien, goedgevonden en bekragtigd is geworden.

Zoo veel laat zig reeds vooruit bemerken, dat dit eene zeer langwijlige behandeling van zaaken moet voortbrengen; en men mag zelfs twijffelen: of hier wel ooit een eenige Wet tot stand zal kunnen koomen. Dan wij zullen er echter eene in voorslag brengen. Onder de dringendste aangelegenheden behoort de regeling van het Muntwezen, en men zal een aanvang maken met dit op eenen goeden voet te zetten. Alle Burgers nu hebben het ontwijffelbaarste recht, in eene voor den Staat zoo

hoogstaangelegene zaak te Rade geroepen te worden, en hunne stem uittebrengen; beide zal ook geschieden. Ik zal niet spreken van den tijd en omflag die er reeds vereischt wordt om slechts enkelijk de zaak ter algemeene kennisse te brengen. Wij zullen onderstellen, dat wij deze zwarigheid reeds te boven zijn gekoomen, en de voorflag aan een ieder enkel Burger alreede ter kennisse gebragt is. Maar nu weet naauwlijks iemand hunner, welk een ding het eigenlijk is, waar van men spreekt. Onder honderdduizend menschen, weeten mooglijk honderd wat Muntcours zij, en een enkele; wat een voordeelige Muntcours is. Deze *tien* derhalven, dienen wel alleen de zaak te schikken, indien er anders nog wat goeds uit komen zal, en den overigen negenmaalhonderd- negen-en-negentig-duizend, negenhonderd-en-negentig schijnt niets anders te doen te staan, dan de oeffening hunner rechten omtrent de Munt vaaren te laten, en den *tien Muntkundigen* geloof en vertrouwen te geven; deze treden nu in de Rechten der Maatschappij in Muntzaken, en maaken een soort van Munt-Collegie uit.

Waar Muntspecien gevonden worden, daar zal het ook niet aan verschillen en procesfen mangelen, en zoo moeten wij dan ook eene Rechtsoeffening hebben. Alle Staatsburgers hebben hier voorzeker wederom het recht om in eene voor den Staat zoo aangelegene zaak te rade geroepen te worden, en hunne stem uittebrengen; beide zal ook geschieden. Ik laat het over aan de beoordeeling van ieder een; of, indien al elke mensch een natuurlijk

ge-

gevoel van Recht en Onrecht hadde, of het dan nog immer mogelijk zoude zijn, dat tienmaalhonderd duizend menschen, over zoo veele Wetten en Formaliteiten, als de Rechtspleging vordert, van één gevoelen wierden! Maar eens aangenomen zijnde als mogelijk; 't geen echter onmogelijk is: dat alle de tienmaalhonderdduizend Burgers over alle die dingen tot eene meening en tot volkomene eenstemmigheid gekomen waren, en zij nu alle die Wetten en Formaliteiten waarlijk hadden daargesteld; zoo konden zij ze allen toch niet uitvoeren, en men mocht het maaken hoe men wilde om tot éénigheid te komen, het zou door keuze of door het lot wederom moeten neêrkomen op een *Collegie van Eenigen*, dat in Justitiezaaken treedt, in de Rechten der Maatschappij. Terwijl ook hierallenden overigen Staatsburgers niets anders zoude overblijven, dan van hunne Rechten in Rechtszaken aftezien, en geloof en vertrouwen te geven aan de Rechtbank. En de order, de rust, en het geluk, zo wel der maatschappij, als van de enkele Burgers, zou geheelijk daar van afhangen, dat dit Collegie in Rechtszaken, gelijk het Munt-Collegie in Muntzaken, tot andere of nadere voorziening erkend, en geëerbiedigd wierde.

En zoo voorts, en zoo voorts.

Gevolgijk, zonder vervanging en het in handen hebben der Algemeene Rechten bij eenen of eenigen enerzijds, en zonder afstand van Rechten, in het geven van geloof en vertrouwen van de zijde van het boven alle vergelijking grooter deel des Volks,

is eene Burgerlijke Inrichting, *ten eenemaale on-*
mooglijk! — — — — —

Maar, immers doet zig boven dit alles, nog een ander, en wel een zeer onverwacht resultaat aan ons voor? — Op die wijze ware immers het *Nieuwe* stelfel ouder dan het *Oude!* Op die wijze schijnt het immers: dat de Staat van Zelfzien, en van der Menschen-Rechten, die onze Schrijvers als eene nieuwe ontdekking, als de allengskens rijper geworden vrucht der tijden, en als den ons en onze verlichte eeuw voorbehouden en grooten vond beschouwen; dat, zegge ik, deze Staat de Oudste en Eerste geweest zij; en dat men wijl dat ding zoo niet gaan wilde, en zoo niet gaan konde, op wat anders denken en tot het *Oude*-Stelfel zijn toevlucht nemen moeste!

Indedaad! Het schijnt zoo. De kous kan zekerlijk wederom tot een langen draad gemaakt worden; maar, de lange draad was *eerder* dan de kous.

Indedaad; het schijnt zoo, en het is ook wel zoo. Het *Nieuwe*-Stelfel was eerder, en van het zelve ging men over tot het *Oude*.

En deze overgang is niet *gemakkelijk*, en van *geen gering belang* geweest. Het was voorzeker geene kleinigheid: het zelfdenken en zelfwillen van elk individu, waarbij geene order en geen geluk bestaan konden, den menschen uit den zin, en hen tot eenheid, en in een meer regelmatig spoor te brengen; den eigenwaan en natuurlijke trotschheid, de onbuigzaamheid en den euvelmoed der menschlijke natuur

tuur aan banden te leggen; en, in derzelve plaats, gehoorzaamheid, eerbiedigheid, inteugeling, dienstvaardigheid, bescheidenheid, teérgevoeligheid, en alle overige bevalligheden van 't maatschappelijk leven, intevoeren.

Wanneer men nagaat: wat het, na dat dit alles reeds in een zekere plooi gebragt was, de Burgerlijke inrichtingen reeds gemaakt, en de menschen al langen tijd, in den eerbied en 't ontzach voor de Overheden gebooren en opgevoed waren, wat het daarna nog altijd gekost heeft en nog kost de natuurlijke onbandigheid, en dat natuurlijk gevoel zijner menschelijke Rechten, waar van ieder een donker besef met zich omdraagt, en 't welk zich in elken Burger- en Boeren-Tumult vertoont, in orde en in den toom te houden; zoo laat het zich *e. nigermaate* gevoelen: wat het gekost hebbe en wat er aan vast is geweest, hoe veel tijd, en hoe veel wijsheid; welk een liefde en geduld, en hoe veel harde schokken van het openbaar gezach om deze plooiën allercerst te leggen, en deze weldadige en voor het burgerlijk geluk van allen, en van ieder, enkele onontbeerlijke banden vast te hechten. Ik zegge: *eenigermaten*, want geene uiterlijke macht alleen heeft daartoe kunnen toereiken, er heeft voorzeker nog iets meerder toe behoord, om zoo veele en zoo *verschillende* enkele willen tot één te brengen en te leiden tot één doeleinde. En daar voor hebben het de oudste volkeren, en de uitmuntendste menschen ook altijd gehouden. *Livius* verhaalt in zijne berichten aangaande den oorsprong des Room-

fchen Rijks; dat *Numa* de vreeze der Goden als eene der hoofdvereischen in het harte des volks hebbe aangezien: en *Plutarchus* zegt met zoo veele woorden: „dat het eerder mogelijk zij eene Stad in de lucht, dan eenen Staat zonder Religie te vestigen.”

De eerste Voortbrengers en Aanleggers der Burgerlijke Banden, hebben de menschen gevolglijk niet *bedroogen*; zij waren veeleer de Vaders en Wel-doeners van hun geslacht, en zij zijn dat nog tot op den huidigen dag. En, indien al hunne weldaad dikmaal is misbruikt geworden; zoo is dat wel niet goed, maar het is niet de schuld der weldaad zelve, noch zij houdt daarom op eene weldaad te zijn. De menschen *kunnen* deze weldaad niet ontbeeren, kunnen ze niet genoeg erkennen, en niet bezorgd genoeg zijn, hoe zij die behouden, en op de nakomelingschap overbrengen zullen.

En nu — Nu behoeft men wel de menschen de oogen niet toe te drukken; nu mag men hun wel met bescheidenheid zeggen en doen opmerken: dat deze weldaad niet om anderer, maar om hunnent wille bestaat &c. Maar, wie zonder behoedzaamheid en zonder bepaling „Menschen-Vrijheid” uitroept, en onvoorwaardelijk „Menschen-Rechten” predikt, die — zijn doel moge zijn, welk het wil; wie zal dat beoordeelen — maar die wringt die weldadig, zoo wijslijk, en met zoo veele moeite gelegde, en onontbeerlijke banden los; graaft den Eigenwaan, en het Zelfwillen uit haare verborgene schuilhoeken wederom op; die verwoest daarenboven

ven in den mensch die schoone beginsels van Liefde, Geloof en Vertrouwen; rukt hem het hart uit het lijf, en maakt hem tot een waanwijs, hart- en harsfenloos dor scelet, dat noch vreugde hebben, noch verwekken kan! — En het beste dat de mensch op aarde heeft; de laatste troost, die hem, wanneer hij meent van zijne Overigheid onderdrukt te worden, of waarlijk onderdrukt wordt, overblijft, en die, „met de hoop op eene Overigheid of Regent, „die niet onderdrukt, en alles wederom goed kan „maken” zijn hart gerust en te vrede stelt — ook deze zal men hem ontnemen! —

Heet dat Menschenliefde? — Ter goeder trouwe. Is dat oirbaar en goed? — En is het niet oirbaarder en beter: onvoorwaardelijk gehoorzaamheid, en orde en liefde, en geloof en vertrouwen op God en in Menschen te prediken?

Maar moeten dan Liefde, Geloof en Vertrouwen, eeuwig lieven, gelooven en vertrouwen, om eeuwig bedrogen en misbruikt te kunnen worden? — Moeten dan *veelen* hunne Rechten ten besten geven, op dat *een* of *eenigen* ongestraft geweld en onrecht zouden kunnen pleegen?

Dat zij verre! — Bedrogene Liefde is als Menschenbloed; zij roept tot den Hemel om wrake. Neen! Recht moet Recht zijn en Recht blijven.

Ik pleite niet *tegen*, maar *voor* het Volk — en waar men den kleinen en geringeren onrecht en geweld aandeed, daar zou ik niet begeeren een zoon van Pharao's dochter genaamd te worden, maar liever verkiezen kwalijk gehandeld te worden met mijne broederen.

De Koningen en Overheden zijn den Menschen *ten goede* gegeven en niet *ten kwaade*. Zij mogen *geen* onrecht, maar moeten recht en gerechtigheid doen, zij moeten weten dat zij insgelijks een Heer in den Hemel hebben. Die hun over anderen gesteld heeft, om *dier anderen wille*, en op dat die anderen door hunne hand barmhartigheid ervaren zouden. En gelijk die millioenen of de duizenden, die van hun het deel in de mate hunner huisfelijke rust en van hun tijdelijk geluk verwachten, hun gehoorzaamheid bewijzen, en geloof en vertrouwen in hun stellen *moeten*; zoo *moeten* zij die duizenden de maat schudden, met beide handen voldrukken, en hen gelukkig *maaken*. En dat is 't nog niet al.

Wanneer een Koning in zijne Heerlijkheid te midden van zijn Volk op zijnen Troon gezeten is; zoo zit hij daar: om behalven het geluk dezer Aarde, ook dat des Hemels uittedeelen; zoo zit hij daar: om, als een heilig kunstenaar, door louter weldadige, louter milddadige en edele, louter grootę en goede handelingen GOD aftebeelden, en de menschen naar *HEM* hongurig en dorstig te maaken.

Zodanig behooren Koningen en Regenten te zijn! dat is hunne roeping, en daartoe zijn aan de eerste

Ko-

Koningen Kroonen en Scepters gegeven geworden. — En daarom ook eeren en beminnen wij menschen van natuur deze tekenen, en verwagten van hun die ze voeren, niets dan het gene goed is; en hooren van hun ongaarne iets kwaads. Wij menschen zijn kinderen; en daarom moest de goede God met ons gelijk met kinderen handelen, en ons bedektelijk en als agter onzen eigen rug gelukkig maaken. Daar toe waren inrichtingen nodig, en wij voelen wel, dat die inrichtingen zoo zuiver moeten zijn, als Hij is die ze gemaakt heeft.

ô Gij Koningen en Overheden! — Uw Stoel staat in deze wereld van Gods wegen. Gij zoekt groot zijn! — en Gij moet dat zijn, maar in en door Gerechtigheid en Waarheid! Die alleen maken groot, en die alleen zijn onverwinnelijk.

B E S L U I T.

De in eenen staat zoo onontbeerlijke kracht is gelijk het Hart in het Menschelijk Ligchaam.

Dat er voor de *Physische Natuur* hier of daar een groot hart kloppen moet, waar door en van het welke zij in alle haare deelen leven en beweging ontvangt, is blijkbaar. Een levenloos *Stokholmer Uurwerk* kan wel in *Hamburg* of *Osnabrugge*, van den werkmeeſter, die hetzelfde de beweging gaf afgeſcheiden, gaan; maar het levend Heelal kan van zijn hart zoo weinig geſcheiden zijn, als het mensch-

menschlijk ligchaam van het zijne, en er wordt gelijk in 't kleine zoo ook in 't groote, gelijk in 't bijzondere zoo ook in 't algemeene, eene voortgaande en nooit ophoudende *verwijding* en *vernaauwing* gevorderd. — *) Indien even datzelfde *groot hart*, dat voor de *Phyfsche wereld* hier of daar kloppen moet, ook voor de zedelijke wereld floege, dan wisten wij, waar aan wij ons hier *te houden* hadden, en wij hadden te gelijk eenige oplossing aangaande de onverwinnelijke heerlijkheid van den menschlijken wil, zoo wel in 't algemeen als met betrekking tot den staat, gelijk ook omtrent het vast en onbeweeglijk punt. Doch het zij daar mede zoo het wil. Iets zoekers, iets onbeweeglijks moet de mensch hebben waar aan hij ten anker ligt, iets dat niet van hem afhangt, maar van 't welke hij afhankelijk is. Het Anker moet het Schip houden; want wanneer het Schip het Anker sleept, wordt de Cours onzeker, en het ongeluk is niet verre meer af.

Wanneer *David* zijnen vijand en vervolger *Saul* in de spelonke, alwaar hij in zijne hand was, niet doodt, maar hem slechts eene slippe van den mantel snijdt; zoo dreef en bewoog hem om zoo te handelen niet eene natuurlijke Hartstocht, maar *iets anders*. Wanneer *Socrates* de van zijne leerlingen voorbereide vlucht uit de gevangenis niet aanneemt, maar liever sterven wil, en sterft; zoo wierd hij,
om

*) Asmus heeft *Syflote* en *Diaflote*, de werking van het hart ten opzichte van het bloed.

om zoo te handelen niet gedreeven door natuurlijke neiging, maar door *iets anders*. De meesten zouden de gevangenis ontweeken zijn, en met de slip des mantels niet te vreden zijn geweest. Waarom? — Wijl de meesten door natuurlijke neigingen en Hartstochten tot handelen gedreeven en bewoogen worden, en *dat andere* bij dezelve geen *gehoor* — geen beurt van spreken krijgen kan.

Onze zinnen en driften zijn de Hoorns, Cimbels en Cincqken, die den toon en de stemme der waarheid in ons ontstellen, verdoven en overschreeuwen. Zij zijn het veeltal zwaare ketens, die ons arme menschen geboeid en gevangen houden, en ons met sijnadheid overdekken. Wie zich slechts van eenen derzelve heeft los gemaakt begint reeds zijne eere te herkrijgen, die toeneemt naar mate wij op onzen weg den top van den hoogen en moeielijken berg naderen. — En, wie de hoogte deszelve bereikt heeft; wie, door zijn willen en loopen, of, door de ontfermingen Gods, zoo verre gekoomen is, dat hem alle ketens *ontvallen* zijn, en geene hem meer knelt; die eerst, en die alleen is een waarachtig *vrij man*. — Tusschen hem en den Vrijheid-snapper is een hemelsbreed en *wezenlijk* onderscheid; en deze twee staan in vergelijking met elkander: gelijk het willen zijn tot het waarlijk zijn, als het laagste tot het hoogste, als niets tot alles.

De *vrije man* is los van deze aarde en van alle nietige belangen; op hem werkt van nu af aan, niets, niets is hem van waarde, hem drijft of beweegt niets, dan het *waare en goede*. Hij heeft den
rok

rok van 't vleesch afgeleigd, (*) voedt zig met GodenSpijs, en is te ſcheep op den Occaan der *reine liefde*.

Zodanig een heeft recht van medefpreken, en is *boven* de wet. Niet, om dat de wet niet altijd heilig gehouden en bevolgd moet worden; maar wijl *hij* innerlijk anders geſteld is dan anderen, en altoos en in allen gevalle overvloedig is in het gene, en meer doet dan de wetten vorderen; wijl hij het is die twee mylen gaat, wanneer hij slechts tot eene geverg'd wordt; wijl hij niet alleen niet Echtbreekt, maar geen vrouw aanziet om die te begeeren; wijl hij niet alleen zijnen vijand niet haat, maar zegent die hem vloeken, en weldoet die hem haaten, en gelijk de Vader in de Hemelen, de Zonne gaarne ziet opgaan over boozen en goeden.

Indien nu *een man van deezen ſtempel* zig over een dwaalend, raad en hulpbehoevend Volk ontfermede, en *gedreeven* door het *waare* en *goede* den ſcepter in handen nam; — van wien had deze zijn Koningſchap, zijn Recht en zijne Macht?

Mooglijk zou er buiten hem noch *zodanig Een* onder het Volk kunnen wezen of ontſtaan, en deze zou den Koning gelijk zijn. Maar hij zou gaarne zijn Onderdaan wezen willen, wijl hij slechts eenen wil zou hebben met den Koning, en het hem genoeg zou wezen, dat in en door dezen het goede maar geſchiedde.

Er

(*) Αθανάσιος Θεός, zegt Pythagoras, ἔκτετι ἀθανάσιος θεός.

Er zou echter ook onder den Volke een of ander kunnen wezen, die, hoe verre er van verwijderd, evenwel meende *zodanig Een* te zijn. En hoe groot en vreemd zulk een misflag ook wezen mooge; zoo heeft de ervaring nochtans geleerd dat ze niet onmogelijk zij, noch in 't kleine noch in 't groote, en dat om ze te zien begaan, alleenlijk maar cenige aanleiding nodig is. Slaa de jaarboeken van het Menschlijk Geslacht op, waar gij wilt. Lees b. v. de geschiedenis der bewegingen van een deel der eerste aanhangers van den goeden en vroomen George Fox, na zijne Vrijheids-Prediking in de 17^e; lees de geschiedenis der Munstersche Beroerten na Luthers tijden in de 16^e Eeuw; (*) en zie in een andere: hoe zwak en ondernemend de menschelijke

na-

(*) Zij verwierpen den Kinderdoop, en daar zij allen die tot hen overkwamen, op nieuw doopten, zoo verkreegen zij van daar den naam van Wederdoopers. Maar met deze bijzondere gedachten over den Doop, die op het gebruik der Kerke ten tijde der Apostelen schein gegrond te zijn, en niets behelst, dat met de rust en orde in de Menschelijke zamenleving streed, verbonden zij andere gevoelens, die even zoo dweeperachtig als gevaarlijk waren. Zij beweerden, dat onder Christenen, die de leere des Euangeliums ten voorschrift hadden, en door den Geest Gods geleid wierden, eene Overigheid niet alleen onnodig, maar voor eene inbreuk op hunne geestelijke vrijheid en voor onwettig te houden zij; dat het onderscheid 't welk uit geboorte, rang of goederen ontstaat,

natuur zij: en hoe geneegen om altoos den gemakkelijken en haar geopenden weg te gaan.

Hier

staat, strijdig zij mét dan geest van het Euangelie, die alle menschen als gelijk beschouwt, en daarom behoorde afgeschafft te worden; dat alle Christenen hunne goederen behooren gemeen te maken, en te leeven in dien staat der gelijkheid die aen leden eener Familie voegt; dat noch de wet der natuur, noch de voorschriften van het Euangelie den mensch aan eenige banden legt, ten opzichte van het getal der vrouwen die hij mocht willen neemen, en hij van dezelve vrijheid gebruik kunne maken, die God den Patriarchen gelaaten hadde.

Deze gevoelens, die met eene dweeperachtige hitte en stoutheid verbreed en voorgestaan wierden, bragten in korten tijd alle die geweldadige uitwerkselen voort, die er natuurlijkerwijze uit ontstaan moesten. Twee Anabaptistische Profeeten, Jan Matthysfen, een Bakker van Haarlem, en Jan Beukelfer, een Kleermaker van Leyden, die van eenen onzinnigen ijver om Profelyten te maken gedreeven wierden, sloegen hunnen Zetel te Munster op, eene der voornaamste Keizerlijke vrije steden in Westphalen, die wel onder de souverainiteit van haren Bisshop staat, maar van haren eigenen Senaat en Burgemeesteren geregeerd wordt. Gelijk het geenens dezer beide Dweepers aan die talenten mangelde, die tot zodanig eene onderneeming noodzaaklijk vereischt worden, namelijk aan eenen onderneemenden moed, den schijn eener groote heiligheid, het stout voorgeven van door God zelve geïnspireerd te zijn, in eene beslisschende en overredende wijze van spreken, zoo gewonnen zij in

kor-

Hier breeke ik af, en weêrhoude eene zwakheit
 om te spreken van de zwakheit zijner medemen-
 fchen.

Korten tijd veele aanhangers, onder dezelve was Roth-
 man, die eerst de Reformatie in Munster gepredikt had-
 de, en Knipperdolling, een Burger van goede afkomst,
 en geen gering aanzien. Door de aanwinst van zulke
 leerlingen aangemoedigd, leerden zij hunne gevoelens
 openlijk, en namen niet te vreden met deze vrijheid
 verscheidene, hoewel vergeeffche proeven, om van de
 stad zelve meester te worden, ten einde onder begunsti-
 ging van het Landsheerlijk gezach hunne ontwerpen ter
 uitvoer te brengen. Daar zij eindelijk in 't geheim hun-
 ne aanhangers uit de nabuurige landstreeken tot zig
 trokken, stelden zij zig onvermoed en in den Nacht
 in het bezit van 't Arfenaal en van het Raadhuis, liepen
 met ontblootte zwaarden en een verschriklijk gehuil door
 de stad, beurtelings roepende: *bekeert u en laat u doo-
 pen; en: wijkt van hier gij Godloozen.* De Magistraat,
 de Domheeren, de Adel, en de verstandiger Burgers,
 Protestanten zoo wel als Roomschegezinden, verschrikt
 van die dreigingen en dat geschreeuw, vlooden in groote
 verwarring, en lieten de stad onder de beheering van
 een onzinnigen hoop des Volks; die meerendeels bestond
 uit Buitenlanders. Daar zij nu alle vreeze te boven
 waren, en hen nu niets meer weerhield, zoo ontwier-
 pen zij een nieuw Plan van Regeering, dat geheelijk
 strookte met hunne dwaaze begrippen; en offchoon zij
 al in den beginne nog zoo veel achting betoonden voor
 de oude inrichting, dat zij nieuwe Raadsheeren uit
 hun eigen secte verkoozen, en Knipperdolling en een an-
 der Profeliet tot Burgemeesters aanstelden; zoo was dit

fchen. Maar hulpe en goeden raad met en voor hun te weeten en te hebben, — dat wenschte ik wel!

Wan-

nochtans niets anders dan eene bloote vertooning. Mathysfe was haar eenige Regent, en gaf in filte en met het gezach van een Profeet zijne bevelen, en deed op de ongehoorzaamheid aan dezelve aanstonds de doodstraf volgen. Hij maakte een aanvang van zijn Bewind, met het Volk aan te zetten om de Kerken te plunderen, en alle derzelver sieraden te vernielen, daar na deed hij alle Bocken, uitgezonderd den Bijbel, als onnut en godloos verbranden, de landerijen van hun die ter stad waren nitgeweeken, wierden verbeurd verklaard, en moesten aan vreemden verkocht worden; hij beval dat alle de gene die Goud, Zilver en andere kostbaarheden bezaten, hetzelfde moesten te voorschijn brengen, en aan zijne voeten nederleggen. De Rijkdommen, die hij door dit middel te zamen bragt, wierden bewaard in eene openlijke schatkamer, en hij benoemde Diaconen, die dezelve ten algemeenen nutte moesten aanwenden. Daar nu op deze wijze de leden zijner Republiek volkomenlijk aan elkander wierden gelijk gemaakt, beval hij dan ook datze alle gemeenschappelijk aan openlijk toegerichte Tafelen eeten zouden, en schreef zelve de spijzen voor, die hun op elken dag moesten worden toegediend. Het ontwerp zijner Reformatie had hier mede zijn beslag gekreegen; en nu liepen zijne voornaamste zorgen over de verdediging der stad. Ten dezen aanziene nam hij zijne maatregelen met zoo veel overleg, dat zig daar in weinig spoor van Dweeperij ontdekte. Hij richtte Magazijnen op, die eenen verbazenden voorraad van noodwendigheden van allerlei aart onthielden, verbeterde

de

Wanneer een goed Huisvader in den Nacht licht behoeft, zo zoekt hij dat niet buiten onder den ruimen Starrenhemel op te vangen, om het door de vensters na binnen te brengen; maar hij heeft de behendigheid en neemt de moeite om het binnen in den huize uit staal en steen te slaan, en dan laat hij het door de vensters naar buiten schijnen.

Men

de vestingwerken en breidde die uit, waar aan elk zonder onderscheid van personen de hand moest leenen. Uit de gene die daar toe meest geschikt waren, richtede hij zijne krijgsbenden op, en bevlijtigde zig om de onstuimigheid hunner Dweeperij door eene behoorlijke krijgstuicht geduchter te maken. Hij vaardigde gezandten afaan de Wederdoopers in de Nederlanden, en nodigde dezen om zig in Munster te verzamelen, 't welk hij den naam van den Berg Sion gaf, ten einde van daar alle Volkeren des Aardbodems te gaan vernederen, en onder hunne heerschappij te brengen. Hij zelve was in de bezorging van alles wat tot den aanwas en de zekerheid hunner secte nodig scheen, onvermoeid bezig. Zijn eigen voorbeeld moedigde zijne volgelingen aan, om zig noch aan eenigen arbeid te onttrekken, noch over bezwaaren en moeilijkheden, te morren. En daar hun Dweeperachtig gevoel onophoudelijk geprikkeld en door eene geduurige opvolging van vermaningen, openbaringen en voorzeggingen in eene bestendige en rustelooze beweging en werkzaamheid gehouden wierd, scheenen zij ter verdediging hunner zaak bekwaam, en ganschelijk toegerust om voor dezelve alles te onderneemen en te ondergaan. (Z. Robertson's Karel V.)

Men *kan* de hoogte eenes Bergs niet bereiken zonder opwaards te klimmen. En offchoon het klimmen een zeer vermoeiende arbeid is; zoo komt men toch den top geduurig nader, en met elke schreede wordt het uitzicht om zig heenen, vrijer en schooner! En — boven is *boven*.

Hoe nu de slaaf het ook maken moge, om van zijne keetenen ontslagen te komen; zoo veel is zeker, dat hij door weeten en Filosofoeeren de keetenen niet verbroomen zal krijgen, maar dat hij *hand aan 't werk zal moeten leggen*, indien 't hem ernst is er van bevrijd te worden.

En, — ô mijne lieve Broeders, en *on-sterffelijke Medemenschen* — dat is de verbeetering die ik in voorslag brengen zou, dit is het werk dat ons te doen gegeven is op aarde, en deze is de *Koninglijke weg der vrijheid*, die niemand berouwt.

BRIEFWISSELING

TUSSCHEN MIJ EN MYNEN OOM, BETREFFENDE DE ORTHODOXIE EN GODSDIENSTVERBETERINGEN.

HOOGGELEERDE

HOOGGERWAARDE HEER OOM!

Ik heb zedert eenigen tijd zooveel van Bijbelsche en van Vernufts-Religie, van Orthodoxe en Philosophische Theologanten gehoord, dat er mij het hoofd van omloopt, en ik niet meer weet, wie gelijk of ongelijk heeft. De Religie uit het Vernuft te verbeteren, komt mij wel even zoo voor, als of ik de Zon naar mijn ouden houten huisklok verzetten wilde; maar van de andere zijde dunkt mij is de Philosophie toch ook een goed ding, en veel schijnt mij waar te wezen van het gene den Orthodoxen wordt te laste gelegd. Mijn Heer Oom deed mij een wezenlijken dienst, als Hij mij die zaaken eens uit elkander wilde zetten. Bijzonder is de vraag: of de Philosophie een Bezem zij, om er de vuilnis mede uit den Tempel te veegen;

en of ik mijn hoed dieper voor een Orthodoxen of Philosophischen Dominé af moet neemen. Met bijzondere achting heb ik de eer te blijven,

MIJNS HOOGGELEERDEN

HOOGELERWAARDEN HEER OOMS

Géhoorzaame Dienaar en Neef,

A S M U S.

A N T W O O R D.

LIEVE NEEF!

DE Philosophie is goed, en de menschen doen kwalijk, die haar zoo zeer ten nadeele spreken; maar Openbaring staat tot Philosophie in betrekking, niet als veel tot weinig, maar als Hemel en Aarde, als boven en onder! Ik kan 't mijn Neef niet beter begrijpelijk maken, dan met de Zeekaart die hij van den Plas agter den Tuin van zijn zaligen vader, maakte. Gij pleegt zoo gaarne op dien Plas te vaaren, Neef, en hadt u daarom op uw eigen hand een Kaart vervaardigd, waarop alle diepten en ondiepten der Plas waren aangewezen. Gij schiepte u dan in, richtte uwe vaart na dezelve; en dat ding ging zoo recht goed. Maar indien nu een wervelwind, of de Koningin van *Otaheite*, of een Hoos

Hoos mijn Neef met zijn Boot en met zijn Kaart opgenomen, en midden op den Oceaan weêr neêrge- laten had, en hij wilde dien nu ook naar zijne Kaart bevaaren; zoo zou dat niet gaan. De fout zou niet aan de Kaart zijn, voor de Plas was zij goed; maar de Plas is niet de Oceaan, ziet ge. Hier zoudt ge u eene andere Kaart moeten maken, waarop echter vrij wat in Blanco zou dienen gelaten te worden, wijl de zandbanken hier ZEER diep liggen. En Neef, vaar hier ook maar gerustelijk recht uit; op eenig Zeewonder moogt ge stooten, maar op den Grond stoot ge nooit.

Hier uit kunt ge nu zelve beoordeelen, in hoe verre de Philosophie een Bezem zij, om er de spin- rach mede uit den Tempel te veegen. Zij kan op zekere wijze zodanig een Bezem zijn. Ja; gij moogt ze ook een Ganzenwiek noemen, om er de stof van de heilige Statuen mede af te drijven. Maar wie er aan de Statuen zelf mede beeldhouwen en besnijën wil, zie, die vergt meer van de Ganzenwiek dan zij doen kan, en dat is hoogst belagche- lijk en ergerlijk om aan te zien. *Paulus* die veel in de wereld beproefd had, die ook een Sadducëer en *Esprit Fort* geweest, en daarna anders onderwe- zen was geworden, die bij al zijn Enthufiasmus voor het nieuwe SYSTEMA, nogthans in zijnen Brief aan de Romeinen de Logica nog zoo goed betoont te verstaan, en zoo wel weet te gebruiken, als immer iemand: deze oude ERVARENE MAN zegt, en brengt daar op zijne oude dagen in veel arbeid en gevaaren door, en laat zig daar op vijf-

malen veertig flagen min één geven, „ dat de Vrede Gods de kennisfe te boven gaat!” — en zoo'n Lafbek wil raifonneeren.

Dat het Christendom al wat HOOG is vernedert, en alle EIGENE HOEDANIGHEID en UTMUNTENDHEID niet slechts, gelijk de Deugd, tempert, betoomt, en in het fpoor houdt, maar gelijk de verrotting geheellijk wegneemt, ten einde er iets NIEUWS uit te doen voortkomen; daar wil zekerlijk het natuurlijk vernuft niet aan; maar wat behoeft dat ook, indien 't maar waarheid is. Toen *Abraham* bevolen wierd, zijn Vaderland, zijn Maagfchap en zijn's Vaders huis te verlaaten, en naar een Land te gaan dat hem eerst naderhand zou aangewezen worden; wat meent gij, dat zijn natuurlijk gevoel zig daar tegen niet zal hebben aangekant, en dat zijn Vernuft niet veelerlei ge-gronde bedenkingen en zig zeer wel voordoende twijffelingen, zou hebben kunnen opperen? Maar *Abraham* geloofde God op zijn Woord, en toog uit. En daar is en was ook niets anders te doen; want uit *Haran* kon hij het *beloofde land* niet zien, en *Niebuhr's Reisbefchrijving* was toen ter tijd nog niet in 't licht. Had zig *Abraham* met zijn Vernuft in woordenwifeling ingelaaten: zoo ware hij zekerlijk in zijn *Vaderland* en bij zijn *Maagfchap* gebleven, en hij had daar tamelijk bij te vreden kunnen wezen. Het *beloofde land* had er niets bij verlooren, maar hij was er nooit ingekoomen. Zie, Neef, zoo is het, en zoo staat het in den Bijbel.

Daar derhalven de heilige ftatuen door het Vernuft

nuft niet verbeterd kunnen worden; zoo is het Patriottisch gehandeld, in den hoogerem zin van dat woord, den ouden vorm onverlet te laten, en zig voor een Tittel zelfs der Wet te laten doodflaan. En, indien dat nu een *Orthodoxen* Dominé heet; dan kunt ge voor zoo eenen den hoed niet diep genoeg afneemen. Maar men noemt ze ook nog wel *Orthodox* om andere redenen.

Nu vaar wel, lieve Neef, en leef in vrede, laat u voor 't overige over al dien twist en dat veldgefchreeuw toch geen hair ontvallen, maak gij maar een wijzer gebruik van de Religie dan zij. — Daar komt mij *Potiphar's* wijf voor de aandacht! Gij kent toch *Potiphar* wel? Dit SANGUINISCH EN RHEUMATIEK Mensch greep den Mantel, en *Jofef* ontvlood. Over dat *point saillant*, over den Geest der Religie kan niet getwist worden, wijl naar de leer der H. Schrift niemand dien kent, dan die hem ontvangt, en de tijd van twijffelen en twisten als dan voorbij is.

In fomma Neef, de waarheid is eene Reufinne die aan den weg ligt en slaapt; de voorbijgangers zien wel haare Reufengedaante, maar haar kunnen zij niet zien, en zij leggen te vergeefs den vinger hunner *ijdelheid* aan den *Neus* van hun *Vernuft*. Wanneer zij den fluier weg zal gedaan hebben, dan zult gij haar aangezicht zien. Tot daar aan toe moet het onze troost wezen dat zij onder den fluier is. Gaa gij eerbiedig en met ziddering voorbij, en hairkloof niet, lieve Neef, &c.

HOOGGELEERDE

HOOGERWAARDE HEER OOM!

HLET zal aan mijnen Heer Oom bekend zijn, dat in onze nieuwere tijden de oude Kerkliederen veranderd worden. Nu ben ik overtuigd dat eene Overigheid voor niets gewichtigers zorgen, en haaren Onderdanen niets beters geven kan dan een goed Gezangboek. Want boven krachtige Kerkliederen gaat niets; daar is een zegen in, en zij zijn in waarheid vleugels, op welken men zig in de hoogte verheffen, en een tijd lang boven dit jammerdal zweeven kan. Ook kunnen wel veele Kerkliederen niet zoo zijn als zij behoorden te wezen, en dat zal wel waar zijn. Maar ik weet het niet, of het aan de verbeteraars of aan het verbeteren hapert; althans ik kan den spijt en de smert, die ik gevoele van wegen eenige oude liederen, niet verbergen of te boven komen. Het kleed maakt, dunkt mij, den Man niet; en indien de Man goed is, zoo is alles goed. Of er een knoop verkeerd zit, of een naad scheef genaaid is, dat doet er bij slot van reekening weinig toe, en wie ziet er naa? Men is daar nu aan gewoon geworden, en dikmaal zit het hem daar juist, en moet het zoo zijn.

Zoo een: „*Befiehl du deine Wege*” b. v. dat men in zijn Jeugd, in gevallen waar in 't niet was zoo
als

als het wezen moeste, dikmaal aandachtig met zijn Moeder gezongen heeft, is even als een oud vriend in den huize dien men vertrouwt, en bij wien men in voortgelijke gevallen raad en troost vindt. Wanneer men dien nu, anders gekleed, en in een modernen Rok wederziet, zoo vertrouwt men hem niet zeer, en men is niet zeker wat er in dien modernen Rok steekt, of dat nog wel waarlijk onze oude vriend is — en dan zoek ik altijd naar den verkeerden Knoop en naar den scheeven Naad.

Ik heb dan wel de gewoonte om in de Kerk, wanneer de Gemeente naar de nieuwe Verordening zingt, stil te zwijgen, en in mijne gedachten het Oude Lied te volgen; en nu wilde ik gaarne van mijnen Heer Oom weten: „of dat ook strijdt „tegen den eerbied die men de Overigheid ver- „schuldigd is, dan of ik dat met een goed gewee- „ten doen kan; ook wanneer ik geheel alleen ben: „of ik dan niet wel overluide zou durven zingen?”

Ik ben in mijn hart een vijand van alle ongehoorzaamheid, hoe veel ophefs ook anderen daarvan thans maken moogen. Ik heb de eer met bijzondere achting te zijn.

HOOGGELEERDE

HOOGGEERWAARDE HEER OOM

Uw gehoorzame Dienaar

A S M U S.

A N T.

A N T W O O R D.

De openlijke orde moet gij niet flooren, Neef! in en voor u zelven kunt gij zingen zoo als gij wilt. Want over het hart heeft de Overigheid niets te beveelen. En de *Recht-Naaijers* nog minder.

Uw Dienaar &c.

BRIEFWISSELING MET MY ZELVEN.

LIEVE VRIEND!

Ik hebbe iets dat ik in uwen schoot moet uitforten, wijl ik het nergens anders weete kwijt te worden.

Hoor eens, als ik zoo de wereld bezie, en het leven dat daar in geleid wordt; dan weegen mij alle kinderen, en bijzonder mijne eigene, die die wereld in en door moeten, zwaar op het hart, en dan wenschte ik ze wel tegen dat verderf te kunnen inbalsemen en vuurvast te maaken. Waarlijk men kan 't de menschen niet ten kwade duiden, dat zij daar over ernstig beginnen na te denken, en om goeden raad te vinden tot zig zelven inkeeren.

Gij zult zeggen, dat, naar men verneemt, heden ten dage daar over eenmaal genoeg geschreeven wordt; en ge hebt daar in geen ongelijk. Maar
zie,

zie, schrijven is schrijven. Wie handelen wil en kan, die heeft, weinige uitzonderingen daargelaten, niet veel tijd noch lust tot schrijven. En wanneer de zaaken zoo vlug in de pen vallen, dan ziet men ze dikmaal den Menschen geheelijk ontvallen. Die daar en tegen meenen dat zij ze hebben, wanneer ze maar op 't papier staan.

Ook kan er dit en dat op 't papier zoo uitzien, als of 't heel wat ware, en dat het toch maar een zeer gewoon gebak is. Laat ik u daar van een voorbeeld verhaalen. Ik vereerde gelijk gij weet, aan onze zalige *Geertruy* op haare Bruiloft het Zweedsche Kook- en Huishoudings-Boek van *Christina Warg*. Eens, dat wij bij elkander waren, kwam dat Boek voor den dag, en las zij er ons uit voor, onder anderen *pagina mihi* 383, een Recept van *Lugtmunken*. Gij kunt denken welk een indruk die *Lugtmunken* op ons allen maakten! en hoe wij de ooren spitsten! *Geertruy* zelve niet uitgezonderd; die anders in dergelijke zaaken zeer bedreeven was. Ja, zij had haare nukken, de zalige vrouw, dat is niet te ontkennen; maar goed gebak maaken, dat kon ze. En gelijk het nooit moeielijk valt tot eene gulheid te koomen, waarbij zich tevens onze talenten openbaren, zoo beloofde zij op het eigen oogenblik en met het Boek in de hand, ons denzelven avond nog op het nieuw gebak te onthaalen. Nooit in mijn geheele leven is mij een namiddag zoo lang gevallen als die. Wij stonden op, gingen weer zitten, en namen alles bijder hand, om de tijd te verdrijven; maar wat wij deden, zij wilde zig niet

ver-

verdrijven laten, en bleef als aan haare plaats gespijkerd. Eindelijk moest zij toch wijken, en het wierd in de daad avond, de tafel wierd gedekt, en — de *Lugtmunken* wierden opgedragen! En zie daar, het was een zeer bekend ding, dat *Geertruy* onder den naam van *Sneeuwballen* hondertmaal gebakken, en wij hondertmaal van haar gegeten hadden.

Zie, zoo kunnen de dingen op 't papier bedriegen. Daarom kan er evenwel, gij begrijpt dat van zelve, veel dat goed en nuttig is, geschreven worden en geschreeven zijn. Mijne zorgen gaan alleen over het schrijven en den schrijfsgeest in 't gemeen, en gij zult bevinden dat er veel waar in is.

Nu, zeg mij toch uwe meening over de *verbeterde wijze van opvoeding*, en wat gij voor eene goede houdt. Ik kan mij geene andere uitdenken, dan dat men eerst zelve zij, het geen men zijne kinderen maaken wil. Geef gij wat beters aan de hand. De Hemel weet, dat ik er een lid van mijnen kleinen vinger voor misfen wil, indien ge mij wat op kunt geven dat meer *probatum* is.

UW DIENAAR!

ASMUS.

P. S. Ik kan u in andere gevallen wederom dienst doen, indien gij b. v. van den *verbeterden Almanach* wat weeten wilt. Want dat verftaa ik in den grond: hoe namelijk de Zon misflag op misflag be-
gaan

gaan heeft, en geheele uren en Dagen heeft laaten verloopenen, zonder dat het een eenig Mensch gemerkt hebbe, tot dat er eindelijk Paus Gregorius de XIII. de lucht van kreeg, en met behulp van het hoogste Rijksgerecht, alles wederom aangevuld, en in de behoorlijke orde hersteld heeft.

UT SUPRA.

A N T W O O R D.

LIEVE VRIEND!

Gij hebt u niet aan den onrechten Schoot gewend; ik breek mij zelve het hoofd zedert eenigen tijd ook niet zonder reden. Voor het overige laat u toch geen vinger afkappen, want ik kan u niets meer zeggen dan gij weet.

Juist dat van den verbeterden Almanach versta ik ook. Maar gij hebt hier wat in petto gehouden, of gij verstaat de zaak niet zoo geheel in den grond; gelijk gij zegt. Want Paus Gregorius de XIII. heeft de orde, noch alleen noch geheel hersteld. Zie, het was een *oud zeer*, en de Cardinaal Julius Cæsar is reeds aan 't schikken en aanvullen geweest, en wij en onze kinderen moeten nog geduurig schikken, en kunnen het nog niet in orde krijgen. En in Rusland, waar de hoogste Rijksgerechten niets te zeggen hebben, blijven die verloopene dagen nog altijd onaangevuld, waarom de Rusfen ook nooit zoo *veel schrijven* kunnen als wij.

Ja

Ja wel kon die zalige *Geertruy* lekker bakken, en dat kookboek heb ik haar ook geschonken, en die namiddag is mij ook lang gevallen, en de schrijfgeest is mij even zoo verdacht als u.

Over het geheel is alles, wat gij zegt, als of 't mij uit het hart gestoolen ware. Ik weet ook, als men anderen goed wil maken, geenen anderen of beeteren raad, dan dat men eerst zelve goed zij.

En wanneer men weet wat dat kost, en dan de wereld en het leven dat men daar in leidt, en hoe onze kinderen daar in, en daar door moeten, in aanmerking neemt, dan voelt men welk een tegenwicht er nodig zij. Kleine luchtige kunsten kunnen 't waarachtig niet doen. Ook, waar ik uitwerking gezien hebbe, daar ligt Religie ten grondslag, de oude namelijk, en zoo zult gij het ook bevinden: Vaar wel.

UW DIENAAR!

ASMUS.

P A R A B E L.

ER was een tijd, in welken de menschen zig niet dat gene wat de Natuur hun aanbod behelpen, en van Eikels en ander hard en slecht voedsel leven moesten. Een man van verre heenen, met name *Ofris*, kwam en sprak tot hen: Er is eene beeter spij-

spijze voor de menschen, en eene kunst om zig die altijd rijkelijk te bezorgen; en ik koome, om u dat geheim te leeren. Hij leerde hen dat geheim, en richtte eenen Akker voor hunne oogen toe, en zeide: „Zie, *dat moet Gijlieden doen! En het overige* „doen de *Invloeden des Hemels!*” Het zaad ging op, wies, en bragt vrugten voort, en de menschen verwonderden zig daar over, waren verblijd, en bebouwden den Akker ijverig en met groot gewin. — Naderhand vonden eenigen van hun die wijze van Akkerbouw te eenvoudig, en de ongemakken der open lucht en jaargetijden mogen hun ook wel verdrooten hebben. Koom, zeiden ze, laat ons den akker regelmatig en naar de kunst inrichten, binnen wanden en muuren besluiten, een gewelf daar over leggen, en dan daar onder met meerder voegzaamheid en gemakkelijkerheid onzen Akkerbouw voortzetten; de Invloeden des Hemels zullen zoo nodig niet zijn, en boven dien ziet ze geen mensch. Maar zeiden anderen: Ofiris liet den Hemel open, en zeide: „*Dat moet Gijlieden doen! En het overige* „doen de *Invloeden des Hemels!*” Dat deed hij eeniglyk, antwoordde men, om den Akkerbouw in gang te brengen; ook kunnen wij den Hemel wel aan 't gewelf schilderen. Zij beslooten daar op hunnen Akker regelmatig en naar de kunst binnen wanden en muuren, leiden een gewelf daar over, en beschilderden dat met eenen hemel. — En het zaad wilde niet wasfen! En zij bouwden, en ploegden, en mesteden, en dreeven dat akkerwerk aan alle

oorden. — En het zaad wilde niet wasfen! En zij dreeven dat akkerwerk aan alle oorden. —

En veelen der genen die hen omringden en dat aanzagen, spotteden met hun! En ten laaften ook met *Oftis* en zijn geheim.

GESPREEKEN

OVER DE

V R I J H E I D.

Καὶ ἔτι καὶ ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι.

EERSTE GESPREK.

- B. **I**k heb het hoogste Lot in Londen getrokken, weet gij dat reeds?
- A. Het allerhoogste, of het tweede?
- B. Het hoogste voor deze reis; zuivere 20000 Pond.
- A. Dat zochten de anderen ook te trekken, maar allen konden niet.
- B. En niets evenwel is gemakkelijker.
- A. En wat zult gij nu met dat geld doen?
- B. Wederom uitgeven; wat anders?
- A. En waar?

E 2

B. Ver-

- B. Vermoedelijk, daar ik het gewonnen hebbe. Ik kan toch bezwaarlijk op de vleugels der vrije sterlingen in eene kooi vliegen.
- A. Nu, er zijn zeker buiten Engeland nog wel Landen, die geene kooijen zijn.
- B. Er zijn er zeker die boven open zijn; maar dan hapert het aan de zijden. In Engeland is het boven en aan alle zijden open.
- A. Met de 20000 Pond misfchien, of ook zonder?
- B. Ook zonder, en juist in Engeland ook zonder. Daar is de Vrijheid, gelijk de Hemel, boven den Bedelaar *Tom* zoo hoog en blaauw gewelfd als boven Lord *Hastings*. — En meent gij dat ik dat Vrijheid noeme, wat voor Guinies gekocht wordt, en voor Guinies veil is?
- A. Gij zijt een Vrijheidsvriend! en fchijnt daarbij een dankbaar gemoedsbeftaan te hebben. Ik wil zeggen, indien zulk een^d geld-regen u, b. v. uit *Bern* had nat gemaakt: zoo zou misfchien Zwitferland meer bij u in aanmerking komen. En zonder het gezien te hebben, zou men haast denken, dat uw „gewelf” in dit Toverland, indien al niet zoo blaauw, althans wel zoo hoog als in Engeland moest gefpannen zijn, indien men geen gevaar zou loopen van zijn hoofd te ftooten, want de grond is daar veel hooger.

Maar wat noemt gij dan eigenlijk Vrijheid?

- B. 't Geen alle menschen zoo noemen, dat mij
nie-

niemand wat te beveelen heeft, dat ik doen kan wat ik wil.

A. Dat gij derhalven valsche wissels maken kunt?

B. Dat wil ik niet.

A. Dat verstaat zig! Maar indien gij dat wildet, zoudt gij het dan in Engeland kunnen doen?

B. Vooral niet.

A. Gevolglijk kunt gij in Engeland niet doen wat gij wilt.

B. Het spreekt van zelve, dat ik niet moet willen, het geen de Wetten verbieden.

A. Wat verbieden dan de Wetten in Engeland, het kwade of het goede?

B. Nu — zekerlijk — het kwade.

A. Gij hebt dan in Engeland de Vrijheid: om het goede te doen. Maar die Vrijheid zou ik zeggen, hebt ge in andere Landen ook.

B. Dat is wel. Maar in Engeland heeft mij niemand te beveelen dan de Wetten; geen Koning, geen Minister, geen Hofraad, geen Superintendent, geen Orchestmeester, geen Corporaal, geen Reviseur, geen Koster, geen genadige Heer en geen genadige Vrouw.

A. Ik staa u gaarne toe, dat, waar alle die menschen gebieden moeten, een Derde aldaar genoeg te gehoorzamen heeft, en vooral wanneer zij niet allen gebieden zouden, naar één en hetzelfde richtsnoer.

B. Hoe zou dat mogelijk zijn? Zijn ze geen menschen, en zijn er menschen die altijd naar één Richtsnoer willen? Even daarom hebben er

Wetten moeten gegeven worden, en evendaarom is het Willekeurige, eene zoo verschrikkelijke, en zijn de Wetten eene zoo groote en heerlijke zaak.

A. Gewis; bij gebrek aan wat Beters gewisfelijk.

B. Hoe bij gebrek aan wat Beters?

A. De beste Wetten kunnen immers niet zig zelve handhaven, maar moeten wederom van menschen gehandhaafd worden; en een man die altijd vast en onbeweeglijk het goede wilde, zou een wet zijn die zig zelve handhaaft.

B. Ja maar ik wil niet voor mij laten willen; ik wil zelve offeren.

A. Gehoorzaamheid is beter dan Offerande. Geen Koban, lieve B!

En indien gij zelve Offeren wilt, zoo moeten dan alle anderen ook het zelfde recht hebben. En bij die veele Offerars koomen mij die veele Gebieders wederom in gedachten.

B. Wij offeren alle naar éénen Regel.

A. Maar gij meent immers zelve, dat het niet mogelijk zij, dat menschen naar éénen Regel kunnen willen; dat even daarom Wetten hebben moeten gegeven worden, en dat even daarom het Willekeurige eene zoo verschrikkelijke zaak is.

B. Ik zegge u immers, dat ik het Goede doen wil, maar niet, wanneer, en om dat het anderen willen, maar ik wil het willen, en ik wil het doen, om dat ik het wil.

A. Dat

- A. Dat klinkt edel! lieve B., en mijn jonge moedige vriend meent indedaad de armen naar *Juno* uitteftrekken; en toch kon het wel een Wolk zijn die u misleidde. Gij moet het goede buiten twijffel willen, en ik vordere geen *Niet-willen*, maar een *Niet-willen*. Hij, wien het Goede zelve ter harten gaat, die is te vreden, indien het maar gefchiedt, als het maar zynen loop hebbe, en hij volgt gaarne agter of ter zijden aan. Maar wie het leiden wil, zie, die wil al- lenenlijk op den bok zitten; en indien hij dat niet kan, zoo laat hij den wagen ftaan, en gaat zijnes weegs, Gelijk er een Socratisch Niet-weeten is, zoo is er ook een Socratisch Niet-willen, en dat is *Juno* zelve; en het tegengefelde daarvan is datzelfde ding, dat in den eenen te veel beveelen, en in den anderen niet genoeg gehoorzamen wil, en even dat ding, dat het willekeurige zoo verfchrikkelijk maakt.
- B. Ik ftaa voor alles, indien allen slechts het Goede willen.
- A. Ja, indien *zij wisten* wat Goed is. — Maar hoe zullen zij dat te weten koomen, want ieder heeft zijn eigen verftand, en zijne bijzondere meening.
- B. Het fpreekt van zelve, Gods wil moest de regel zijn.
- A. Gij wilt dan evenwel ftaan onder den wil van God, en zijne befchikkingen gelden laten?
- B. Hoe kunt ge daar aan twijffelen? Er kan im-

mers niets dan onheil uit ontstaan, indien onzer een daar van afwykt.

A. Dat meene ik ook, en ik verdedigde hem niet die afwykt. Hij doet een *groot kwaad*, hij zij wie hij wil. Maar dan moet zig de Tweede zoo veel te onbeweeglijker daar aan houden.

B. Maar verdient dat de eerste die afwijkt?

A. Die afwijkt, niet; maar die, van wiens wille hij afwijkt, die verdient het; en de Tweede zelve. Want indien de tweede ook afwijkt, dan wijken twee af, en dan moet naar uwe eigen uitspraak, het onheil grooter worden.

Ook heeft, lieve B. dit onbeweeglijk *daaraan-houden* grootere gevolgen, dan wel algemeen geloofd wordt.

B. Kortom, ik gaa naar Engeland: gaa met mij, gij moet Engeland zien, en de St. Pauls Kerk.

En even deze zal u onder anderen leeren, wat Vrijheid en Wetten kunnen uitwerken. Deze St. Pauls Kerk is door een *privaat persoon* uit eigen beweging gebouwd.

A. Hier te lande kan men niet enkel uit eigen beweging bouwen.

B. Verftaa toch wat ik zegge.

A. Dat verftaa ik zeer wel, en ik heb groote achting voor den stichter van de St. Pauls Kerk. Ondertusfchen heeft *FRANKE* in *Halle* ook uit eigen beweging gebouwd, en *BORK* in *Kopenhagen*, en honderd anderen op honderd andere plaatsen.

B. Goed! Maar Vrijheid is toch een wekker voor het

het hart, en zonder haar slaapt de menschelijke wil in, gelijk een oude vrouw aan het spinnewiel. En ik zoeke een land, waar ik het goede *vrij en vrolijk* willen kan, en waar *niets* mij hindert het te doen.

- A. Lieve B., als gij het gevonden hebt, zeg het mij dan toch, dat land zoeke ik ook.
- B. Nu, gelijk gezegd is, ga met mij.
- A. Bouwen dan b. v. alle Engelschen St. Pauls Kerken?
- B. Alle — St. Pauls Kerken? — Gij schijnt niet te weeten wat eene St. Pauls Kerk is. Zij is geen zakformaat, gelijk de Kerkjes die bij u als Exclamatie teekens agter uwe ellendige dorpen staan.
- A. Versta toch, wat ik vrage?
- Doen dan alle Engelschen goed? of liever, de Despoten in de wereld, doen die en hebben die van alle tijden louter goed gedaan?
- B. Niet louter goed!
- A. Waarom niet? zij zijn toch niet alleen verheven boven het Willekeurige van alle andere menschen, en allen uiterlijken Dwang, maar ook boven de Wetten, en gevolglijk zijn ze naar uwe meening nog vrijer dan de Engelschen.
- B. Zij moeten dan het Goede niet kunnen; of moeten 't in den grond niet willen.
- A. Zij hebben zich toch van alle tijden met den schijn van 't Goede getracht te dekken en te versieren. En is het niet eene tastbare tegenstrijdigheid het Goede in te zien en niet te willen?

Ien? Ook willen het alle menschen *in den grond*.

B. Dat schijnt mij ook zoo toe, maar, wanneer zij het wilden, en niets hen hindert; dan zouden zij het immers ook doen.

A. Dat denke ik ook, er moet derhalven iets zijn dat hen hindert.

B. Gij hebt immers zoo oogenbliklijk gezegd, dat zij bovenanderer menschen Willekeur verheven zijn, en boven allen uiterlijken Dwang?

A. Gevolglijk, anderer menschen Willekeur en uiterlijke Dwang hindert hen niet.

B. En boven de Wetten?

A. Derhalven hinderen hen de Wetten ook niet.

B. Maar wat blijft er dan over, welke andere Hindernissen kunnen er dan nog zijn?

A. Die vraag is zeer natuurlijk. Intuschen zij moge beantwoord worden of niet; dat staat vast, dat er Hindernissen zijn moeten. En zelfs schijnen deze Hindernissen de eigenlijke Hindernissen van het Goede te zijn. Wijl zij het Goede werkelijk hinderen.

B. Ik kan geen vijand bevechten, die agter den berg staat, en dien ik niet zie, en wat men niet weet dat deert het harte ook niet. In 't kort, uwe onbekende hindernissen willen er bij mij nog niet in.

A. Zij willen er niet *in*, zegtge? Hoe, indien ze eens *in* u waren, en uw goed hart werkelijk deerden! —

TWEE-

T W E E D E G E S P R E K .

B. Daar heb ik zoo even een paar oude schoone koppen gezien, den eeuwigen Lagcher, en den eeuwigen Schreijer.

Wie van beiden is wel de wijste geweest?

A. Ik houde ze vóór even wijs, en hun weenen en lagchen heeft eenerlei grooten zin, alleen komt het mij voor, dat Heracliet dien zin best heeft uitgedrukt.

B. En ik meene, dat ze geen van beiden eene goede keuze gedaan hebben, en geen van hun wijs is geweest. Maar gaa gij voort, ik hoore gaarne de gedachten van anderen.

A. Gij weet wat men in de wereld Geluk en Onge-
luk gewoon is te noemen, en hoe zeer de men-
schen dat gemeenlijk ter harte nemen, wanneer
zij weenen of lagchen, beurtelings naa dat de
wind van de eene of andere zijde kooft. De-
mocriet wilde te verstaan geven: dat het Onge-
luk, der menschen hun niet behoorde waardig
te wezen, de moeite van er om te weenen! en
Heracliet, dat het Geluk geen lagchen verdien-
de! en zoo lachte de eene, en de andere ween-
de, zonder einde.

B. En waarom trekt gij dan Heracliet voor?

A. Om dat het mij, indien al niet eigenaartiger,
althans menschelijker voorkomt, over het Ge-
luk dezer wereld te weenen, dan over haar On-
geluk te lagchen, en om dat het mij ook on-
voeg-

voegzaam schijnt, in eene wereld als deze is, altoos te lagchen.

B. Ook kon Heracliet nog eerder gedaan werk hebben.

A. Meent ge dat? — Maar dat is nu ons stuk niet, en daarom lachten en weenden onze Virtuosen ook eigenlijk niet. — Veelmeer schijnen zij aangaande de Natuur des menschen beter onderweezen te zijn geweest, en geweeten te hebben, dat de Mensch indien hij zijn waar belang verftond, *gewaarborgd* kunne zijn, en noch te lagchen, noch te weenen hebbe.

B. Waarom dedden dan die menschen beide evenwel zoo ijverig? — Maar, waar zijn wij gisteren gebleeven?

A. Niet zeer verre van hier.

B. Ik herinner het mij reeds, gij agter den Berg bij uwe onbekende Hindernisfen.

A. Recht zoo! en gij wildet gisteren met uwe oogen zien.

B. En dat wil ik ook heden nog.

A. Gij hebt daar in geen ongelijk; want het heeft van alle tijden even zoo veel nadeel toegebracht, dat de menschen te weinig, als dat zij te veel hebben willen zien.

B. Kan men dan ook te veel willen zien? en hoe kan dat nadeelig zijn?

A. Er zijn zekere Dingen voor eenen zekeren Zin, en er is een zekere Zin voor zekere Dingen. Zoo *ziet* gij b. v. lighamelijke gedaanten, *riekt* eeni-

eenigen geur, *hoort* geluid en klank, e. z. v. Wie nu met zekeren Zin, gaan wil buiten de Clasfè der Dingen tot welken zij zig betreft, en met dien Zin ervaren wil Dingen die tot eene andere Clasfè behooren, die wil te veel, en daar uit kan niets goeds worden. Als gij b. v. met uwe twee blaauwe oogen Grondbeginfelen en Dingen die geestelijk zijn zien wildet: zoo zoudt gij te veel willen zien, en dat ware even zoo dwaas als of gij den reuk eens Angeliers hooren, en het Morgenrood ricken wildet, en gij zoudt er even zoo min mede voordkomen.

B. Dat is het ook niet dat ik wil. Maar ik wil overtuigd zijn, eer ik geloove. En ik wensche dat de waarheid wit zij, maar indien zij zwart is, laat ik ze mij niet wit maken.

A. Bravo! wie haar eerst nog wit maken wil, in diens handen moet ze nog niet *wit* zijn. En, hier in 't voorbijgaan gezegd, deze *Witmakers* doen de Waarheid eenen slechten dienst, en om hunnent wille wordt de naame Gods gelasterd onder de Heidenen. Want de Heidenen onderscheiden niet altoos, en wanneer zij zien, dat ze de *Zaak-bezorgers* Meester zijn; zoo verbeelden zij zig dat ze 't ook zijn van de *Zaak*.

B. Maar, gij wildet mij de onbekende Hindernisfen van het Goede aanwijzen.

A. Aanwijzen? Gaa zelve heen, om die te zien.

Maar zeg mij vooraf; van waar meent gij,
dat

dat al het Goede en Waare zijnen oorsprong hebbe?

B. Van God en niemand anders.

A. En God is toch meerder, dan alles wat van hem afdaalt?

B. Natuurlijk.

A. Indien er derhalven Wezens zijn, die, overeenkomstig aan hunne Natuur, derzelver bevrediging alleen in de Waarheid en het Goede vinden kunnen, die kunnen ze nergends zoo volkomen vinden als in God?

B. Nergends.

A. Zij zullen gevolglijk naar niets zoo zeer trachten als naar God?

B. Naar niets.

A. En niets zoo standvastig en boven alles liefhebben?

B. Niets.

A. — B. . . . ! en lieven wij God zoo?

B. — Niet altoos.

A. Zeg: nimmer. Want dit alleen is het onderscheid, dat wij in zekere oogenblikken wat minder verre dan in andere van ons Punt verwijderd zijn.

Maar nu, God is 't elken oogenblik even lievenswaardig, gelijk de Zon 't elken oogenblikke Zon is, en haare stralen altoos met dezelfde heerlijkheid en volheid rondom zig heenen spreidt.

B. En uitwendige Dwang kan het hier niet zijn, die ons hindert.

A. Neen,

A. Neen, God zij geloofd! neen! Daarvoor is gezorgd. In de Hoofdzaak vermag hij niets; en daar is een weg: niet om hem van ons, maar ons van hem vrij te maken, en gloriende koolen op zijn hoofd te hoopen! En daar heenen wilde ik te vooren reeds.

B. Maar nu, zeg mij toch, bidde ik u, wat het dan is dat ons hindert.

A. Dat weet gij zoo goed als ik. Wat is het, dat het *oneindige en waare goed* altoos als voor ons oog verbergt en bedekt, en, wanneer wij er ook naar trachten en het lieven willen, zig altoos tusfchen beiden stelt? — Immers het *Eindige*, het *Onwaare*, het *Nietgoede*. Dingen die onze liefde niet waardig zijn, die wij verachten, en welke wij ons niet zelden voor andere menschen fchamen; en aan welken wy tegen onzen wil gehegt zijn en vasthouden, of veel meer die ons gekluisterd houden en ongelukkig maken.

B. Ongelukkig maken, zegt gij?

A. Ja wel ongelukkig maken! Want, wat vlocit, uit deze Bron niet voort! Alles, groot en klein, 't geen de menschen hier plaagt. *Tdelheid* en kwade luim, heerschezugt en hoogmoed, gierigheid en wellust, en allerlei fchande en misdrijf enz. wat is het anders dan gehechtheid aan dingen, die niets vermogen en niets zijn, en die de menschen alleenlijk van het betere af houden?

B. Maar

- D.** Maar wat kan de mensch daar tegen doen? Of zal ook de Pot tot den Pottebakker zeggen: waarom hebt gij mij alzo gemaakt?
- A.** Hoor, een Pot blijft zoo lang in wezen als hij kan, en dan breekt hij. En indien hij wetenschap hadde, dan zou hij van deze zijne breekbare Potten-Natuur wat weten, maar verder niets. Maar wanneer wij het kwade doen, zoo weten wij daar bij het goede, en willen het.
- B.** Wat wilt gij daar mede zeggen?
- A.** Dit, dat wij geen ontaarte Potten zijn; maar dat de ontaarte Zoon beter op ons passen zou, die het verlatene volle huis des Vaders nog in gedachten heeft, en draf moet eeten met de zwijnen.
- B.** Gij maakt mij opmerkzaam. Maar, nog eens, het is mij niet gevraagd of ik wilde, noch ook op welk een wijze ik wilde aanwezig zijn. Gelijk mij de golf des oneindigen, aan den oever geworpen heeft, zoo heb ik voord ontmoeten, om hier een tijdlang om te zwerven.
- A.** Ik weet dat niet, en versta het niet. Maar verlangen naar het goede, en wederstreven van het goede, in een en hetzelfde wezen, vooronderstelt onorde, en die kan niet van God zijn.
- B.** Van wien hebben wij dan ons weezen?
- A.** Dat hebben wij van God. Maar het strijdige dat wij daar in opmerken, dat kunnen wij niet van God hebben.

B. Gij

- B. Gij meent derhalven, dat dit eene toevalligheid zij, die niet tot ons wezen behoort?
- A. Dat is de meening van alle volkeren en menschen; ten minsten handelen zij zoo, en hebben allen zoo gehandeld, als of ze in deze meening stonden.

Waarom onderzoekt en vraagt men bij zedelijke handelingen naar de beweeggronden, en bepaalt daarna derzelver waarde of onwaarde? — Is dat niet, aanteneemen dat de mensch b. v. eene goede daad dikmaal uit slechte beweegredenen doet, dat echter deze slechte beweeggronden ook ontbreken kunnen, en den mensch alleen uit goede gronden werken kan? — En waarom wordt een mensch die zoo handelt, van ieder een geacht en bemind? — Waarom spreekt men van „welberaden en onberaden handelen,” en wat doet de mensch, wanneer hij zig beraadt, anders: dan slechtere beweeggronden die hem naastbijliggen uit den weg te ruimen, en neêr te werpen, op dat de betere zig aan zijn oog zouden kunnen vertoonen? — Zoo prediken immers ook tegen deze gebondenheid door alle eeuwen heen, wijze en onwijze, Priesters en Philosophen, en de gantsche wereld is met Inrichtingen, Tempels, Pagoden, en Moskéen vervuld. Ofschoon deze wel niet altoos alle weeten wat zij eigenlijk willen, en uit hunne inrichtingen veelal niet veel goeds geworden zij; zoo onder-

stelt dit alles toch zeer kennelijk de meening, dat er iets goeds uit zoude kunnen komen, en dat daar mede niet iets gerings zou gewonnen zijn. — En, hoe konden menschen anders willen schijnen, dan zij waarlijk zijn; hoe zouden zij bevreesd kunnen zijn, om zich sterk in 't aangezicht te laten zien, indien de Liniamenten van hetzelfde tot hun wezen behoorden? Schaamt zig ook een Tyger zijne tanden, of een Arend zijne klauwen.

Lieve B., de menschen dragen keetenen, en zijn slaven; maar zij zijn niet gebooren om dat te zijn, en hebben de hoope ook niet verlooren om wederom vrij te worden. En, indien reeds op de *onderdrukking* eener neiging zulk een balzemend bewustzijn volgt; wat meent gij, dat de vrede wezen moet van welken men in dat bewustzijn slechts een eerste voorsmaak heeft, wanneer wij namelijk niet meer van *onderdrukken* te spreken hebben, maar de keetenen ons waarlijk worden afgenomen! — Dan daagt het rechte *Engeland* op, en de rechte *St. Pauls Kerk*.

Maar vaar wel, de plaats daar wij hier komen zouden, is *heilig* land.

T O E G I F T.

B. Lieve A., ik moet u zeggen: dat ik even zoo denke als gij, ik heb mijne meening slechts ontveinsd en U tegengesproken, enkel om u geheellig uittehooren.

A. Dat gij mij te gaauw zijt heb ik wel geduurig bespeurd; maar dat gij mij misleidde, niet. 't Kan ondertusfchen geen kwaad en het berouwt mij niet, want ik weete dat ik geene ongerijmdheid predike.

B. Uwe meening is dan: dat men de waarheid alleen daar door nader kome, dat men zig van het onwaare losmaakt? — En men slechts naar een van beiden trachten kan?

A. Gewisfelijk.

B. Het vinden der waarheid zou gevolglijk, hoe zal ik zeggen, meer een wegruimen van een *πρωτη ψευδος*, meer eene Verandering, dan eene Ontdekking zijn.

A. Buiten twijffel.

B. Maar, daar voor houdt men 't toch niet algemeen?

A. Dat is mijn schuld niet.

Zij, bij welken het immer Ernst was, hebben het zoo ingezien, hoe zeer verre zij voor het overige van elkanderen verschillen mogten.

B. Bij voorbeeld?

A. Bij voorbeeld: *Johannes Husf* en *Spinosa*.

- B. Uwe keuze gevalt mij. Want naa *Mendelszoon* was *Spinoza* zeker. —
- A. Naa? — zoekt gij mij wederom te misleiden?
- B. Hij heeft zig toch tegen de waarheid niet zoo zeer vergreepen, als deze?
- A. Hij zeilde zoo diep niet, dat hij ftooten konde. Maar indien *Spinoza* met zijn Schrandereheid en met zijn Ernst ftiet; zoo leer daar uit: dat het niet zoo gemakkelijk zij de waarheid te vinden. Laat ons *Spinoza* hooren, zo fpreekt hij:

„ Nadien de Ervaring mij geleerd hadde,
„ dat alles, waarop men doorgaans in 't ge-
„ meene Leven prijs ftelt, ledig en ijdel zij;
„ daar ik inzag, dat alles, waar voor, en wat
„ ik vreesde, in zig zelve noch Goed noch
„ Kwaad ware, anders dan in zoo verre het
„ Gemoed daardoor in Beweeging wordt ge-
„ bragt; zoo befloot ik eindelijk te onderzoe-
„ ken: of er ook iets wezen mochte, dat een
„ waarachtig Goed zij, dat zig mededeelt,
„ en van hetwelk, indien ik al het overige
„ vaaren liet, het Gemoed alleenlijk wierd
„ omgezet en beheerscht; of er iets wezen
„ mochte, waar door ik, indien ik het vonde
„ en mij eigen maakte, eene Hoogere en altijd-
„ duurende vreugde tot in Eeuwigheid genie-
„ ten konde. Ik zegge: dat ik *eindelijk befloot*;
„ want in den eerften opflag fcheen het mij
„ ongeraden, voor eene toenmaals onzekere
„ Zaak

„ Zaak, eene zekere ten besten te geven. Ik
„ kende namelijk de voordeelen die Rijkdom
„ en Eere aanbrengen, en zag in, dat ik deze
„ niet verder zoeken moeste of konde, indien
„ ik met Ernst naar iets anders trachten zoude;
„ en het was mij klaar: dat indien mischien
„ het hoogst Geluk in deze Dingen bestaan
„ mochte, ik dat Geluk ontbeeren moest: be-
„ stond het echter niet daarin, en zochte ik
„ dat alleenlijk in dezelve, zoo moest ik het
„ dan ook ontbeeren. Ik dacht derhalven bij
„ mij zelve na, of het niet mogelijk konde
„ zijn tot mijn Doel of ten minsten tot zeker-
„ heid daar omtrent te geraaken, zonder mijne
„ tot op dien tijd gehoudene levenswijze te
„ veranderen. Dit evenwel heb ik dikmaal te
„ vergeefsch beproefd. Want hetgene waarop
„ men in dit leven gewoonlijk prijs stelt, en
„ bij de menschen naar hunne daden te oordee-
„ len, als het hoogste Goed beschouwd wordt,
„ loopt uit op deze drie Dingen: Rijkdom,
„ Eere en Wellust. Door deze drie Dingen
„ echter, wordt het Gemoed dermate verstrooid
„ en verwoest, dat het in geenerlei wijze aan
„ een ander Goed denken kan. — Daar ik
„ gevolglijk inzag, dat dit alles het nemen van
„ een nieuw besluit zoo zeer in den weg stond,
„ ja zelfs zodanig daar tegen inloopt, dat ik
„ noodwendig van een van beide afstand zoude
„ moeten doen; zoo moest ik besliffchen, welk
„ van beiden mij voordeelijker ware. — Ik
„ F 3 „ heb

„ heb niet zonder reden de woorden gebezigd:
„ *indien ik maar ernstig overwegen konde. Want*
„ offchoon mijn Gemoed dit alles zeer klaar
„ inzag: zoo konde ik nogthans daarom niet
„ alle Gierigheid, Wellust en Eerzucht afleg-
„ gen. (*) &.”

B. Dat is merkwaardig.

A. En vooral van iemand die geen Jood wilde we-
zen. Gen. XII. 1.

De Priester *Hasf* laat zig dus hooren :

„ Ik belijde vrij uit voor God en zijnen Ge-
„ zalfden — dat ik van mijne jeugd af aan
„ tot op den huidigen dag in het onzekere ben
„ geweest, en getwijfeld hebbe wat ik verkie-
„ zen zoude. Of ik prijzen zoude wat alle
„ prijzen, raaden wat alle raaden, ontschuldigen
„ wat alle ontschuldigen, de H. Schrift
„ uitleggen zoo als bijna alle groote beroemde
„ en met den schijn der Heiligheid en Wijs-
„ heid bekleede Mannen die uitleggen, dan
„ of ik die onvrugtbare Werken der duister-
„ nis mannelijk aanklagen en bestraffen zoude.
„ Of ik met den grooten hoop een gemakke-
„ lijk leven leiden en naar Eere en Goederen
„ streeven, of buiten het Leger uitgaan, de
„ zui-

(*) Zie in *Spinoza's* Werken het Fragment: *de Intellectus emendatione, & de via, quæ optimè in veram rerum cognitionem dirigitur.*

„ zuivere heilige Euangelische Waarheid aan-
„ hangen en de Armoede en Smaadheid van
„ Jezus Christus dragen zoude. Ik zegge het
„ vrij uit, dat ik in 't onzekere ben geweest
„ en getwijfeld hebbe. En dat deed mij tot
„ God den Vader van onzen Heere Jezus Chris-
„ tus vuriglijk bidden. Mijnen Bijbel hebbe
„ ik boven mij in de handen tot hem opgehe-
„ ven, en met mond en hart geroepen : O God
„ mijn Heer ! Heer van mijn Leven, e. z. v.”

B. Och, gaa voort, laat mij meer van hem hooren.

A. Wat wilt gij van hem hooren? — Daar hij Leeraar was van eenen *geopenbaarden* Godsdienst; zoo wilde hij niet wijs zijn *bij zigzelyen*, en *geloofde* aan eene hoogere Wijsheid, die den menschen van elders aan moet koomen. „ De Heilige Schrift, zeide hij, is door den Heiligen Geest den Mannen Gods ingegeven; en even diezelfde Geest moet ze ons ook ontfluiten en verklaren.” „ Wie uit den Geest geboren is geworden, die is overgegaan uit den *Dood* dezer Wereld en des Vleesches in een nieuw geestelijk, godlijk, en hemelsch *Leven*, hetwelk verborgen is in Gode. &.”

Hij hield vast aan den Bijbel, en schroomde noch schaamde zig niet te leeren wat daar in staat. „ Christus, zeide hij, is het Midden-

„punt der Theologie; wie dezen kent, dien
„houde men voor eenen Godgeleerden”.

Daarbij leidde hij een voorbeeldig leven, en
Vriend en Vijand wisten niets dan Goed van
hem te zeggen, zoo dat ook zelfs de geheele
Univerfiteit van *Praag* zig zijner Zaak aantrok
tegen het Concilie.

B. Hoe gedroeg hij zig bij de vervolging die hij
leed?

A. Zeer goed. Uit eenige brieven die hij uit de
gevangenis aan zijne vrienden fchreef, ziet men,
dat hij daar uit wel had willen ontslagen we-
zen; indien 't met *Eere* had kunnengefchieden;
en dat hij alle hoope daaromtrent ook nog niet
had opgegeven. Toen hij echter zag dat dit
niet wezen konde, gedroeg hij zig wel niet,
gelijk een *Mártelaar* die den Hemel geopend
ziet, maar als een getrouw vriend en aanklêever
der waarheid, met groote gelatenheid en stand-
vastigheid. En mij dunkt, dit is niet minder
zwaar dan het eerfte.

B. Vertel mij nu toch ook nog zijn einde. Ik bid
er u om.

A. Dat wilde ik gaarne doen. Maar, wij reekenen
hem tot ons te behooren, en — was hem
eene grootmoediger behandeling bejegend, die
zou ik liever verhalen. — Doch wat kunt gij
eenige honderd jaren laater daaraan veranderen.
De goeden van uwe zijde hebben altoos de
Procedure van het Concilie van *Constantz* mis-
bil-

billijkt, en mooglijk hebben wij aan beide zijden te vergeven, en te vergeten.

Ik zal dan voortgaan gelijk het verhaald wordt.

Sigismundus kwam er ongaarne toe om hem te laten verbranden, en liet hem voorlagen doen tot eene herroeping zijner gevoelens; maar hij wilde tot niets verstaan. De Keizer evenwel zond nog daags voor de Executie, den 5 July 1415. vier Bischoppen en de twee Boheemsche Baronnen van *Chlum* en *Duba* tot hem. *Husf* wierdt voor den Kerker tot hen uitgebragt, en zijn trouwe vriend, de edele *Chlum* sprak hem dezerwijze aan: „ Lieve vrome
„ Heer Magister, wij ongeleerde Leeken kun-
„ nen u in deze uwe zoo gewichtige zaak niet
„ raaden. Zie derhalven zelve toe, of gij u
„ aan de misdrijven die u van het Concilie
„ worden te laste gelegd, in uw geweten
„ schuldig kent. Zijt gij schuldig; zoo schaam
„ u toch niet om uwe Meeningen vaaren te la-
„ ten, en plaats te geven aan betere. Maar
„ geeft uw Geweten u getuigenis, dat gij
„ onschuldig zijt; zoo doe toch niets tegen
„ uw Geweten. Ik wil u ook geene gelegen-
„ heid of aanleiding daar toe geven. Want gij
„ moet niet liegen voor het Aangezichte Gods,
„ maar veel meer volftandig blijven tot in den
„ Dood, bij de waarheid die gij beleden hebt.”
Deze Aanspraak zijns trouwen vriends brak hem het Hart. Hij antwoordde onder een vloed van

het **Traanen**: „ God is mijn Getuige, dat ik gaarne
„ wijken en herroepen wille, indien ik iet
„ onwaarachtigs, en het geen met de Heilige
„ Schrift en het Geloof der Kerke strijden zou-
„ de, geleerd of gefchreven hebbe. Ik wenfche
„ niets vuuriger, dan dat ik uit de Godlijke
„ Schriften daar van overtuigd en beter moge
„ onderwezen worden. Indien zij dat doen,
„ ben ik tot herroepen bereid.”

Den volgenden Dag vroeg, verzamelde zig
het geheel Concilie in de Dom-Kerk. De
Keizer verfcheen met de Rijksvorften, en de
geheele Ridderfchap, en plaatfte zig op zijnen
Zetel onder eene gouden Kroon: aan de eene
zijde ftond Keurpalts met den Rijksappel,
Burggraaf Frederik van Neurenberg, met het
Zwaard aan de andere zijde; en benevens de
Cardinalen, Aartsbifchoppen en Bifchoppen,
Prelaten, Monniken, Doctoren, enz., was er
eene ontallijke menigte volks bij een. De
Aartsbifchop van *Gnefen*, *Nicolaus*, hield de
Miffe, en na volbragten Dienst wierd *Husf*,
die uit zijne Gevangenis in het Minoriten-
Klooster was overgebracht, en tot daar aan toe
in het voorportaal had moeten wagten, binnen-
geleid voor deze Grootte Kerkvergadering.
Men ftelde hem op een eenigzints verhevene
plaats, ten einde van ieder een gezien te kun-
nen worden. Hierop las de Bifchop van *Con-*
cordien het te vooren bij het Concilie genomen
Decreet af: waar bij verboden werd door ge-
mur-

murmel of ander gedruisch, beweging met handen of voeten, door disputeeren of verdedigen en dergelijken de sprekende te stooren; en daar na beklom de Bischof van *Londen* den Predikstoel, en hield eene Latijnsche Redevoering over Rom. VI: 6. den Keizer tevens daar in oproepende: om de Ketterijen uitterocien, en in 't bijzonder den hier tegenwoordig zijnden verftokten Ketter, enz. *Husf* lag onder dit alles op zijne Knieën, en beval zig Gode in den Dood. Vervolgens wierden door den Bischof van *Concordiën* de uit de werken van *Husf* getrokkenene zogenaamde Ketterfche Stellingen voorgelezen. *Husf* wilde antwoorden; maar de Cardinaal *Emmerik* beval hem te zwijgen. *Husf* wilde wederom spreekken; en men gebood den Gerechtsdienaaren en Soldaten, hem dat te beletten. Toen hief hij zijne handen hemelwaard en zeide: „ Ik bidde U, om „ des Almachtigen Gods wille, dat gij toch „ langmoediglijk mijn Antwoord hoort, met „ hetwelke ik mij alleenlijk bij de Omftanders „ ontfchuldigen wilde, en hun den Argwaan „ beneemen aangaande mijne vermeende Dwa- „ lingen.” En als hem dit wierd afgeflagen, viel hij met ten Hemel gericht oogen en handen op de Aarde neder.

Daar na kondigde de Bischof van *Concordiën* het slotvonnis af: „ dat namelijk eerst de Schrif- „ ten van *Husf* zouden verbrand, en hij; als „ een Openbaar Schadelijk Ketter en boos hal-
star-

„starrig mensch, op eene smadelijke wijze
„van zijnen Priesterlijken stand zoude ontzet
„en!geheellijk ontordend en ontwijd worden.”
Hetgeen ook aanstonds uitgevoerd en met de
ontordening begonnen werd.

De Bischof van *Milano*, met nog zes andere
Bischoppen, leidden *Husf* naar eene Tafel,
waar op een Misgewaad en andere Priesterlijke
Kleeding lag en deeden hem dat 'aan, gekleed
zijnde in vollen Priesterlijken Tooi en met
den Beker in de hand, vermaanden hem de
Bischoppen noch eenmaal: dat hij niet volhar-
den zoude in zijne halfstarrigheid, zijn Leven
en Eere liefhebben en van zijne Gevoelens af-
stand doen. *Husf* wendde zig tot den volke,
en sprak het van de verhevenheid waar op hij
stond, met groote gemoedsbeweëging in dezer
voege aan:

„Deze Heeren Bischoppen vermanen mij,
„om voor u allen te belijden dat ik gedwaald
„hebbe. Ware het dat dit geschieden konde
„ten koste van eenigen smaad bij menschen,
„veelligt dat zij mij overreden zouden. Maar
„nu betuige ik voor het Aangezichte mijnes
„Gods, dat ik hun niet kan te wille zijn, zon-
„der mijn eigen Geweten te kwetzen en mij-
„nen Heere in den Hemel te smaaden en te las-
„teren. — En zoude ik die genen die ik
„onderwezen en geleerd hebbe, nu door een
„Kwaad voorbeeld bedroeven en verbijsteren?
„Dat doe ik niet.”

Koom

Koom af van uwe Plaatzte, riepen nu de Bis-
schoppen; en afgekomen zijnde begonnen zij
hem te ontwijden. De Bisfchop van *Milano* en
die van *Byzantium* traden toe, en ontnamen hem
den Beker met deze woorden: „ O gij.-- wij
„ ontnemen u den Beker, in welken het Bloed
„ van J. C. tot verlossing geofferd wordt; gij
„ zijt zijns niet waardig.” *Husf* antwoordde ge-
troost en luide: „ Maar ik vestige mijne Hoope
„ en mijn vertrouwen op God den Almagtigen
„ Vader, en op mijnen Heer en Heiland Jesus
„ Christus, om wiens Naams wille ik deze
„ smaadheid drage, en geloove met onwankelbare
„ verzekerdheid, dat Hij den Beker des Heils
„ niet zal van mij nemen, maar veel meer,
„ dat ik door zijne Genade, dien nog heden
„ drinken zal in zijn Koningrijk.” Hierop
traden de andere Bisfchoppen toe, en ontnamen
hem elk een stuk der Priesterlijke kleeding met
uitspraak van den zelve vloek; en hier mede
geëindigd zijnde, moest hij nog ontdaan wor-
den van zijnen geschoorenen kruin; dan er ont-
stond een twist of dit geschieden zoude met
een Mes of Schaar. *Husf* zag den Keizer aan,
en zeide: „ het is vreemd, in het wreede en
„ grouwzame zijn zij het onderling eens, maar
„ in de wijze hoe, verschillen ze.” Eindelijk
geheellijk ontwijjd zijnde, zettede men hem een
Ellenhooge Papieren Kroon op, die met Duive-
len beschilderd was, en ten omschrift hadde,
Aartsketter. En nu wendden zig de Bisfchop-
pen

pen tot den Keizer en zeiden : „ Het H. Con-
„ cilie van *Constantz* levert *Johannes Husf*, die
„ in de Kerke Gods geen Ambt of Bediening
„ meer heeft, over, aan het Wereldlijk Ge-
„ richt.”

De Keizer stond op en nam den hem overge-
leverden *Husfaan*, den Paltsgraaf *Lodewijk* dus
aansprekende: „ Dewijl wij, lieve Oom en
„ Vorst, het wereldlijk zwaard voeren om het
„ kwaad te straffen; zoo neem dezen *Johannes*
„ *Husf*, en doe hem in onzen Naam wedervaren
„ het geen een Ketter toekomt.” Deze leide
zijne Vorstelijke Teekenen af, nam *Husf*, voerde
hem den Schout van *Constantz* te gemoete, en
zeide: „ Neem ingevolge de uitspraak van on-
„ zen genadigen Heer den Roomfchen Keizer,
„ en op ons bijzonder bevel, dezen Magister
„ *Husf*, en verbrand hem als een Ketter.” De
Schout gaf hem over aan den Scherprechter
en zijne Dienaren, met uitdrukkelijken last: dat
zij hem zijne kleederen niet uittrekken, noch
hem van zijnen Gordel, Beurs, Geld, Mes of
iets dat hij bij zig hebben mochte, ontdoen
zouden, maar hem met alles wat hij aan en bij
zig hadde, verbranden zouden. En zoo wierd
hij weggeleid.

Toen hij op de Gerichtsplaats aankwam,
knielde hij neder en bad. Van dat Gebed deed
de Paltsgraaf hem door den Beul opnemen, en
driemaal om den Houtstapel omvoeren. Hij
nam daarop van zijne Geleiders afscheid; en nu
grec-

greepen de Beulen toe, en bonden hem aan eenen Paal met vijf koorden, boven de voeten, onder de kniën, boven de knieën, midden om het lijf, en onder de armen, en met een keeten om den hals. Onder des viel hem de Papieren kroon af en op den grond, hij zag dezelve naa met een Glimlach. De Beul zettede ze hem echter dra wederom op, en leide rondom hem henen tot den Mond toe, Takkebosfen en stroo, en de bekende Sancta-Simplicitas — *Frau*, een onnozele Boer, raapte ligte brandstoffen te zamen, en droeg die mede aan. Eer het vuur aangestoken werd, reeden de Paltsgraaf *Lodewijk* en de Rijksmaarschalk *van Pappenheim* nog eenmaal naar hem toe, en vermaanden hem, nu noch op zijn Behoud te denken en zijne Dwalingen te herroepen. Maar met luider stemme liet hij zig van den Houtstapel hooren:

„ Ik roepe God aan tot getuige, dat ik dat gene
„ dat zij mij door valsche getuigen toedichten,
„ niet geleerd noch geschreven hebbe; en dat
„ alle mijne Predicatie, Leeringen en Schrif-
„ ten daar heenen zijn gerigt geweest, om de
„ menschen van de zonde af te trekken, en ze
„ Gode toe te voeren in zijn Rijk. Aan de
„ waarheden die ik geleerd, gepredikt, ge-
„ schreeven en verbreed hebbe, blijve ik, als
„ overeenkomende met Gods woord vasthou-
„ den, en zal die verzegelen met mijnen Dood.”

Zij sloegen de handen in elkander, en reeden weg.

Toen

Toen de Beul het vuur aanbragt en het Hout ontftak, zong *Husf* een gedeelte der Niceenfche Geloofsbelijdenis, en de Vlam en Rook hem naderende, bad hij luide: „Christus gij Lam „Gods, ontferm u mijner,” en nog eenmaal: „Christus gij Lam Gods, ontferm u mijner!” ten Derdenmale willende hervatten, floeg de wind hem Rook en Vlammen in het Aangezicht en benam hem de fpraak; Hij bewoog de lippen en het hoofd nog eenige ogenblikken, en — was Dood.

Vreede zij met uwe Ziele, gij getrouwe vroomte Priester! Gij verliet u op de Waarheid. En hebt gij haar hier niet herkend: zoo zult gij haar nu herkend hebben, en haar nu belijden. Want gij zocht haar, en niet het uwe.

OVER EENIGE SPREUKEN VAN SALOMON'S PREDIKER.

AAN MIJNE INTEKENAAREN.

Zett u mijne Heeren, en neemt het zoo voor lief.

De eerste spreuk zal zijn de door geheel de Wereld bekende Modespreek: *'t Is alles ijdelheid.*

Wanneer eenig beroemd woordenkramer die gaarne met Sententien schermt, of een jong Projectmaker, wiens Plan op ijdelheid is uitgelopen, of een oude Gek die de zonde verlaat, wanneer deze zeggen: *'t Is alles ijdelheid*; dan is zelfs de zin dezer Spreuk ijdelheid. Maar bij *Salomon* is ze iets meerder.

Stel u een Man voor, zoo als gij *Salomon* kent, een Man van Aanleg, Smaak en Talenten, wiens Harte zig begaf om met wijsheid te onderzoeken alles wat er geschiedt onder den Hemel; die de Middelen in handen heeft, om zig alles wat den Mensch begerlijk schijnt, en alles zelfs wat er maar halfbegeerlijk uit ziet, aan te schaffen, en dat te beproeven; en die ook naar zijne eigene bekentenis de dat alles waarlijk verkreegen en beproefd heeft; indien deze Man nu oprecht en zonder gemaaktheid zegt:

„ Ik heb dit en dat gedaan, Ik maakte mij grootte

G

33 Wer-

„ werken, ik bouwde mij Huizen en plantede mij
„ Wijngaarden, ik maakte mij Boom- en Lusthoven,
„ kreeg Knechten en Maagden, vergaderde mij Zil-
„ ver en Goud, bestelde mij Zangers en Zangeres-
„ sen, en alle wellustigheden der menschen, en al
„ wat mijne oogen begeerden, dat onttrok ik haar
„ niet, ik wederhield mijn harte niet van eenige
„ blijdschap. . . . Maar ziet, het was alles ijdel-
„ heid;” zoo behoorde zijn Spreuk in der waarheid
Indruk op ons te maaken, en mij dunkt, zij kon ons
veele moeite bespaaren.

Bij voorbeeld. Gij wildet zoo gaarne dit en dat
wezen. Opperschenker of Opperbakker! en brengt
in het jagen daar naa uw Leven in zorge en moeite
door. — Maar Lieve! *Salomon* was meerder dan
Opperschenker en Opperbakker; hij was Koning
over Israël, over het merkwaardigst volk des Aard-
bodems, en nog was hij daar mede niet geholpen,
hoe zoudt gij dan met minder bevredigd wezen?
Daarom wees te vreden en verblijd u, en laat an-
deren Opperbakker zijn. Zoo ook: gij wenscht u
dit en dat, eenig Riddergoed of een Mahognyhou-
ten Tafel, want groot of klein, zijn hier het zelve.
Gij wenscht u dan eene Mahognyhouten Tafel,
kunt er niet van slaapen, peinst en kwelt er u over,
en verbeeldt u: dat met de Tafel de gelukzaligheid
in huis zou koomen. — Lieve! *Salomon* had niet
anders dan Mahognyhouten Tafels; Hoekbufetten,
Commodes, Vloeren en Trappen alles was louter
Mahognij, en hij zegt: dat al dat schoone Mahognij
het nog niet deed, wat zou dan, een eenigen Tafel
doen?

doen? Wees dan te vreden en leer u verblijden aan uwe Greinen of vuurenhouten Tafel, en maak toch uzelfen het Leven niet bitter.

Zig te verblijden, zegt *Salomon* op meer dan eene plaats, is het beste in deze Wereld. Wel te verstaan, zonder Mahognij houten Tafel, en zonder dat men Opperbakker wordt, anders niet; want als de Kinderen hunnen zin krijgen, is het zeer natuurlijk dat ze niet huilen. Verblijd u, doe uwe Ziele het goede genieten, „in al uwten Arbeid,” en dat zegt *Salomon*, is van den Heere, is eene Gave Gods.

Er zijn twee Wegen, om zijn Credit en Debet in Balans te houden; de eene is, wanneer men zijne Inkomsten vermeerdert, de andere, wanneer de Uitgaven verminderd worden. De laatste is de deugdelijkste en zegenrijk, en kan den Kleinen en Grootten Capitalisten niet genoeg aangeprezen worden, Zoo zijn er ook twee Wegen om in zijn Hart de Balans te houden: de eene is: wanneer men alles heeft wat men wenscht! de andere: wanneer men niets meer wenscht, dan hetgeen men heeft. Gene is moeielijk en gevaarlijk, deze is *probatum*, en onder ons bereik.

Maar die Mahognijhouten Tafel en dat Opperbakkerschap zijn toch zoo begeerlijk aan het oog! —

Dit nu is niet hunne, maar uwe schuld. Gij ziet aan *Salomon*, dat men ze ook anders kan bezien, en uwe eigene Ervaring had u in honderd gevallen reeds moeten geleerd hebben, *dat de Tijd veel aan de Dingen verandert.*

Hier denk ik aan Keizer *Karel den Vijfden*. Hij was, gelijk men weet, een Groot en Machtig Vorst, die zijne Grootheid niet voor Ydelheid hield, maar die door veele Oorlogen en Overwinningen zocht, en ook waarlijk verkreeg. Onverwacht en op eenmaal, dat zig de Dingen eens niet zoo glad en gaaf naar zijne wenschen schikken wilden, en het daarbij met zijne gezondheid begon te haperen; kwam hem alles Ydel voor. Hij legde zijne twee Kroonen neder, en ging naar *Estramadura* in een Klooster. Hier gaf hij zig geheellijk over aan de gedachten des Doods, en aan Godsdienstige Oeffeningen, en maakte in zijne tusfchen - uren Horologien tot vermaak en tijdverdrijf. Aldraa begon hem ook dit te verdrieten, en hij mocht nu aan niets anders denken, van niets anders meer hooren of zien dan van den Dood. Eindelijk ging hij zelfs zoo verre, dat hij bij levendigen Lijve, zijne Lijkdiensten verrichten liet. Keizer *Karel de Vijfde* legde zig in zijne Kist als een Lijk gekleed; aan beide zijden stonden zijne Hofbedienden met brandende Waschkaarsen, de Geestelijken moesten den Dienst verrichten en voor zijne afgescheidene Ziele bidden, en hij zelve bad in zijne Kist vuuriglijk mede. Hij stierf ook in de daad niet lange daarna.

De Dood is zoo'n Man op zigzelve. Hij stroopt de Dingen dezer Wereld hunnen schoonen huid geheellijk af, opent het oog voor Traanen, en wekt het Hart ter ontnuchtering! Men kan zig zekerlijk ook van hem laten overbluffen, en dan te veel doen, hetgeen gemeenlijk het geval is, wanneer men tot
 daar

daar aan toe te weinig gedaan heeft. Maar hij is toch een zonderling Man, en een goed *Profesfor in de Zedekunde!* En het geeft een onnadenkelijk groot voordeel, alles wat men doet als voor zijn Catheder en onder zijn Oog te doen.

Een Tweede Spreuk van Salomon is: *Alles heeft zijnen bestemden Tijd.*

Alles heeft voorzeker zijnen tijd; de Zaaityd is niet de tijd des Oogstes, de tijd der Nieuwe Maan is niet de tijd des Vollen Maans, en wanneer iemand sterft wordt hij niet gebooren. Dit echter kan *Salomon* met zijne Spreuk niet gemeend hebben. Zoo iets had iemand onzer wel kunnen zeggen. Zou dan de geheele Zin ook deze zijn: dat alles niet ten allen-tijde maar elk op zijnen eigen tijd geschieden moet, wanneer namelijk Natuur en Kunst den weg gebaad, en alle omstandigheden daar toe haare rijpheid verkreegen hebben; dit zou kunnen aangaan, maar toch 't is nog te algemeen, nog altijd te weinig voor onzen vriend *Salomon*. En hier behoeven wij 't geringe niet voor lief te neemen; want de woorden leiden eenen Grooten Zin, en dat voor Hoofd! en Hart!

Bij voorbeeld. De Mensch wordt in Negen maanden onder het Hart zijner Moeder gevormd, leeft Zeventig Jaaren, en keert dan weder tot die Aarde, waar uit hij genomen was. Wij zien zulke bestemde Tijdperken in meer andere Werkingen der Natuur die ons bekend zijn, en misfchien hebben wel alle de anderen die ons niet bekend zijn, ze ook, grootere en kleinere, de geheele Natuur door zelfs

van dat *In den Beginne* af aan, toen God Hemel en Aarde schiep, tot op het oogenblik in hetwelk de Elementen brandende zullen versmelten, en God de Hemelen wederom op zal rollen als een kleed. Nu is er een Mensch of een Engel die dit alles weet, er niet bestemd van spreken wil, maar slechts wensken geven. Indien deze zegt: Alles heeft zijnen bestemden Tijd; zoo is er Zin in de Spreuk, en men ziet oogenbliklijk en met eerbied op naar hem die ze sprak. Of: wij Menschen loopen en draven van onze geboorte af aan zonder immer stil te staan, en te bedenken wat tot onzen vrede dient. Nu komt er een Man, die dat nagedacht en gevonden heeft. Hij ziet de Menschen, zijne Broeders die hem omringen zoo verkeerd handelen; en aan deze en geene Dwaasheden en Dwalingen waar mede Duizend en Duizenden voor hen bedrogen zijn uitgekomen, en niets dan schade en schande behaald hebben, dermate vasthouden, dat zijn goede raad niet het minste gehoor, niet den minsten ingang krijgen kan: Indien nu deze *goedgezinde* Man dat alles ziet, dat Onwezen zoo gaarne wilde te keer gaan, maar het niet keeren kan, en hem niets overblijft dan zig met onze spreuk te troosten; dan zijn de woorden Goud waard, en zouden misfchien dus te omschrijven zijn: „Hoe verbazend
 „ verre gaat de verblinding der Menschen, dier
 „ schoone Maakfels Gods, die zulk eene groote
 „ Bestemming hebben! O hoe veel beter konden
 „ zij het hebben, indien zij zelve maar wilden!
 „ Dan de ure hunner verblinding gaat voorbij,
 „ en

„ en die, dat zij nog geholpen zouden kunnen
„ worden, nadert mogelijk ; Alles heeft zijnen be-
„ stemden Tijd.”

Ondertusfchen, alles te zamen genomen, fchijnt *Salomon* hier noch het een, noch het ander te bedoe-
len, maar een Derde, namelijk: In de stoffelijke
Natuur is niet alles gelijk in de Geesten-wereld te
gelijk en op eenmaal, maar alles heeft zijn eigen
Tijd; en alles in de lichamelijke wereld moet zig
aan de Wet die haar gezet is, onderwerpen, en
zoeken het zoo goed men kan daar mede eens te
wezen. Indien iemand zig op den Postwagen zet
en naar *Koningsbergen* reizen wil, zoo moet hij weten
dat hij niet op eenmaal daar is, de Raderen van
den Wagen moeten zoo lang rond loopen, tot hij is
daar hij wezen wil, ieder omgang heeft zijn eigen
tijd, en de tweede kan niet daar zijn, voor dat de
eerfte volbragt is, en dat gaat dan dikmaal over
fteenen en ftronken, zoo dat hij die in den wagen
zit het rijkelijk gewaar wordt; maar hij moet dat
uitftaan en *volhouden*, want er is geen andere
Raad.

En deze zin dunkt mij, heeft iets zeer treurigs,
ik weet niet, of het den Heeren Intekenaren ook zoo
voorkomt.

De derde Spreuk; „ Van alles dat gehoord en
„ geleerd is, is de Hoofd fomme: Vreest God en
„ houdt zijne Geboden, want dat betaamt allen
„ menschen.”

Deze Spreuk ftaat in *Salomons* boekje aan het flot
van alle zijne andere Spreuken, gelijk de Morgen-

ster die het laatste opgaat, maar schooner en heerlijker is dan alle die voorhaar henengaan. De Hoofsomme trouwens vindt men altoos onder aan, en gevolgljk is de plaatsing dezer Spreuk zeer natuurlijk. En evenwel zou dit te gelijk nog een ander oogmerk kunnen hebben. *Salomon* maakt ergens elders de aanmerking. Dat een Zot iemand niet gelooft, indien hij hem ook niet zegt wat in zijn Harte is. Nu zijn er menschen die gewoon zijn alles te lasteren wat zij niet begrijpen, die zig te verstandig achten om te gelooven, en die te dom zijn om te weeten; arme Menschen, welke de voordeelen van beide partijen misfen en voor zig geene andere hebben, dan levenslang te *discoureeren*, en van menschen die nog dommer zijn dan zij voor groote Geesten gehouden te worden. Deze Clasfe van menschen bestond in de wereld van alle tijden, en zal wel altijd daar in blijven bestaan. Misschien had *Salomon* het oog op dezelve, en wilde hij ook hen die er toe behooren gaarne die groote les aan de aandacht brengen, dat de vreeze Gods de Bron zij van alles Goeds. Hij wist echter dat hij zonder eenige voorbereiding daar mede bij hen weinig ingang en Geloof zoude vinden. Van daar zond hij verscheidene Spreuken en Lesfen die meer tot hunne kraam behooren voor uit, en naa dat hij zig alzoo bewezen hadde een Meester te zijn in huanne kunst, en zig dezerwijze haar vertrouwen verworven hadde, treedt hij nu te voorschijn met de Hoofsomme van alle Wijsheid: Vreest God en houdt zijne Geboden, want dat betaamt alle menschen. Ez
zijn

zijn veele dingen, wil hij zeggen, er is veelerele wijsheid onder den Hemel, die zeer Dankenswaardig zijn en haare Vereerers in meer dan een opzicht tot groote Mannen maakt; Maar het All en het Eéne, het eigenlijke ding, de Hoofdforme aller wijsheid is *vrees God*, want dit betaamt alle menschen, is des menschen Element, zijne Roeping, betaamt zijn Natuur en Wezen.

Lieve Heeren Intekenaaren! Ik ben niet het geen *Salomon* was, ik ben geen Koning over Israël, en ik belijde gaarne dat mij zijne wijsheid noch meer dan zijne Kroon ontbreekt; maar overtuigd ben ik, levendig overtuigd; dat de vreeze Gods de Bron zij van alle goed, dat alles daar mede beginnen, en daar in wederom eindigen moet, en dat alles wat zig niet daarop grondt, en niet daar mede bestaambaar is, hoe groot het ook schijnen mooge, niets anders zij dan Misleiding en Bedrog, en ons waar welzijn niet bevorderen kan.

Maar vreeze Gods en vreeze Gods zijn tweërlei; en hier ligt de knoop, waardoor deze Spreuk tweeduidig en Raadselachtig wordt. Wij vreezen alle God, spreken met Eerbied van hem, hooren met Eerbied van hem spreken, willen hem vreezen, en bedwingen ons in deze en geene gelegenheden ook wel eens door zijne vreeze, maar voor het overige blijft het bij het *Oude*. Zulk eene vreeze Gods mag voor goede opvoeding en uitwendige zedigheid doorgaan, maar eigenlijk is ze niets anders dan de Lijfknecht agter op de Koets, die daar staat ten Teeken dat er Fatsoenlijke Liederen in

zitten, of die wenkt dat de Koets voor moet koomen, het Portier opent en wederom fluit, terwijl dan voor het overige, de Beestjes voor het Rijdtuig haren daaglijkfchen Draf, of ook wel wilden Galop wederom aannemen, en Mijn Heer die er agter zit mede moet, zonder naar iets gevraagd te worden. Is Mijn Heer bijzonder goedaartig, dan neemt hij hem bij een invallenden Regen wel eens bij zig in de Koets.

Wat zal zulk eene vreeze Gods? Wat kan die voor uitwerking hebben, en hoe zou deze met mooglijkheid de Hoofdformme aller Wijsheid kunnen wezen?

Dat was ook niet de vreeze Gods der Aartsvaderen, die ons in den Bijbel als voorbeelden ter navolging worden voorgesteld. Bij hun was de vreeze Gods niet Bediende agter op de Koets, maar Heer en Koetfier te gelijk. Zij was hun boven alles Heilig en niets ging hun zoo zeer ter harten. Niets zoo zuur of bitter, dat zij om harent wille niet gedaan, niets zoo zoet dat zij om harent wille niet gelaaten hebben, *Jofef* rukt zig los uit de armen eener fchoone Vrouw, en laat den Mantel in den loop, wijl hij zulk een groot kwaad niet doen konde, en zondigen tegen God. Abraham flacht, als God hem dat beveelt, zijnen éénigen Zoon, en vraagt naar Vaderhart noch naar vernuft; — en zoo moet het wezen indien het wat wezen zal. En gij, die de Godvrucht fmaaden wilt, leer dat eerst doen; en koom dan en fmaad, en wij zullen u gelooven. Zonder dat zijt gij niets anders dan een
Snap-

Snapper die niet weet waar van hij spreekt, gij moogt lasteren of prijzen.

De ware vreeze Gods moet Gevoel, moet waarheid in ons binnenste zijn; dan is zij weldadig in haare Invloeden, en wonderbaar in haare uitwerkingen, geheel anders en veel meer dan wij denken of begrijpen kunnen.

Indien wij het Begrip van God slechts blotelijk met onze verbeelding denken, dat hij, gelijk de Heilige Schrift ons leert, de Schepper en onderhouder der zichtbare en onzichtbare wereld zij, de eerste en de laatste, dat de Hemel zijn Troon en de Aarde de voetbank zijner voeten is, dat hij in en door alles werkt, van de diepte der Zee tot aan de hoogte der Hemelen, alle wezens nabij, en overal tegenwoordig is, dat zijne Almachtige hand alles draagt, en zijne oogen Dag en Nacht over alle zijne Schepselen, en bijzonder over alle zijne menschen ook hier over en rondom ons onzichtbaar open zijn, — indien wij dit Begrip slechts blotelijk met onze verbeelding denken, zoo laat het ons gantschelijk die wij zijn, zonder liefde tot God, of vreeze voor hem in ons te verwekken: En wat werkt het daar en tegen niet uit, wanneer het gevoel en waarheid in ons binnenste is?

Dan zullen wij God niet vreezen willen, maar wij zullen hem waarachtig vreezen, van gantscher harten, van gantscher ziele, van gantschen gemoede en uit alle kragt, in al ons doen en laten, als wij opstaan en als wij nederliggen, op den Middag en te Middernacht, 't zij wij slapen of waaken; wij zul-

zullen het Beeld des Allerbesten, des Allerwijsten, des Allerrechtvaardigsten, des Allerbarmhartigsten, bestendig als ons Leven in ons omdragen, en van gedaante veranderd worden na dat zelve Beeld van Heerlijkheid tot Heerlijkheid. — En het houden der Geboden Gods zal onze blijdschap zijn en tevens ons Geluk; want wat zijn zijne Geboden anders dan een Hand aan den weg, dan zwarte en witte Tonnen die ons waarschouwen tegen gevaar en die ons aanwijzen de veilige vaart naar het Land der Zaligheid.

Nu mijne lieve Heeren Intekenaren, dat was het dat ik u te zeggen hadde. Misschien had ik u aangenamer kunnen onderhouden; maar gij zijt zoo gewillig en gereed geweest om in te tekenen, en mij dacht, ik moest dat op eene eerlijke wijze erkennen. Daar bij heeft alles zoo zijnen bestemden tijd, Intekenen en Uitgeven ook, en wie weet of wij elkanderen na dezen wel wederom zullen kunnen dienen.

— Laat ons God vreezen en zijne Geboden houden!

ZOO ZIJ HET AARDRIJK OM UWENT
WILLE VERVLOEKT. &c.

Gen. III: 17, 18, 19.

Men mooge het Paradijs en zijne vier Rivieren, zijnen Boom des Levens en die der kennisse des Goeds en des Kwaads dus of zoo omschrijven en uitleggen, en de waare omschrijving en verklaring mooge zijn welke zij wil; zoo is en blijft de Inhoud en beduidenis dezer uitspraak duidelijk en boven allen twijffel:

De Mensch was gelukkig!

En hij maakte zig ellendig! In dat „zoo „zij het Aardrijk vervloekt om uwent wille &c.” wordt zijn vonnis uitgesproken.

Het

Het is zeer streng; en hoe ongaarne moet God dat uitgesproken hebben!

Toen *Abraham* opstond tegen zijnen Vader, bewond *David* zijn Aangezicht en ging barrevoets, en de ontaarte Zoon bleef hem noch steeds lief, en zijn hart aan hem gebonden. Men kan niet zonder roering leezen, hoe hij, toen zijne Troepen tegen *Absaloms* aanhang uit *Mahanaim* zouden optrekken, hoe hij daar staat aan de Poort, en ze ziet uitmarcheeren, en toen zijn laatste woord aan de Bevelhebbers was; „Handelt mij zagtkens met den Jongeling, met *Absalom*;” en *Joab* niet zagtkens met den Jongeling gehandeld hebbende, hoe *David* zeer beroerd en droevig wordt, de zaal der Poort op en neer gaat en weeklaagt: „mijn Zoon *Absalom*, mijn „Zoon, mijn Zoon *Absalom*, och of ik voor u ge- „storven ware! O *Absalom* mijn Zoon, mijn „Zoon!”

En dat was slechts een Vader onder de menschen, die toch boos zijn; maar wat dan, als de Allerbarmhartigste Vader, die de menschen boven alle andere zijner Schepselen zoo hoog waardeerde en zoo heerlijk had uitgerust! nu tot dezen zeggen moest: „Het Aardrijk zij vervloekt om uwent wille, en „met smert zult gij daar van eeten alle de dagen „uwes levens, ook zal het u Doornen en Distelen „voortbrengen: en gij zult het kruid des velds „eeten. In het zweet uwes aanschijns zult gij „Brood eeten, tot dat gij tot de aarde wederkeert „daar gij uit genoomen zijt: want gij zijt stof, en „tot stof zult gij wederkeeren.”

De

De woorden zijn schrikkelijk, en ieder derzelve is een zwaard dat door de ziele dringt. En vooral, als men ziet hoe ze in ons vervuld zijn, en nog daaglijksch in en rondom ons vervuld worden.

Wij waren onsterffelijk, waren eeuwig gelukkig en zalig; leefden in eenen schoonen Hof, tusfchen Stroomen die denzelven bewaterden, onder Geboomte welker gezicht vreugd verwekte, en die altoos vol vrugten hingen voor ons . . . en onze lieve Vader en Schepper doorwandelde zelve dien Hof, en wij konden zijne Stemme hooren. — En nu hier: op deze vervloekte Aarde; tusfchen Doornen en Distelen onze nooddruft te zoeken in kommer en in het zweet onzes Aangezichts! Welke bitterheden, zijn er niet te verdueren, hoe zuur en zwaar valt niet het zwoegen vroeg en laat om zig en de zijnen, ter naauwer-nood het stukje Brood te verzorgen! En als men 't heeft, wat heeft men dan? — Wij komen met fmerte en fchreiend in de wereld, en daalen met Hartenleed weder in het Graf . . . en onzen lieven Schepper en Vader hooren en zien wij niet! gaan troosteloos en verlaaten daar heenen, in Vorst en Hitte, in Regen en Sneeuw, in Smert en Krankheid, zijn Dwaas en Uitzinnig, kunnen niet flaapen, Hoesten, al op en neer gaande Dag en Nacht, en verkwijnen aan Etter- en Bloedspuwing.

Mahometh geeft in zijnen *Koran*, indien twee over Religieuzaken twisten, den wijzen raad, dat zij beiden hunne vrouwen en kinderen tot zig roepen.

pen, en zig te zamen tot God in den gebede zouden heenen wenden: zoo zou het ook bij de beschouwing dezer woorden wel het eigenaartigste wezen, dat niet alleen de twistende Uitleggers, maar alle Menschen, alle Nakomelingen van Adam, hunne vrouwen en kinderen bijeenriepen, en hen te zamen vereenigden in zig tot water te weenen.

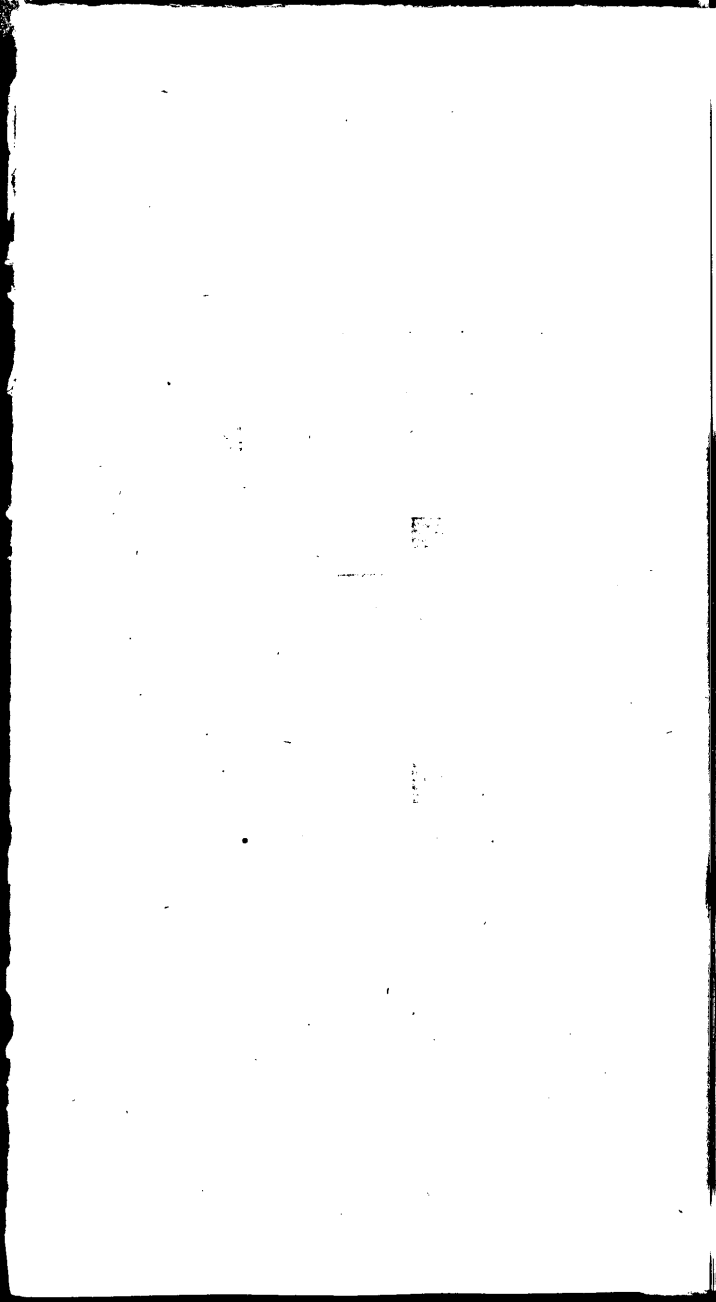
B R I E V E N

A A N

A N D R I E S.

H

E E R S T E B R I E F.

Gij wildet zoo gaarne meer van onzen Heere Jezus Christus weeten. — *Andries!* wie zou dat niet willen?

Maar in mij vindt gij niet den Rechten Man. Ik ben geen vriend van nieuwe Meeningen, en houde vast aan hetgeen gefchreven staat. Zelfs haat ik het *Hoofd-breeken* over Godsdienstverborgenheden; want het komt mij voor, dat ze even daarom verborgenheden zijn, op dat wij ze niet weeten zouden voor dat het tijd is.

Wanneer wij hem niet zelve kunnen zien, *Andries;* zoo moeten wij die genen gelooven die hem gezien hebben, voor mij blijft er niets anders overig.

Hetgeen in den Bijbel van hem staat, alle die heerlijke Gezegden en die heerlijke Gefchiedenissen zijn zekerlijk niet Hij zelve, maar zijn slechts Getuigenissen aangaande hem, slechts Schellekens aan den Lijfrok; maar toch het Beste dat wij op Aarde hebben, en zoo iets dat waarachtig Troost en Blijdschap geeft, wanneer men daar uit hoort en ziet,

dat de Mensch nog wat anders en beters worden kan, dan hij is, aan zig zelve overgelaten zijnde.

En hetgeen in den Bijbel van hem staat, dat heb ik meer dan eenmaal gelezen, en neem het zoo als het daar staat, zonder er iets toe of af te doen. Wilt gij er derhalven met mij over spreken en schrijven, zoo goed ik dat kan, en *salvo meliori judicio*, van harten gaarne! Ik voor mij weet niets begeerlijkers en niets verblijdenders dan te spreken van Hulpe en Redding, en bij wien dit anders is, die moet nooit in Nooden zijn geweest, noch anderen, daar in gezien hebben. Immers roept een Vrouw die haaren verlorenen Penning wedergevonden heeft, haare vriendinnen en gebourinnen te zamen, en zegt: „Weest blijde met mij, want ik heb den „Penning gevonden, dien ik verloren hadde.” En wat zijn de Nooden uit welken men met Geld gered kan worden?

Erinnert gij u onze eerste Scheepvaart nog wel, toen wij de Proef van uwen nieuwen Boot zouden neemen, en ik op 't midden van het Water er uit viel? — Ik had reeds alles opgegeven, en dacht alleen daar aan hoe mij de Dood smaaken, en wat mijn arme Moeder zeggen zoude; in dat uiterst oogenblik zag ik uwen uitgestreken Arm, en greep die aan! en dien zie ik nog geduurig *Andries*, zoo dikmaal ik maar toevalliger wijze uwen Naam leze, of dat mij maar een groote A onder het ooge komt. Eigenlijk was uwe Hulp slechts een tijdelijke Hulp voor dat bijzonder gevaar, want het gene toenmaals, zonder u, het Water zou gedaan hebben,

ben, dat zouden nu de andere Elementen nog kunnen doen, en gij zoudt mij niet redden kunnen. Maar toch kan ik dien Arm nooit vergeten! en ik geloove dat hij bij onze innige vriendschap, de Hand aanmerkelijk mede in het spel heeft. Dat is toch hier met ons niet anders; Nood leert bidden, en Hulpe en Redding verblijdt!

En nu een Redder uit *allen* Nood, van *alle* Kwaad! Een *Verlosser* van den Boozen! En nu een Helper, zoo als de Bijbel ons den Heere Jesus Christus voordraagt, die het Land omging om Wel te doen, en die zelfs niets hadde om er het hoofd op neêr te leggen; die Lammen deed gaan, Melaatschen reinigde, Dooven het Gehoor gaf, en Dooden het Leven, en die den Armen het Euangelium Predikte; wien Wind en Zee gehoorzaam waren, die de Kinderen tot zig riep en die omarmde en Zegende; die bij God, en God zelve, was, en Heerlijkheid en Eere had kunnen hebben, maar die liever aan Ellendigen in de Gevangenisfe dacht, en verkleed in de Uniform der Ellende tot hen kwam om hen vrij te maken met zijn Bloed, die geen Arbeid en geen Smaad ontzag en gehoorzaam was tot den Dood des Kruifes, tot dat al zijn werk voleindigd was; — die in de Wereld kwam om de Wereld Zalig te maken, en die in die Wereld geflagen en gemarteld wierd, en ze wederom uitging met een Doornen Kroon! —

Andries, heeft men ooit iets dergelijks gehoord, en vallen u de handen niet neder bij het lijf? Het is voorzeker eene Verborgenheid die wij niet be-

grijpen; maar de zaak komt van God en'fuit den Hemel, want zij draagt het Zegel des Hemels, en druipt van overvloeiende Barmhartigheid Gods.....

Men zou zig voor het bloote Idée wel willen laten Martelen, en wien 't gelusten kon er mede te spotten en te lagchen, dat zou iemand van ontfelde Hersfens moeten zijn; wien het Hart *wel geplaatst* is, die bukt zig neêr in 't stof, en juicht en aanbidt.

Spreek en fchrijf met mij van deze Dingen, mijn Lieve *Andries*, hoe en wat gij wilt, en ik zal u nimmer antwoord fchuldig blijven.

Uwe &c.

Postfcriptum.

Er zijn eenige menschen *Andries*, die alles bekeeren willen, en met den Bijbel in de hand, elken hoogvliëgenden Geest en Deugniet naalooopen. Maar dat moet niet zijn, en heeft een ergerlijk voorkomen; waar de fout ook zitten moge. De Leer van Christus, die niet één mensch waardig is te hooren, moet buiten twijffel allen menschen gepredikt worden; maar zij moet niet worden wegge worpen, en wie het niet beter hebben wil, dan hij het heeft, die kan blijven die hij is.

Onze Heere Jefus Christus onderricht ook zijne Leerlingen geheel anders. „ Wie van u willende „ eenen Toren bouwen zit niet eerst neder, en „ overreckent de Kosten, of hij ook heeft hetgene
tot

„ tot volmakinge nodig is, op dat niet misfchien
„ als hij het Fundament gelegd heeft, en niet kan
„ voleindigen, allen die het zien hem beginnen te
„ bespotten, zeggende: deze mensche heeft begin-
„ nen te bouwen en heeft het niet kunnen volein-
„ digen. — Alzoo dan een iegelijk van u, die
„ niet verlaat alles wat hij heeft, die kan mijn Dis-
„ cipel niet zijn.” En in zijne Instructie aan de
„ uitgezondene Apostelen. „ En in wat stad of vlek
„ gij zult inkomen, onderzoekt wie daar in waardig
„ is, en blijft aldaar tot dat gij daar uitgaat, —
„ en zoo iemand u niet zal ontvangen, noch uwe
„ woorden hooren, uitgaande uit dat Huis, of uit
„ dezelve Stad, schudt het stof uwer voeten af.”
En nu verwachtte ik uwe verdere Beveelen.

T W E E D E B R I E F.

GIJ wilt dan dat ik beginnen zal met u de geschiedenis van den Schattingpenning te verklaren! — Dat ik u iets verklaren zal, komt mij bijna even zoo voor, als of ik 'savonds van den Leuningstoel voor mijnen Zaligen Vader prediken zoude. Intusfchen ben ik tot uwen dienst.

Maar Andries, gij maakt het met uwe Texten gelijk men deed op de Bruiloft te *Cana* in *Galilea* alwaar eerst de geringere Wyn wierd opgezet.

De Phariseën komen er hier zekerlijk slecht at; maar welk een vermaak kan dat ons geven? — In den grond moeten wij toch medelijden met hun hebben. Want Christus en de *Wereld*-wijsheid zijn niet Partij egaal; men weet voor uit dat zij altijd te kort moet schieten. Alleen de wijze waar op onze Heere Jesus Christus hen te kort doet schieten is overschoon en maakt alles goed; ik zal dan maar aanstonds beginnen, en wijk gij zoo veel behagen hebt in deze Geschiedenis, wat breeder zijn dan anders wel nodig waare.

„ Doe gingen de Phariseën hecnen en hielden „ te zamen raad, hoe zij hem verstrikken zouden „ in zijne Rede.”

In dezen Raad wierd een Ontwerp beraamd en goedgekeurd: om hem te doen zeggen dat den Keizer geene schatting toekwame. Eigenlijk waren de Phariseën tegen den Keizer ingenomen, en hadden geenen Eed aan hem willen doen; maar de Koning der waarheid stond hun nog meer in den weg, wijk zij bij dezen nog meer te verliezen hadden. Zij schikten zig alleenlijk naar den tijd, en zochten Alliantie met den Keizer om zig door den minderen vijand den meerderen van den Hals te schuiven. Christus moest zeggen, dat het niet behoorlijk ware den Keizer schatting te geven, dan meenden zij was hij verlooren, en zij schijnen op eene prompte Justitie, in finantie zaaken gerekend te hebben.

Maar hoe doet men hem dat zeggen? — Die slimme vossen kenden zig, en wisten dat enig vat
net

met water, wanneer men dat roert of in beweging brengt, te eerder overloopt. Daarom beslooten zij verder: hem door geveinsden Lof en erkentenis zijner Bevoegdheid zijn Hart voor af te doen zwellen, zijne Waarheidsliefde, zijne Oprechtheid, en zijn niet acht geeven op den Perfoon ten aanhoren van het Volk te prijzen, ten einde Neiging bij hem op te wekken om daar van aanstonds eene proeve te geven ten aanzien van den Keizer.

Dit alles nu was hier wel zeer kwalijk besteed: maar zij begrepen dat niet, en zonden hunne Leerlingen die zeggen moesten.

„Meester wij weeten dat gij waarachtig zijt, en
„den weg Gods in der waarheid leert en na
„niemand vraagt, want gij ziet den Perfoon des
„menschen niet aan. Zeg ons dan, wat dunkt U?
„Is 't geoorloofd den Keizer schattinge te geven of
„niet?” Herodes dienaren moesten hen vergezellen om alle moeilijkheden in het opspooren van getuigen naderhand te ontgaan, of als goede vrienden om getuigen te zijn van de overwinning, en die te helpen verbreiden. Ja! of Neen! — in beide gevallen zagepraalden de Phariseën. Want, keurde Christus het betalen van den schattingpenning goed, en ontweek hij zoo de Hoofbedoeling; zoo bedierf hij het bij het Volk dat de schatting ongaarne betaalde, en van den Mesias bevrijding van allen vreemden juk verwagtede.

De zaak was zeer sekrander belegd, en ware *ceteris paribus* (alles gelijk staande) zekerlijk tien tegen

eenmaal doorgedaan. Hier, gelijk gezegd is, miste zij.

„Jefus bekennde hunne boosheid zeide: Gij
„geveinsden wat verzoekt gij mij?”

Dit was nu indedaad die vrijmoedige oprechtheid, en die zij uit loosheid gepreezen hadden, maar anders dan zij verwagteden.

Mathematisch zeker waren de Pharifeën wel niet van den uitflag, anders waren zij zelve gekomen, en zouden niet hunne leerlingen gezonden hebben; maar buiten twijffel moeten zij er toch goede verwagting van hebben gehad, en meer dan vermoedelijk hebben zij den afgezonden leerlingen op geen laagen toon van de wijsheid hunnes ontwerps en de schrandereheid der uitvinding gesproken, en deze vonden er zeker een heimelijk vermaak in, dat Christus van dit alles niets wiste, en hij het hun cerlijk aangezicht niet zoude aanzien wat 'er agter de vrage stak. Gij kunt denken hoe het hen moet verschrikt hebben, toen Jefus begon te spreken, en volgens zijne gewoonte niet het Aangezicht, maar het Harte antwoordde.

„Maar Jefus bekennde hunne boosheid zeide:
„gij geveinsde wat verzoekt gij mij?”

„Toont mij den schatting-penning. En zij bragten hem eenen penning en hij zeide tot hen:
„Wiens is dit Beeld en het Opschrift? Zij zeiden tot hem: des Keizers. Doe zeide hij tot hen: Geeft den Keizer dat des Keizers is, en
„Gode dat Godes is.”

Am.

Andries! wat is er een Volzinnigheid in alles wat uit zijnen mond komt! 't Is er meê als met die Doozen die gij mij onlangs vertoonde, waarin telkens alweder en alweder de één in de andere zat. Zijn Antwoord kan wel dus worden Uitgelegd, gij hebt de Hoogheid en de Bescherming des Keizers erkend, en zijn Geld hebt gij in uwen zak; gij moet gevolgljik ook doen alles wat dat met zig brengt! En ik zou niet weeten wat de grootste Staatsman anders zoude hebben kunnen antwoorden. Maar Christus was meer dan Staatsman.

Wiens is dit Beeld en het Opfchrift?

Hij sprak hier tot Phariseën die op den stoel van *Mozes* zaten, die, offchoon zij er noch voor zig, noch voor anderen iets mede konden uitrichten, evenwel den sleutel der kennisfe aan eenen grooten haak aan hunne zijde droegen, en met de Letters der Wet, als derzelver eenige waare Uitleggers praalden. Christus verweet hun bij eene andere gelegenheid dezen hunnen blinden waan: dat ze meenden het eeuwige Leven in de Schrift te hebben en niet eens wisten waar zij het zoeken moesten. Hier iets dergelijks. Zulke groote Uitleggers van *Mozes* behoorden immers de Leere des Evenbeelds verstaan, en geweeten te hebben waar die thuis behoorde, want deze was zijne Hoofdleering. Hoe konden zij dan vragen, of de fchattingpenning den Keizer ook toekwame, daar zijn Beeld er toch op stond? — God had den menfche gemaakt naar zijnen Beelde en naar zijne Gelijkenisfe. De Keizer had ook zijn Beeld laten maken, dat was van
Zil-

Zilver, en stond op den schattingpenning. — Mozes en de Profeeten hadden Israël den Weg aangewezen, langs welken zij het vreemde Juk en den Schattingpenning hadden kunnen ontgaan, indien zij namelijk God wiens Beeld zij waren met hun geheele harte alleen hadden aangehangen, en geen andere Goden nevens hem gediend hadden, &c. — „ Wiens is dit Beeld en het Opschrift ?”

Voelt gij niet den *fijnen* Zin? — Het was een slip hun van den Mantel gefneden! en hun een Pijl vertoond uit hunnen eigen Kooker! maar ook slechts vertoond.

Over het Beeld Gods hadden deze Yveraars voor den Godsdienst niets te vragen, maar wel over het Zilveren Beeld des Keizers. — De Schattingpenning en het Geven of Nietgeven van denzelfden was in den grond eene geringe en nietsbeduidende Zaak, die ten aanzien hunner Zaligheid althans niets deed, — Over het geheel was de gantsche Vraag over het Wettige of Onwettige van den Schattingpenning, eene zeer dwaze Vraag, en even zoo veel als of een Echtbreker vragen wilde: of het Recht zij de straf die op de Echtbreuk staat te ondergaan. — Gij ziet hier uit het waar bestaan der Phariseën, en hoe veel aanleiding er van alle zijden was tot een scherp en bitter Antwoord, en God weet dat het hier niet onverdiend zou gegeven zijn. Maar Jesus was te goed om bitter te zijn. Ook was hij niet gekomen om het laatste woord te hebben, en over de kunstgrepen der Phariseën en *Wereldwijzen* te triumfeeren, maar om die kunstenaars zalig te

te maken ; en dat bedoelden alle zijne Handelingen en Redenen.

Hij zeide.

„ Geeft dan den Keizer dat des Keizers is, en „ Gode dat Godes is.”

Gelijk onzen Heere Jesus Christus was, zoo waren ook zijne Handelingen en Redenen. Naar- binnen : Genade en Waarheid en eeuwig Goed, naarbuiten : arm Vleesch en Bloed en de gefaltentis- se van een Dienstknecht.

Als hij het gestorven Dochtertje van *Jairus* van den Dooden wil opwekken, zegt Hij : Het Meisje *slaapt* en *neemt* het als of het waarlijk flechts fliep, *bij de Hand* en roept : „ Meisje *staa op* ;” en haar geest kwam weder in haar.

Als hij van de boven alle denkbeeld groote Za- ligheid zijner waare Navolgeren spreken wil, zegt hij : „ zoo iemand mijn woord bewaart, die *zal be- kennen* of mijne Leere uit God zij.” Zoo ook hier.

„ Geeft den Keizer dat des Keizers is, en Gode „ dat Godes is.”

Hoe klein naar buiten ! En toch behelsden deze woorden voor hun niets minder dan eenen Raad, en den eenigen Raad : om uit alle hunne Nooden verlost te worden ; want zonder de herstelling van het Beeld Gods in hun, waren alle overige mid- delen gebrokene bakken.

Maar nu nog nader en op den Man aan.

Zoo weinig de Phariseën het ook wisten, of
ge-

gelooven konden; waren zij toch blind en ellendig, en hadden Hulpe noodig. Daarom hoopten zij ook, hoewel met onverstand, op eenen Mesfias, en leerden het Volk op hem hoopen. Die voor hun stond en met hun sprak was die groote Heiland, die deze Hulpe aanbragt, en hun en alle verlorene Schapen des Huizes *Israëls* in zijne Armen vergaderen wilde! Hem miskennen zij, en zoeken hem met vragen over het Beeld des Keizers te verstrikken en in Ongeluk te brengen. En hij vergeeft hun dat, wijl zij niet wecten wat zij doen; en hij wijst hen heenen op die Hulpe die hun zoo nabij was, en opent hun zijne Armen.

„ Geeft den Keizer dat des Keizers is, en Gode „ dat Godes is.”

Dat heet antwoorden! — Zalig de Buik die u gedragen heeft, en de Borsten die u gezoogd hebben!

En wij hebben nog onze verkeerde begrippen van Geld, van Menschen en van het Rijke Gods, wat meent gij, wanneer wij dat alles met andere oogen konden bezien? dan eerst zouden wij zijn Antwoord verstaan, en de volheid van Genade en Waarheid die er in is.

Zie *Andries*, zoo gaat hij met de Phariseën om. En wilt ge nu zien hoe ze met zig zelve omgaan; zoo lees onder anderen de Geschiedenis van den Blindgeborenen, Joh. IX: 10—34. Ik weet wel, dat ge den Bijbel doorgaans nabij u hebt, maar hij kon toch ditmaal eens in de andere Kamer liggen; 'k zal 't hier afschrijven:

„ Zij

„ Zij dan zeiden tot hem: Hoe zijn u de oogen geopend?

„ Hij antwoordde, en zeide: De Mensch ge-naamd Jesus, maakte slijk en bestreek mijne oogen en zeide tot mij: Gaa heenen aan het Badwater Siloam, en wasch u. En ik ging heenen, en wiesch mij, en ik wierd ziende.”

„ Zij dan zeiden tot hem: waar is die? Hij zeide: Ik weet het niet.”

„ Zij bragten hem tot de Phariseën, hem name-lijk die te voren blind geweest was.”

„ En het was Sabbath, als Jesus het slijk maak-te, en zijne oogen opende.”

„ De Phariseën dan vraagden hem ook wederom, hoe hij ziende geworden was. En hij zeide tot haar: hij leide slijk op mijne oogen, en ik wiesch mij, en ik zie.”

„ Zommige dan uit de Phariseën zeiden. Deze, mensch is van God niet, want hij houdt den Sabbath niet. Andere zeiden: Hoe kan een men-sche die een zondaar is, zulke tekenen doen? En daar was tweedragt onder hen.”

„ Zij zeiden wederom tot den blinden: Gij, wat zegt gij van hem, dewijle hij uwe oogen geopend heeft? En hij zeide: Hij is een Profeet.”

„ De Jooden dan geloofden van hem niet dat hij blind geweest was, en ziende was geworden, tot dat zij geroepen hadden de ouders des genen die ziende geworden was.”

„ En zij vraagden hen zeggende: Is deze uwe
„ Zoon,

„ Zoon, welke gij zegt dat blind gebooren is?
„ Hoe ziet hij dan nu? ”

„ Zijne ouders antwoordden hun, en zeiden: wij
„ weten dat deze onze Zoon is, en dat hij blind
„ geboren is.”

„ Maar hoe hij nu ziet, weten wij niet; of wie
„ zijne oogen geopend heeft weten wij niet, hij
„ heeft zijnen ouderdom, vraag hem zelve; hij
„ zal van hem zelve spreken.”

„ Dit zeiden zijne ouders, om dat zij de Jooden
„ vreesden. Want de Jooden hadden alreede te za-
„ men een besluit gemaakt, zoo iemand hem belee-
„ de Christus te zijn, dat die uit de Synagoge zou-
„ de geworpen worden.”

„ Daarom zeiden zijne ouders: Hij heeft zijne
„ ouderdom, vraag hem zelve.”

„ Zij dan riepen voor de tweedemaal den mensche
„ die blind geweest was, en zeiden tot hem: Geef
„ God de eere, wij weten dat deze mensche een
„ zondaar is.”

„ Hij dan antwoordde en zeide: Of hij een zon-
„ daar is, weet ik niet; Een ding weet ik, dat ik
„ blind was, en nu zie.”

„ En zij zeiden wederom tot hem: wat heeft
„ hij u gedaan? hoe heeft hij uwe oogen geopend?”

„ Hij antwoordde haar: Ik heb het u alreede ge-
„ zegd en gij en hebt het niet gehoord; wat wilt gij
„ het wederom hooren? wilt gijlieden ook zijne
„ discipelen worden.”

„ Zij gaven hem dan scheldwoorden en zeiden:

„ Gij

„ Gij zijt zijn Discipel; maar wij zijn Mozes discipelen.”

„ Wij weeten dat God tot Mozes gesproken heeft; naar dezen weeten wij niet van waar hij is.”

„ De mensche antwoordde en zeide tot hen: „ Hier in is immers wat wonders dat gij niet en weet van waar hij is, en nogthans heeft hij mijne oogen geopend.”

„ En wij weeten dat God de zondaars niet en hoort: maar zoo iemand Godvruchtig is, en zijnen wille doet dien hoort hij ”

„ Van alle eeuwe en is het niet gehoord, dat iemand eens blindgeborenen oogen geopend heeft.”

„ Indien deze van God niet ware, hij zoude niets kunnen doen.

„ Zij antwoordden en zeiden tot hem: Gij zijt geheel in zonden geboren, en leert gij ons? En zij wierpen hem uit.”

Niet waar, erger konden zij zig toch nooit ten toon stellen? er ontbreekt alleen maar aan, dat zij nog eene Commissie van Natuur- en Geneeskundigen hadden benoemd: om het Factum te onderzoeken en een Rapport met hunne Consideratien en Advies daar over uit te brengen.

Ik voege bij den Tekst geen woord bij; en omde waarheid te zeggen, mij dunkt dat de beste Methode is, er niets bij te voegen, want men bederft er toch maar aan.

Uwen &c.

DERDE BRIEF.

GIJ vraagt: welke Geschiedenisfen mij voorkomen de fchoonfte te zijn.

Alle *Andries*, alle! . . . elk woord dat uit zijnen mond gegaan is, elke Beweeging zijner Hand . . . zijne Schoenriemen zelfs zijn mij heilig. En wie zou hier keuze willen maken?

Als hij zegt: „Vrede zij ulieden;” dan hebben wij ons geheele leven nodig om te leeren verftaan, en misfchien leeren wij dat in den Hemel eerst, wat het eenige woord *vrede* in zijnen mond betekene.

Andries, gij weet, dat alles wat hem betreft en wat hij gezegd en gedaan heeft, veel Zin en Beduiding hebben moete; en dat wij te klein zijn om over de fchoonheden zijner Geschiedenis uitfpraken te doen.

Intusfchen maken ze toch, zoo als ze daar ftaan, op onze harten onderscheidene Indrukken; en dan moet ik zeggen, verblijden mij die het meeste, daar hij van het eeuwige Leven fpreekt, en van een Trooster dien hij zenden zoude; waarhij de Blinden de oogen opent; en daar hij de zijnen lief heeft tot den einde toe, en met hun Avondmaal houdt, en daar hij Dood en Duivel overwint.

Gaa eens naa *Andries*, indien de Duivel die zo magtig is, en die alleen in alles wat rondom hem

is te kwellen en ellendig te maken, zijne vreugde vindt, indien die eens de handen ruim en niemand boven zig hadde, wat zou er van de wereld en van ons arme menschen worden moeten! Moet het ons dan niet verblijden te zien, dat hij er een boven zig heeft die sterker is dan hij, en dat even deze sterkere die is, die hielp, die gezond en Zalig maakte allen die tot hem kwamen, en wiens Barmhartigheden geen einde hebben? En de Dood! Die is toch schrikkelijk, *Andries*, de worm in 't stof kromt zig voor hem, want hij ontnemt ons alles. Maar als ge nu ziet, dat onze Heere Jesus Christus te *Nain* een Dooden opwekt die men ten Grave droeg, en te *Bethaniën* eenen die reeds vier dagen in het Graf gelegen hadde &c. Indien gij hem hoort spreken van wooningen des vredes, waar wij onzen *Anselmus* zullen wederzien, en waar de goede en vrome menschen van alle tijden en volken zullen verzameld worden; indien ge hem zeggen hoort: die in mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven: — Verblijdt u dat niet *Andries*? en wenscht ge dan niet van harten in hem te gelooven? Maar, „ dat Geloove is niet aller,” en staat ons niet zoo altoos ten dienste *Andries*. De Apostelen zelve die hem omringden, die hem zagen en hoorden, zeiden tot hem: „ Heere vermeerder ons het geloove”. — Ik zie aan de Canaënsche Vrouw en aan andere voorbeelden, dat men weinig weeten kan, en een groot geloove hebben; en aan de Phariseën, dat men veel weeten kan en niet gelooven. — Christus zeide tot de Phariseën: „ Hoe kunt gij gelooven,

„ die gij eere van malkanderen neemt, ” en Paulus spreekt van menschen, verdorven van verstand, onbekwaam om te gelooven. e. z. v.

Vandaar hechte ik allerbijzonderst op die geschiedenissen waar in 't Geloof een aanmerkelijke plaats beslaat, en slaa oplettend gade den Zin dier menschen die daar in voorkomen, om daar uit te leeren: niet wat ik nog weeten moet om te kunnen gelooven, maar wat ik nog vergeeten, mij uit den zin zetten, en van mij wegdoen moet, ten einde mijn Geloove vaster en onbeweeglijker worde.

Uwe &c.

VIERDE BRIEF.

JA er zijn menschen *Andries*, die den Duivel lochenen; die gelijk Doctoor *Luther* zegt, „ Geen „ Zonde, geen Vleesch, geen Duivel, geen We- „ reld, geen Dood, geen Gevaar, geen Helle „ hebben, dat is, niet gelooven, hoezeer zij er „ tot over de ooren toe in steeken ”

De geheele Natuur en de Godsdienst onderstellen eenen Duivel; Christus wierd van den Duivel verzogt; dreef de Duivelen uit; en zijne Apostelen zeggen; dat hij gekomen was, om de werken des Duivels te verbreeken. — En nu zou er zoo maar een optreden en zeggen: er is geen Duivel! — Dat verdient toch wel geen antwoord.

Ver-

Verder spreekt gij van de wondergaven en van den Heiligen Geest, en dat die opgehouden zouden hebben, wijl zij, nadat het Christendom gegrondvest was, niet meer nodig zouden wezen! —

Dat van de Wondergaven verftaa ik niet genoeg, gij moet u deswegens aan de Theologanten wenden. Maar die Grondvesting van het Christendom, en de onnodigheid na dien tijd, van den Heiligen Geest, daar mede kan ik mij niet vereenigen. Mij dunkt: de Heilige Geest is er altijd nodig, en wanneer die ontbreekt, ontbreekt Alles; om kort te gaan, ik geloove eenvoudig met de Christelijke Kerke: dat ik niet door eigen verftand noch kragt in Jesus Christus mijnen Heere gelooven, of tot hem komen kan, dat de Heilige Geest ter Bekeering van ieder enkel mensch onontbeerlijk zij; en dat er zonder hem geene Verbetering, geen Leven, en geene Zaligheid is.

Zonder hem, *Andries*, zijn wij immers wederom aan ons zelve overgelaten, en daar mede begonnen wij, dat wij aan ons zelve gelaten zijnde niets vermogen, wij mogen Jood of Heiden zijn, of wie wij willen; want in Christus geldt noch „Befnijdenis, „noch voorhuid, „noch Bisfchopsmuts noch Doctoorhoed, noch *Zwinglius*, noch *Luther*, maar een „nieuw Schepsel, „gelijk Paulus zegt.

De Wedergeboorte is, gelijk wij zien in Joh. III. eene verborgenheid, de Meesters in Israël kenden haar niet alle, ook zelfs niet van *hooren zeggen*.

Uwe &c.

V I J F D E B R I E F.

ZIJN Koningrijk is niet van deze Wereld! —
daarom hateden hem de Joden en vervolgden en
doodden hem . . .

Laat ons niet veroordeelen, *Andries!*

Het is Hemelschreiend wat zij gedaan hebben,
dat spreek ik niet tegen.

Maar onze Heere Jefus Christus geeft niemand
het recht om den eersten Steen op te neemen, dan
die zonder zonde is. En wie is dat? —

Wij moeten de wereld niet liefhebben noch het
gene in de wereld is; wij moeten zelfs ons eigen
leven haaten en verliezen willen, en wij moeten
Geestelijk gezind zijn. —

Niet veroordeelen, *Andries!*

Het is zeer billijk en waar van u Geschreeven,
Andries, dat men hem zoo innigst liefhebben, en
zoo met zijn gantsche ziele aan hem kleeven kan,
wijl hij zoo te ecnemaal en boven alles goed is;
ook dat is zeer billijk en waar, dat de Menschheid
in hem onze harten vervullen moet met de onuit-
spreeklijkste blijdschap. Maar, dat gij zoo gaarne
in 't heilige Land zoudt willen wezen! —

't Is waar *Andries*, het komt ons zoo voor, als
of van de Wegen die hij betreedt, van de Bergen
op welken hij met zijnen *Leerlingen* gezeten heeft,
nog de Zegen niet geheelijk ware weggenooten;

als

als zoude men op den Olijfberg nog spooren zijnes Nachtlegers, op Thabor nog stralen zijner verheerlijking vinden kunnen; als stonde er, waar hij de stad aanzag en over haar weende, waar hij nederknielde en bad, waar hij het Heilig Avondmaal instelde, waar hij gekruisigd en gestorven is, als stonde daar nog steeds een kring van Engelen begeerig om in die verborgenheden in te dringen en om die Oorden te bewaken: in 't kort als of hij zelve in 't heilige Land ons nader zoude wezen.

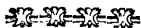
Maar wij weten, dat hij eenmaal op Aarde verscheenen, en daar gezien is, op dat alle Menschen weten zouden dat hij er zij, en wat hun ten zijnen opzichte te doen staat; en dat hij onzichtbaar aan alle plaatsén is. — En waar hij is, *Andries*, daar is het heilige Land.

Gelijk gezegd is, zulke begeerten, zoo lief en prijswaardig ze zijn, kunnen te verre vervoeren, en ze zijn niet de zaak.

Ons zelve en onzen eigen verdorven wil geheelijk te verzaaken en zijnen wille te doen, dat is de zaak; en in niets anders is Heil.

God zij met u, mijn lieve *Andries*, wanneer bezoekt ge mij?

Uwen &c.

VAAN DENZELVEN.

DAAR schrijf ik u alweder, en ditmaal moet ge u dat nog laten welgevallen mijn lieve *Andries*, dan zal ik u voor eerst Rust laten. Ik kan toch niet zoo maar in 't groote Blaauwe ruim daar heenen schieten, maar moet een Doel hebben, en ik weet daartoe voor mij geen geschikter dan U, niet te dom, en niet te wijs, en van geenen kwaden inborst. Ik wilde ook wel Broederschap met u gemaakt hebben, Broeder *Andries*.

Hetgeen ge mij onder den 34^e *pasfate* van het nieuwe Houten been en van den Pelsmuts schrijft, die gij den ouden lammen *Dirk* heimelijk op zijn Strooleger hebt laten neêrleggen, heeft mij niet kwalijk bevallen; maar daar over heb ik hartelijk moeten lagchen, dat u de Tanden zoo wateren naar zijnen Dank. Ja het Water kan ons zoo om de Tanden loopen *Andries*, maar dan moeten wij het maar fluks en schoon doorflikken. *Dirk* blijft immers in het Land, en alle dagen als hij voorbij hinkt, kunt ge toch uw Houten been en Pelsmuts zien. Maar dien Dank niet waar, dien wildet gij zoo gaarne te Lijf? Nu, trek er u de Hairen maar niet om uit het Hoofd, het gaat andere eerlijke menschen ook zoo; men meent dat het ons bij dien Dank zoo wonder wel zoude wezen, en dat is toch niet waar; ik heb dat te vooren ook gemecnd, maar zedert St. Bartholomeus dag heb ik het er op gezet om van geen Dank te willen weeten, en wanneer
mij

mij nu iemand statelijk daar mede aan komt stappen; dan zweep ik er onder los dat het een aard heeft, en dat alles enkel en alleen om des voordeels wille, in der waarheid uit enkel Belang. Want zie, *Andries*, en gij zult dat ook bevinden, wanneer de zaak onder de menschen is, en *Dirk* bedankt heeft, dan heeft men zijnen Loon weg, en alles is dan glad voorbij; en wat is dan toch geven en veel geven zelfs, voor iemand die te geven heeft? Maar wanneer geen schepfel er van weet, zie! dan houdt men den Buidel gesloten, en de schat blijft wel bewaard, dan is 't ons altijd een getrouw Gezel te middernacht en op de Reize, en het kan zelfs bekwaamelijk tot een Hoofddekfel dienen bij een opkomend onweder. Levendige Dank, is wel aangenaam, oude Gek, maar het is toch ook geen Hondsvotterij zijn weldaad heimelijk daar neêr te leggen, en dan het arme volk als een onzichtbaare Geest agter den Rug te staan en toe te zien, welk een uitwerking dat hebbe, hoe het zig verheuge, in de handen klappe, en naar den onbekenden Wel-doener zoeke. En dan moet men het laten zoeken *Andries*, zig onder den hoop weg maaken, en aan wat anders denken.

Maar, hoor, men moet ook niet aan elken Gek geven die ons maar aangapt. De menschen zijn alle wel voor 't hebben, maar het hebben is toch niet altijd goed. Mangel is over het geheel genomen gezonder dan overvloed, en voorzeker, geloof het mij, het is veel ligter te geven, dan daar en zoo 't behoort te geven. *Dirk* moest wat op zijn

Hoofd

Hoofd hebben en een nieuw Been, ook, dat verstaat zig, maar de gevallen komen dikmaal voor, waar in het beeter en edeler is af te slaan en hard te schijnen.

Verstaa mij wel: wij moeten nooit vergeeten weldadig te zijn en mede te deelen, dat heeft ons onze Heere JESUS CHRISTUS uitdrukkelijk gezegd, en wat die gezegd heeft *Andries*, daar laat ik mij op doodslaan. —

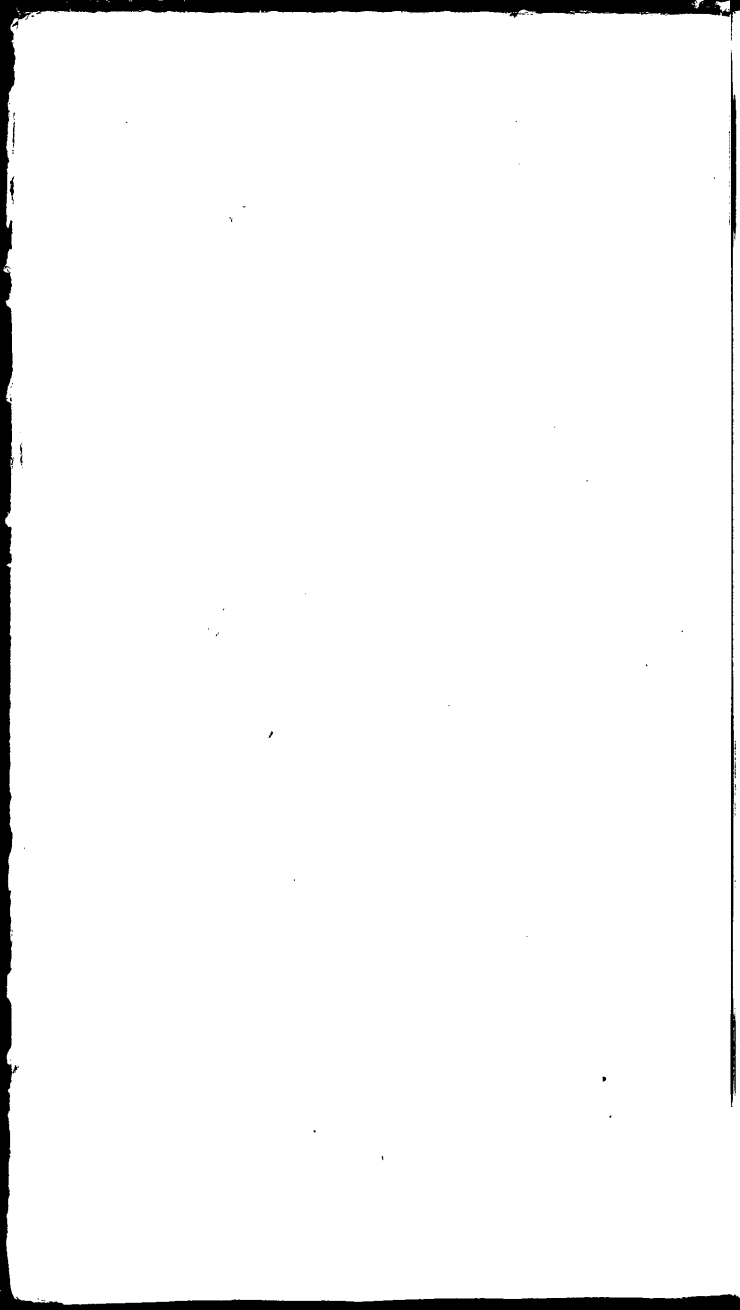
Hebt ge onder het lezen der Euangelisten ooit opgemerkt *Andries*? — Hoe alles, wat HY zegt en doet, zoo *weldadig* en *zinrijk* is! klein en stil, dat men 't nauwlijks opmerkt, en te gelijk zoo boven alles groot en heerlijk, dat wij er bij op de knieën moeten nedervallen, en het niet begrijpen kunnen. En wat zoudt ge denken van een Land, waarin zijne *heerlijke* Leere het hart van elken mensch vervulde? Zoudt ge in dat Land wel wonen willen?

Ik heb mij eene heldere schoone Ster aan den Hemel uitgekeeken, waar ik mij in mijne gedachten voorstelle dat HY met zijne Leerlingen aanwezig is. Ik zegen die Ster in mijn hart en aanbid hem, en dikmaal, wanneer ik des Nachts onderweg zijnde aan dien Rabbouni denke en tot die Ster opzie, dan overvalt mij eene Hartklopping, en eene zoo koene en bovenaardsche Gemoedsbeweging, dat ik mij in de daad verbeelde, tot nog wat beeters bestemd te zijn dan tot Briefbesteller; ik gaa onder tuschen mijnen weg voort, en bedenk dan ook al wederom draa, dat het mijn Beroep zij. Ei! het wordt

wordt reeds Dag zie ik, de Morgen kijkt tusschende Gordijnen door het Venster in! Jonge wat is 't mij wél hier agter de Gordijnen in dezen vroegen Uch-tendstonde! hoe wenschte ik u op dit oogenblik te kunnen omarmen, indien ge maar niet dien fatalen kwaden Adem haddet. Vaar wel, oude *Knorrepot*, en groet uwen Dominé, voor wien ik achting heb-be, wyl hij een goed Dominé, en van eene lieve geartheid is, er vroom en zoo uitziet, als of hij in der waarheid geduurig over iets aan de overzijde van het Graf dachte, en niet zoo heel dik is.

Uwen &c.

's Morgens bij mijn Lamp,
die NB. geen van de be-
roemde „ Nachtlampen
„ der Wijzen” is, maar
een zeer gewoone Traan-
lamp.

P R O E V E

V A N D E N

SMAAK EN PROSAISCHEN
SCHRYFTRANT

V A N

A S M U S.

*In vertaalde Fragmenten uit de WANDS-
BEKKER - BODE.*

TWEEDE STUK.

Te UTRECHT,
BY W. VAN YZERWORST.

1799

V I

EMAAK EN PROEVEN
OIRYTRANT

S U

AA - BOE

DE STUK

TO O L R O H T
DE W. VAN YERRE

1700

VERBETERING

V A N

M I S S T E L L I N G E N.

E E R S T E S T U K.

Voorr.	Pag.	II reg.	I van	boven	staat	weke	lees	werke
Pag.	2 reg.	8 van	ond.	staat	Hoofdstukken	lees	Hoofdtrekken	
— 10	— 11	— — — —	—	—	—	—	—	overrijd
— 10	— 6	— — — —	—	—	—	—	—	welk
— 10	— 5	— — — —	—	—	—	—	—	in zoo lange
— 12	— 5	van	bov.	—	—	—	—	9999
— 13	— 7	van	ond.	—	—	—	—	belasten
— 0	— 10	— — — —	—	—	—	—	—	moet zijn
— 30	— 7	— — — —	—	—	—	—	—	in onweder- (staanlijk)
— 32	— 11	van	bov.	—	—	—	—	dit is
— 42	— 15	— — — —	—	—	—	—	—	in de mate
— 47	— 15	van	ond.	—	—	—	—	een andere
— 48	— 3	van	bov.	—	—	—	—	dan
— 48	— 13	van	ond.	—	—	—	—	Beukelfer
— 48	— 2	— — — —	—	—	—	—	—	in eene
— 49	— 3	van	bov.	—	—	—	—	Rethman
— 101	— 10	van	ond.	—	—	—	—	leiden
— 110	— 3	van	bov.	—	—	—	—	Abraham

T W E E D E S T U K.

— 11	— 1	van	bov.	—	—	—	—	mogen
— 12	— 8	— — — —	—	—	—	—	—	Nieuwstijdig
— 13	— 6	van	ond.	—	—	—	—	dezen
— 20	— 9	van	bov.	—	—	—	—	euocat
— 26	— 16	van	ond.	—	—	—	—	hadden
— 28	— 2	— — — —	—	—	—	—	—	geroord
— 34	— 9	— — — —	—	—	—	—	—	perniciofit
— 44	— 5	van	bov.	—	—	—	—	Bruilofsbrief

Pag.

VERBETERING VAN MISSTELLINGEN.

Pag. 50	reg. 5	van ond. staat	Eenvoudigheid	lees	Eenvoudigheid	
51	2	van bov.	Asthetifche	—	Æsthetifche	
53	9	—	—	} aesthetifche }	— æsthetifche	
53	13	—	—			
75	9en10	—	uit eene eene	—	uit het eene	
			(wel		(wel	
85	7	van ond.	—	wezen moeten,	—	wezen in etc,
85	6en7	—	—	wanneer die ge-	—	wanneer die ge-
				(ne die onder hen		(ne onder hen, die
88	10	—	—	Calculum	—	Calculus
124	2	—	—	En	—	Een
127	9	—	—	Modificatie	—	Modificatie
150	2	—	—	mijne	—	mijn
152	3	—	—	kan	—	kon
175	7	—	—	die die dat	—	die dat

...od nev
 ... 51 ...
 ... 78 ...

H E W T . . .

nev I → 11
 8
 ...nev d
 ...nev e
 ...nev d
 2
 9
 ...nev

EERST moeten wij den Lezer verſchöoning vragen, over het al te grooten aantal Miſtellingen, die in het eerſte ſtuk dezer Proeve ingesloopen, en toevalliger wijze onaangewézen gebleeven zijn; en hem verzoeken bij volgend gebruik, die te willen verbeterén, uit het Lijſte hier agter aangevoegd.

En dan moeten wij betrekkelijk dit tweede Seuk denzelven bekend maaken met een paar Tékenen, die daar in meermalen voorkomen, en of, boven of, onder ſommige Stukjes gevonden worden. Hee
*
zijn

zijn Tékenen van ASMUS zelve; wij doen derhalven best: ze ook te verklaaren met zijne eigene woorden:

„ De ☞ staat altoos voor den Tittel van éénig
 „ Boek, en zal zo veel te verstaan geeven, als, dat
 „ ik mijne eenvoudige Meening daar van zeggen
 „ wil.”

„ De * onder een stuk wil zeggen: dat ik mij
 „ in hetzelfde naar mijne eigene en gewoone wijze
 „ uitdrukke. In de stukken zonder ster, heb ik mij
 „ meer naar mijn Oom gevoegd, en van deze
 „ stukken pleeg ik ook wel *vel quasi* te zeggen:
 „ dat mijn Oom ze gemaakt hadde. 'k Zou ook
 „ zeggen kunnen: dat mijn Oom zig in deze stuk-
 „ ken, naar Niemand, en in die met een * naar
 „ mij, en mijnen Bodenslaf gevoegd hebbe; 't
 „ komt op het zelfde uit. Offchoon nu wel de *
 „ mijn Téken is, zoo moet toch niemand daar uit
 „ denken: dat [ik in het bezit zou wezen van een
 „ Orde-

„ Orde-Lint of Ridderlijke Ster. Ik heb geen
„ Ster. De Sterren en hooge Eertijfels zijn bij de
„ Verdienften, 't geen de Weêrhaan is bij de
„ wind. Wie eenen grooten Tijfel en eene Ster
„ heeft, die moet ook groote Verdienften hebben,
„ daar rigten zig de Potentaten na bij 't Geven,
„ en dat ziet men ook aan de meeste Heeren die
„ hooge Tijfels en Sterren hebben; *a Propos*, ik
„ heb wel eens een Ster op een of andere Borst
„ gezien, en in het Gezicht daar boven de diepfte
„ fpooren van kwelling en verdriet, en dan dacht
„ ik zoo bij mij zelve wel: dat het toch niet
„ altoos Rust en Blijdfchap wezen moete die zulk
„ eene Ster op de Borst, zoms zoo hoog kan doen
„ zwellen; en dat Tijfels en Sterren ook niet altoos
„ innerlijk gelukkig moeten maaken. Getrouw
„ zijn plicht te doen, pleeg mijn Moeder te zeg-
„ gen, is een Sterre op de bloote Borst, de anderen
„ zitten slechts op den Rok.” Zoo verre Asmus
over zijne gebruikelijke Tékenen.

Eénmaal in dit Bundeltje hebben wij een Stukje ingevoegd, van eene andere hand, 't geen wij oordeelden niet te onpas te komen, en te groot was, om er als Noot gebruik van te maaken. — Het is kenbaar aan het Opschrift.

Voorts weten wij niet, iets meer te zeggen te hebben, alleen: is, in de Overzetting dezer Fragmenten, de Geest en Trant van Asmus, het Character zijner Schriften, niet geheel verlooren gegaan, of te zeer verzwakt geworden, en kan des, deze Proeve, ook denzulken in ons Vaderland die het waare en goede beminnen, in een uure van verpoozing, eenig Nut en Vermaak aanbrengen, dan zal het Doel bereikt, en de Moeite beloond zijn van

1 April 1799.

DEN VERTAALER.

I N

I N H O U D.

WAT IK WEL MAG	Bladz. 1
<i>I deel.</i>	
 — PARAPHRASIS EUANGELII JO-	
HANNIS — &	2
<i>I deel.</i>	
CHRIA, waar in ik van mijn <i>Academisch</i>	
<i>leven en verkeer, bericht geve</i>	4
<i>I deel.</i>	
OVER GENIE	8
<i>I deel.</i>	
ZONDERLING GEVAL MET DAALDERS	
EN WALDHOORNS	16
<i>I deel.</i>	
† 3	OVER

VI I N H O U D.

OVER DE MUSIEK I deel.	Bladz. 18
OVER ZWEDENBURG I deel.	25
BRIEFWISSELING TUSSCHE MIJ EN MIJNEN OOM, BETREFFENDE DE BYBELOVERZETTINGEN I deel.	30
OVER DEN VOORRANG DER GELEERDEN MET EENE LANGE NOOT UIT BACO. I deel.	33
BRIEFWISSELING, TUSSCHE MIJ, EN MIJNEN OOM, DE STUDIE DER SCHOON- NE WETENSCHAPPEN BETREFFENDE 3 deel.	38
BRIEF AAN ANDRIES, WEGENS EENE ZEKERE GISSING. 3 deel.	41
OVER HET GEBED, AAN MIJNEN VRIEND ANDRIES 3 deel.	43
ERNST EN SPEL, VAN MIJNEN OOM AAN MIJ 4 deel.	50

I N H O U D. vii

KLEINE VERTELLINGJES, MET HET GEEN MEN ER UIT LEEREN KAN	Bladz. 66
<i>4 deel.</i>	
PASSE-TEMPS, TUSSCHEN MIJ EN MIJN NEEF IN DE SCHEMERAVOND	73
<i>4 deel.</i>	
OVER EEN SPREEKWOORD	90
<i>4 deel.</i>	
OVER DE VRIENDSCHAP	94
<i>4 deel.</i>	
VOORREDE DES VERTALERS	97
<i>4 deel.</i>	
SCHOONHEID EN ONSCHULD, EEN SER- MOEN VOOR DE MEISJES	106
<i>4 deel.</i>	
ONTMOETING	110
<i>6 deel.</i>	
BRIEFWISSELING, TUSSCHEN MIJ EN MIJ- NEN NEEF	115
<i>6 deel.</i>	
STYL-OEFFENING	127
<i>6 deel.</i>	

SPREUK

VIII I N H O U D.

SPREUKEN DER OUDE WIJZEN, MET MIJ-
NE RANDTEKENINGEN Bladz. 136
2 deel.

 — *Jean qui rit, & Jean qui pleure,*
een Piece fugitive van den Heer
VOLTAIRE 140
1 deel.

BETIJFELD ASMUS, VOLTAIRE NAAR
VERDIENSTE?
Toevoegzel aan het voorgaande van eene
Nederlandsche hand 141

BRIEVEN AAN ANDRIES 173
6 deel.

W A T

WAT IK WEL MAG.

Ik mag gaarne zien Begraven, als zoo'n roodgeweend oog nog eenmaal voor zig neêr in 't Graf ziet, of iemand zig zoo kort omkeert, er zoo bleek uitziet, op één punt onbeweeglijk staard, en niet tot schreijen koomen kan, dan pleeg het mij wel zelve niet richtig in de oogen te worden, offchoon ik dan in der waarheid toch vrolijk ben. En waarom zou ik dat niet zijn; hij ligt nu daar en Rust immers! ik ben daarin een wonderlijk mensch, als ik Tarw zie Zaaiën, dan denk ik reeds aan de stoppels en aan het Oogstfeest. De menschen zijn zoo schuw voor eenen Dooden, waarom weet ik niet. Het is eene roerende heilige schoone Aanblik, een Lijk in 't Aangezicht te zien; maar 't moet zonder opschik zijn. Die stille, bleeke Doodsgedaante is dan de Tooij, en die eerste sporen der verderving zijn het Halscieraad, en het eerste Haangekraaij ter Opstanding.

VAN der Jeugd af aan las ik gaarne in den Bijbel, boven alles gaarne, er staan zulke *schoone Ge-lijkenissen* en *Raadsels* in, en naderhand voelt men zig aan zijn Hart zoo wel en welgemoed. Allerst echter lees' ik in *Sint JOHANNIS*. In hem is zoo iets' zeer verwonderlijks. — Schemering en Nacht, en door deze heenen de snelschietende Blixem! 'nzachte Avondwolk en agter dien Wolk de groote volle Maan! zoo iets zwaarmoedigs en verhevens, zoo vol aanleiding tot groote vermoedens, dat men er zig niet in verzadigen kan! 't is mij altoos bij het leezen in JOHANNIS, als of ik hem bij 't laatste Avondmaal aan de Borst zijns Meesters leggen zag, als of zijn Engel mij de kaars houdt, en mij bij zekere Plaatzten om den Hals vallen en wat in 't Oor fluisteren wil. Ik versta bij lange naa niet alles, wat ik leeze, maar dikmaal is het toch, als zweefde mij van verre voor den Geest, het geen JOHANNIS meende, en ook daar, waar ik niets dan donkerheid vinde, heb ik toch een voor-gevoel van eenen grooten heerlijken Zin, dien ik eenmaal verstaan zal. Daarom is het nu dat ik zoo
grec-

greetig tast naar elke nieuwe Verklaaring van JOHANNIS. Maar de meeste peuteren aan de Avondwolk, en de Maan daar agter blijft in stille Rust.

De Verklaaring van den Heer Autheur is zeer geleerd, dunkt mij, en ik geloove, dat men wel twintig jaar Studeeren moet, eer men zoo eene schrijven kan.

Eene CHRIA, waar in ik van mijn
Academisch Leeven en Verkeer
Bericht geeve.

'k **B**EN ook op Univerfiteiten geweest, en heb ook geftudeert. Neen, geftudeert heb ik niet, maar ik ben op Univerfiteiten geweest, en ik weet van alles het rechte Befcheid. Ik wierd toevallig met eenige Studenten bekend, en die hebben mij de heele Univerfiteit laten zien, en mij overal meêge-noomen, ook in 't Collegie. Daar zitten de Heeren Studenten alle naast elkaâr op Banken, gelijk in de Kerk, en aan 't Venfter staat een Drieftalletje of Tabouretje, daar'n Profefor of zoo iets op zit, die over deeze en gene Dingen allerlei Praats voerd, en dat heeten ze dan doceeren. Dat op het Drieftalletje zat, toen ik er was, dat was'n Magifter, hij had een groote Kroeze Paruik op zijn Hoofd, en de Studenten zeiden, dat zijne Geleerdheid nog veel grooter en kroezier, en hij onder de Hand een zoo Capitale Vrijgeest waare, als ergens in Vrankryk of Engeland ééne kon gevonden worden, 'k wil wel gelooven dat er wat aan was, want het vloog

vloog hem alles uit den Bek als het gistend Nat uit een ontsprongen Kruik; en betoogen kon hij, als de Wind. Wanneer hij iets onder handen nam, dan begon hij zoo maar eventjes, en Wip, eer men omzag, was de Zaak betoogd. Zoo betoogd hij b. v. dat 'n Student 'n Student, en geen Rinocerus zij. Op deeze wijze, 'n Student is of 'n Student, of 'n Rinocerus; maar nu is 'n Student geen Rinocerus, want dan moest 'n Rinocerus ook 'n Student zijn; maar 'n Rinocerus is geen Student, gevolglijk is 'n Student 'n Student. Men zou ligt meenen, dat dit van zelve sprak, maar onzer een weet dat zoo niet. Hij zeide verder, dat Ding: „ dat 'n Student geen Rinocerus, maar 'n Student zij,“ dat waare een Hoofdsteenfel van de gantsche Philosophie, en de Heeren Magisters konden den Rug niet stevig genoeg daar tegen aanklemmen, om toch het omkantelen te verhoeden.

Wijl men niet op één Been gaan kan. Zoo heeft de Philosophie ook een tweede, en daarin werd gehandelt van meer dan Eén Iets, het Eene iets, zei de Magister, was voor alleman; tot het andere iets echter behoorde een feiner Neus, en dat was slechts voor hem en zijne Collega's. Wanneer b. v. eene Spinn' eenen Draad spind, dan is de Draad voor alleman en alleman voor den Draad, maar in 't Agterfte van den Spin othoudt zig des Magisters bescheiden Deel, namelijk het andere iets, dat de toereikende Grond is van het Eerste iets, en eenen zodanigen toereikenden Grond moet elk Iets noodwendig hebben, ofschoon het zig juist niet altijd in

het Agterfte behoeft te onthouden. Ik zou met dit Axioma, gelijk de Magister het noemde, ellendig hebben kunnen te pas koomen. Daaraan zeide hij, hangt alles in de wereld, en, wanneer iemand dat omftoot, dan gaat ook alles 't onderfte boven.

Vervolgens kwam hij van de Geleerdheid, en de Geleerden te spreken, en gaf bij die gelegenheid rijklijk af op de Ongeleerden. Wel fchroomelijk, wat veegde hij ze! Allerlei vooroordeelen zeide hij van Nachtmerric's, Lijkdoorns, Religie en dergelijken zetten zig als Vliegen op den Neus van het Ongeleerd Gepeupel en ftéken het; maar hem, den Magister, zou geen en het onderneemen durven, te naderen, en kwam er al een. Fluks floeg hij het met de Plak der Philofofie zig op den Neus dood. Of, en wat God zij, leerd alleen de Philofofie, en zonder haar kan men zelfs niet aan God denken e. z. v. Dit nu zeide de Magister wel, maar, hij zei dat ook maar zoo. Geen Mensch kan mij met eenigen fchijn van waarheid nageeven, dat ik 'n Philofoof ben, en evenwel gaa ik nooit door 't Bosch, dat mij niet invalt, wie dat Geboomte toch wel groeien doet, en dan vermoede ik zoo van verre en flaauw iets van eenen Onbekenden, en ik zou dunkt mij, wel willen wedden, dat ik dan aan God denke, wijl ik dan zoo 'n eerbiedige blijde huivering gevoele.

Verder fpak hij van Berg en Dal, van Zon en Maan, als of hij ze had helpen maaken. Mij viel daar bij den Yfop in, die aan den Wand wast; maar om de waarheid te zeggen, 't kwam mij toch niet

zoo voor, als of de Magister zoo Wijs, waare, als *Salomon*. Mij dunkt, die *wat degelijks* weet, moet, moet. — Zag ik er maar eens een, die zou 'k wel kennen willen, 'k zou hem Schilderen willen, met dat helder vrolijk rustig oog, met dat stille groote Bewustzijn &. Breed moet zodanig eenen zig niet kunnen uitzetten, allerminst anderen verachten en veegen. O! Eigenwaan en Trotschheid zijn haatelijke Eigenschappen; Gras en Bloemen kunnen in hunnen omtrek niet groeien.

OVER GENIE.

Nescio quid seruire olet, & non sui, Jpris.

DIKMAAL peins ik in een ledig ogenblik over de spraak, en stel mij die dan voor als een Bundel staven, aan ieder van welke eene verwenschte Princes, of een ongelukkige Prins is vastgetoverd; de Man, die de spraak verstaat is dan een Zondagskind dat Geesten zien kan, terwijl een ander den staf ziet en niets meer. Men zegt, dat in de eigenlijke Toverij, indien iemand het Handwerk verstaat, eene Princes van de Betovering verlost, en in haare plaats een Nachtmerrrie en kwelduiveltje kan vastgetoverd worden; bij de Taalen gaat het gewisfelijk zoo toe, en beide, de staven en de Geesten zijn zeer der verandering onderworpen. De Geschiedenis dezer veranderingen en opvolgingen is eene zeer *sijne* studie. Zij vordert een Philosophesch voelhoorn, dat niet aan elk gegeven is, en zonder hetzelfde kan er weinig wezenlijks van de smaak van een Man van Naam of van die zijner navolgers gezegt worden, gelijk dat de verhandelingen in quarto en octavo bewijzen.

SOCRATES sprak van een *Genius*, die hem ge-
woon

woon was in het oor te fluisteren, en duizend naa hem spraken, en spreken nog van eenen Genius. Mischien staat de Genius, van welken *Socrates* sprak, tot de Geniusfen van welken die duizend spreken in betrekking, als een oude Barde en Profeet tot die speellieden en Balletzangers, welken Elisabeth Koningin van Engeland de eer aan deed van hun dezerwijze hunnen Rang en hunne Plaats aan te wijzen: „ alle Heidens, Landlopers, en speellieden worden verweezen naar het Tuchtluus van Nieuwmunster, „ ’t kan ook anders zijn, want het is nog niet recht uitgemaakt, wat *Socrates* gemeent hebbe en wat die duizend meenen.

Bijna allen, die over den Socratischen, Genius geschreeven hebben, zijn of vervallen in de drasfche gronden der maanzieke Dweepers, of in de donre zandwoestijnen der Wolfaantche Filosofer en eener Mathematifche Leerwijze. Het kan wel zijn, dat niemand in staat is er iets van te zeggen, ten zij hij eenen zodanigen of dergelijken Genius heeft, en wie dien heeft, is mooglijk een al *te slijven Hark* om iets uit hem te vernemen en in dezen even zoo agterhoudend als *Socrates* was. Tot dat laatste vermoeden brengt mij eene Ervaring onder de Menschenkinderen, volgens welke een zuigeling van Venus Erijcina in de eerste Platonifche Paroxismus der tedere aandoening ston is, en in het diepste van het allereenzaamst woud den Naam van den God dien hij vereert naauwlijks durft uitspreken. Indien ’t nu zoodaanig met de zaak geleege is, dan zou men door anderen van den Socratischen Genius

niet veel kunnen te weeten komen, en zoo zou het er ten naastenbij meede wezen als met den steen der wijzen. Het zal dus ten zijnen aanziene genoeg zijn, in eene zachte Maneschijn met gewasfchen handen en eene huivering van Eerbied en naarijver Bloemen te strooijen voor den Man die hem had, en voor dien, die hem heeft — en nu *afgedaalt* tot den Modernen Genius of de Genie.

*
* *

Mijn Neef heeft de zeer geleerde verhandeling hier boven *over Genie* begonnen. Hij begint dikmaal iets, en komt hem dan een andere Gril in 't hoofd, dan laat hij 't zoo maar leggen en denkt er nooit weêr aan. Ik pleeg hem nog wel nu en dan zoo onder vier oogen zijne dwaasheid te verwijten, maar hij weet van blikken noch bloozen; en dikmaal krijg ik nog allerhande schampere zetten tot mijnen Dank. Onlangs nog gaf ik hem te verstaan, dat hij, wat hij begonnen hadde, ook — „ hebt ge geen gelijk, Neef, viel hij mij in de Rede, maar zet gij het voort! „ natuurlijker wijze gaf ik hem ten antwoord, dat ik niets van die Materie verstond. „ Des te beeter zult ge daar over schrijven Neef, er is veel in de Natuur verborgen, „ wat zal ik nu doen; wil ik het voortgezet hebben dan

dan moet ik er zelve wel aan, het mogen dan gaan zoo het wil.

Vooraf evenwel wil ik de laatste Periode eens naleezen: „en nu afgedaalt tot den modernen Genius of de Genie” — naar beneden dan, en maar aanstonds in het vallen begonnen.

Ontvang mij, op den Helikon beminnelijkste Hain! Ik koom gevallen, om de zilvertoon van uwen storm en, om uw zachter geruisch te hooren, en Gij, in uw los Rozen-verwig gewaad met dien bleeken mond, die zoo bevallig spreekt, Medgezellen mijnes Hains! zijt gegroet — Ha! de Dui-zeling is voorbij, en ik voel wederom vasten Grond onder mijne voeten.

Als iemand een Boek geschreven heeft, en men leest in dat boek, en voelt daarbij die zonderlinge uitwerking dat het is als of men zoo in den Mantel van Doctor *Faust* voord moeste dat men opstaat en zig reisvaardig maakt, en, weder tot zig zelve komende, dankbaar tot zijn Boek te rug keerd, dan zou ik geloven, heeft de Authcur met Genie geschreeven. Maar, mijn Neef zal oordeelen, dat dit niets gezegd zij; dat men niet verlangt te weten, wie Genie heeft, maar wat Genie zij.

De Genie dan is — is — ik weet het niet — is n' Walvisch! Recht zoo, de Genie is n' Walvisch, die een Idée drie Dagen en drie Nachten in zijnen Buik ophouden kan en het dan levendig aan het Land spuuwd; is n' Walvisch, die dan eens in stille grootheid door de diepte heenen vaart, en de volkeren der water wereld een koude schrik aanjaagt,

jaagt, dan wederom eenslags in de Hoogte stijgt en met Driemasten speelt of met onstuimigheid zig boven het oppervlak der zee verheft, en groote verschijnselen daarsteld. Niet-Genie daar en tegen is een Walvisch **geraamte** zonder vet of vleesch, dat op het water door den wind gindsch en herwaards gedreeven wordt, een Prooij voor de zwarte en witte Beeren, (Journalisten en Nieuwstijdig schrijvers) die over de ijschotsen heenen komen en er aanknagen. Ik zal maar bij tijds zeggen dat ik in de Papieren van mijn Neef, ben bezig geweest, de gunstige Lezer zal dit al dra bemerkt hebben; ik heb gedaan als anderen. Vreemd kruid opgedischt, met mijne saus er over.

Het menschelijk Ligchaam vol Zenuwen en Aderen, in welkers centrum de menschelijke ziele zig onthoudt, gelijk eene spinne in het centrum van haar weeffel, is te vergelijken bij een Harp, en de Dingen dezer wereld die ons omringen bij de vingers die den Harp bespeelen. Elke snaar der Harp beeft en geeft eenen Toon zoo dra hij geroert word. Maar eenige Harpen zijn van een zoo gelukkig Maakfel dat ze ogenbliklijk onder de vingers der kunstenaars spreken, en haar snaaren zijn zoo zeer tot Beven geschikt en gereed. Dat zig de Toon als van dezelve losrukt en een ligt ætherisch Wezen uitmaakt, dat op zigzelve bestaat, vrij in de Lucht omzweeft en de Harten met de zachtste aandoeningen vervuld. En dit ligt ætherisch Wezen, dat zoo vrij en op zig zelve in de Lucht omzweeft als de snaar reeds

opgehouden heeft te beven en dat de harten met de zachtste aandoeningen vervuld, kan niet anders dan met den Naam *Genie* gedoopt worden, en de Man wien het zig op het Hoofd plaatst, gelijk de Uil op den Helm van Minerva, is een Man die Genie heeft; de geneegene Lezer zal nu gelijk te hoopen is, beeter dan ik weeten, wat Genie is. Deze Genie, vaaren de bovengedachte Papieren voord, die in zoo verre eene bloote gave der Natuur is, ontvangt nu onderscheidene richtingen, naar dat de geheele Individueele toestand, in welken de Mensch zig bevindt en bevonden heeft, verschillend is. Wieg en Voedster, en A. B. bord en wooning en spraak en slaapmuts en Religie en Geleerdheid &c. dragen elk het hunne bij, om het te onderdrukken of te ontwikkelen. In het onderdrukken derzelve heeft de Philosophie, zoo als die in de schoolen in zwang is, een bijzondere verdienste: *vita Caroli, mors conradini!* De Heeren Philosophen die van zekere Algemeenheden hebben hooren spreken, die diep in de Natuur zouden verborgen liggen, en door de vroedkunst ter wereld moeten worden gebracht, abstraheren de Natuur het vel over de ooren, en geven hunne gevilde spooken voor die Algemeenheden uit; en hunne Toehoorders, die allengskens aan dezen spooken gewoon worden, verliezen voor en naa het vermogen, om Indrukken van die wereld te ontvangen, in welken zij zig bevinden. Alle Haaken hunner ziele, die aan de Indrukken der werkelijke Natuur aanhechten zouden, worden afgeslepen en verftompt, en alle Beelden vallen
het

hen nu Perſpectiefsch- en Dioptriesch-gewlĳze in oog en Hart. e. z. v.

*
* *

Dat kost wat Hoofdbreekens, over eene zaak te ſchrijven, van welken men niets verſtaat; wij geleerden hebben in zulke gelegenheden dan wel de gewoonte om tot Afwiſfeling en Herhaling eene uitſpanning te neemen. De Zalige JZAAK NEWTON ſchreef in zulke ſpeeluuren eene Chronologie en ik ſchrijf dan dikmaal aan mijnen ouden vriend en ſchoolmakker ANDRIES, zoo doe ik ook nu.

Mijn Lieve ANDRIES.

De Lijkdoornpleiſter heb ik ontvangen, maar de Pillen niet, ook ben ik bezig aan een Boek dat ik in Druk wil geven. Gij kunt niet begrijpen, ANDRIES, hoe wel men te moede is, als men wat ſchrijft dat gedrukt zal worden, dat genoeg zou ik u nog wel eenmaal gunnen. Gij zoudt miſſchien het Recept van uwen Pleiſter kunnen uitgeven, waar bij ge het Publiek maar wat voor te raiſonneeren hebt aangaande den oofſprong der Lijkdoorns, en er ten ſlotte eenige *Errata* bij te voegen. Zie mijn vriend, het komt bij een Geſchrift op den Inhoud juist niet zeer aan, indien 't maar zwart op wit is; er zijn er toch altijd die het prijzen, en over Lijkdoorns en Pleiſters laat zig nog al zoo 't een en 't ander ſchrijven. Maar ik erinner mij, dat het u

op

op de school altijd zoo zwaar viel, de *Commata* en *Punctums* aan hun rechte plaats te zetten. Zie eens **ANDRIES** waar de zin half uit is, zet geen *Comma*; waar hij geheel uit is, een *Punctum*, en waar geheel geen zin is, kunt ge zetten wat ge wilt, zoo als ge dat ook in veele uitkomende schriften vindt. Wat ge uw Boek voor eenen Tijtel geven zult, dat moet Gij weeten; het mijne heet: *Secum portans*, en verder kan ik er u niets van zeggen, dan dat het Begin en Einde heeft.

Uw Dienaar.

EEN

EEN ZONDERLING GEVAL MET
DAALDERS EN WALDHOORNS.

MUSIEK! Ô ja, Musiek is een heerlijk Ding: de heilige Engelen in den Hemel zelfs zijn er vrienden van, ik heb ze meer dan eenmaal op Schilderijen zien blazen. En de Musiek is streelend voor 't Gehoor, en heeft ook waarlijk vermogen op het Hart. 'k Heb er nog wel Hondertmaal weêr aan gedacht, hoe ze mij eens vermurwde, toen PAUL mij mijne Daalders ontstoolen hadde. Die PAUL dien Dief daar hij is! 'k Had hem zoo dikmaal uit den Nood geholpen, en toch ontstal hij mij mijne Daalders; mijn Moeder had ze mij nog op haar Doodbed gegeven. Met de Moeders gebeurd dat zoo nog wel eens, dat ze dan nog eenige Daalders hebben, en de mijne had altoos veel van mij gehouden: ik had haar ook van mijn Leven niets in den weg gelegd, en toen zij merkte dat zij zwakker wierd en afnam, riep ze mij aan 't Bed en gaf mij Negen stuks Daalders, twee Dagen eer ze stierf, nu God zij haar genadig, ze was een goede Vrouw. — Maar om weêr op de Musiek te koomen, zoo wilde ik dan vertellen, hoe ze mij eenmaal

maal vermurwd heeft, want ik was recht nijdig over mijne Daalders en over dien ontrouwen, on-dankbaren Kaerel. Waar is PAUL? „ in het Bosch gegaan;” ik hem naa, keek wild door Bosch en Boomen, en dacht hem duchtig af te rosten, waar ik hem ook aantrof, het Bloed kookte mij in de Aderen — daar begonnen van verre de Jagers van onzen Landheer te blaazen. Zoo iets had ik nu in mijn geheele Leven nog nooit gevoelt; ik hoorde, stond stil, en zag om mij heenen. Ik was juist aan het visch-meirtje, Paarden, Koeijen en Schapen stonden aan den Oever en dronken er alle uit, en de Jagers bliezen; — „ Weg, weg met die vodfige Daalders! Ik slaa PAUL niet,” en ik vergaf hem alles in mijn Hart daar aan het visch-meirtje, waar ik stond, en ging weêr naar Huis. Indien dat nu niet van zelfs zoo gekomen is, maar de Musiek dat waarlijk gedaan heeft, dan is zij een Godsgeschenk, en dan behoorde men haar tot zoo iets te gebruiken. Want uit dat eeuwige kwinkelen, wordt niet veel.

OVER DE MUSIEK.

DE Man, die allereerst bij den Godsdienst Muziek liet hooren, had zeekerlijk niet het oogmerk, om zig daar mede bij het Publiek als Componist bekend te maken en aan te prijzen; zo min als de Profeet NATHAN met zijne Vertelling van het eenig ooilam diens armen Mans den Naam eens goeden Fabeldichters beogde te verdienen, of ABRAHAM een Wondheeler wezen wilde, toen hij zijnen zoon ISMAËL, en alle zijne knechten ingeboorene en gekochte, en alles wat in zijnen huize Mannelijk was, nam, en de Voorhuid hunnes vleesch besneedt. Hij was buiten Twijffel een Man van hoogere Inzichten en Bedoelingen, en een Vriend en Vader zijnes Volks.

De eerste Dichters van iedere Natie waren derzelver Priesters; veelligt geraakten dezen ook het eerst op het Denkbeeld om hunne Gezangen vergezeld van Snaarspel meerderen Ingang en kracht te geven. De Muziek intusfchen mooge aan het Altaar ontstaan of in den Tempel zijn ingevoerd worden; men moet hier het Tijdstip zoeken, waarin zij ontbloot was van alle eigene Gerechtigheid, en in Hoedanigheid van Dienstknecht wonderen deedt.

Aan

Aan het Hof te Jerufalem wierd niet alleen des Heeren Genade in den Morgenftond en 'sNachts zijne waarheid verkondigt op de Harp en het Tienfnaarig Instrument; er wierd niet alleen na eene overwinning op de Philiftijnen een *Te Deum* aangeheven op de Gittith, en God hooglijk gepreezen met Bazuinen, Pfalteren en Harpen, met Pauken en Rijen, met Pijp en Snaaren, met helle en met welklinkende Cijmbalen: maar de Koning DAVID liet zig ook zijn Angstgebed in zeer treurige en benarde omftandigheden, en ook de bijzondere Boetbelijdenifen zijner zeer benaauwde Ziele met begeleiding van agt Snaaren voorzingen. Gelijk zulkæ Berichten ons aangaande de Doeleindens der Mufiek over het geheel veel inlichting geven. Zoo laaten zij ons te gelijk ook niet onkundig van haare Hoedanigheid in de Oosterfche Landen, en van het Begrip dat men van haar hadde.

Naar het Verhaal, dat de Mufiek oorfprongelijk in Griekenland alleen bij den Lof der Goden en Helden, en in de opvoeding der Jeugd gebezigd wierd, is zij vermoedelijk in deze Goddelijke Eenvoudigheid en nieterkende fchoonheid uit het Oosten tot de Grieken gekoomen, die ook in dit ftuk *αὐτοκράτες* waaren, en daar aan zoo lange befneeden en befchaafden, tot zij er een fchoone kunst uit gemaakt hadden.

In dat Land, waar de Dichters in Naaklappers en Vleiers der heerfchende Neigingen, en de Wijzen in Profesforen der Spraak- en Redenkunde ont-aarten, wierd de Mufiek uit eene heilige Nonne,

een Weelderige ongebondene Ligtekooi die de vermaningen van Plato en andere Verftandige Mannen geheellijk in den Wind floeg, zig bij alle gelegenheden vertoonde, en naar den Bijval en openlijken Lof van het Wellustig Grieksch Oor hunkerde. Zij was nu geheel niet meer, het geene zij geweest was, de geringe Toverftaf in de hand van de Boden der Goden:

— — hac animas ille cuocat
Orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara
mittit,
Dat fomnos adimitque & lumina
morte resignat. (*)

De Mufiek van eenen Griekfchen Virtuoo's, die in de Pythifche en andere Speelen meermalen den Prijs behaalde, ftaat in betrekking tot eenen Pfalm van *David* als het Solo van eenen ligtvoetige Gek, maar die een groot Dansfer is, tot den Dans van den Man Gods voor de Arke des verbonds, omtrent welken hij van *MICHAL* allerlei bittere verwijtingen moeste ondergaan. *PLUTARCHUS* zegt dat men zig ten zijnen tijde van de oude Mufiek die jongelingen tot goede Burgers vormde, zelfs geen
Be-

(*) De Zin is: Hij roept de bleeke Geesten uit den doodftaat te rug, anderen doet hij in den akeligen afgrond nederdalen, Hij geeft den Nacht en verdrijftze, en doet voor altoos het Licht derven door den dood.

Begrip meer maken konde, en schuift de schuld daarvan op het Toneel. Er waren ook wel Musici, die te Delphis niet om den Prijs wilden medespeelen wijl zij beeter Uitzichten hadden; maar deeze waaren gemeenlijk Dichters en Musici te gelijk. In het leven van LYCURGUS wordt van zeekeren THALES, niet een uit het Zevengefternte der Wijzen, maar een Lijrisch Dichter en Musikant uit *Creta*, het volgende verhaald: „ Zijne Gezangen „ waaren door haren Zachtgeordenden en Welkinken Gang zeer inneemend, en wekten tot de „ hartelijkste Gehoorzaamheid en tot Eendracht op. „ Wie haar hoorde, wierd tegen zijn wil en weeten Geroerd en Week gemaakt; zijn Hart wierd „ in hem warm voor de Deugd, en hij vergat schier „ allen Afgunst die hem tot daar aan toe was eigen „ geweest; zoo dat men in zeekeren Zin zeggen „ kan, dat dezen THALES, LICURGUS vooruitgewerkt en hem den weg gebaant hebbe, om de „ Spartanen in een beeter Spoor te brengen.”

De Romeinen zijn in opzicht tot de Musiek minder te beschuldigen dan de Grieken; tot hun kwam zij uit Griekenland, en de Grieken hadden haar uit het Oosten.

Bij de overige Westersche en Noordsche Volkeren ging de Musiek nog lange na de Geboorte van Christus, onder het opzicht der Priesters mede in den Krijg, en Won-Veldslagen voor het Vaderland. Men had reeds in Griekenland met goed gevolg beproeft, om haar onzichtbaar vermogen deze Rich-

ting te geven zonder echter den Duitschen, die zig om Grickenland en deszelfs beschaving weinig bekommerden, een Voorbeeld, dat zij navolgden, hier in gegeven te hebben. De Priesters der Duitschen behoefden ook zodanig een voorbeeld niet, om van de Musiek naar de gesteldheid en omstandigheden der Natie een onderscheiden gebruik te maaken. Voor het overige zullen den Romeinen, die aan de *molliores en delicatiores in cantu flexiones*, (*) gelijk Cicero zig uitdrukt, gewoon waren, de ruuwe Allegro's der Duitschen zonderling voorgekomen zijn, en zij zullen, toen zij de werking der Duitse Musiek onder VARUS ondervonden hadden, hunnen Regiments- en Compagnie-Veldchirurgijns over *Hermanns* Hofkapel en over de wilde Chromatiek zijner Hoboisten ongetwijfeld wel allerlei spottende Aanmerkingen hebben medegedeelt.

In de volgende Eeuwen na de Geboorte van Christus moet de Musiek, ook als Toonkunst vervallen zijn. Men spreekt om deze Tijden van Wederherstelling en Verbeetering der Musiek en voerd ten bewijze daarvan, Dingen aan, die voortijds elken lomper wist zonder dat hem dat eenige verdienste gaf. Het is zeer waarschijnlijk dat in die onrustige Tijden de Musiek zoo wel als de Geleerdheid in de Kloosters gevlugt zij, alwaar zij ook nog tegenwoordig mischien de beste Diensten doet wanneer zij een ontevreden en treurigen Monnik

(*) Zachter en Tederer buigingen in het Gezang.

nik die reeds lange tegen zijn Hartzeer en kwellingen heimelijk worstelde, en op het punt was om zijnen Vader en den Dag zijner Geboorte te vervloeken, wanneer zij dezen tot bedaaren brengt, en zijne Ziele behulpzaam is zig boven zijn leed te verheffen door het neemen van dat groot Besluit: om zig zelf te overwinnen, of wanneer zij eene jonge Nonne die te kampen heeft met de onoverwinnelijkste Twijffel aangaande de Theorie van de verlochening dezer Wereld, het behaalen van den Zege over eene Neiging, die in een Nonnenklooster van Rechtswegen niet bevredigd worden kan, gemakkelijker maakt.

Bij den Godsdienst in Rome ondernam het de Musiek van tijd tot tijd om Neuswijs en Dartel te worden, zoo dat verscheidene Pausen zig gedrongen vonden haare Losbandigheid in Triolen en Trillers &c. Paalen te zetten. Paus MARCELLUS II. wilde haar om die reeden geheel van het Altaar verbannen, maar PALESTRINA verzoende hem wederom met haar door eene Misfe, die zonder de minste uitgelatenheid, eenen langzamen aandachtigen gang houdt het oog onbeweeglijk ten Hemel richt, en bij elke Schreede het Hart treft.

Heden ten dage prijzen zig bijzonder de Duitfche en Italiaanfche Musiek aan, door uitftekende Eigenschappen. In beide hebben wij treffelijke Meesterstukken, en groote Meesters, die den Roem verdienen, dat zij door hunne Harmonie en Melodie

den' Vogel op de Scepterspits in de hooge Hand van *Jupiter* kunnen doen inslaapen. Wien het echter door de Goden voorbehouden is, de Mufiek in haare Eenvoudigheid en kracht wederom in te voeren, die behoeft zulk eenen Roem niet; hem zal Apollo zijnen vriend noemen, en zijne onerkende verdienften door twee lange Ledematen onder *Midas Lokken* recht doen wedervaren.

OVER

OVER ZWEDENBURG.

„ Naar Aanleiding eener ter zijner Gedachtenis door
„ den Bergraad en Ridder SANDEL in eene ver-
„ gadering der Koninglijke Zweedfche Akademie
„ der Wetenfchappen te Stokholm voorgeleezene
„ Redevoering.”

ZWEDENBURG is veelen Lezers, alleen uit zijne laatste Levensjaren en uit zijne laatste fchriften bekend. Vermoedelijk heeft even dit veel bijgedragen tot het voorbarig en oppervlakkig oordeel dat men doorgaans over dezen Mensch en Schrijver velt, en men zou, indien men met zijn vroeger Leven en met zijne voorafgegaane Schriften bekend was geweest, toen hij van 't gewoone fpoor afweek hem naar alle waarfchijnlijkheid, met meer nieuwsgierige en min vluchtige Blikken hebben nagegaan, ten minften mag men gelooven, dat meenig een Heer Polyhistor of zijn Auditor hunne Magt fpreuken tot nadere gelegenheid zouden te rug gehouden hebben, en op het vermoeden van een mogelijk Misverftand gekomen zijn, indien zij geweeten hadden, dat ZWEDENBURG de gantsche Geleerdheid van den Heer Polyhistor en van den Heer

Auditor al onder den knie had toen hij nog in zijne kinderfchoenen ging.

ZWEDENBURG dan of liever ZWEEDBERGSEN, de Naam ZWEDENBURG verkreeg hij allereerst in 't Jaar 1719. toen hij geadelt wierd, is geboren te Stokholm den 29 January 1688. Hij was de tweede Zoon van D. JASPER ZWEEDBERG Bisfchop van *Scara*, en had van der Jeugd af aan goede gelegenheid om met dat alles bekend te worden, wat men Geleerdheid en Wetenschappen noemt. Hij las in zijne Jongheid de Latijnsche Dichters gaarne, en vervaardigde zelve eenige Proeven die met Bijval ontvangen wierden. Na dat hij in UPSAL eenige Jaren gestudeert en zig den roem van een Man van veel Arbeidzaamheid en Genie verworven hadden, ging hij buiten 's Lands, naar Duitschland, Frankrijk en Holland, om te beproeven of hij daar ook iets nieuws voor zijne weetgierigheid vinden konde. De verdeeling der Geleerden in Theologanten Philosophen &c. geviel hem geheel niet, en hij meende dat alle Wetenschap voor een Mensch en een Mensch voor alle Wetenschappen zij. Ondertusfchen was zijne geliefkoosde Studie, behalven de Theologie en Philosophie, de Natuur- Schei- en Wiskunde. Door zijne vorderingen in de laatste wetenschap was hij in kennis geraakt met den beroemden Con.mercieraad PELHEM en Koning CA-REL XII. maakte hem Assesfor, in zijn 28 Jaar, onder beding, dat hij dezen grooten wis- en werktuig-kundigen bij alle zijne onderneemingen vergezellen, en altijd om en bij hem wèzen zoude. Hoe veel

veel of weinig ZWEDENBURG van de werktuigkunde verftondt blijkt onder anderen uit eene kleine Manoeuvre bij welke hij in het Jaar 1718. tot de Belegering van FRIEDRICHSHALL, 2 Galeien, 5 groote vaartuigen, en 1 floep, anderhalve Zweedsche Mijlen, van STROOMSTADT naar ILDA-FIAL, met Rollen over Berg en Dal vervoerde. In 't Jaar 1716 trad hij als fchrijver te voorfchijn, en gaf agtervolgens uit: zijnen *Dadalus hijperboreus*, eene Proeve ter Inrichting der gefchikfte Munten en Maaten, eene verhandeling over de Algebra, over den Loop en ftand der Aarde en der Planecten, over de Hoogte des waters en de vermindering der Ebbe &c. en in 't bijzonder 7 verhandelingen over de Bergwerken: Deze laafte verhandelingen fchreef hij op eene Reize, die hij na eerst de Bergbouw zijns eigen Vaderlands onderzocht te hebben, en daar van volkomen onderricht te zijn, naar den Hartz en de Bergwerken in Saxen en Oostenrijk ondernam, ten einde insgelijks bekend te worden met alles wat in andere Landen in dit vak plaats hadde; en hierop gaf hij in 1743 zijn groote *Opera Philosophica* en *Mineralia* uit. In alle deze fchriften ftraalt ten kennelijkften door, dat derzelvev Auteur niet tot Napraaten gemaakt maar integendeel een Man was, die zelfs dacht en in elk vak, waar in hij kwam, als op zijn eigen Bodem en te Huis was. Zij maakten hem ook in en buiten Zweden beroemd. In 't Jaar 1724. wierd hem een Profiffooraat in de hoogere Wiskunde te UPSAL aangeboden, 't welk hij affloeg; en in even dat zelve Jaar

man

nam hem het Koninglijk geleerd Gezelschap te UPSAL tot Medelid aan, en in 1734. het Petersburgsche tot haar Correspondent. e. z. v.

¶ Na dat nu ZWEDENBURG de Wetenschappen zijner Eeuwe doorlopen hadde, en van enkele kenners en geheele Academien met bijval was vereerd geworden, begon hij — Geesten te zien. Zijn Lofredenaar zegt: dat hij de zichtbare Wereld en de Betrekking haarer Deelen, aanzag, als eene vingerwijzing op de Onzichtbare, en, daar hij met de zichtbare Wereld zeer bekend was, over de Onzichtbare eerst Gisingen gewaagd doch naderhand van tijd tot tijd een geheel stelsel (systema) opgetrokken hebbe. Indien dit zoo zij, dan laat het zig zeer duidelijk gevoelen, dat dit stelsel, al steunde het ook op waarheid, denzulken, die van de eene wereld weinig en van de andere geheel niets weeten of weeten willen, zeer zonderling voor moet komen, en dat het overvloedig in staat is deszelfs Autheur belagchelijk te maken.

Nil Sacri ès, zeide HERCULES in drift, toen hij ergens in eenen Tempel een standbeeld van ADONIS aantrof. Men vindt in ZWEDENBURG's Leven en Character een zodanig standbeeld van ADONIS niet, ten welkers gevalle hij, gelijk anders de gewoone Loop der Natuur is, andere en dienstiger zou hebben aangenomen. Hij was gedurende zijn geheele leeftijd, een zeer deugdzaam Man, en konde door de schoonheid en Majesteit der zichtbare Wereld zeer diep geeroord zijn.

Of ZWEDENBURG in de daad Geesten of eenig
an-

ander nieuws gezien heeft, dan of hij een Gek geweest zij, blijft zekerlijk de vraag, Maar men kan er toch niet wel van tusfchen om te gelooven, dat er Geesten zijn, en ZWEDENBURG zeide zeer koel en droog in zijn leven, en ook nog op zijn Doodbed in Londen, alwaar hij den 24 Sept. 1771 stierf, dat hij ze zien konde en gezien hadde.

Wijl nu de Nieuwe Wereld toch ook reeds voor den tijd van den Heer Projectmaker COLUMBUS zeer deugdelijk daar was, offchoon men er in Europa niet het geringfte van wiste, zoo zou er ook misfchien een weg tot het Geesten zien kunnen wèzen, offchoon het een geheim is, hoe de Bril daar toe gefleepen moete worden. En gesteld ook dat iemand zig eens te fcheep begaf, en als Avanturier eens in 't onzekere omzeilde; naar de meening van fchrandere Liedn ligt er veel waarheid in 't verborgene, misfchien zeer naa bij ons, maar in 't verborgene, zoo behoorden ons alle Poogingen en alle onderneemingen van braave Mannen, ten minften als een edel zoeken naar dezelve, heilig te zijn.

(Het flot in de Elifefche Velden.)

BRIEF

BRIEFWISSELING,

TUSSCHEN MIJ EN MIJNEN OOM, BETREFFENDE DE BIJBEL-OVERZETTINGEN.

HOOGGEËERDE

HOOGGELEERDE HEER OOM!

'k **M**ARCHEERDE onlangs met 'n Cameraad door 'n Dorp bij de Kerk langs; de Deur van 't Kerkhof stond open, en wij gingen er in, 't is met het Hart der Menschen als met de Zee, van tijd tot tijd koomen er Windstilten, en dan moeten de Schippers ten Anker leggen. Maar nu haate ik dat ten Anker leggen, en neeme dan in zulk een Geval alle gelegenheden waar, om weder Vlot te worden en een Koeltje in mijne Zijlen te vangen, en zoo is het dan wel meermalen mijne gewoonte van er maar in te gaan als zoo 'n Kerkhofdeur open staat; daar zijn Grafheuvels, en Kruisfen met Graffchriften en schoone Spreuken er op, en zoo geeft dan de eene Gedachte de andere, en het Hart begint iemand weêr te kloppen, en *tot zig zelyen te koomen*.

Wat ik mijnen Hooggeëerden Heer Oom eigenlijk vertellen wilde, is nog niet voorbij, maar komt

nu eerst, en betreft de Spreuken op de Kruisfen. Ik wist ze namelijk alle reeds voor lang, en kende ze zelfs van buiten, maar hier aan de Kruisfen kwamen ze mij geheel anders voor, nog eens zoo krachtig, en als of ze er met vuurige Letters geschreeven stonden. Ik weet het niet, mij waggelde een Traan in 't Oog, of het daar door zoo schein, of hoe het was. Zoo veel echter heb ik er uit begreepen, dat men niet altoos en eens voor al in staat of geschikt zij, een Spreuk te verstaan, en ook wel niet om die over te zetten.

'k Verzoek mijnen Heer Oom om zijne Gedachten, en blijve aanhoudend, &c.

HOOGGEËERDE HEER ASMUS

MIJN WAARDSTE HEER BEGUNSTIGER EN NEEF!

ZEKERLIJK hebt gij het aan die waggelende Traan te danken, Neef! dat u den Zin dier schoone Spreuken zoo geopend is geworden, en zeekerlijk is men niet altijd in staat of geschikt, die te verstaan, en over te zetten, vooral niet wanneer een warmer en hooger Geest in het over te zettene stukje gelegd is, want dezen laat zig zonder *Sympathetische Kunstbewerking* niet uitdrijven, ziet ge, en wanneer iemand die niet heeft, en evenwel ban-
nen

nen wil, zoo komt de Geest niet zelve, maar zendt een klein gebogcheld Buitelspookje (*) met eene hooge gepoederde Frisuur, om de menschen zoo wat voor te gekken. Dit Geval openbaart zig allermeeft bij de nieuwe Bijbel-Overzettingen, ziet ge. Want, wijl weinige Menschen den Neus gesleeppen is tot die soort van Gevoelens en Lesfen, zoo is hier de Sijmpathetifche Kunstbewerking het zwaarste, en het Buitelspookje zeer naa bij der hand.

Komt toch eens bij mij, Kluchtige Vent, dan zult ge 't zelfs zien. Laat wat ik u bidden mag de heilige Mannen Gods als Bellettristen en als *Profesfores Eloquentiae* spreken, die goede Menschen hadden geen Erg in de Aesthetiek. Luther was voor eerst een groot Man; houdt u maar aan hem, Neef, en gaa geene opene Kerkhofdeur voorbij.

Uw Dienaar &c.

(*) Burzelalpe, klein houten Mannetje in een belagchelijk Postuur, 't geen men door middel van Quik doet buitelen. Buitelaartje, — Neurenburger Kinder-Speelgoed.

* * *

O V E R

OVER DEN VOORRANG
DER GELEERDEN.

Met eene lange Noot uit B A C O.

DAAR ben ik onlangs aan 't Krakkeelen geweest, en dat vinde ik toch schandelijk. Menschen van onze foort zijn deswegens wel niet zoo zeer te beschuldigen; wij weeten van niets, en daar bij hebben wij gemeene Liederen onze Driften, die ons dikmaal bij de Ooren krijgen, en meêsleepen verder dan men gaarne wilde, ja wel dan men gaarne wilde; maar 't is toch schandelijk, en het valt iemand onterweg dan geduurig weder in. De Beek zoo rustig, denk ik dan, als ik over de Brug gaa, en gij hebt zoo gekrakkeelt!

Hmm! 't is toch een verdrietig Ding met die Driften! men kon leven in de wereld als een Kind aan's Moeders borst, indien zij ons het Spel niet bedierven; maar zij bederven 't! Aan den *Mast gebonden* met *Klei in de Ooren* is lastig en omslagge-lijk, en een *Musiekstukje* uit een zeer zwaren Toon

C

ge-

gezet (*) — Ja, maar het is toch vreemd, dat de Geleerden ook Krakkeelen! die weeten toch
wat

(*) Restat de remediis parabola non abstrusa ea quidem, sed tamen prudens & nobilis. Proponuntur enim mali tam callidi, & tam violenti remedia tria. Duo à Philosophia: tertium a Religione. Atque primus effugii modus est, ut quis principiis obstet, atque omnes occasiones, quæ animum tentare, & sollicitare possint, sedulo devitet, id quod obturatio illa aurium denotat; atque hoc remedium ad animos mediocres, & plebeios necessario adhibetur, tanquam ad Comites *Ulisfis*. Animi autem celsiores etiam versari inter medias voluptates possunt, si decreti constantia se muniant: quin & per hoc, virtutis suæ experimentum magis exquisitum capere gaudent; etiam voluptatum ineptias & insanias perdiscunt, potius contemplantes, quam obsequentes; quod & *Salomon* de se professus est, cum enumerationem voluptatum, quibus distulcibat, ea sententia claudat: *Sapientia quoque perseveravit mecum*. Itaque hujusmodi heroës inter maximas voluptatum illecebras se immobiles præstare, atque in ipsis earum præcipitiis se sustinere queant; tantum ad *Ulisfis* exemplum, interdictis perniciositate suorum consiliis & obsequiis, quæ animum maxime omnium labefactare & solvere possint. Præstantissimum autem in omni genere est remedium *Orphei*; qui laudes Deorum cantans & reboans, SIRENUM voces confudit, & summovit. Meditationes enim rerum divinarum, voluptates sensus non tantum potestate, sed etiam suavitate superant.

Dat is: Omtrent de Geneesmiddelen, blijft er nog over, deze wel niet diepzinnige maar nochtans zeer-door-

wat meerder, en kunnen met de Philosophie 'n stuk opspeelen, dat het Tygers en Leeuwen temd, en
stok

doordachte en voortreffelijke Gelykenis: Er worden namelijk tegen een zoo listig en geweldig kwaad drie Geneesmiddelen opgegeven: twee zijn genoomen van de Wijsbegeerte, het derde van den Godsdienst. Het eerste middel om het te ontvlieden bestaat daar in: dat men aan de allereerste beginfelen weêrstand biede, en elke gelegenheid, waar door het gemoed kan op de proef gesteld of in gevaar gebragt worden, zorgvuldig ontwijke — dit word door het stoppen der ooren aangewezen, en men mag dit hulpmiddel voor minder of geheel bedorvene harten even zoo noodzaaklijk achten, als voor de medgezellen van *Ulisfs*. Doch een edeler Geest kan ook verkeeren in het midden der wellusten, indien hij zig slechts wapend met een standvastig besluit; Ja hij kan zelfs hierdoor een zoo veel uitneemender proef van zijne Deugdzaamheid neemen, en het zal hem, daar hij tocht geen gehoor geeft aan de wellusten, maar die slechts met opmerkzaamheid beschouwdt van het beuzelachtige en de onzinnigheid derzelve meer en meer overtuigen. Dit heeft ook *Salomon* aangaande zigzelve beleeden, als hij naa de wellusten die hem in menigte omringden, te hebben opgeteld, met deeze Uitspraak besluit: *Ook bleef mijne Wijsheid mij bij*. Zulke Helden derhalven kunnen zig bij de grootste aanlofselen der begeerlijkheid onbeweeglijk betoonen, en op haare gevaarlijkste stijten zelfs, staande blijven, wanneer zij naar het voorbeeld van *Ulysfs* doof zijn voor allen verderflijken raad, en voor alle vleiende liefkozingen, waar door het gemoed allermeest kan aan het wankelen gebragt, en overgehaald

stok en steen beginnen te dansen. Dat kunnen de Geleerden, dat deed reeds eenen hunner voor Duizend Jaaren, en wie weet welke *Paspages* ze zedert dien tijd niet nog wel zullen hebben aangeleerd. Sans Comparaison! Nijd, IJdelheid, Gierigheid, Wellust en hoe het Ongedierte, verder heeten mooge, daar weet een Geleerde niets van, dat moet alles voord, en dat nu is zoo nog maar eerst het stellen van de Instrumenten, het Kammen en Waschen om ter Audientie te gaan bij het *Garvenbindsterije* (*) des Hemels. En toch krakkeelen ze zoo meenigmaalen en zoo geweldig onder elkander, en even dat kan ik mij zoo niet regt begrijpen, en dan heb ik dat wel, dat mij allerlei Dingen daar bij invallen, zoo allerlei Gelijkenissen e. z. v. bij voorbeeld. Toen ik nog Jongeling was met andere Knaapen, was in ons Dorp ook 'n Meisje, dat heette *Rebecca*. Zij had een paar blaauwe oogen en

worden. Het allervoortrefflijkste hulpmiddel nochtans in allen opzichte is wel dat van *Orpheus*, die, den lof der Goden zingende, en daar van alles doende Weergalmen, de stemmen der SIRENEN hier door verdoofde en tot zwijgen bragt. Zoo zal ook het overdenken van Goddelijke zaaken, niet alleen door deszelfs vermogen, maar ook door het strelendst genoeg, over de zinnelijke vermaaken de overhand behouden. *Baco de Sapientia Veterum*.

(*) ASMUS heeft *Schnittermadchen*, Schnitterinn, is een vrouw of Meisje dat in Duitschland agter de Maayers gaat en het afgesceden Koorn in Boschen bindt. vert.

en haar Gezicht was wit en rood, en wij Jongens alle hengelden altoos om haar heenen, gelijk het nu meermaalen zoo treft, dat een blind Hoen ook een Graankorrel pikt, zoo ging het ook hier. *De gustibus non est disputandum*, om kort te gaan eens onder vier oogen drukte zij mij de Hand, en zeide, dat ik het waare en dat ik 't altoos blijven zou. Met geen woorden kan ik zeggen, welk een steen mij daar van 't Hart viel, hoe mij Dag en Nacht zoo kort wierden, en alles zoo gemakkelijk; geen Arbeid of Moeite verdroot mij, alles was mij van pas en ik was altijd goedsmoeds; en hoe 't mij was, als de anderen over dat Meisje en haare genegenheid kibbelden en onderling krakkeelden, hoe 't mij dan was, en hoe weinig lust ik had' om meê te kibbelen, dat weet ik alleen.

Zoo wil ik maar zeggen, — maar 't komt er mal in, dat ik zoo'n ouden Herdesdeun gaa vertellen, die hier geheel niet thuis behoord; evenwêl indien iemand bij 't Garvenbindstertje des Hemels zoo wêl stonde als ik bij *Rebecca*, die zou gewis niet twistziek of grommig zijn! en meenigmaal kan 't ons waarlijk zoo voorkomen, als of 't met de Heeren Geleerden en met het kammen en wasfchen en met de Audientie niet al te kant en klaar waare.

BRIEFWISSELING

TUSSCHEN MIJ EN MIJNEN OOM, DE
STUDIE DER SCHOONE WETEN-
SCHAPPEN BETREFFENDE.

HOOGGELEERDE

HOOGGEËERDE HEER OOM!

Ik had wel lust, mij op de schoone Wetenschap-
pen toe te leggen, om, wanneer zig bij deeze of
geene gelegenheid 'n vers of eenig Prosa in mijn
Hart roerd en er uit wil, ik dan toch de Dingen
een behoorlijk voorkomen en een zekere *Gratie*,
zoo als ze zeggen, mocht weeten te geeven. 'k Ver-
zoek mijnen Heer Oom om zijnen Raad, hoe ik dat
te beginnen hebbe, gelijk ook welke Boeken ik mij
daar toe aanschaffen en lezen moet, van BATTEUX
heeft Heer AHRENS mij al vooreerst gesprooken,
maar die is al zoo oud, en ik denk; dat er zedert
hem wel al weêr andere Modens zullen zijn opge-
komen. Het Nieuwste, dat weet mijnen Heer Oom
wel, is toch altijd het Beste, en men komt toch
niet gaarne met een Allongeparuik voor den dag,
wanneer in alle Nekken Hairzakken hangen.

De

De Rammenas bekomt mijnen Heer Oom in de aanstaande week, met den voerman Grumpenhage, waar mede ik de Eer hebbe te blijven.

MIJNS HOOGGELEERDEN

HOOGGEËERDEN HEER OOMS.

Gehoorzame Dienaar en Neef,

A S M U S.

A N T W O O R D.

Word niet Gek, Neef, en laat toch de schoone Wetenschappen ongemoeidt. Evenwel wil ik u mijnen Raad niet onthouden.

- 1) Indien 't U met het een en ander waarlijk Ernst is, en het U zoo recht door Merg en Been gaat, zoo laat dat begaan, dankt ër God voor, en zeg er niemand iets van; en
- 2) Indien het oirbaar is, daar van te doen blijken, en te schrijven; zoo schrijf dan neêr wat en zoo als gij dat gevoelt.
- 3) Maar voelt gij niets, en wildet gij evenwel gaarne voor het geëerd Publick de vertooning maaken, als of gij wat voeldet; lees dan **BATTEUX** en zijne Collega's van **LONGINUS** aan tot die aan den wand en aan de Nieuwspapieren en Bibliotheken pist toe.

Gij zoudt ze ook ongelezen kunnen laten, want wat dégelijks brengt ge toch nooit voor den dag in Versen, noch in Prosa, vaar wel Neef.

Uw Dienaar &c.

N. S. Gij kunt ook in plaats van BATTEUX onder handen te neemen, den Rammewas raspen, 't komt alles op het zelfde uit. VALE.

BRIEF AAN ANDRIES, WEGENS
EENE ZEKERE GISSING.

't **L**s mij aangenaam uit **Joost** zijn vragtlijst te kunnen opmaken, dat Gij willens zijt wederom te Trouwen. Geluk er toe! lieve **ANDRIES**.

Het Trouwen komt mij voor als een zuikerde-erwt of boon; in den Beginne smaakt die zoet, en dan meenen de menschen dat dat eeuwig zoo voortduurt. Maar dat weinigje zuiker is er met er haast afgelikt, zietge, en dan komt van binnen bij de meesten een stuk *Asfa foetida* of Rhabarber, en dan laten ze de Lip hangen. Bij U zal dat hoop ik nu zoo niet zijn! Gij zult, wanneer ge met de zuiker aan 't einde zijt, eene welsmakende krachtige Wortel vinden, die U levenslang goed doet! Zoo als ik U kenne, en uwe Zamenwooning met de Zalige Geertruij hebbe afgekeeken, ben ik ook overtuigd dat het zoo gaan zal, of gij moest tot een volslagen Helleveeg vervallen zijn, en die zijn er niet veele. De vrouwen zijn buigzame goede Schepfels, en wanneer gij van eene hoord die haaren Man kromme spongen maakt, dan kunt ge altoos veilig tien tegen Een zetten, dat hij zig jegens

haar niet gedraagt, zoo als dat een Christelijk Man betaamd.

Schrijf mij vooraf wanneer ge uwe Bruiloft houdt; want wij willen bij U koomen, en ik zal U ook een Bruilofsbrief schrijven en U daar in iets Zingen en speelen op mijne Harp, dat wil zeggen, dat ik U uit oude genegenheid 'n Vers zal maaken, want dat begrijpt ge wel, dat men in een Brief niet zingen noch op de Harp speelen kan, zulke uitdrukkingen pleeg men Poëtische spreekmanieren te noemen, die in Prosa altoos op den verkeerden plaats staan.

Vaar wel, lieve ANDRIES, groet mijnentwege uwe Bruid, en zend mij haar schaduwbeeld, al is het maar met Houtskool getrokken, ter liefde van U zal ik het ophangen, en Gij kunt er u meê ver-aangenamen; want zij hebben gaarne, dat men een schaduwbeeld van hun neemt. Nog eens vaar wel, Heer Bruidegom, God geve U eene goede Vrouw, en schrijf toch spoedig of ik blijve &.

OVER HET GEBED,

AAN MIJNEN VRIEND ANDRIES.

Het is vreemd, dat Gij van mij Raad en onderricht omtrent het Bidden verlangt; daar Gij het gewisfelijk veel beeter verstaat dan ik. Gij kunt zoo *ingetrokken* zijn, en *er naar buiten* zoo afgetrokken en dwaas uitzien, dat de Priester ELI, indien hij uwen *Pastor loci* waare, U ligtelijk in eenen kwaaden Naam zou brengen kunnen. En dat zijn goede Teekenen ANDRIES. Want wanneer het Water zig in eenen stofregen verspreid, dan kan het geen Molen drijven, en waar Gejuich en Rumour aan Deur en Vensters is, daar word in Huis niet veel verricht.

Dat men bij het Bidden de oogen verdraait vinde ik juist niet nodig, het natuurlijke: houde ik voor veel beeter! Ondertusfchen moet men iemand daarom niet veroordeelen, indien hij niet huichelt; maar dien weidschen toefstel bij het Bidden, die is te veroordeelen, dunkt mij, en is niet te verdragen zelfs. Men mag Hoope en Toeverzicht hebben, maar niet ingebeeld en waanwijs zijn; zoo iemand
weet

weet zig zelf te raaden en te helpen, en dan was 't de kortste weg dat hij dat deed, dat hij zigzelven hielp. Het Handvouwen is eene uiterlijke welvoeglijkheid, die zeer wel past aan iemand die zig op Genaade en Ongenade overgeeft, en 't Geweevelt. Maar dat inwendig heimelijk overneigen tot God, dat slaan der Golven, en dat verlangen van het Harte, dat is naar mijne gedachten de Hoofdzak bij 't Gebed, en daarom kan ik niet begrijpen, het bestaan noch de denkwijze dier menschen, die niets van Bidden weeten willen. 't Is even zoo veel als of zij wilden dat men niets verlangen of begeeren zou, of dat men noch Baart noch Ooren zoude hebben. Dat immers zou wel een zeer stugge en ongevoelige Knaap moeten wezen, die zijnen Vader nooit iets te vraagen hadde, en eerst een halven Dag bij zigzelven overleide, of hij het tot dat uiterste zou laten komen, of niet. Wanneer het verlangen Ernst en Waarheid in het binnenste, en van eenen warmen Aart is, ANDRIËS; dan zal het u niet dikmaal aanzoeken, het zal u overmannen als een sterkgewapende; het zal zig kort en goed met eenige Lompen van woorden omhangen, en aan den Hemel aankloppen.

Maar het is eene andere vraag, wat en hoe men bidden moete. *Kent* iemand het Wezen dezer wereld, en tracht hij oprechtelijk alleen naar 't geene dat Beeter is; dan is het uet het Bidden een gewezen weg. Maar Iedelheid en Dwaasheid zijn aan 's Menichen Hart gebonden van der Jeugd af aan. Wij weeten niet wat ons goed en nuttig is

ANDRIES, en onze liefste wenschen hebben ons dikmaal bedroogen! Gevolglijk moet men niet stijf op zijn stuk staan maar blode en bescheiden zijn, en liever alles, alles hem bevoolen laten, die het beter weet dan wij.

Of nu *het Gebed eener bewoogene Ziele* iets vermåg en uit kan werken, dan of de *Nexus Rerum* (het verband der Dingen) dat niet gedooft, gelijk sommige Heeren Geleerden meenen, daar over begeeve ik mij in geenen twist. Ik heb alle Respect voor den *Nexus Rerum*, maar kan er nothans niet van tusfchen hier bij te denken aan *Simfon*, die den *Nexus* (den samenhang) der Deuren van de Stads-poort te Gaza onbeschadigd liet, en dezelve, gelijk bekend is, in haar Geheel op den Berg droeg. In 't kort, ANDRIES, ik geloove dat de Regen wèl komt, wanneer het dor is, en dat het Hert nooit vergeefs om water schreeuwd, indien men maar *recht* bid en *rechtgezind* is.

Het „Onze Vader” is eens voor al het beste Gebed, want gij weet, wie het gemaakt heeft. Maar geen Mensch op den Aardbodem kan het zoo nabidden zoo als hij het gemeend heeft; wij stamelen het slechts van verre naa, en altijd de een nog gebrekkiger dan de andere. Maar dat schaadt niet, ANDRIES, als het maar van harten gaat; de lieve God moet evenwel altijd het beste daar bij doen, en die weet, hoe het wezen moet. Wijl gij het begeerd zal ik u zonder agterhoudenheid zeggen, hoe ik het met het „Onze Vader” maake, maar
ik

ik vreeze; dat dat fober genoeg wezen zal, en gaarne zou ik hier in beter onderwezen zijn.

Zie, wanneer ik het bidden wil, dan denk ik eerst aan mijnen Zaligen Vader, hoe goed hij ware, en hoe gaarne hij gaf. En dan stel ik mij de gantsche wereld voor als mijn's Vaders huis; en alle Menschen in Europa, Asia, Africa en America zijn dan in mijne gedachten mijne Broeders en Zusters; en God zit in den Hemel op eenen Gouden Troon, en heeft zijne Rechterhand uitgestrekt over de Zee en tot aan de Grensen der Schepping, en zijn Linkerhand vol Genade en Zegen, en de Bergtoppen rondom heenen rooken — en dan beginne ik;

Onze Vader die in de Hemelen zijt.
Uwen Naame werde Geheiligt

Dat versta ik nu wel niet. De Jooden wil men dat veel Geheimzinnigs aangaande den Naame Gods geweeten hebben. Maar dat laate ik dan aan zijn plaats, en wensche alleen maar, dat het Aandenken aan God, en aan ieder spoor, waar uit wij hem kennen kunnen, mij en alle Menschen boven alles groot en heilig mooge zijn.

Uw Koningrijke kome,

Hierbij denk ik aan mij zelve, hoe ik heen en
we-

weder gedreeven worde, hoe alles bij mij woelt, en dan dit dan dat in mij heerscht, hoe Hartpijnigend dat alles is en hoe ik daarbij groeien noch bloeien kan. En dan voele ik, hoe *goed* het voor mij wezen zoude, indien toch God een **Eind** aan aldat woelen maakte, en hij zelve mij regeren wilde.

Uwen Wille geschiede, gelijk in den Hemel
alzo ook op der Aarden.

Hierbij stel ik mij den Hemel met de heilige Engelen voor, die met Blijdschap Gods wille doen, die geen finerte kennen, die hunne Liefde niet weeten te voldoen, en hunne Zaligheid niet weeten uittedrukken, en Dag en Nacht juichen; en dan denke ik: Och dat het zoo ook op Aarde waare!

Ons daaglijksch Brood geeft ons heden.

Ieder weet wat daaglijksch Brood is, en dat men zoo lang men in de wereld is, eeten moet, en hoe goed dat smaakt. Daar aan denk ik dan. Ook vallen mij dan doorgaans mijne Kinderen in, met welk een graagte die eeten, en hoe gretig en blijde zij aan den schotel zijn. En dan bidde ik, dat de lieve God ons toch iets wille te eeten geeven.

En

En vergeef ons onze Schulden, gelijk ook wij
vergeeven onze Schuldnaaren.

Het doet zeer, als men beledigt wordt, en de
wraak is den Menschen zoet. Zoo gaat het ook
mij, en ik voele ook wraaklust. Maar dan ver-
schijnt mij die booze Dienstknecht uit het Euan-
gelie onder de oogen: en terwijl mij dan het Hart
ontzinkt vat ik het voorneemen op, om mijnen
Medediensknecht te vergeeven en hem geen enkel
woord van de hondert Penningen te spreken.

En leidt ons niet in Verzoeking.

Hier denk ik aan allerlei voorbeelden, van
Menschen die in deze en gene omstandigheden van
het Goede afgeweeken en gevallen zijn, en dat het
mij niet beter zoude gaan.

Maar verlos ons van het kwaade.

De verzoekingën zijn mij hier nog in gedachten,
en dat de mensch zoo ligt vervoerd kan worden,
en van het rechte spoor geraaken. Tegelijk even-
wel denk ik ook aan al de moeite dezès levens, aan
verkwijning en Ouderdom, aan Barendnoden,
Koudvuur en Krankzinnigheid, en aan die duizend-
voudige Ellenden en verdriettelijkheeden die in de
wereld zijn, die de arme menschen pijnigen en
kwellen, en tegen welke bij Niemand raad of hul-
pe

pe is. — Andries! Gij moet dat ook bevinden, indien er niet reeds te vooren Traanen gekomen zijn, hier komen ze zeker, en hoe hartelijk uit men dan niet zijn hijgend verlangen, of word men zoo innerlijk bedroefd en neêrgeflagen als of er geheel geen hulpe te vinden ware. Maar dan, dan moet men wederom Moed scheppen, de Hand op den Mond leggen, en als in Triumf voortvaren:

Want uw' is het Koningrijke, en de Kracht,
en de Heerlijkheid, in der Eeuwigheid,
Amen.

D

ERNST

ERNST EN SPEL.

VAN MIJNEN OOM AAN MIJ.

Ik hebbe U bij mijn Antwoord van den 22 laastleden aangaande de „schoone Kunsten en Wetenschappen” bereids een grondig Bericht gegeven, gelijk ge U wel zult gelieven te erinneren, of anders zoo 't U mocht vergeeten zijn, daar ter plaatze naa te zien; gaarne evenwel wil ik u verder dienen en, wanneer gelijk gij zegt de Nood zulks vordert, mijn Bericht nog voortzetten.

De Inhoud of den zin van mijnen voorigen liep daar op uit: dat b. v. eene Klokhene die met haar Kiekentjes in haare Envoudigheid op het Plein of Erf herom wandelt, wanneer de Havik haar overvald, zonder eenig Onderricht of Toeleg om zig te laten hooren, altoos onfeilbaar den rechten schreenw doet.

Nu

Nu bevonden zig onder de Hoenders van het Erf eenige Asthetische Tinnegieters (*), die wilden hebben opgemerkt ; dat in zulken geval eene Henne uit C M O L schreeuwd ; daar en tegen wanneer zij haare Kiekens onder zig vergaderen wil , uit A D U U R en wanneer zij een Ey gelegd heeft uit D D U U R e. z. v.

Op deeze slimme waarneeming bouwden zij nu voort, en stelden zekere Toonen en Toonleidingen vast, hoe het namelijk klinken moeste, als alle de andere Hoenders gerust konden zijn, dat alles wel waare; hoe wanneer de Havik kwaame, of eene Henne haare Kiekens onder zig vergaderen wilde, of dat er een Ey zij gelegd geworden e. z. v. en dit noemden zij de „ schoone Kunsten en Wetenschappen”.

De zaak vond Bijval en het gantsche Hoendererf studeerde de schoone kunsten en wetenschappen, en leerde de Modulationen.

Maar nu openbaarde zig meenigvuldige maalen een zekker Geval, dat Niemand had voor uitgezien. Het geviel namelijk zeer dikmaal, dat eene Henne uit C M O L intoneerde zonder nothans den Havik te zien. En de *Kapoenen* en *Pulpetaten* schreeuwden en kakelden den geheelen dag door uit
A

(*) Gelijk er zoo ook *Staatkundige* Tinnegieters zijn. Zie Holberg's Blijfspeelen zoo het nodig is, in sommige Treurspeelen komen ze anders ook voor.

A DUUR en uit D DUUR (*). Dit gaf veel verwarring en een klugtig Geheel.

Gij oordeelt zeer te recht, Neef, dat men in onze dagen met Gevoeligheid en Aandoenlijkheid der mate Wanhebbelijk te werk gaat, dat zig een eerlijk Kaerel bijna schaamen zoude geroerd te zijn, ondertusfchen zult ge U hier door niet ter zijden laten afleiden, en den Eerbied voor uwen Landsheer niet vaaren laten om dat er ook Wed - spel en Gilde Koningen zijn.

Waa-

(*) Het geen wij in de Mufiek gewoon zijn te noemen: *grootte en kleine Terts*, noemen de Duitschers *Duur en Mol*. Men heeft, dat hier onverandert gelaaten, wij kenners het toch weten, en de gemeene Nederlandsche Lezer de bedoeling van Asmus, onder de bewoordingen van *Duur* en *Mol*, beeter dan onder die van *grootte en kleine Terts* verstaan zal.

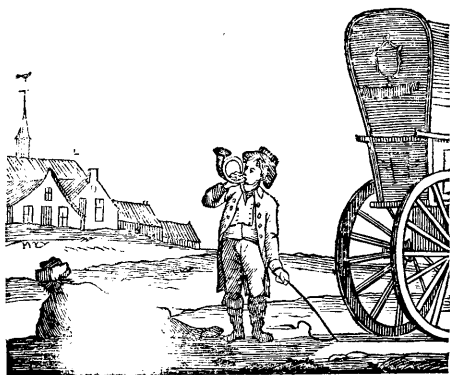
Waare Gevoeligheid is eene Gave Gods en eenen grooten fchat, Geld en Eere zijn met haar niet te vergelijken; en daarom behoord het ons ten uiterften leed te doen dat menfchen zig zelve en anderen daar van wat wijs maaken, zig aan Sentimenteel Spinrach vergaapen, en daar door alle echt Gevoel den keel toebinden en allen Toegang verfperrèn.

Ik wil u dan over deeze aestetifche Zotternij, en, over Waar en Echt Gevoel en de Teekenen en Werkingen van hetzelve naar buiten nog wat nader onderhouden; tot Bevordering ten minften van uwe aestetifche Eerlijkheid, en ten einde u den vogel beeter te doen kennen; want hoe hoog de fchoone Kunften en Wetenschappen ook mogen gedreeven zijn, zoo hebben doch Ernst en Spel elk hunne eigene veêren.

Mijn nader onderricht komt kortelijk hier op neêr: dat Ernst Ernst zij en geen Spel, en dat Spel Spel zij en geen Ernst. De zaak echter zal zig best in Exempelen laten afdoen; en die Exempelen wil ik aan U ftatueeren, daar gij toch hoewel buiten uwe fchuld bij veelen van verfenmakerij verdacht gehouden wordt, en gij voor een aartsvoorvechter van het sentimenteele te boek ftaat.

Bij *voorbeeld* dan, gij rijdt met Extra Post door een Dorp of Vlek en de Postillon valt onder de Paarden en breekt zijn Been, gelijk ons dat Geval op onze Reize bejegend is. Zit dan niet op den Wagen te jammeren als een Elandsdier, krijg geene fluiptrekkingen, en rukt u de Hairen niet uit het

hoofd; maar klim aanstonds voorzichtig van den Wagen af, neem uwen Zwager (*) behoedzaam van onder de Paarden weg en zie of het Been waarlijk gebrooken is. Bevindt ge dat zoo, zoek dan den Chirurgijn van de Plaats op, betaal hem indien ge wilt en kunt den gestelden prijs voor het heelen van eene Beenbreuk, en nog iets daar en boven om toch niets te verzuimen en den armen Lijder wel te doen; gaa dan zonder verdere beweging tot uwen Zwager te rug, en blaas hem 't een of ander op zijnen Hoorn voor tot dat de Chirurgijn komt.

(*) Een Duitsche Benaaming der Postillons.

Eene andere Opheldering.

Toneel: *Een Heuvel in Luilekkerland.*

Daar staat ge op dien Heuvel met een open mond, een gebraden Duif wil er U in vliegen, en gij wilt dat niet hebben.

In zulk eene omstandigheid zoud ge nu zekerlijk de Alarmklok in Luilekkerland kunnen laten trekken, en daar mede de inwoners oproepen, ten einde die allen gewapend met Ladders en Ovengafels, tegen den gebraden Duif te doen opmarcheeren.

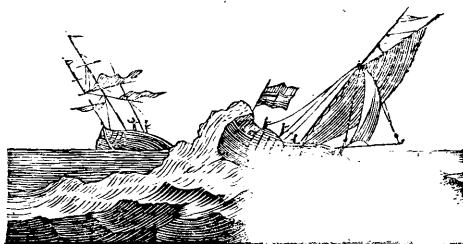
ren. Maar immers kunt ge een veel korteren weg gaan. Doe uwen Mond toe: zoo kan ze er niet in.

De oude Latijnen pleegen de zaak dus uitte-
drukken:

Quod fieri potest per pauca,
Non debet fieri per plura. (*)

(*) 't Geen ge met weinig kunt doen, doe dat niet
met veel.

Derde Exempel.

Toneel: *Den 65ste Graad Noorderbreedte.*

De Zee is zeer onstuimig, gelijk ge ziet, en dat schip aan uw linkerhand dreigt te zinken. Gij bevindt U op het andere schip en ziet uwe arme Nabuuren de handen uitstrekken en om Hulp schreeuwen. Zijt gij nu een aestetische Zeepzieder, zoo zet u neêr en maak: een Treurdicht op het vergaan van dat naburig schip, vermeld daar in hoe die arme menschen schreeuwden en jammerden en door welk een Medelijden uw Hart daarbij gefolterd wierd e. z. v. Maar is 't U Ernst met dat Medelijden, zoo gaa en smeek den Schipper dat hij er zijnen Boot aan waage. Hang den Dichter aan den Mast, op dat hij U niet in den weg zij, bij het witzetten van den Boot, begeef U vlug en vrolijk

met eenige Matroozen in denzelfen, en zoek die arme schepfels te redden.

Hij, die U daartoe den Moed geeft, zal U ook geleiden door Storm en Baaren, en U gelukkig te rug brengen.

Vierde Exempel.

Verbeeldt het Huis van een beroemd Geleerden, en die zijt Gij wederom gelijk dat van zelve spreekt, en de beide Heeren die het naderen, wilden gaarne de Eer hebben hunne opwachting bij U te maaken.

Onder ons gezegd, het is eene zwakheid in de beide Heeren, dat zij den beroemden Geleerden zien willen; want wat is 'er aan zoo eenen armen

ZOR-

Zondaar toch te zien? Ondertusfchen zij willen U zien, en gij moet U laten zien.

Nu onderftelle ik: dat gij nedrig zijt ten minften dat gij het gaarne wezen wilt. Want waart gij een opzettelijk ijdel hooggevoelend Mensch; dan liet ik u liever die gij zijt, en dan zou ik mijne Exempelen niet gaarne verfpillen of met u bederven willen. Maar gij bemint de Nedrigheid, en nu is de vraag; hoe gij u nu te gedraagen hebt, indien u dat Ernst is.

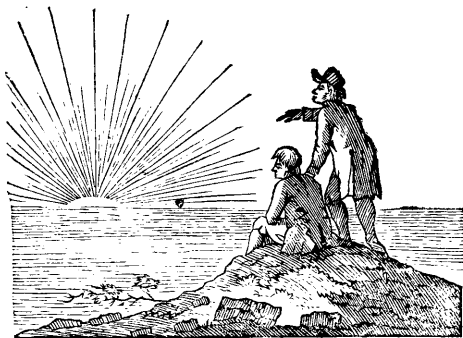
Vooruit begrijpt ge van zelve, dat ge daar nu niet maar onbeweeglijk ftaan, en den Baart ftrijken moet, ondertusfchen komt het mij klugtig voor, dat ik u zou voorfchrijven, hoe ge er uit moet zien, als die beide Heeren binnen treden; liever wil ik de zaak van eene andere zijde aanvatten. Zie, men kan zeeke Deugd beminnen, en die op een of andere wijze ook bezitten; zonder dat ze nog vuurvast is. Onder deeze en gene omftandigheden wankelt zij en brokkelt af, en dan gluurt de vijand door de Bres in de Vesting. Zoo kuntge om bij ons Exempel te blijven tusfchen uwe vier Muuren en in uwen Leuningstoel Needrig zijn; gij kunt in der waarheid overtuigd zijn: dat dit en dat waar van de Menfchen anders gewoon zijn veel Ophefs te maaken, niets beduidende Dingen zijn; Dat Eén Ding alleen waarachtig roemenswaardig is, en dat men even daarbij den Menfchenlof het gemakkeijst ontbeeren kunne, e. z. v. Gij kunt, zegge ik, daar van in uwen Leuningstoel overtuigd zyn, en *met Eere* te voorfchijn treden. Indien echter die beide Heeren u
met

met diepe Buigingen verhaalen: hoe de staart van uwen Roem zig uitstrekke van den eenen Pool tot aan den anderen, wanneer zij de eene handvol wieroek naa de andere voor u ontsteeken; zoo kunnen door dien langen Staart en die veele Rook uwe overtuigde Hersfens duizelig worden. In zulk een Geval pleeg men dan wel den eersten Stroohalm den besten van den grond op te neemen, om den Vijand maar eene Diversie te maaken. Zoo draa gij derhalven bespeurdt dat ge gevaar zoud loopen uwe tegenwoordigheid van Geest te verliezen: zoo vertel hun aanstonds van dat groote Hoorn dat in de *Unstrut* (*) is gevonden geworden, of van dat groote Bankrot in *Bisfora* en hoe de Bankrotten doorgaans daar uit ontstaan, dat er meerder uitgegeven dan ontvangen wordt e. z. v. Gij moet u echter opdat er toch geene schelmerij onderloope, zoo draa de beide Heeren weg zijn, met verdubbelde Ernst aan 't werk begeeven, om door nieuwe Verhakkingen en Pallisfaden dergelijke ongelukkige voorvallen voor 't vervolg te verhoeden.

Hebt ge dit alles niet nodig; des te beeter voor u zelve, en ook voor de twee Heeren. Want waare ongemaakte Needrigheid is zeer beminnenswaardig, en zoo u die ooit in uw Leven voorgekomen is, houd dan toch haar Gelaat en Houding in levendig aandenken.

(*) Rivier in Thuringen.

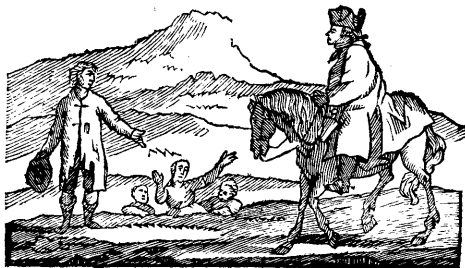
Vijfde Exempel

Ponamus, die daar op dien Heuvel in de Morgenchemering zit, die zijt gij, gij beschoudt de Zee, en op dit oogenblik rijst de Zon als uit het water op! — Dat roerd uw Hart, en gij kunt er niet van tusfchen om u op uw aangezicht neêr te werpen; werp u neder, met of zonder traanen, stoor u aan Niemand, en fchaam u niet. Want zij is een Wonderwerk des Allerhoogften, en een Beeld des genen voor wien gij niet diep genoeg nedervallen kunt. Zijt gij echter niet ge-roerd, en moet gij drukken om een Traan voort te brengen: Zoo fpaar uw Kunstwater, en laat de Zon opgaan zonder Traanen.

Zes-

Zesde Exempel.

Die Kaerel daar voor u met zijnen spitfen Neus was voor jaaren uwen Nabuur, en heeft u zonder eenige de minste reden van uwe zijde de grootste Bitterheid, alle mogelijk Harteleed aangedaan, en u door Leugen en Bedrog van Huis en Hof beroofd. Gij hebt een Huis wedergekreegen, en hij heeft er nu geen, gelijk dat doorgaans pleeg te gaan — en nu treft gij hem hier aan in sneeuw en regen aan de gemeene weg bedelende, en daar in een kuil liggen zijne vrouw en kinderen half naakt.

Kunt gij hem niet vergeeven noch zijn kwaad vergeeten; zoo rijdt hem dan voorbij en zie eene andere weg. Maar denkt ge bij u zelve en erinert ge u, dat de Belediger er altoos het ergste
aan

aan toe is, en dat ge haastelijk welgezind moet zijn tegen uwen wederpartijder terwijl gij nog met hem op den *weg* zijt; bedenkt ge hoe veel God aan ons vergeven moet, ziet ge zijne zonne boven u en hem aan den Hemel staan, en raakt dit een en ander u het Hart; — nu draal dan niet en doe hem geene bitterheid aan. Gaa op hem toe, geef hem de hand en verneem uit hem waar mede hij kan geholpen worden. — En, als ge dan weggaat overdek dan de vrouw en kinderen met uwen mantel.

Nu Neef, God bewaare u voor eenen Nabuur die u zoo veel kwaads toebrengt en u zoo veel verdriet berokkend. Maar geloof mij, als ge zoo maar éénmaal zonder Mantel heenen gaat en uwe reize voordzet; dan is alles rijkelijk vergoed, en meenig een zou u dien loon benijden indien hij ze kende, en zig verwonderen, als hij éénmaal zoo wist wat Grootmoedigheid zij. En evenwel zal er onder de zulken veelligt wel de een of ander zijn, die een geheel Boek in Prosa en in Versen over de Grootmoedigheid en Liefde tot de Vijanden heeft in het Licht gegeven.

Ligtzinnige Geschriften en die tot bederf der wereld strekken, gelukken doorgaans het beste, wijl derzelve Opstellers waarlijk die gevoelens en neigingen hebben, en met zoogenaamde inspiratie schrijven. Maar willen deze zelve menschen Gevoelens voordragen van eenen geheel anderen aart; dan gaat dat zoo goed niet, wijl zij zig daar in *verplaatsen* moeten, zoo als dat genoemd word. Vermorsch gij uwen tijd niet met dat *verplaatsen*. Indien een
groot

groot edel Character iet lievenswaardigs en schoons is in uw oog; ontzie dan Zuur noch Bitter in het freeven naar het zelve. Het is geheel iets anders dat te hebben; of, het op 't Papier en op 't Toneel daar heen te kladden, alſchoon ge u ook nog zoo goed en *con amore* op dat kladden verftondt.

Quæ profeſſio, zegt een Kerkvader, *multo melior, utilior, glorioſior putanda eſt, quam illa ORATORIA, in qua diu verſati non ad virtutem, ſed plane ad argutam malitiam iuvenes erudiebamus.* (*)

* * *

Ik zou 't getal van zulke voorbeelden ligtelijk meerder maaken kunnen; maar Houtſneeden koſten geld, en gij kunt ze u even gemakkelijk zelve vermenigvuldigen.

Voor het overige zult ge in deze Exempelen van Ernst en Spel hebben opgemerkt: Eerſtelijk dat Ernst zeer natuurlijk zij.

En dat is ook zoo, de waare Aandoeningen zijn altoos de allernatuurlijkſte, ook in de Religie. Want Spel en Ernst treft men ook in den Godsdienst aan.

Ten

(*) Dat is: Welk Bedrijf voor veel beter, nuttiger en lofwaardiger moet gehouden worden dan *dat der Redenaaren*, die, naa lange in het hunne te zijn bezig geweest, de jongelingen niet tot de Deugd, maar alleen tot eene verſijnde boosheid pleegen opteleiden.

Ten anderen zult ge hebben opgemerkt: dat waare Aandoening, waar Gevoel aan en in zig zelve genoeg hebbe, en de kamerdeur agter zig toefluit; dat Spel daar en tegen naar buiten handelt, en deur en vensters openzet.

En zoo is 't ook inderdaad en waarheid met de zaak geleegeen, ook met de Hoogere Aandoeningen. En, gij kunt er op aan, waar zoo naar Menschen-Bijval geliengeld word, daar is 't niet helder en klaar.

E

KLEL

KLEINE VERTELLINGTJES.

Met het geen men er uit leeren kan.

ER was eens een Koning van Perſien, KULICHAN geheeten, een norschen Niemandsvriend, Hij viel den *Mogollers* zijnen Nabuuren in het Land, ontroofde hen alles wat zij hadden, en sleepte dat naar Perſien.

De veroverde ſchatten maakten hem vooral niet beeter, en hij woedde nu nog erger dan te vooren. Toen het al te boos begon te loopen, vergaten eenige Grooten des Lands hunnen plicht, verwekten een oproer, greepen hem en zetteden hem het Mes op de keel. Dit beviel hem niet al te wel, hij ſprak nu uit, een anderen toon, en ſchreeuwde ſmeekend: „Barmhartigheid, Barmhartigheid.” Maar de oproerigen gaven hem ten antwoord: „Gij Hond, in uw geheele leven hebt gij aan geen mensch Barmhartigheid beweezen, nu zal ze ook u niet wedervaaren.” En met eenen drong het Mes hem door de keel.

Wat moet men daarnit leeren?

Antwoord, *Barmhartigheid te doen, eer het Mes op de Keel ſlaat.*

* * *

Er

Er was eens ik weet niet wie, hij was ik weet niet waar, en wilde zien ik weet niet wat.

Wel, zoo erg zal het toch niet zijn. Zeer veel echter weet ik in de daad niet van de Vertelling die ik doen wilde. Zoo veel ik er dan van weete.

Er was eens een Europeër, die was in *America*; en wilde de beroemde Waterval zien aan zeekeere Rivier. Ten dien einde kwam hij overeen met eenen Wilden dat deze hem, daarhenen geleiden zoude, want het land was woest en onbebouwd, en gewoone-, veel min Keuken-Postwagens reeden daar ter plaatze niet. Toen onze beide Reizigers hunnen weg hadden afgelegd en zij nu aan de Waterval gekoomen waaren — zette de Europeër een paar groote oogen op, en ging aan 't naspeuren, de Wilde daar en tegen viel zoo lang hij was op zijn Aangezicht neder, en bleef alzo een tijdlang liggen. Zijn reisgenoot vraagde hem: waarom en voor wien hij dat deede? En de Wilde gaf ten antwoord: *voor den Grooten Geest.*

Wat kan men hier uit leeren?

Antwoord. *Het onderscheid tusfchen Natuur en Kunst.*

* * *

Er was eens een Kleinen COENRAAD des ouden Coenraads Zoon, die zijn vaderlijk Rijk *Cicilien*; 't geen door eenen ouden aan een ander was gege-

ven, met geweld van Wapenen poogde te herneemen; maar hij verloor den slag tegen dien anderen, CAREL genaamt, en wierd met nog een zekeren Prins FREDERIK, die uit Neef- en Vriendschap met hem opgetrokken was, gevangen genoomen. CAREL liet beiden ter dood veroordeelen, welk vonnis dan ook te *Napels* op de Markt ter uitvoer wierd gebragt. FREDERIK van *Oostenryk* moest dat het eerste ondergaan. COENRAAD, ongeveer 17 Jaaren oud zijnde zag het aan, nam het afgehouden Hoofd zijns vriends van den Grond op, kuste het, en wierd nu insgelijks onthoofd, voor het overige, was hij de laatste van 't Geslacht der HOHENSTAUFFEN'S.

Wat kan men hier uit leeren?

Antwoord. Dat het gevaarlijk is een HOHENSTAUFFEN te zijn. (*)

* * *

Zekeren POLYCARPUS, die een Christen was, en tegelijk Bisfchop van *Smyrna*, wierd deswegens vervolg'd en van de Heidenen voor den Richterstoel ge-

(*) Het naive ligt in de klank van het woord, dat behalven dat het een Geslachtsnaam is niet wel kan worden overgezet. — De meening zal wezen: het is gevaarlijk te fraan naar hooge Dingen, het is gevaarlijk Pretensien te hebben of te maaken.

gesleept om verbrand te worden. De Rechter deed hem den onbeschaamden voorslag: dat hij CHRISTUS lasteren zoude, „ ik diene hem nu zes- en- tachtig „ Jaaren, antwoordde POLYCARPUS, en nooit heeft „ hij mij eenig kwaad gedaan. Hoe zoude ik dan „ mijnen Heer en Heiland lasteren kunnen?” Hij onderwierp zig gaarne aan zijn vonnis om verbrand te worden, gelijk dan ook geschiedde.

Wat kan men daar uit leeren?

Antwoord. Dat het wel een goeden Heer moet zijn, voor wien men, naa eenen zes- en- tachtig jaargigen Dienst, nog gaarne *door een Vuur wil gaan*.

De geneegene lezer zal veelligt wel reeds bemerkt hebben of nog bemerken, dat ik in dit Deel wel wat geleerder ben, dan in voorige Deelen. En dat is eeniglijk toe te schrijven aan de Collegien, die mijn Oom van tijd tot tijd voor mij houdt. Ten einde men zijne Methode zie, zal ik hier eene derzelve tot eene proeve volgen laten.

„ Goede morgen, Oom.”

„ Goede morgen, Hebt ge goed geslaapen?”

„ Zeer goed.”

„ Nu dan hebt ge u gisteren zekerlijk ook verstandig en wel gedragen?”

„ Ik hoope Jaa.”

„ Houd u daar bij. Niemand heeft er meerder voordeel van, dan gij zelve.

Kom, gaa daar zitten. Wij willen God danken dat wij goed slaapen kunnen.”

„ Maar te Middernacht hebbe ik gedroomd.”

„ Daar hebt ge zeer wel aan gedaan. Even zoo is het met het menschelijk leven ook; daar van zijn Begin en Einde ook alleen maar natuurlijk, en het Midden is Bedwelming en Droom!

Morgen de rest, Houd u wel. — — — — —
Hedaar! kom nog eens hier.

Αυτοματεσως μη εστι!

Daar onder de bank staat nog een Suikerbrood, dat ik gekocht hebbe naa den Vrede. *Faites moi la grace cher Cousin, d'en couper le desfus*, en geef mij dat hier. — Zeg mij nu uit den Romp: hoe lang het stuk is dat ge mij gegeven hebt.”

„ Dat

„ Dat is gemakkelijk.”

„ Zoo gij 't weet, ja, wanneer men 't weet is Alles gemakkelijk, en zoo men 't niet weet, Niets. Maar weet gij het dan?”

„ Is de begeerde lengte niet, de vierde Proportionaal-grootte *minus* de hoogte van den Romp tot het verschil der beide Semi-Diameters, van de hoogte des Romps en de grootere Semi-Diameter?”

„ Bravo! wijl gij de zaak zoo goed gevat, en zoo wel onthouden hebt, zoo neem gij nu den Romp, hij is voor u.”

„ Verkiest mijn Oom den Romp niet liever voor zig zelf te houden? Ik heb in allen gevalle de Spits ook maar berekend.”

„ Daar hebt ge er de Spits bij. Een Leeraar der vrije kunsten moet niet kaarig zijn.

Het Suikerbrood was u buiten dat toegedacht, maar nu hebt gij het verdient; en behoeft er mij niet voor te bedanken.

Qui proficit in litteris & desicit in moribus, plus desicit quam proficit.

In goed Duitsch: wie slechts de Spits van het Suikerbrood begeert, is beeter dan die haar allcen te

berekenen weet. Gene zal den Romp, en deze de Spits hebben; maar wie beiden kan, dien komt het geheele Brood toe.

. *Adieu.* Groet Vrouw en Kinderen, en koom morgen niet te laat, wij hebben wat gewigtigs te doen.

te.

P A S-

P A S S E - T E M P S .

Tusfchen mij en mijn Neef in de Schemeravond,

„Ik wenschte dat mijn Neef bij kas waare; ik had wel een Gulden nodig.”

„Misfchien weêr voor een nieuw Canonnetje, of mooglijk wel voor een of ander fchoon ftuk Erts voor 't mineralien Cabinet?”

„Neen! Ik wilde zoo gaarne KULMUS koopen. Dat ding van de wijsheid maalt mij geduurig door den kop, en van de zelfkennis die men wil dat daartoe leiden zou. Neef, ik wil en moet de menfchen, en ik wil en moet mij zelven kennen leeren.”

„En dat zoekt gij nu met KULMUS te dwingen?”

„Ja, die moet befchreeven en ook afgebeeldt hebben, hoe de mensch innerlijk gefteeld zij.”

„Nu, daar is dan een Gulden, Maar doe uw best, en let er naauwkeurig op! hoe de Twaalfvinge-

rigen Darm en de *Glans pinealis* & er uitzien; want gij moogt er op rekenen, om dezen winter met de lange avonden een *Anatomiesch-collegie* voor ons te houden, en moet het er van nu af aan op toeleggen om onzen *Lector* en KULMUS te zijn.

Maar hoor eens, omdat gij het zijt, moet ik u toch nog eene zaak zeggen: dat namelijk de zoeven genoemde Twaalfvingerige Darm en de *Glans pinealis* & of ze schoon in 't menschlijk lighaam zeer bedekt en in 't verborgen liggen, nochtans even zoo uitwendig zijn als uwe Neus."

„ Zoo! dan gaan mij die Darm en die *Glans* ook niets aan."

„ Waarom niet? — Het is toch goed en het heeft zijne aangenaamheid dat te weten, alſchoon ge juist geen Doctor begeert te worden."

„ Maar ge meend dan toch in ernst Neef! dat ik bij KULMUS het innerlijke niet vinden zal?"

„ Dat moet ge beproeven, alleen zou 't mij leed doen, dat indien ge van dien aart niets bij hem te zien kreeg, gij mij soms zoud koomen zeggen: dat er dan ook niets innerlijks waare! Want daartoe zijn beide, mijn Neef en mijn Gulden mij te lief.

Dit eene nog, om u ecnigfints op 't ſpoor te helpen, en houd dat voor uwen aandacht: wat ge met uwe twee oogen zien wilt, dat moet ook met uwe twee oogen gezien kunnen worden; maar 't geen met

met uwe twee oogen kan gezien worden, dat is ook uiterlijk; en 't geen uiterlijk is dat is niet innerlijk."

„ Dan ben ik kwalijk onderricht. Daar heeft mijn Neef zijn Gulden te rug."

„ Neen Neef, waar toe dat! Gij hebt uwe twee oogen om er mede te zien, het geen ge er mede zien kunt. Ook moogt ge uit het uiterlijke het innerlijke wel poogen waar te neemen, en uit eene cene wel verstandige gisfingen maaken tot het andere. Ik wilde u alleen maar doen gevoelen: dat het innerlijke zelve niet met uwe twee oogen gezien kan worden; en dat ge ze wat dit betreft gerust kunt sluiten. Zonder daarbij iets te verliezen?"

„ Is mijn Neef een vriend van Dweeperij?"

„ Zijt ge dol?"

„ Maar, waar de twee oogen eindigen, daar begint immers de Dweeperij?"

„ Daar bewaare ons God voor! dat zou der waarheid een al te kleinen Terrein zijn toe gewezen, of liever dan waare haar alle Terrein benoemen; want gij weet dat er menschen zijn die zeggen: dat in het geen voor oogen is, geene waarheid zij

Neen Neef, de Dweeperij vangt daar aan, noch

h. u

houdt daar op; want indien een LEEUWENHOEK of LINNÆUS wonderdiertjes of Insecten zagen, waar er geene zijn, zoo waaren zij ook Dweepers. Maar in het andere Gebied is de beslissing niet zoo gemakkelijk, wijl het aldaar met het oog-getuigenis en met de ooggetuigen, in welker mond gelijk men weet alle waarheid bestaat, meer moeilijkheden in heeft. Ook wil ik u wel toegeven dat in dit Gebied zelfs geen mangel aan Dweeperij zij, en dat veel voor waarheid uitgegeven word; 't geene Dweeperij is; en dat deugt niet Neef, en behoort niet te wezen. Maar gij moogt ook vrijelijk gelooven, dat veel voor Dweeperij gehouden wordt, 't geen waarheid is; en dat is nog minder goed, en voor hun die het voor Dweeprij houden wel het schaadlijkste, want de anderen verliezen 'er niets bij."

„ Maar hoe weet ik dan, wat Waarheid en wat Dweeperij zij?

„ Hoor! Die u daaromtrent ict degelijks zeggen zal, moet bekwaamer zijn dan ik ben. Veel laat zig zeggen en Schrijven over de Dweeperij; maar gij weet, hoe het met spreekken en schrijven is.

Het algemeene van de zaak is zoo moeielijk juist niet; dat heb ik u reeds gezegd, en om u dat nog duidlijker te maaken, zal ik het met een voorbeeld ophelderen.

Gij leest meene ik, zonder daarom juist nog een groot Politiek te zijn, Nieuwspapieren, niet waar?

on.

ongetwijfeld zult ge dan in dezelve onder anderen ook gelezen hebben van uwe Lief'lings vesting *Gibraltar*, dat dezelve in den vorigen Herfst, zeer warm gehouden werdt; dat zij Mangel leed aan alles, behalven aan Moed en Dapperheid; en dat eindelijk Lord Howe op den 11 September met een machtige Vloot uit Engeland afzeilde, om den dapperen Gouverneur te brengen 't geen hij niet hadde.

Gij kunt denken, dat de soldaten te *Gibraltar*, toen zij de laatste Ton Buskruid hadden aangebroken, onophoudelijk zullen hebben uitgekeeken naar het westen, en dat elk hunner zeer gereed en geneegen zal zijn geweest, een of ander op eenen verre afstand kruisend Fransch of Spaansch Fregat, voor het eerste Schip van BARRINGTON's smaldeel te houden.

Indien nu dit het geval geweest zij, of indien op den 7 of 8 October: toen HOWE nog op de hoogte van *Lisfabon* met de stormen kampte, eens een soldaat te *Gibraltar* zig van de wallen de oogen blind gekeeken, en zig eindelijk verbeeldt hadde, de gewenschte vloot te zien?"

„ Die was een Dweeper geweest.”

„ En indien deez' soldaat zijne spitsbroeders eens alles naauwkeurig en op een hair beschreeven hadde, Voor- en Agter-hoede, Vlag- en Transport-schepen, Cotters en Fregatten &. en er op gezworen hadde dat hij dat alles waarlijk zage?"

„ Dan

„ Dan was hij een Dweeper geweest.”

„ En indien hij zoo lang gepraat, en met den vinger in Zee geweest hadde, tot hij zig een Aanhang had gemaakt, die nu even gelijk hij, dat alles insgelijks zagen?

„ Zoo was hij toch een Dweeper.”

„ En indien hij uit overtuiging van de waarheid der zaake, zijnen voorraad voor drie dagen, op eenmaal opgeteerd, en zijne partij datzelve te doen, aangeraden hadde, wijl HOWE toch voor de deur waare om nieuwen voorraad aan te brengen?”

„ Dan was hij voorzeker een Dweeper geweest.”

„ Recht zoo! Maar nu omgekeerd: HOWE is waarlijk in Aantocht, en Een der schildwachten heeft oogen, die eene halve Mijl verder dragen dan de oogen van geheel de overige Bezetting, gelijk dat met de oogen zeer onderscheiden wezen kan. En deze schildwacht ziet nu de nadering der Engelsche Vloot, de lengte van eene halvemijle vroeger dan de anderen?

„ Die is geen Dweeper.”

„ En indien nu de geheele Bezetting, en alle die onder hen wegens een goed gezicht beroemd zijn,

en

en alle Ingenieurs en Constapels, en de Magazijnen Proviandmeesters, en de Regiments Doctor, en de Bibliothecaris van *Gibraltar*, en zelfs de oude menschlievende ELLIOT eens niets zagen?

„ Zoo was hij evenwel geen Dweeper.”

„ Het Guarnifoen bestond misfchien uit vier tot zesduizend man; maar indien het uit hondert duizend bestaan, en deze alle eens niets gezien hadden?

„ Zoo was hij toch geen Dweeper.”

„ En indien zij allen met den schildwacht gelagchen, en eens gedemonstreerd hadden: dat hij Dol, en uitzinnig waare?

„ Zoo was hij toch geen Dweeper.”

„ Gevolglijk: niet die meerder ziet dan anderen, maar die zig verbeeldt meer te zien dan hij waarlijk ziet, die is een Dweeper, Merk verder nog op in dit voorbeeld, dat de Ingenieur, en Velddoctor en Bibliothecaris, en alle die hondert duizend Lagchers in zekeren zin, ter goeder trouwe te werk gingen, en gelijk konden hebben. Want zij zagen in de daad niets, en zoo verre hunne oogen reikten was er geene Vloot. Zij seilden alleen daarin, dat zij Rechters wilden wezen, eene halve mijl verder dan zij *Competente Rechters* wezen konden.

En

En nu Neef, ik voor mij ben maar een eenvoudig Constapel, en bij lange na niet die verreziende schildwacht, maar ik geloove zulke schildwachten, en zulke oogen, die verder en meerder zien dan ik, van gewilliger harte. En wie dat niet doet, die moet, dunkt mij, hooge gedachten van zig zelve en van zijne oogen hebben, en met geen recht kan men hem te laste leggen, dat hij de schoone deugd der Ootmoed en Bescheidenheid, overdrijve.”

„ Alles waar en goed, maar daar mede ben ik nu nog niet veel gevordert ten aanzien van de wijsheid en zelfkennis.”

„ Dat is zoo. Maar, wat verlangt gij eigenlijk van de wijsheid? — Hoor Neef! stort uw hart eens geheellijk voor mij uit.”

„ Alle menschen willen gaarne gelukkig zijn, 't zij ze in Huizen of in Hutten wonen, 't zij ze naakt of gekleed gaan, van den Roof leven of het Land bouwen. Baal of Bel offeren, Maar voor ons, ligt nu het Land des vredes en der Gelukzaligheid in 't verborgene. Wij vermoeden slechts, wij zoeken, ieder in zijn eigen spoor, maar dwaalen om. De betere menschen worden hunne dooling wel ontwaar, keeren om, en zetten zig met berouw neêr op eenen steen aan den weg. Maar zijnze daarmede geholpen? Zij weeten wel wat ze niet gevonden hebben, maar waar ze vinden zullen 't geen ze zoeken, weeten ze niet; en zoq dobbert men dikmaal
op

op eene wilde Zee, zonder Raad of Roer, terwijl de Nacht vast aan het naderen is. Want onder dat dwaalen en vragen en zoeken komt ons de Dood allengskens nader, en men wil toch gaarne weten waar aan men is."

„ Gij maakt een goed begin, en indien ge zoo voortgaat zal ik ditmaal van u kunnen leeren. Wij hebben ons anders tot hier toe zoo gehouden, als of ik van ons beiden de wijste waare.

Gij verwagt dan van de wijsheid onfeilbare *Inlichting* en uitspraak?"

„ En indien men die verkrijgen mocht Neef; hoe hartelijk wellevom zou die niet zijn aan alle menschen? hoe zouden zig niet alle daar om heenen schaaren!"

„ Dat zou men denken.

Maar er schijnt in de Wereld geen gebrek aan Gelukzaligheid te wezen, de menschen zou men zeggen mochten haar reeds gevonden hebben."

„ Ja Neef, de arme menschen! Zij houden deze wereld voor het land des vredes en der gelukzaligheid, en volgen den stroom. En wie van ons, indien wij eerlijk wezen willen, kan zig beroemen, dat hij zig ook niet verbijsteren laate, meerder of minder."

„ Gij meent dan dat dit spoor niet het rechte zij?"

„ In der waarheid niet.”

„ Vergis u niet Neef; het is toch een zeer natuurlijke weg, en gij zegt zelve dat zoo veele menschen meenen zig op denzelfven zeer wel te bevinden.”

„ Hoe zou ik mij vergifsen kunnen? Het beständige ontbreekt, al ware het dit maar alleen!

En zelfs zoo lange iets daar is, is het slechts schijn, en geen zijn. Want indien al den Eerzuchtigen, den Geldgierigen, den Wellustigen, de Man van Vermaak alle zijne wenschen vervuld ziet, wat is het dan nog? — Het oog wordt niet verzadigt van zien, noch het oor van hooren, en ik heb nog nimmer iemand der zodanigen ontmoet, die zig rustig en te vreden nederzetten en zeggen kon: ik heb genoeg. All' zodanig Geluk, is meer vermociend jaagen naar Genot, dan Genot zelve, is geene Vlam die uit en in zigzelve brandt, maar die geduurig nieuwe Rijzeren of nieuwe Olij behoeft, en toch ten laatsten uitgaat!

Neen Neef, voor den mensch moet er een *eigendomlijk* Geluk bestaan, dat hij in zigzelve voelt. Al wat men naar buiten bédelen moet, en niet behouden kan, is geen *eigendom*.”

„ Geef mij de hand, Neef, gij zoudt wel recht kunnen hebben! Maar dan kan men ook ten naastenbij nagaan, van waar die Gelukzaligheid koomen moet. Meer dan Lighaam en Geest hebben wij niet.

niet. Indien ze gevolgiijk niet in dat geene dat enkel voor het Lighaam, voor het Vleesch is, gevonden wordt. Zoo blijft er dan slechts een tweede en ten *hoogften* een derde overig?"

„ Dat is zoo! Maar hier zie ik toch niets dan donkerheid.”

„ Gij gelooft toch, dat er een Geest in ons woondt?”

„ Waarom vraagd mijn Neef dat?”

„ Om dat onze twee oogen niet veel van den Geest zien, en gij zoo even meendet: dat waar de twee oogen ophielden, de Dweeperij aldaar begon.”

„ Neef! indien ik den mensch geen Geest toekende, dan zou ik met den Mensch niet veel ophebben, dan waare ik liever een Ezel: Ik had dan wel geen menschelijke Blijdfchap, maar ik miste ook Leed en Onrust, en droeg dan mijnen Meelzak en kaaude mijne Distelen tot ik uitgekaaud en uitgedragen hadde.”

„ Wat hebt gij dan voor Leed en Onrust?”

„ Ach, gij weet immers wel, waar ons de Schoë wringt; gij weet immers wel, dat er een

Janus befrons in ons huisvest. Een Hoofd met twee Aangezichten, die naar *verschillende zijden* zien.”

„Gaa voort, Neef! Wat bedoelt gij daar mede?”

„Dat de mensch geen huisfelijke vrede in zich heeft meene ik; dat de dingen ons zoo bekoorlijk schijnen kunnen, en ons nochtans te leur stellen, van agteren zelfs wroeging nalaaten, en ons Grije hairen maaken; dat men het Beetere weeten kan en evenwel het Onedele doen; dat wij ons zelve plaagen en verwoesten! Onszelven overal medevoeren, en onszelven overal aantreffen.”

„Maar wanneer b. v. COENRAAD de I. in zijn leven, van HENDRIK *van Saxen* veel verdriet had, en hem toch ten laatste met voorbijgaan van alle de zijnen, tot zijn Opvolger voorflaat, wijl het Rijk dat behoefde; wanneer SCIPIO in 'svijands land het jonge schoone Meisje, dat hem door zijne Soldaten gebragt werdt, in zekere Bewaaring neemt, en het ongeschonden aan haare Ouderen wedergeeft; zoo zeggen toch alle menschen, dat dat edele Daaden zijn, en men bewondert dezelve.”

„En dat met Recht. Maar wat bewondert men dan eigenlijk? — dat SCIPIO inzag: dat het beeter waare het Meisje ongeschonden te rug te geven? ieder onzer ziet dat in; — dat hij den wil heeft
ge-

gehad hetzelfde te rug te geven? ook dat niet, want ieder onzer zou dat gaarne hebben *willen* doen; — maar dat hij het heeft *kunnen* doen. Elk voelt ligtelijk wat *SCIPIO* in den weg moete geweest zijn, en wat *HELD Scipio* overwonnen hebbe.

Wel is de Deugd een Kleinood; en gawe God dat de menschen dit niet slechts in den mond hadden. Hoe heilrijk zou dit voor hun zelve zijn! want wanneer de Geest het veld behoudt, en zijne Rechten handhaaft, dat verheugd God en Menschen, en gij kunt u verzekerd houden, dat hij, in wien dat geschiedt niet ledig daar bij heenen gaat! Wel is de Deugd een Kleinood voor de menschen; het schoonste en kostelijkste Kleinood in deze wereld, waar mede *hij* zig versieren, en het eenige waardoor *hij* zig waarlijk groot en bewonderenswaardig maaken *kan*. Gelijk de Baart het waarteken eenes Mans is, zoo is zij het waarteken van den Mensch, in wie dat waarteken mist, die is geen Man met Eere maar een Slaaf. Gij ziet: wanneer *SCIPIO* kwalijk zou gehandelt hebben! en wat zijn Deugd is! Maar gij ziet te gelijk ook: wat er van de menschen wezen moeten, wanneer die gene die onder hen, zig zelve aan Banden leggen, om geen kwaad te doen, zoo groot en bewonderenswaardig zijn.”

„Maar de Geleerdheid immers heet men het voedsel en het onderhoud van den Geest; maak dan daar mede een Einde aan dezen *ongelukkigen strijd*.”

„ Rijd mij eens Courier op een geschildert Paard, offchoon er ook niets aan de teekening ontbrake; of mijn Neef zij zoo goed de Koe van MYRON eens te melken! — En van MYRONS Koe, en van de Teekening zonder eenige feil zijn wij nog zeer verre af.”

„ Geen Befchouwingen! De Ervaring moet besliffchen. Indien het maar uitgemaakt ware, dat de Geleerdheid altoos en ten allen tijde haare vereerers tot goede, vreedzame, edele, en onbezorgd gelukkige menfchen maakte?”

„ Dat zou mij indedaad van harten lief zijn, ook om mijn's Neefs wille.”

„ Er is toch eene kennis *a priori* Neef, en een rein Vernuft, en daarmede doorgronden en bewijzen de Geleerden evenwel veele Dingen?”

„ Er moge eene kennis *a priori* en een *rein* vernuft wezen, Neef! Maar wanneer nu de Meeningen der Geleerden, over een en dezelve zaak zoo menigvuldig verfchillen, zoo verre uit elkander loopen, en dikmaal zelfs regelrecht tegen elkander inloopen, en toch elk hunner zijne Meening uit dat Vernuft bewijst en afleidt. —

„ Ja, wat wilt gij dan?”

„ Ik wil niets; maar dat Vat speelt mij voor den Geest,

Geest, waaruit de Waard alle foorten van Wijn tapt, die geëischt worden.

Ik heb nu geen lust tot lagchen Neef. Allenthalven is de wereld aan de Geleerdheid veel verschuldigt, en 't geen in dezelve nuttig en uitgemaakt is, wie zou dat niet met Dank aannemen en met Dank erkennen? Wie zou de Koenheid en scherpzinnigheid veeler Geleerden in hunne menigerlei Arbeid en Moeite niet waardeeren en hoogschatten, en hun, als die een in zig zelve edel werk oeffenen, niet geëerd en rijkelijk beloond wenschen? —

Ik zie in de Nieuwspapieren geen Schip uit Oost-Indien te *Cork* of *Brest* binnenlopen, of ik denk met Bewondering aan 's Menschen vijftal vingers en aan zijnen Kop, die op de groote woeste Zee weg en steg berekenen leerde; en wanneer mijn Almanach een Doorgang door de Zon, of een Maan Eclips te vooren aankondigt, en ik zie op Uur en ogenblik de schaduw der Aarde en de Sterren verschijnen; zoo werp ik mijn Hoed in de hoogte, en beveel alle mijne Huisgenooten Eerbied te hebben voor den Kop des Menschen. Maar elk Ding naar zijnen Aart — want hoe schoon b. v. de Sterren ook mogen zijn, zoo denk ik toch dat het schoonste en beste onzichtbaar is, van waar zouden ze anders gekomen zijn, en hier verlaat ons de Geleerdheid! Daar bij zoo blijven wij niet eeuwig onder de Sterren en ons aardfche leven is slechts een zeer kleine uitgetrektheid op de geheele lengte van ons Aanwezen; en hier wederom verlaat ons de Geleerdheid! daar het toch indedaad hier de plaats niet

is om verlaaten te worden! Goede Geleerden hebben het van alle tijden zoo begreepen; en die niet zoo denken, en zig meerder waanen dan ze zijn, die liegen in hun eigen zak, waar van hij toch niet vol wordt!

Voor eenigen tijd ontviel mij mijne Moeder, voor haaren dood stondt zij zeer veel uit, maar stil en ge-laaten gelijk zij altoos was, zij lag daar en scheen te kunnen leven noch sterven. Eenige dagen voor haar Einde begaven wij ons alle op reize en gaven haar het laatst bezoek. Daar stondt wij nu om haar bedde en zagen haar aan, de een zoo verlègen en niet wijzer dan de andere. Ik zocht troost voor mijn hart, en wilde haar nog zoo gaarne eenige liefde bewijzen; maar eten of drinken kon zij niet meer, zij kon trouwens niets meer. Ik stond, en dacht aan alle die groote en kleine uitvindingen der menschen, waar over ge mij van tijd tot tijd onderhouden hebt: aan de Zielen-Leere, aan NEWTONS Aantrekkings-stel-sel, aan de Algemeene Duitsehe Bibliotheek, aan de *Genera Plantarum*, aan den *Magister Matheos*, aan de *Calculum infinitorum*, aan de rechte en schieve *Ascensie* der Sterren en derzelver Parallaxen &c. maar ik vond er geen baate bij, niets van dat alles kwam mij hier te pas, — en zij, die lieve vrouw lag *out of reach!* lag aan den rand gereed om neder te zinken, zonder dat ik zelfs eens zien konde waar zij heenen viel. — — Ik beval haar Gode, en ging uit naar buiten om haar, en die haar bijblijven zouden eenigzints te gemoet te koomen, dicteerde ik nog een Gebed voor eenen stervenden,

ten

ten einde haar dat te kunnen voorlezen. Het was mijne Moeder, en zij had mij altoos teder lief gehad, en nu kon ik haar niets toebrengen, niets meer doen! —

O Neef, wanneer u een mensch voorkomt die zulk eenen hoogen dunk van zigzelve heeft, en zig zoo groot en breed voordoet; keer u dan om en heb Medelijden met hem. *Wij* zijn niet groot, en het is ons Geluk dat wij aan iets Grooters en Beters gelooven kunnen.

OVER EEN SPREEKWOORD.

Onder andere diepzinnige spreekwoorden en Raad-felen, met welken de ouden poogden te onderrichten en te verbeteren, is ook dit: *Op een Graf moet men niet slaapen!* en bij dit gezegde wilden wij een oogenblik stilstaan.

Indien een Spreuk diepzinnig is, dan drijft de zin niet boven op; en dan is hij doorgaans tamelijk wel bewaard.

De Spreuken der wijzen zijn te vergelijken met het Schip de *Royal George*, dat met den wakkeren Admiraal KEMPENFELDT, zedert den 29 Augustus a. p. tot aan het uiterste van den Mast bij *Portsmouth* in Zee gezonken ligt. Het wimpeltje floddert aldaar boven het waater, zoo dat men wel ziet, dat er beneden op den Bodem, iets voorhanden zij; maar wie op den 29 Augustus, niet in *Portsmouth* tegenwoordig geweest noch der zaake kundig is, zal van de *Royal George* aan den vijand niet veel verraden. Ondertusfchen maakt toch elk zoo zijne gisfingen, en bij zodanige gelegenheden, ziet men allerlei nuttige Uitleggingen, Aanmerkingen en Leeringen ter baane brengen, en dat behoord ook zoo te wezen.

Eene

Eene bijzonderheid bij alle die uitleggingen is opmerkelijk, en zal meenig een mogelijk zonderling voorkomen, dat namelijk: de laatste Uitlegger altijd de schranderste is, en zijne voorgangers voor hem wijken moeten. Maar daar voor gaat hij op zijn beurt ook wederom uit den weg, en zoo word het Evenwigt bewaard. Wij zullen dat voorbeeld volgen en ons te zijner tijd getroosten, dat ook ons wedervaare het geen niet meer dan billijk is.

Eenige onzer voorgangers dan hebben de Spreuk zoo opgevat, als wierde daar in, de zodanigen die van eenen rijken Oom of Neef in Oostindien eene groote Erffenis bekomen mochten, den raad gegeven: om zig dan niet zoo maar bij dien gezamelden Honich neêr te zetten, zig aan Wellust en Ledigheid over te geven, en zijne vermogens te laten verroesten, maar integendeel tot zijn eigen en anderer nut, werkzaam te blijven. Dien Raad is allenthalven zeer goed, en vermoedelijk beklagen zig wel veelen onzer Lezers, dat zij niet in 't geval zijn, om van eenen zoo goeden Raad gebruik te kunnen maken. Maar voor het overige gaan bij deze opvatting ook allen die geen Neef in Oostindien hebben ledig heenen, en waarom zou dat wezen? Liever willen wij eene Uitlegging beproeven, bij welken niemand ledig behoeft heenen te gaan, en tot welker gebruik niets meer nodig is, dan 't geen ieder mensch heeft.

- a.) Er zijn zekerlijk veele Graven, om welke niemand

mand zig roode oogen weent; maar menigma-
len word er toch ook een begraven, die eenen
anderen zeer naa aan 't harte gaat. Deze an-
dere denkt met natte oogen aan den Begrave-
nen, en zijn *Graf* is hem een Heiligdom.
Gij zoudt wel van eenen ruuwen en ongevoe-
ligen aart moeten wezen, indien gij dat ont-
heiligen, en u op hetzelfde te slapen liggen
kondet! — maar ruuw en ongevoelig moet
men niet zijn.

b.) Wanneer de mensch daar nu op 't Kerk-
hof in 't Graf ligt, en de Heuvel met zijn ge-
denkteken boven hem is toegericht! — dan
is zijn Lot beslischt. *Alea jacta est.* Wij,
die daar voorbij gaan, kunnen zekerlijk dat
Lot niet veranderen. Zoo als het geworpen
en gevallen is, daar blijft het bij! — Maar
het zou toch al te ongevoelig zijn, zig op
werp-bord en steenen te slapen te leg-
gen.

c.) De verderving is en blijft altoos eene zeer
bedenklijke en ernstige zaak. En voorzeker,
geen Engel zelfs, gaat ooit eene Graffteede
onverschillig voorbij! en deze toch heeft zig
eigentlich over de Graffteeden niet te bekom-
meren, en heeft voor zijn Perzoon winst
noch verlies bij dezelve. De Mensch is er nog
niet zoo geheel over heenen, en heeft nog
zoo wel het een en ander daar bij te beden-
ken,

ken, dat voor hem van aangelegenheid is, word dan zulk een ouden goeden Vader, die de litzinnigheid der menschen kend, word die niet billijk gedrongen om dien Raad, die Les te geven: Dat men op eenen Grafheuvel niet slaape!

c. 1874
1874

OVER

OVER DE VRIENDSCHAP.

Ik hebbe U in eene vorige Les de vijandschap verklaard, hoe men daar toe geraaken kan, en wanneer een eerlijk kaerel haar niet schuuwen moet. Nu van de vriendschap.

Van deze nu zegt de een: dat zij overal, de andere: dat zij nergends te vinden zij; en het staat te bezien, wie van beiden de waarheid het ergst be- zijden gaat.

Wanneer gij *Paulus Pieter* prijzen hoord; zoo zult gij vinden dat *Pieter Paulus* wederprijst, en dezulken heet men dan vrienden. Verder is er tus- fchen hen niets, dan dat de eenden anderen klouwd, om wederom geklouwd te worden, en datze elkan- deren zoo beurtelings voor den Gek houden; want, gelijk gij ziet, is hier zoo als in veele andere ge- vallen, elk van hun slechts zijn eigen vriend en niet des anderens. Ik pleeg dat Ding wel eens een „vliertwigen Vriendschap” te noemen. Wanneer ge een jongen Vliertwijn beschouwd, zoo ziet hij er glad en welgedaan uit; maar snijdt gij hem af, dan is hij inwendig hol, sponsachtig, en van eene drooge zwammige Zelfstandigheid.

Zoo geheel zuiver en rein gaat het zeker in deze huishouding niet toe, immers zelden, iets men- sche-

schelijks pleeg er zig veelal mede in te mengen, maar de eerste wet der vriendschap behoorde toch te zijn; dat de eene des *anderens* vriend ware.

En de tweede, dat van harten te zijn, en goed en kwaad met hem te deelen, zoo als dat voorkomt. Die Teergevoeligheid waar door men deze en gene smerten alleen dragen en zijnen vriend verschoonen wil, is meestal viezevazereij; want even daarom is hij uw vriend, om zig mede onder den last te voegen, en het uwe schouderen ligter te maken.

Laat voor een derde, uw vriend u geen tweemaal moeten bidden. Maar, wanneer ook bij u de nood aan den man komt, en hij u helpen kan; zoo staa dan met geen Blad voor den Mond, maar gaa heen en vraag hem helder uit de borst, als of het zoo behoorde en als of 't niet anders wezen konde.

Merkt ge iets op in uwen vriend dat niet goed is; zoo moet ge dat niet voor hem verheelen, noch dat bij hem verschoonen. Maar bij eenen derden moet ge dat bedekken en ontschuldigen. Maak iemand niet aanstonds tot uwen vriend, maar is hij het eenmaal, dan moet hij dat bij eenen derden met alle zijne feilen zijn. Iets Eigenzinnigs en Partijdigs voor zijnen vriend, schijnt mij tot de Vriendschap in deze Wereld te behooren. Want wildet gij in hem alleen de waarlijk Eere- en lievens-waardige Hoedanigheden eeren en beminnen, waartoe waart ge dan zijn vriend; datzelfde moet elken wildvreemden en Onpartijdigen mensch ook doen. Neen, gij moet uwen vriend met al wat aan hem is in uwen Arm, en in uwe Bescherming neemen; het

Gra-

Grandem Salis verftaat zig van zelve, en dat uit iet edels niet iet onedels worden moete.

Er is eene lighamelijke vriendschap. Volgens deze worden ook twee Paarden, die een tijd lang bij elkander staan, vrienden en kunnen den een den anderen niet ontbeeten, Er zijn ook nog meeniger lei andere foorten, en aanleidingen tot dezelve. Maar eigenlijke Vriendschap kan geene plaats hebben, zonder *Overeenstemming*; en waar die gevonden wordt, daar maakt zij zig gaarne en van zelve. Zoo zijn menfchen die te zamen fchipbreuk lijden, en aan een woest Eiland op 't ftrand geworpen worden, vrienden. Namelijk het gelijk gevoel der Nood in hun allen, de gelijke Hoop en de eene Wensch naar Hulpe vereenigd hen; en dat blijft dikmaal hun geheele leven door. Eenerlei Gevoel, eenerlei Hoop, eenerlei verlangen vereenigt; en hoe inniger en edeler dit gevoel, dat verlangen en die hoop zijn, des te inniger en edeler is ook de vriendschap die daar uit geboren wordt.

Maar, denkt ge nu mogelijk; zoo behoorden dar alle menfchen op Aarde de innigfte vrienden te zijn? Gewisfelijk ja! en het is buiten mijne fchuld dat zij het niet zijn.

Port Scriptum. Er zijn *eenige* vriendschappen die in den Hemel befloten zijn, en op Aarde voltrokken worden.

VOORREDE DES VERTAALERS. (*)

Het Boek: *Des Erreurs & de la verité* is een zonderling boek, de Geleerden weten *niet regt* wat zij er van maken zullen, want men verstaat het niet, en men *diende* toch wel te verstaan, het geene men beoordeelen zal.

Hier en daar opend wel de Autheur zijnen mond en spreekt, gelijk b. v. in de verklaring van de oorsprong van het kwaade, van 'smenschen vrijheid en op verscheidene andere plaatzen; en daar bevredigt hij meer, dan alles wat tot hier toe over die stoffen in omloop was. Maar meestal gaat hij *gelijk* een *Geest*, met een gefloten mond en opgestoken vinger, op iets heenen wijzende waar van wij niets weten, en zijne Wenken en Aanwijzingen zoo verre hij zig uitlaat zijn buiten alle tegenspraak groot en verblijdend gelijk de toppen der Vaderlandsche Bergen, maar tevens zoo verre verwijderd van het Punt waar uit wij doorgaans beginnen, en zoo wonderbaar, dat ons verstand haaren Cirkel nergens weet aan te leggen, noch den samenhang van het geheel der zaake vatten kan.

Dit

(*) ASMUS, namelijk, voor zijne overzetting uit het Fransch in het Hoogduitsch, van het Boek: *Des Erreurs & de la Verité*.

Dit nu, heeft op zigzelve niet veel te beduiden, want offchoon al *ons* vernuft in de woestenijs der stoffelijke wereld eenige Dingen kend en optelosen weet; zoo begint toch eigenlijk het beloofde Land eerst daar opte daagen, waar hetzelve ten einde raad is, en met de handen in het hair zit, en in dien op den Akker der landsgebruiklijke geleerdheid de wijsheid niet wast, gelijk niemand der Akkerlieden dat in goeden ernst zal willen beweeran; zoo moeten natuurlijker wijze wenken en spooan van dezelve, bevremden en wonderbaar voorkomen. Ondertusfchen blijft toch altijd vooraf de vraag. Wat er zij van de Authenticiteit zodaniger wenken en spooan, en men moet zekerlijk niet aanstonds als vuur van den Hemel begroeten, 't geen misfchien slechts Dwaallichtjes of Glimwormpjes zijn.

Veele Lezers willen onzen Autheur geheel geen Vuur hebben toegekend, alleen slechts Rook, en vergelijken zijn Werk bij een Schilderij in 't welk de Hemel van rondsomme met wolken bedekt is. Zij hebben daar voor buiten twijffel hunne redenen; ondertusfchen is de vergelijking met dat Wolken-Schilderij juist zoo kwaad niet, er zijn eenige Schilderijen van dien aart, in welken uit de Wolken een hand voortkomt die iets aanbiedt.

De *Gemoedsgefteldheid* van een Schrijver: zijnen Zin en Neiging: wat hem drijft: wat hij wil: is ten zijnen aanziene de zeckerste en beste Mijfchaal, en deze word ook gemeenlijk bij elken Autheur zekerlijk niet altijd tot zijn voordeel, en zelfs

zelfs dikmaal tegen zijn wil en weten, door kundige Lezers op zijne Kaart gevonden.

Ik verftaa dit Boek ook niet; maar, behalven den Indruk van uitfteekendheid en zeekerheid die het aanbrengt, vinde ik daar in doorstralen *zuiverheid* van *Neigingen*, eene *buitengewoone* milde en verheevene Gezindheid des Gemoeds, en innerlijke Rust en Vreede der Ziele. En dat verwekt de hoogfte belangneeming; dat innerlijke welwezen gevoelen wij toch allen gaarne, wij zoeken alle Rust en vinden die niet! Er is trouwens geene Zuiverheid, geene Ruste, en geen Welwezen buiten het Waare en Goede.

Met ons Geleerden ziet het er in dit opzicht zeer dubbelzinnig uit. De Geleerdheid mooge voortijds een Ding geweest zijn, dat de menschen in zig zelve *te recht* zettede, dat hen aan den Leiband hield, bestuurde en opleide tot het zoeken en verkrijgen eener *eigene* innerlijke voortreflijkheid en grootheid; en tot het verfinaden, het waarlijk en van harten verfinaden van de grootheid en luister eenes Basfa's van drie Paardestaarten; volgens de toenmalige gesteldheid van zaaken dan, zou zij een nuttig stuk Huisraad wezen, een deftige Viltten hoed op het hoofd der Geleerden om hen te dekken tegen Vorst en Koude. Veelligt ook wel een Parade-Hoed, en wie weet het, zelfs wel een Chapeaubas-Hoed om er mede voor den Basfa te verschijnen en zig aan te beveelen. Onze Boekenschrijverij is enkele Zelfbehoefte, uit deze of gene oorzaken, eene Kunst om op den Mondtromp te speelen; terwijl

het Publiek danst! naar binnen voor het overige zien Schrijvers en Lezers, Geleerde en Ongeleerde er tamelijk eenzelvig uit; want of iemand op zijn Snorbaard, of op zijn Metaphifica en Henriade zig wat laat voorstaan, en zig aansteld als een Zot, of iemand over eenen grooten Kalabas of over de uitvinding eener Differential en Integraal-Rekening, zijne Driften in beweging zet; in 't kort, of men zig van zijn vijf Jok Ofsen, of van zijne Polihistorij, de handen binden en te rug houden laat, dat schijnt in den grond een en het zelfde, en niet tweeërlei te zijn.

Buiten allen twijffel zal wel de eene of andere Geleerde er op bedacht zijn, om den Schrijver te wederleggen. Alleen dat wederleggen op zig zelve, heeft reeds zijne Zwarigheden in, ten aanzien van een Boek dat men niet of niet volledig verstaat; want, wanneer men er hier en daar enkele stukken uitrukt en die naar zijne eigenemuntcours taxeerd of naar den klank der Woorden uitlegd, zoo kunnen er zeer ligt feilen in zijne Uitlegging insluipen, en den Autheur eene Meening worden toegedicht die zijne niet is, temeer daar hij zelve uitdrukkelijk verklaart: dikmaal geheel wat anders te meenen dan hij zegd, en over het geheel veel te rug te houden; en dan nog is het des Schrijvers Hoofd-leere: dat de Mensch aan zig zelve overgelaten en zonder de Leiding der algemeene altijd werkzame en verstandige Oorzaak, zoo als hij het noemd, enkel Dwaling en Dwaasheid voortbrengt, zonder haar Niets, gelijk hi met haar, Alles weet en vermag.

Daar

Daar door verliezen dan klaarblijkelijk de allergeleerdste wederleggingen zelfs, haar doel, en de *beste* en te gelijk de eenige weg om *iets uit te richten* zou eigenlijk zijn: dat men alle mooglijke poging aanwendde, om deze Oorzaak zoo die aanwezig is, te leeren kennen en zig van haar te laten leiden. Dan eerst zou men *au fait* en tegen den Schrijver opgewogen zijn, dan eerst zou men over zijn Boek oordeelen en onderscheiden kunnen: of het slechts een flikkerend Weerlicht uit de Wolken, dan of het een Glinsterende Sterre zij uit betere Werelden.

Maar, hoe zou men zig op den Schrijver verlaten kunnen, hoe zouden zijne meenigerlei Denkbeelden aangaande de Waarheid in Daadzaaken kunnen gegrond zijn; wij weten immers van dat alles wat hij opperd, en ter baane brengt niet het geringste, en zien ook den samenhang van het geheele niet in.

Men moet duchtiger Gronden tegen hemaanvoeren, deze alleen toch doet niets af. Want, lieve Lezer! zie daar de Zon, hoe Majestueus en helder schijnt zij! maar zijt gij in staat een handvol stralen uit haar uit te rukken, en te onderzoeken hoe zij die voortbrengt? kunt gij de Maan met uwe hand vatten en haar Sap in uwen Beker drukken? en zie evenwel! hoe zij heel de wereld verlicht, en Aarde en Zee bevochtigd, zie, hoe zij den Vloed de Elve op doet bruischen 't zij wij haar zien of niet! Maar is ons nu zoo veel verborgen in de stoffelijke Natuur voor welke wij 't gebruik van drie zinnen hebben, hoe zouden wij dan over de onstoffelijke oordelen kunnen, voor welken ons het gebruik van

slechts Eenen zin ontbreekt? dien de Schrijver de Zinnelijke Vatbaarheid of den Zin des Geestes noemt?

Van de menschelijke Wetenschappen denkt en spreekt hij zeer verkleinend. Veele Begunstigers en Vrienden zal hij zig hier door wel niet maken; hij schijnt dat ook niet te bedoelen, en men zal erkennen hoope ik: dat dit ook juist geene der edelste en verhevenste drijfveeren is; en dat er wel wat gewichtigers te doen valt. De Vleier hunkert naar Bijval en goedkeuring, maakt de menschen groot in hunnen waan, en zij worden klein; de beetere Man maakt hen klein, op dat ze groot zouden worden. En het is ten dezen aanziene dat de Tred des Schrijvers reeds iets edels tekend, en wie weet of hij niet wel allen Bijval verdiend? 't Geen hij van de Ineenmelting der bijzondere takken onzer Wetenschappen en van het Vereenzelvigen der veelerleie Classen der Dingen in het midden brengt, komt oogschijnlijk als waarheid voor. Zijne Grondstelling: dat het Resultaat uit en door het Principe, en niet het Principe uit het Resultaat verklaard en herkent moete worden, en dat de menschelijke wetenschappen, even daar door, dat zij omgekeerd behandeld worden, zoo gebrekkig en levenloos zijn, zou mooglijk meerdere tegenpraak ontmoeten kunnen. Daar evenwel het Principe toch het eerste en het Resultaat op zijn allervoegste het tweede is; zoo schijnt: met het Resultaat te beginnen, indedaad aan 't verkeerde Eind begonnen te zijn, terwijl nog daarenboven, de zoo
zeer

zeer getrokken Mathematifche Leerwijze verraad : dat de Geleerden zelve de Grondftelling des Schrijvers zekerer wijze erkennen en aanneemen. Eindelijk kunnen wij Geleerden wel over de waarde onzer onderfcheidene Wetenfchappen onder elkander, en over derzelve veelerleie tijdljke nuttigheden oordeelen; maar over haare eigenlijke Waarde kunnen wij niet oordeelen, want meer of verder dan dezelve weeten en zien wij niets, en die gene loopt altijd te hoog met zijne Landzee, die nooit den ruimen Oceaan zag.

Dog het Boek zij, wat het wille; het laat de wereldfche Aangelegenheden en de tijdljke Dingen onaangeroerd, en Predikt Verloehening van eigen Wil, en Geloof aan de Waarheid, predikt de Nichtigheid dezer wereld, de Zwakheid en Broosheid der zinnelijke en lighamelijke Natuur des menfchen, en de Hoogheid zijner verftandige Natuur of die zijnes Geestes, wijst en leid op elke bladzijde van het zichtbare tot het onzichtbare, van 't verganglijke tot het onverganglijke, en dat is toch niet kwaad, wie zou zulke pogingen, niet gaarne willen bevorderlijk zijn?

Ik heb dan dit Boek vertaald, die het tot zoodanige eindens gebruikt, doet wel; en wie het ijdelijk tot dwaze eindens bezigt die doet niet wel, dat hij ftil ftaa, nadenke, en wijs worde.

Wij menfchen wandelen toch als in het Duistere, zijn innerlijk verleen, en kunnen ons zelve niet helpen, terwijl de onderneemingen der Geleerden om dat te doen, flechts kunften zijn die noch hon-

ger stillen noch dorst verstaan. Ook is het Gevoel van eigene hulpeloosheid van alle tijden het kenmerk geweest van waarlijk groote Menschen, 't is bovendien een fijn en edel Gevoel, en misfchien wel de Haven, uit welken men uit moet loopen, om de Noordwestpasfage te vinden.

De Mensch draagt eenen Geest in zig om, die door deze wereld niet bevredigt wordt, die den Draf der stoffe, de Doorns en Distels aan den weg met weêrzin en walging herkaauwd, en zig altijd uitfrekt naar zijn oorsprong. Ook heeft hij hier geene blijvende plaatze, en moet eerlang verder. Het laat zig dan hier uit op zijne vijf vingeren ligtelijk bereekenen, hoe hij zou kunnen geholpen zijn met eene wijsheid, die enkelijk in de zichtbaare en stoffelijke wereld te huis is, zij kan hem ja in meerërlei opzichten lief en waard zijn, naar maate dat zij meerder of minder gebrekkelijk en stukwerk is; maar zij kan hem geene voldoening geven. En hoe zou zij dat ook kunnen doen, daar het de lighamelijke wereld zelve niet kan doen, daar deze hem te halver weg verlaat, en, wanneer hij weggedragen wordt op zijn Studeerkamer even als zijn Globe en Electrifeer-Machine, agterblijft?

't Gaen hem *voldoening* geven zal, moet *in* hem, overeenkomstig zijne Natuur, en gelijk hij, onsterfelijk zijn; moet hem, terwijl hij hier omzwerft boven het Wezen en den loop der lighamelijke Natuur en boven haare Gebreeken en Plaagen verheffen, hem troosten, en hem in het Land des kommers, der verlegenheid en slavernij in waarheid

onbekommerd en *vrij* maken; en wanneer hij van hier gaat, hem vergezellen door Dood en Verderving, en hem als een vriend begeleiden naar zijn vaderland.

Zodanig eene wijsheid word voorzeker in geen Boek gevonden, ook niet voor Geld gekocht, of met Halfhertigheid tusfchen God en den Mammon verkreegen. Trek de Schoenen van uwe voeten, want de plaatze daar gij staat is heilig land! Maar zij is er, dat weeten wij; en wie zig des Adems in zijner neuze bewust is, neeme het ter harten, wanneer hij haar in de zichtbare en stoffelijke Natuur, noch ook in zijnen eigen waan vindt, dan laate hij zig *ten besten* raaden en zoeke haar in eenen anderen weg.

SCHOONHEID EN ONSCHULD.

Een Sermoen voor de Meisjes.

Eigenlijk behoorde schoonheid onschuldig, en onschuld, schoon te zijn, maar in onze Wereld zijn het onderscheiden Dingen; en daar ik mijn sermoen in deze Wereld houde, diene ik mij dan daar naa te schikken.

Schoonheid dan is schoonheid des Lighaams, een paar Duivenoogen, een gezichtjen als Melk en Bloed en, een zekere Tovervogel, *Colimbrietje*, die, gelijk de zotte Poëten schrijven, aan de Duiven oogen en aan het Gezichtje gehegt zit en nesteld gelijk de Zwaluwen aan den Muur. Onschuld daar en tegen woond in het Gemoed en is eene hemelche Hoedanigheid, die volgens LUTHER God vreest en lief heeft, kuisch en zedig is, in gedachten, woorden en daaden, die geen Erg in de dingen heeft, van zig en van de wereld niets weet, en zig met niets inlaat.

De *Colimbrie* vindt boven maaten veel bijval, de Meisjes houden alle veel van haar en loopen haar
naa,

naa, Maar, Lieve Meisjes, maar -- laat ons dat eens een weinig bespreken.

Wat is schoonheid des Lighaams? — Immers niets dan schoonheid des lighaams? Glans van een *Hairfeld*, waar in een edel Gemoed geene groote waarde stellen kan. Gij hebt ze u zelven niet gegeven, en gij kunt ze u zelven niet bewaaren, weinig jaaren verder en zij is er niet meer. Ten anderen doet en nuttet zij in de huishouding niet veel. Gij kunt met een Gezichtje als melk en bloed geen beter Gebraad maken, gij kunt met een paar Duivenoogen uw kind niet beter waschen en kammen dan anderen: en wij leven in ons Huwelijk toch niet in de Maan maar in ons Huis op de Aarde. Ook is het de schoonheid eigenlijk niet, die liefde wekt. Zij kan het Hoofd wel op hol brengen, maar waare hartelijke Liefde is aan haar niet gebonden. Bezie uwe Moeder; zij is niet meer schoon, en evenwel bemind uw Vader haar zoo hartelijk, en blijft zij zijn oogappel.

Een Ding derhalven dat in zig zelven geene waarde heeft, dat slechts kort duurt, dat in de Huishouding geen zonderling nut doet, en geene eigenlijke Liefde wekt: zodanig een Ding is schoonheid. Meerder is ze niet, en ge moet op mij niet boos zijn, Lieve Meisjes, dat ze niet meerder is. — —

Ik wilde u zoo gaarne op dit stuk volkomen Capittelvast maken. Want er zijn er, die u anders onderrichten zullen, die u omringen, vleien en bewonderen zullen. En dat mochte u verleiden, om hoog van de schoonheid te denken, en u beweegen

om

om ook op allerlei kunstgreepen bedacht te zijn: om de uwe in het voordeeligste licht te vertoonen, 't geen mij van u jammeren zou. Schoonheid en Onschuld zijn gelijk twee schaaLEN aan eenen Evenaar: naar mate de eene in uw Gemoed rijst, daalt de andere. En dat weeten veelen uwer vleiers en verheffen even daarom bij u de schaal der schoonheid zoo hoog, dat de andere, die der onschuld geheelijk zinken moete. Eenigen gaan noch verder, en zoeken u kuischheid en zedigheit als Zotternij en Bijgeloof af te schilderen. Maar, vlieden Man die dat doet! Al waare hij met Goud en Edelgesteenten omhangen, hij is een Booswigt. Hij is een vergiftigende Ratelslang. De Natuur heeft hem wel van den Ratel verschoond, wijl zij zig op zijne Gaven en Bescheidenheit verliet; maar hij was die Grootmoedige behandeling niet waardig, en verdiende er eene te draagen, ik stak ze hem gaarne in zijnen Hairzak, of hing er hem eene aan het oor (*) ten einde waar hij koomen mocht, zelve zig vooraf aan te kondigen, en tegen zijne komst te waarfchouwen.

On-

(*) De ooringen, welken die soort van welopgevoedde Heeren, ten walge van den rechtschapen en mannelijken Nederlander thans dragen, kunnen mischien: de plaats van zodanigen Ratel vervullen, 't is waar: men hoort ze niet, maar men ziet ze nochtans verre genoeg vooruit; en waar men dezelve blinken ziet, mag men dat wel doen gelden voor eene waarfchouwing, en wèzen op zijne hoede.

Onschuld des Harten is de rijkste fchat en het uitneemendfte fieraad der vrouwen, en weet het: Onschuld heeft haaren eigen Befchermengel, die u altijd verzed en over u waakt, zoo lang gij onfchuldig zijt. Mishaag hem niet! en geloof toch, dat wanneer deze van u wijkt, ook uw Geluk van u geweeken is.

Meisjes, ik kenne uwe waarde! Ik weet wat gij voor een Man wezen kunt, indien gij willens zijt of immer befluit u aan een Man te geven. Gij zijt hem eene edele gave Gods, gij rekt en zegent zijne dagen; hij zij rijk of arm, gij zijt zijn troost ende blijdfchap zijnes Levens. Gij zijt been van onze beenen en vleesch van ons vleesch, en daarom beweegt zig mijn hart in mijn binnenfte, wanneer ik U aanzie of aan u denke.

Nu, Gij zijt in de wereld en moet er door, wat ook uw Lot en uwe Roeping zij. Gaa in vrede, en zie niet veel agter of om u heenen.

En de Engel der Onfchuld begeleide U!

ONT.

O N T M O E T I N G

Mijn Heer van P.

Nu, mijne Heeren, wat zegt ge van de zaaken, en wat zal er van de kruisfen worden?

Raadshcer M. — Met de kruisfen is 't gedaan.

Mijn Hr. K. Ja vriend! wij zien het morgenrood reeds scheemeren. De Hemel kondigt den naderenden Dag aan.

Doctor H. Dat maakt zekerlijk een goed Begin; maar 't zou toch nog beeter zijn als de Zon reeds aan den Hemel stondt.

Mijn Hr. van P. Bekommer gij u maar niet, alles zal zig wel schikken.

Doctor H. Bij eene zoo goede zaak behoorde men zig wel niet te bekommeren. Maar menschen zijn menschen, en het ijzer kan te halverwege koud worden.

Gebroeders B. Ongesmeed niet, laat daar ons voor zorgen.

Doctr. H. Evenwel voorzichtig, voorzichtig, en toch niet met overhaasting! *Chi va piano va sano.*

Gebr. B. Ei wat, Doctor! Gij wilt eeuwig eva-
cuae-

cueeren, het Lighaam is eenmaal genoeg gezuiverd; en het word tijd meer nadrukkelijke Middelen te geven.

Mijn Hr. van P. Bravo! Bravo! Men weet niet welk een Houtgebrek er is.

Mijn Hr. W. Zoo ik wel hoore, schijnen de Heeren geene groote vrienden van den Christelijken Godsdienst te zijn?

Mijn Hr. van P. Zeer groote juist niet.

Gebr. B. Wij zijn er aan bezig om den — in te pakken, en de wereld uit te zenden.

Mijn Hr. W. En wanneer meend ge ten naasten bij daar mede gereed te zijn?

Raadsh. M. Dat laat zig niet zoo juist bepalen. Alle Dingen moeten hunnen tijd hebben.

Asmus. O, mijne lieve Heeren! ik moet voor de kruisfen tusschentreeden.

Mijn Hr. van P. Ei zie! en waarom dat?

Asmus. Het is zulk eene schoone Figuur, en dan zijn ze toch ook dikmaal meenigen treurigen en bedroefden mensch tot grooten Troost geweest.

Raadshr. M. En even dat behoort niet te wesen, de menschen moeten zig daar mede niet langer troosten; zij zullen iets anders in de plaats hebben.

Asmus. Kan men zig dan troosten met het gene men wil? Ik meende dat men zig moest troosten met het gene waar mede men konde.

Mijn Hr. W. Gij hoord immers dat het Heil der wereld in goede handen is. Die Heeren zullen den menschen de kruisfen inruilen tegens iets anders,

ders, waar mede zij zig dezelve rijkelijk zullen vergoed vinden.

Asmus. O, ik spreek voor de kruisfen, mijne lieve Heeren! Gij kend ze niet, en zij kunnen niet vergoed worden.

Mijn Hr. van P. Nu, wat hebt ge dan eigenlijk wel voor de kruisfen in te brengen?

Asmus. Dat kan ik den Heeren zo *en Detail* niet zeggen.

Maar, ik zou wel willen vraagen: wat gijlieden er toch *tegen* hebt?

Raadshr. M. Dat kunnen wij u zeer wel zeggen, indien gij er maar vatbaar voor zijt, en het verstaan kunt.

Asmus. Ik zal mijn best doen.

Raadshr. M. De zedelijke Keurslijven zijn nog veel schaadtlijker dan de natuurlijke.

Asmus. Ja, dat versta ik al niet. Ei, zeg mij dat nog eens.

Mijn Hr. W. Let dan wel. De wereld heeft zig tot hier toe moeten laten belemmeren, en in de Baliene-rok en het Keurslijf der Religie onder geduurige Pijn en Zelfverveeling moeten zuchten; en nu bereid men haar een vrijen vrolijken Naa-dag *en negligée*.

Asmus. Laat toch de Raadsheer mogen voortgaan.

Raadshr. M. Zonder gelijkenisfendan: De Menschelijke Natuur is eene edele rijke Natuur, vol van allerlei schoone Neigingen en Driften. Men heeft

heeft die tot hier toe door Zotternijen en Bijgeloof wederrechtelijk tegengegaan en ondergehouden; nu zal ze aan zig zelve en aan haar eigene strekking worden overgelaten.

Mijn Hr. W. Zij zal aan zig zelve worden overgelaten, verftaa je, en in haar eigen vet gaar smoren. Die fchoone Driften zullen nu eenen geheel vrijen en ongehinderden loop hebben, en zig kunnen wentelen en keeren als een visch in 't water, verftaa je, en als een Danzer in de Danszaal.

Asmus. Maar wie zal dan de Taet flaan?

Mijn Hr. W. Denklijk elk van de Bal-Gasten zelve.

Asmus. Zullen daar uit niet veelerlei Taeten ontstaan, die elkander hinderen?

Mijn Hr. W. Vermoedelijk ja.

Raadshr. M. Vermoedelijk neen. De menschen flaan alle eenen Taet, en zijn van eenerlei meening indien zij anders maar zijn zoo als ze wezen moeten.

Asmus. Gij voegt er een goed woord bij Heer Raad. Dat geloove ik ook; en even dat is de Troost waarmede ik mij zelve onder de ongelukkige verscheidenheid der menschelijke meeningen, het hoofd zoeken boven te houden. Maar, ik bidde U, *zijn dan alle menschen zoo als ze wezen moeten?*

Mijn Hr. W. Hoe komt ge nu tot zulk eene vraag? Zekerlijk zijn ze dat, of ze worden het ten minsten op het Bal zeer spoedig; en indien al hier of daar wat haperen mochte, dan zal onze Raadsheer er wel aanstonds bij wezen, om dat te herstellen.

H

As-

Asmus. De zaak, Mijn Hr. W. is te ernstig, hoe kunt ge ër mede lagchen?

Mijn Hr. W. Ze is mij ook niet onverschillig. Maar laat mij toch geworden, en zie gij, hoe verre ge 't brengt met uwen Ernst. Ik lagche voor geld.

Mijn Hr. van B. In vertrouwen vriend ASMUS Ik ben van uw gevoelen, en geloove met u, dat Religie onontbeerlijk zij, om de menschen eene zekere zedelijke Houding te geven; en orde en geluk in de Wereld te bewaaren. Er zijn plaatsen die voor de Policij en Justitie ongenaakbaar zijn, en daar moet de Religie te hulpe koomen. De Lieden die den Godsdienst meenen te kunnen afschaffen, kennen de Wereld en de Menschen niet. Ook is het voordeel dat de Religie der Wereld aanbrengt niet gering, maar aller Eerbied en Dank waardig.

Maar gelooft gij in Ernst, dat er *buiten dat* nog iets wezenlijks en waarachtigs aan het Christendom zij?

Asmus. In Ernst, Mijn Heer van B.

BRIEFWISSELING

Tusfchen mij en mijnen Neef.

HOOGEDELGEBOREN

HOOG GEËERDE HEER EN NEEF.

Ik heb U Hoogedel Geb. iets te zeggen en te vragen, waar aan mij zeer veel geleegeen is, en waaromtrent ik zedert eenigen tijd in zekere verlegenheid ben.

Zie, mijne kinderen worden grooter, en ik weet niet: of ik ze verftandig dan onverftandig wil laaten worden.

U Hoogedelgeb. begrijpt wel, hoe dit te verftaan zij. Eigenlijk onverftandig, wil ik ze niet hebben, dat kan mijn Neef wel denken. Waarom zou ik ze onverftandig willen hebben? Zoo dol zou ik toch niet zijn kunnen, dat kan U Hoogedel Geb. wel denken. Maar, ik weet het niet, of er meer dan een verftand zij, in het tegenwoordige althans kan ik mij niet zeer vinden. Ze noemen dingen verftandig, die ik onverftandig, en andere dingen onverftandig die

H 2

ik

ik verftandig keure. Dat zet mij nu verbaast in 't naauw, en ik ben onzeeker of ik een onverftandig verftand, of een verftandig onverftand de voorkeur geven zal. Als bij voorbeeld, daar hebben ze dat bekende Ding van de permanente opklaaring, en dat van nu voortaan: Alles uit vernufts-gronden moet behandelt en daar mede gedwongen worden. Dat Ding fchijnt mij aardig en bruikbaar, en daar om wilde ik het zoo gaarne begrijpen; maar ik kan het niet begrijpen. Dat kan ik wel begrijpen, dat vernuft-gronden daar behooren, waar zij behooren; maar dat kan ik niet begrijpen, dat zij daar behooren, waar ze niet behooren, en ik koome geduurig daar op te rug: dat daar ze niet dienen kunnen, zij daar ook niet behooren, en daar ze niet behooren wat zullenze daar doen? — Men lacht immers over dien Prediker, die aan den oever ftondt, en den Vifchen eene Rede hieldt.

Aan U Heer Neef durve ik dat wel zeggen, eenmaal hebbe ik onder de hand met deze nieuwe Methode eens eene kleine Proeve genomen bij mijne Kinderen. Maar, het was er bij af, dat mij dit zeer kwalijk zou bekomen zijn; en het liep er naa toe: dat zij mij draa ten Huize zouden hebben uitgeraifonneerd. Metter haast voerde ik mijne oude discipline weder in, en hield zedert dien tijd ten ftrengften aan op Gehoorzaamheid; en dat, moet ik zeggen, gaat veel béter. Ook is dunkt mij, Gehoorzaamheid op zig zelve, reeds iets prijswaardigs en beminnelijks, en men kan een Kind dat op het woord Gehoorzaamd, en zulk een *enfant raison-*
neur

neer niet naast elkander plaatzen, zonder voor het eene Liefde te gevoelen, en het andere de Roede te gunnen.

Er zijn zekerlijk voor alles wat een Kind doen moet, goede gronden; maar zelden vallen die onder het bereik der vatbaarheid van het Kind, het kan ze niet verstaan, en dikmaal zelfs *mag* het die niet weten, indien 't niet meer bedorven dan verbeterd zal worden.

Hoe dan nu? Moet nu alles ongedaan, moet alles staan en leggen blijven; en, wijl het *waarom* niet aan den Man wil, ook het *wat* aan den Spijker gehangen worden?

Het komt mij voor, dat men zoo draa mogelijk het kwaade weeren moet, en daarom wel doet met ondertusfchen den kinderen te gewennen aan het *Wat*.

Het *Waarom* is een Schat agter de hand, die hen bewaard blijft, en wijsfelijk met een Fideicommiss bezwaard is, tot zij tot verstand en rijper jaren zullen gekomen zijn, dan kunnen zij dien vinden en na zig neemen, en ons, als wij ten Grave zijn, daar voor danken.

Maar ik gaa verder, Neef, en zegge, dat dikmaal Onvernuftige gronden, waar bij men baate vindt. Vergeef mij deze stelling, béter zijn, dan Verstandige, die niet baaten.

Mijn Neef weet, dat de Waarheid eenen eerlijken Kaerel boven alles gaat; en ik erkenne, dat er Onwaarheden en Bijgelovigheden zijn, die zonder de minste bedenking uitgerooid en niet ge-

duld moeten worden. Ik bedoele alleen: dat het verstand niet altoos zoo maar recht toe recht aan, en zonder onderscheid te maken door kan draven, en dat er gevallen zijn, waar in het bétér is, ter daadlijke bereiking van eenig goed Doel, zig tot bétère gelegenheid te helpen en te redden zoo goed men kan. Geen mensch toch neemt men 't immer kwalijk: dat hij zijnen Vriend door 't donk're leidt, om hem op eene aangename wijze te verrasfchen, en hem op zulk een plaats te brengen als waar hij hem gaarne hadde, en, waar hij hem niet aanstonds, en bij het volle Licht zou kunnen brengen, zonder het gantsche Spel te bederven.

Ik zal mijne meening met een voorbeeld ophelderen. Mijn Neef kend het Kinderkamer-Sprookje: „ dat jonggeboren Kinderen niet moeten alleen gelaaten worden, wijl anders de Nachtmerrrie het Kind kooft weg haalen en er bij verwisfeling een Kalf of andere schreeuwelíjk voor in de wieg toverd.” Nu begeer ik er juist niet voor in te staan, dat er zulke getoverde schreeuwelíjken zijn; ik voor mij heb er nimmer eene gezien, of 't zou moeten wezen, dat mijn verstand als eene achteloze Baakster te zulker tijd niet wel toegekeeken hadde. Maar ik weet, dat er goede Gronden voor handen zijn, om Baaksters en Oppasters in 't begrip te brengen: dat men jonggeboren kinderen nooit moet uit het oog verliezen; en dat deze Gronden niet bij alle Oppasters kracht van Wet hebben. Indien nu iemand aan wien dit ook bekend was, en die de gaartheid der Oppasters bétér kende dan iemand onzer.

zer. Indien deze dat Sprookje van de Nachtmerrie en dat Toverkind uitgevonden hadde, om alle jonggeborenen Kinderen daar mede eenen wigtigen Dienst te doen; wie is dan de wijste, hij, die den getoverden schreeuwelĳk heeft op de baan gebragt, of de Ridder *St. Joris*, die denzelven met zijn Lichtspeer van kant maakt?

Maar, er zijn toch vermoedelijk geene zulke Toverkinderen! Zeer goed. Maar wie weet, hoe veel er misfchien wel niet is, van dat gene, dat anderen daaglijksch uitvinden; en wie kan zeggen, of alle die hoog geroemde Kinderen, die in de Philosophische Wieg geschommeld worden, echt zijn? Wat schaadt dan een enkel Toverkind meer of minder, indien het anders maar geen Gif onder den Tong of staart heeft?

De Uitvinder van het Toverkind, kan ook wel geweten hebben, dat er geene Toverkinderen zijn; maar hij hield zig onwetend, om dat hij wat Goeds wilde stichten. Wie de Kunst verstaat, verraadt zijn Meester niet. Maar de Ridderlijke Opklarer *St. Joris* verstond de Kunst niet, verbabbelde de zaak, en stoorde het Goede. En is dat nu zoo iets Grootsch, en zulk een Geschreeuw waardig?

Nu moge mijnen Heer Neef beslischen, wie van beiden wel doet: hij, die zig wijs waant; of hij die zig onwetend houdt? En of men 't aan oude lieden niet zou kunnen toevertrouwen: Kinds- van Kalfs-gedaante te onderscheiden e. z. v. Zoo
H 4 veel

veel van het eerste Punt, of van Opklaaring en Bijgeloof.

Het tweede betreft het Geloove, en de algemeene storm die het Vernuft van den tegenwoordigen tijd loopt, op den geopenbaarden Godsdienst. En dat wilde ik gaarne van U Hoogedelgeb. verneemen; of het daar mede ook gevaar zou loopen?

Ik kan 't mij naauwlijks verbeelden. Want zie eens Heer Neef, ik hebbe, *sans Comparaison*, nu slechts een Geheim: om Inkt te maken, dat is toch maar een gering en nietsbeduidend Geheim, al de Wereld maakt Inkt. Maar laat toch eenmaal het verstand van een ander *a priori* mijn Recept raaden. En wat iemand niet raaden kan, en niet weet, daar over kan hij dunkt mij toch eigenlijk niet wel oordeelen of uitspraak doen.

Maar zoo boven alles kunstig moet het Vernuft zijn, dat het dat al kan doen. Nu, laat het dan bewijzen en beweezen hebben, zoo veel het wil: dat mijné Kunst om Inkt te maken niet deugt, en dat er zelfs zodanig eene Kunst geheel niet bestaat. Maar wat gaat dat mijn Recept aan? Heb ik het daarom minder? En zou er daarom geene goede Inkt te maken zijn? —

En evenwel wil het Vernuft over het Geheim van den Godsdienst oordeelen, en ook hier in, den Rechter speelen! — — — — —

Dat nu die Arlequins nog maar wat béters in de plaats te geven hadden, maar daar is het verre van af. Geene zij „natuurlijke Godsdienst noemen,”
is

is wel eene *befchaafde Uiterlijke Tucht*, maar die, immers om Godsdienst te zijn, *niet waardig en wel geregeld* is.

Den Menschen moet Iets waar en heilig zijn! En dat moet niet in hunne handen, of in hunne Macht wezen; andersints kan men zig daar op niet verlaaten, noch voor anderen, noch voor zig zelve. Welk eene vreeze toch kan men hebben voor een God die men zig zelve uitgedacht en gemaakt heeft? en welk een Troost is er van zulk een God te wachten? — Ook is het fijnst uitgedacht eigen Godenmaakfel eeniglijk maar, om vertooning en praal te maaken, en enkel voor de goede dagen, en ik heb het meermalen opgemerkt, Neef, als het er op aan komt, dan laten zij de ooren hangen.

En nu ten besluite nog eene Vraag: Of ik namelijk mijne Kinderen de „*Critische Philosophie*” zou laten studeeren of niet? De Meeningen aangaande deze *Philosophie* loopen zeer uit elkander. Eenigen willen, dat zij van Niets tot Iets, anderen wederom, dat zij van Iets tot Niets zoude leiden. Nu is mij dat Niets altoos zeer tegen de borst geweest, en ik heb er nooit regt agter kunnen koomen, wat het eigenlijk voor een Ding is. Ik zou anders wel mogen lijden, dat mijne Kinderen van alles wisten meê te praaten. Alleen, het moet hun niet bederven, Bedorven wil ik ze niet hebben, tot geenen Prijs.

Ik wilde ze zoo gaarne goed hebben, lieve Neef!

Deel mij uwen Raad daar toe mede, ik wil er een Vinger voor misfen.

Met bijzondere Hoogachting, hebbe ik de Eer te zijn

HOOGEDEL GEBOOREN

HOOGGEËERDE HEER EN NEEF,

Uw Hoogedel Geb.

Zeer Gehoorzame Dienaar.

A N T W O O R D.

Spaar uwen Vinger, Neef! want, konde ik u eenen raad geven die *probatum* ware; zoo zou hij te weinig zijn, en voor dat, wat ik u geven kan, is hij veel te veel.

Ik ben een voorstander uwer Philosophie, Neef, met hart en ziel; maar toch zou ik u altoos raaden, uwe Kinderen verftandig te laten worden.

Met de Producten van den tijd moet men het zoo naauw niet neemen. Het Vernuft is eene Mode-waar, en gij weet wel, hoe het met de Mode-waren is. Ze zijn niet altoos Solide gewerkt, en kunnen het, bij de meenigte die er van gevorderd word, en bij het groot verfchil van Leveranciers, ook niet zijn. Voor het overige houden zij toch haaren Tijd uit, en zoo voorts.

Wat

Wat het tweede Punt, of den storm die op den Geopenbaarden Godsdienst gelooopen wordt betreft: kan ik niet denken, Neef, dat het daar mede nog zoo groot gevaar heeft. Houd gij uw Inkt- Recept maar agter 't slot, en wees zeer gerust. De Lieden van *Eleufis* hadden voormaals ook een Recept: om Inkt of iets anders te maken, en daaraan is het Vernuft reeds bij de Drie Duizend Jaaren bezig geweest, maar heeft het nog niet kunnen raaden. Zekere Talenten kan men aan hetzelfde niet ontzeggen, en het kan zeer wel zijn, dat eenigen het met een al te scheelen oog aanzien, en er met te veel klein-achting van denken en spreken; maar houd u echter daar van ten vollen verzekerd, dat er Dingen zijn, die het, ongeholpen, niet kan en niet weet.

Zie, het heeft dit bijzonder eigen: dat, waar *in abftraſto* gespeeld word, daar is het zeer behendig met in de Kaart te kijken en goed Spel te maken. Maar met het *Positive* wil het zoo goed niet voord. En, Neef, indien het al eens uw Geheim, en alle de Geheimen der geheele Wereld raaden konde, en geraaden hadde, zoo ligt toch het Geheim van den Godsdienst zeer veilig; want dat is *eenig* in zijn foort, en van eenen *bijzonderen* aart.

Uit dien hoofde bleeven ook anders de grootste *Werldwijzen*, gelijk bij voorbeeld NEWTON, BACO, BOILE, en dergelijken, wanneer zij al eenig Geheim van Natuur of Kunst geraaden hadden, hier voor met Bescheidenheid en Eerbied staan. En, indien dat in onze latere tijden niet gevolgd wordt,

zoo geschiedt dat, niet wijl de de nieuwe Newton's de dingen beéter, en meerder weeten, waarom zij verder zouden mogen gaan, dit toch zal hun zelve nimmer kunnen invallen; maar wijl zij niet meer weten en geheel verleerd hebben, waarom zij zouden blijven staan; het geschied, wijl zekere Liedden die anders nog gewoon waren de welvoeglijkheid in acht te neemen, daartoe vervallen zijn, om zelve verder te gaan en alzoo anderen een voorbeeld te geven; en wijl de Wereld van tijd tot tijd ligtzinniger en gewoon geworden is, zig dergelijk een doen te laten welgevallen en zelfs te bewonderen. Bewonder gij dat niet, en blijf toch in uw spoor. Gij behoeft dan ook niet om te keeren, wanneer de Bedwelming zal zijn voorbijgegaan.

Wij voelen immers wel alle *die groote zwaarigheden* die er voortvloeien moeten uit de *Affschaffing* van al het *Imperative* (het Gebiedende) en de verwandeling van *Moraliteit* in *Heiligheid*. Maar daarom. Wij *hebben* het Denkbeeld der Zaake; de Overlevering zegt ons: dat zij Waar en Geschied is; en in ons binnenste strekt zig, bij allen het levendigst verlangen daar naat uit. Dat gij het niet begrijpen kunt, doet niets tot de zaak. Hoe veel is er dat gij niet begrijpen kunt, of liever wat kunt gij begrijpen van dat gene dat wij zien? en het andere ligt agter den Berg.

Indien iemand het voor zig niet gelooven kan; zoo is dat wel. En eerlijk Man kan niet gelooven, het geen hij niet gelooven kan. Maar wil hij

hij ook anderen betwisten en verhinderen te gelooven, en eene Zaak lochenen en bestrijden, die zoo veele bekwaame en deugdzame menschen gelooven en geloofd hebben; zoo is dat niet goed, en zulk eenen moet men de Bescheidenheid erinneren. En indien hij verder mogt willen gaan en bewijzen, dat de Zaak niet mooglijk zij; dan moet men hem in zijn Aangezicht uitlagchen.

Eindelijk op uwe Vraag, nopens de Critische Philosophie kan ik u geen ander dan een tweeledig Antwoord geven. Zie, deze Philosophie heeft veele Gelederen die zeer aardig in elkanderen zijn gevoegd, en er word Bekwaamheid toe vereischt, om die naa te gaan en door te arbeiden.

Zijn nu uwe Kinderen gaaue Jongens, die weeten wat zij willen, en die 't aan Moed noch Geest mangeld; zoo laatze er aan beginnen, laatze er zig in oeffenen, en er hunne krachten aan beproeven. Zij zullen niet rusten tot ze er door heenen zijn, en dan zullen ze zelve wel zien wat ze hebben. Dit zal hun den Maag niet bederven.

Maar zijnze slechts middelmatige Knaapen; maak hun dan deze Philosophie zwart, en houd er hun van af. Want dan blijven ze er maar in hangen gelijk de Leeuwrik in het Net, en dat drijft het Bloed naar 't Hoofd, en deugt niet.

't Is waar, zij zouden juist niet alleen hangen, en aan Gezelschap zou 't hun niet ontbreken. Maar
ik

Ik voor mij: vind dat toch eene onaangename wijze van bestaan.

En daarom prijze ik de Philofofen, die *zig zeten*, gelijk de allernieuwste doen.

Vaar wel, Neef. Ik heb de Eer te zijn

UEds.

Zeer gehoorzame Dienaar &c.

STYL - OEFFENING.

a) Bedenklijke Stijl.

DE Mensch, mijn lieve Kind, heeft eene Kennis *a priori* en eene *a posteriori*, Vernuft en Ervaring. Deze beide werken elkander in de hand, en kunnen dan ook even zoo veel te wege brengen, als de mensch tot vervulling zijner Lighamelijke behoeften nodig heeft. Ik denke gaarne over beide, en over hunne Gemeenschappelijken Arbeid en onderlinge verbetering naa. Maar scheide hen niet; want ze zijn Man en Vrouw, en moeten te zamen wonen om eene goede Huishouding daar te stellen en wettige Kinderen te doen geboren worden.

Zij, de *Vrouw* of *Modificatie van zig zelyen*, zonder den Man: is eene houten *Servante*, die niets kan, en niets is; en hij, de *Man* zonder de *Vrouw*: is een oude *Vrijer*, die aan 't venster zit, en de Kinderen hoort Grijnsen die hij had kunnen hebben. Of, indien u, wijl ge een *Fabriekers Zoon* zijt, eene andere gelijkenis béter behaagd: de *Ervaring* leverd de ruuwe stoffen, en het *Vernuft* maakt er de *Fabriekwaare* uit. Indien er geene ruuwe stoffen

fen voor handen zijn; moet de Fabriek stil staan, of kan op zijn best Vormen maken.

Hoe ingewikkeld en subtiel de kennis ook zij van de wijze van Toebereiding der Fabriekwaare, en hoe moeielijk die na te gaan; zoo gaan er toch de Zaaken even zoo vlug en gemakkelijk van de hand, als het Ademhaalen.

En ook zijn Adem zelfs, haald men zeer goed, zonder nochtans te weten: hoe die gehaald moet worden en gehaald wordt.

Een Oude Bramien, spreekende over de Alwétenheid van *Brama* zegt: „ Van alle veelbevattende „ de Eigenschappen is de Alwétenheid de grootste. „ Van eigen Ingeving — is zij geene toevallen „ der Sterfelijkheid, der Driften of van het Kwaade „ onderworpen. Voor haar, is er geene drieërlei „ Tijd, geene drieërlei wijze van Bestaan. Van „ de Wered gescheiden — is zij van alles on- „ afhankelijk.”

Met onze Wetenschap is het geheel anders gelegen. Zij is van de Hoofdschédel aan tot de Borst toe, onderworpen en afhankelijk, en haare voeten liggen in den *Stok* der Tijd en der Ruimte. Maar onze scherpzinnigheid en Industrie zijn onuitputtelijk. Wij zoeken te ontvlieden over Land of over Zee — al zouden wij ook den *Stok* zelve gebruiken tot de Kiel van een Driemast.

Doch, mijn lieve Kind, zoo ontkomen wij niet, en ons in zig zelf werkzaam Vernuft, is dien *Lord* gelijk, die, na dat hij zijn groot Vermoogen had doorgebracht, wegens Schulden wierd vastgezet,
en

en nu in zijne Gevangenis Ontwerpen maakte, tot afdoening van de Nationaale Schuld.

b) Klaare Stijl.

Wat is, dat is. En 't geen niet is, dat is niet.

c) Kinder Stijl.

B R I E F.

Mijn lieve Mama, ik Groete u. Mijn lieve Pa-
pa, ik groete u. Mijn lieve *Hans*, ik groete u.

Ik groete u, zoo hartelijk als ik kan.

Mijn lieve Papa en Mama, ik bedanke u voor
uwen Brief, zoo hartelijk als ik maar bedanken
kan.

Het is slecht weér, en gisteren ook; die twee
dagen gaan droevig voorbij.

Ik ben zeer wel te vreden, en ik denk ook dat ik
het niet kwalijk maake. —

Ik heb u zoo hartelijk lief, alle drie.

Als gij wederom thuis komt, zoo denk ik, dat ik
nu wel een a op de Leij zal kunnen schrijven, en
mooglijk ook wel een c.

Ik zal mij alleenlijk op het leeren toelleggen.

I

Lic-

Lieve *Hans*, het is verschrikkelijk, verschrikkelijk met die Vliegen.

Ik weet geheel niet meer, hoe *Hans* er uitziet.

Maar mijn lieve Mama, ik kan mij nog goed verbeelden, dat ik veel van u houde, en van Papa en *Hans* ook, al zijt ge niet hier, even zoo als of ge hier waart.

Ik groete u nog eenmaal.

Het is wel te veel, maar ik moete u toch nog eenmaal groeten.

Het regend.

Ik zal zoo aanstonds aan Tafel gaan. Wij hebben niets dan geele Wortelen, niets anders. O dat is dan een ellendig Eeten; en zoo is het meest alle Middagen.

Dit is de laatste maal dat ik schrijven kan.

Den 18 Augustus.

d) Verwarde Stijl.

Is onder anderen gemakkelijk te treffen op deze wijze:

Deficit.

e) Schit-

e) Schitterende Bijl.

EERWAARDIGE

LIEVE HEER BROEDER,

Ik woone aan het water, en neeme de vrijheid, eenige Bewooners van dit schoone Element, door mijnen vriend N. N. die bij u doorreist, aan uwe keuken te doen afgeeven. Ze zijn een klein offer, dat men uwen Naam verschuldigt is, en dat ik, als een *Captatio Benevolentiae*, mijnen nieuwen Nabuur voorlegge.

Reeds zedert lange brande ik van verlangen, om kennis met u te maken, en mij met u te onderhouden over den tegenwoordigen staat der Theologie. Wie toch in de wereld, zou voor *Scmlers* tijden, eenen voortgang met zulke Reuzen schreeden, en eene zodanige transcendente verandering in onze kunst ook slechts van verre hebben durven vermoeden? Tijd was het ondertusfchen, en in de daad hoog tijd. De Philosophen, en men kan zeggen ieder in zijn vak, vingen zedert langen tijd aan, *zig op den Bodem te begeven* en Paarlen te visfchen; de Kerk-Logger dreef op de *Oppervlakte* herom, en begon ondertusfchen met zijne oudfrankische Parlementair-vlag eene ellendige figuur daar bij te maaken. Nu het ijs eenmaal gebrooken en de Theologie in een meer Philosophiesch Climaat overgebragt en te bedde gelegd is, is er voor ons geene zwaarigheid

meer, en kunnen wij alle, elk aan zijne Plaats, rustig voord arbeiden en verder gaan.

U Eerwaarde staa mij toe, dat ik denzelven met mijne bijzondere Methode en Denkwijze over het geheel, wat nader bekend maake.

Aan *de eene zijde* was, toen ik op de Academie de behoorlijke Richting en Wijziging verkreegen hadde, aanstonds mijn besluit gemaakt: om mij aan die *Theologische Legerdamp* geheel en al te onttrekken. Alles in den Bijbel wat de Proef niet kon doorstaan tékende ik zorgvuldig aan, en als Candidaat reeds, hadde ik een gantsche Lijst der aanstotelijkste plaatzen en schreeuwendste Bijgelovigheden in gereedheid, — die ik dan ook aanstonds in de eerste jaaren mijner Ambtsbediening, de een na de andere, met het gezond menschen verstand aangestast en er geheellijk uitgeligt hebbe; aan welke ik ook niet ophoude geduurig en bij alle mooglijke gelegenheden te erinneren, en die ik, om zoo te spreken, als eene Rei Tanden en Kiezen, bestendig om den Hals draage.

(Onder ons gezegd, is deze arbeid mij en mijne Collegen, de *Syriers* en *Chaldeeuwen*, zwaar genoeg gevallen, en heeft ons dikmaal onbegrijpelijk veel Hoofdbreekens gekost. En nog zijn er eenige Dingen overig, welke wij noch door Accomodatie noch door het-toenmalig spraakgebruik, tot hier toe hebben weeten uit den weg te ruimen. Doch deze *Bucephalusen* zullen mij eenige Mannen van Naam, die ik op eene voorgenomene geleerde Reize eerlang

lang hoope te ontmoeten, wel helpen bedwingen.)

Aan *den anderen kant* hebbe ik mij geheel verzet in Moraal en Menschen geluk; maar ik houde het echter bij het *abstracte* en neeme alles *à jour*, nu zoo, dan zoo, en altoos anders; ten einde eensdeels het Eenzelvige niet vermoeie, en anderdeels op dat eene vaste vorm niet allengskens zekere Oudheids-Rechten verkrijgen, en het vernuft alzoo zelve in Bijgeloof ontaarten zoude.

Deze zijn zoo de Hoofdlijnen eener Methode, omtrent welke ik, indien ik het zeggen durve, reeds van meenig een Geleerde een vleiend Compliment ontvangen hebbe.

Ik zie trouwens uit dezelve ook de voordeeligste gevolgen te gemoete. Dat Bewust zijn van zigzelzen, en die edele zelfsverheffing op de schoonste Hemelgave leeft en zweeft in mijne Gemeente. De geringste kaerel vordert hier Gronden en Bewijzen, licht om Geloof en vertrouwen; en wil zien.

Van iedele Ceremonien spreek ik u niet. Ik maak er geene meer. Ik doe bijna niets meer. Ik heb de Eer te zijn. &.

f) Platte stijl.

A N T W O O R D.

Gij zult eindelijk zoo verre koomen, dat gij inderdaad geheel niets meer zult doen, lieve Heer Broeder.

Waarom toch wilt ge geene Ceremonien meer onderhouden? Onze Heere JESUS CHRISTUS zelve heeft alle Gerechtigheid vervuld, en des dunkt mij: dat gij het ook zoud kunnen doen. Wij weeten alle dat de zaak in het uitwendige niet gelégen is; maar Ceremonien kunne goede Aandoeningen verwekken, en tot goede gedachten leiden. Ook zijn ze nu en dan een vlaggetje boven water, 't welk ons aanwijst, waar de schat gelégen heeft, en gezonken is. Laat toch dat vlaggetje staan. 't Is evenwel erg genoeg dat uwe Ceremonien zoo iedel en zielloos zijn. (*)

En

(*) *Homini non probo, qui, inquam, verâ solidâque virtute non sit instructus, cui tandem sint usui ritus, ceremoniæ officiaque exteriora? — Etenim cum ab ipso animo virtutibus imbuto, ceu radice sua, profluere debeant officia ritusque omnes, si quidem non adfit animus hujusmodi, profecto inane quoddam humanitatis simulacrum, merumque mendacium ritus omnes officiaque erunt, dat is:*

Een mensch die niet braaf is, die, zeg ik, niet voorzien is met eene waare en echte deugdzaamheid, waar toe toch dienen zulk eenen de plegtigheden, ceremonien en dienstbewijzen? — Immers, daar alle pligtplegingen en plechtige oefeningen, uit het gemoed zelve, dat van deugdzaame geneigdheden doortrokken is, als uit haren eigen wortel, behooren voortvloeien, zoo zullen ook gewis alle die plechtigheden en niterlijke pligttoeffeningen, als er deze gemoedsgesteldheid ontbreekt, niets dan een ijdel schaduwbeeld van beschaafdheid, en een loutere leugen zijn.

En wat hebtge toch aan te tasten en uit te ligten, Gij zijt geroepen om het *Euangelie* te prediken, en moogt daaraan niet veranderen, er zelfs niet aan roeren.

Gij zijt geen *Paarlvisfcher* of *Bijoutier*, en moogt noch uwe eigene, noch eenige andere Galanterie waaren, hoe ook genaamd ter Markt brengen. Gij moet Gods woord prediken, een Trooster zijn in Nood, en Dood, en u zelve en uwe Gemeente behouden.

Ik ontraade u daarom ook de voorgenomene geleerde Reize. Blijf gij stil te huis, en zoek het kwade dat ge tot hiertoe geficht hebt zoo veel mogelijk weder goed te maken.

Ik bedank u voor de Visfchen, en hebbe de Eere te zijn &c.

SPREUKEN DER OUDE WIJZEN

met mijne Randtekingen.

Niets Kwaads doen, is goed;

Niets Kwaads willen, is beter.

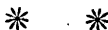
* En de *Gentleman*, die 't noch doet noch wil,
moet ongemeen wel te moede zijn!

De ledige Lederzak word uitgezet door wind;

De ledige Kop opgeblazen door Eigenwaan.

* Druk hen beide, op datze tot zig zelven komen.

Geev, den Zotten Gif!

Dat is: prijs hen.

* Geev den zotten geen Gif; want het is den
Apotheken verboden.

Zijt dat,

Waar voor gij van anderen wilt gehouden zijn.

* Want zijt gij een Ezel, zo zijt gij een Ezel offheoon
alle menschen u voor eenen Leeuw hielden.

De Wereld is een schouwplaats,
Gij komt, ziet, en gaat weêr heenen.

* En word van de schouwplaats vergéten, wie gij ook zijt. Maar zorg, dat gij u deswegens niet behoeft te bekommeren.

De Grootspreeker is gelijk aan een gefchilderdZwaard;
Beiden zijn onbruikbaar.

* En toch worden beide dikmaal in goude Lijsten gezet.

Kweek Kinderen die onsterflijk zijn,
Niet, die uw Lighaam in den ouderdom,
Maar uwe Ziele verkwikken in de Eeuwigheid!

* En weet het, eenige Kinderen verschijnen hier reeds in 't Publiek, om hunnen Vader beroemd te maken: andere worden in 't verborgene gekweekt en komen hier geheel niet voor het oog, maar geenen hunner gaat verlooren, neen! zij worden ingeschreeven in het Vondelingshuis van onzen lieven God, speelen éénstemmig om het Graf van hunnen Vader terwijl hij slaapt, en roepen luidkeels: Gezégend zij hij die daarkomt! wanneer hij weder opstaat.

De Vrouw moet niet te Réde komen,
Want dat is eene schrikkelijke zaak.

* Dit is alléén te verstaan van de Vrouwen in Griekenland.

**De Adeldom bestaat in sterkte des Lighaams bij
Paarden,**

Bij Menschen, in eene goede denkwijze.

* Betreft ook onzen Adel.

**De Goden hebben groote Gefchenken uit te deelen,
Maar het grootste van allen is de Deugd.**

* Ik geloove Heere! koom mijn Ongeloof te hulpe.

**Het Geld eenes Gierigaarts is, als een ondergaan-
de Zonne;**

Geen mensch heeft er nut van.

* Zacht! 't is het toekomstige Morgenrood in de hand
van eenen bétèren Erfgenaam!

**Het is bétèr, dat een Gek beheerscht worde,
Dan dat hij heersche.**

* Ik weet geen' Randtékening.

Beloov geene groote dingen;

Doe groote dingen.

* Snap niet over de Wijsheid,
Zijt wijs.

Wien de Goden Rijkdom en verftand geeven, die
is gelukkig,
Want hij kan veel Goeds doen.

• Wien de Goden geen van beiden geeven, die kan
— Randtékeningen maaken.

K *Jean qui rit & Jean qui pleure*, een *Piece fugitive* van den Heer VOLTAIRE &.

ER moeten voortijds *Jeans* geweest zijn, die over de zwakheid hunnes Geslachts lachten of weenden, de Philosoof van *Ephesen*, wien niemand verstaan konde, weende bestendig, zegt men, en de groote Man van *Abdera* lachte. Maar dat waaren dan ook *Jeans* die wat beproeft hadden, die het wisten, dat de Geest der Zotheid en Beuzelarij, hoe aardig zig die ook weete voor te doen, toch Geest der Zotheid en Beuzelarij zij, en niet Geest der Wijsheid, van welken men zonder zelfkennis geheel vreemd blijft, en die daarom onder bestendigen strijd met hunne *schoone Natuur* oud en grijs geworden waaren, en nu uit Ervaring inzagen, wat de Mensch zij, en wat hij behoorde te wezen, en worden kan.

Men kan zig bezwaarlijk van Toorn onthouden, wanneer men zulk een Comediant en *Jean F*** zig zoo ligtvaardig ziet vergelijken met waarlijk groote Mannen.

BETIJTELD ASMUS VOLTAIRE NAAR VERDIENSTE?

Toevoegzel aan het voorgaande, van eene
Nederlandfche hand.

Was VOLTAIRE groot, was hij waarlijk een *Charaëter*? Hij wilde het zijn. Ja maar, die zijn er meer, die het willen zijn, en het nogthans niet zijn, wie wil niet gaarne groot wezen? kleine kinderen klimmen op een stoel, en vraagen: ben ik nu niet groot? en groote kinderen waagen zig, ten koste van al wat dierbaar is dikmaal, op eene staatkundige Philosophifche, of welke andere Hoogte het wezen mooge, voor welken zij in der waarheid niet berekend zijn, die hen duizelig maakt; en gaan dan of wederom met de kous op 't hoofd naar huis, of; storten onverhoeds met eenen vervaarlijken val, oneindig lager neder dan zij ooit te vooren waaren. De vraag blijft dan altoos, en is hier ten opzichte van VOLTAIRE: niet, stond hij hoog, maar was hij groot?

Nu! — had VOLTAIRE dan een groot Beginfel waar uit, en een groot edel Doel waar toe hij werkte? Dat is te zeggen: waaren geene passien, maar alleen liefde tot de waarheid, de drijfveer zijner handelingen. Bedoelde hij niet zig zelve, maar
al-

alleen 't geluk van anderen; de rust, de verbetering en het heil der Wereld. Had hij zoo veel hart als hoofd. Handelde hij uit overtuiging; en hield hij Getrouwheid aan dezelve zoo hoog, dat, al ware hem geheel de Wereld tegengevallen, en al had hij in plaats van roem, smaadheid moeten draagen, hij er dan nog Martelaar voor zou geworden zijn. Is hij gestorven die hij leefde; en heeft hij met zijnen Dood het Zegel gedrukt op 't geen hij leerde en deed? — Kon dit alles bevestigend beantwoord worden, dan was hij in der waarheid een Man geweest; en dan zou 't alleen een kleine Vlek in zijn Character wezen, dat hij de vergelijking van zig zelve met groote Mannen, niet liever aan anderen, en aan de Nakomelingschap, naa dat hij zou gestorven zijn, hadde overgelaaten.

Of, beoordeelt ASMUS hem béter, en meer naar Waarheid, dan hij zig zelve beoordeelde; en doet hij hem recht met hem een *Comediant* te noemen? Dat is te zeggen: heeft VOLTAIRE in het geen hij deed, alleenlijk groote en zeldzaame Talenten aan den dag gelegd? Heeft hij de Zaaken en Perfoonen, die hij, uit hoofde van zijnen opgenomen Rol haatelijk moest maaken, zoo haatelijk gemaakt als Kunst en Passien dat vermochten; en heeft hij die Rol eeniglijk op zig genoomen uit Haat en Vijandschap tegen Perfoonen en Zaaken die hem in den weg waaren, zonder de minste Waarheids-liefde, zonder de overtuiging dat dezelve dat verdienden; en dat hij ze om der Waarheids wille haaten, en er om der Gerechtigheids wille tegen doen *moeste*,
het

het geen hij er tegen deed? Heeft hij gevolgiijk alleen den Rok aangehad, de Taal gevoerd, en de Gesten gemaakt van iemand die hij niet waarlijk was; is hij slechts *Comediant* geweest? — Indien dit alles bevestigend moet beantwoord worden, dan is hij zeer klein geweest, dan word men onzeker: of men bij alle zijne bekwaamheden meer verbaast moet staan: over het weinig mannelijke, het zeer kleine en bekrompene van zijnen Geest, of over de allestebovengaande boosheid van zijn hart en de schandlijkste onderwerping aan het Despotisme zijner Driften. — Dan is hij een onbedachtzamen Dwaas geweest, die geheel vergat: dat het Gordijn eenmaal vallen moet, en Spel alsdan door Ernst vervangen wordt. Dan is hij gelijk geweest aan die Jongens die eenen volwasfenen Man, zoo lang hij op zekeren afstand van hun is, waagen te tergen, te lasteren en te schelden, om dat zij zijne meerderheid niet verdragen kunnen; zonder er aan te denken: dat zij, zoo al gaande en lasterende hem naderen, en eindelijk — onder zijn bereik komen. Dan is hij dat geweest: dat hij de grootste Mannen, de grootste Godsgezandten, JESUS CHRISTUS niet uitgezondert zoo gaarne maakte: een *Bedrieger*, de eerlooste Schurk die immer de Aarde betradt; en dan mag het geen hij was en deed, groot zijn onder Duivelen en in de Hel, onder Menschen en op Aarde behoord het dat niet te zijn, en is het dat niet?

Zien wij wat er zij van de Zaak: misfchien word ze overvloedig opgeheldert, uit de volgende min-

ba-

bekende bijzonderheden van zijn laatste Leven en van zijnen Dood.

LODEWYK DE XVI. was, gelijk bekend is, zeer buigzaam en toegevend van aart, 's Konings Ministers waren nu meerendeels Aanhangelingen geworden van VOLTAIRE, de Geest van dezen Verlichter zat voor in alle Collegien van Bewind, bezielde alle grootere en kleinere Geleerde Genootschappen, speelde op alle Toneelen, zweefde in alle Gezelschappen, en zijne Beginfelen en Leere, waren nu eindelijk doorgedrongen tot genoegzaam alle standen van menschen. (*) — — Bij zulk eene ge-

(*) Een en andere trek die iets kan bijdragen tot de Character-teekening van dezen tijd vindt men ook bij PFENNINGER in zijn *Christliches Magazin*, Th. I. ft. I. Seite 79. St. II. S. 199. Th. IV. St. I. S. 154, 155, 156. Wij zullenze ten gevalle van onzen Nederlandfchen Lezer hier over schrijven.

„ Het Pourtrait van VOLTAIRE, hing in de Kamers
„ en Galereien van den Koning, de Geleerden richteden
„ hem een Standbeeld op, en zijn Kleiner Beeldtenis in
„ Gips, stondt te dezer tijd op den Schoorsteen van el-
„ ken Burger en Daglooner zelfs. Mevrouw NECKER
„ was bedacht: op een eeuwig Gedenkteken, 't geen
„ naa zijn Dood ook, zoo het schijnt, tot stand gekoomen
„ is.” (*Mevrouw Necker!*)

Uittreksel van een Brief uit Parys, 1780.

„ Het Christelijk Magazijn deugt niet voor de Fran-
„ fchen,

gesteldheid van zaaken, behoefde het aan D'ALEM-
BERT en zijne Medestanders, maar weinig moeite te
kos-

„ icken, ja niet één van de Boeken, die gij mij onlangs
„ gezonden hebt (*Stilling, Sophia van Hermes*, en
„ anderen) Gij kunt niet begrijpen hoe onberekenbaar
„ verre men vervreemd is van zulk eene Denkwijze;
„ met geen en mij bekenden mensche, zou ik het onder-
„ neemen kunnen er slechts van te spreken, zonder
„ in het Aangezicht uitgelagchen te worden, Een *Hen-*
„ *drik Stilling* is in het oog van eenen Franschman het
„ belagchelijkste schepzel. Wie zig boven de zoge-
„ naamde vooroordee'en verheven heeft, heeft geheel
„ geen Godsdienst; de overigen zijn verzonken in de
„ diepste onwetenschap. Zoo moet ik oordeelen van de
„ menschen die ik kenne, en met welken ik gelegenheid
„ hebbe om te gaan; misschien zijn er van een edeler
„ bestaan, die ik dan het ongeluk hebbe niet te kennen,
„ en dat wensche ik van gantscher harten; maar dat
„ moet ik zeggen: geduurende Zes jaaren tijds, hebbe
„ ik nog zodanig eenen niet kunnen vinden, gelijk ik
„ dan ook zonder Vriend ben. Indien ik niet alle
„ Godsdienstig Gevoel verliezen wil, moet ik mij geheel
„ alleen houden, en mijne veiligheid zoeken in de Een-
„zaamheid. — Stel u voor hoe mij dat drukken moet.
„ Spreek gij mij nu en dan een nuttig en goed woord
„ toe, God zal u dat vergelden.

Uit een anderen Brief

„ Geduurende mijn verblijf alhier, stierven verschei-
„ dene menschen, die geen en Priester bij zig wilden
„ toelaaten, zeer gerust schenen, en zonder zichtbare

K

„ angst

kosten, om uit te werken dat **VOLTAIRE** vrijheid verkreeg, om in *Vrankryk* en *Parys* weder te keeren; ten einde voor zynen Dood nog ooggetuige te zijn van de groote voortgangen die zyne Leere gedurende zyne afwezigheid gemaakt hadde. Men overreedde den Koning, om, daar eene zoo langduurige Ballingschap, Strafs genoeg voor hem geweest ware, voortaan niets in hem te willen noch te zullen zien: dan eenen meer dan Tachtig-Jaaringen Grijsaart, wiens Dwaalingen ligtelyk konden vergeeten worden, bij de beschouwing eener zoo algemeene erkenenis zynner schitterende en allesovertreffende Letterkundige verdiensten. Men slaagdè volkomelyk, de Wetten en Arresten bij welken hij voormaals was verbannen geworden, wierden wel niet opgeheven, maar het zwijgen opgelegd, en buiten werking gesteld;

Al-

„ angst hunne *vernietiging* te gemoete zagen. De
„ Geestelyken beletten in zulke gevallen wel eene
„ Plechtige Begraafenis, en weigeren het luiden der
„ klokken. Doch dan hebben de Naastbestaanden zig
„ slechts tot de Magistraat te wenden of den Priesters
„ het dubbel hunner Rechten te betaalen, en alle belet-
„ zel houdt op, en de Overleedene word met de ge-
„ woone Ceremonien ter aarden besteld. Met het *Pa-*
„ *penspel*, zoo als men het noemd, lacht men openlyk.
„ Van honderd Jongelingen zijn er geene tien meer, die
„ de uiterlyke Godsdienst gebruiken waarneemen, en
„ niemand houdt hen daar toe, of maant er hen toe
„ aan”.

Alles dus voorbereid zijnde, keerde **VOLTAIRE** weder; en wierd op den 10de Februarie 1778, in de Hoofdstad van een Christen-volk en-Koning ontvangen, met alle die buitengewoone eerbewijzingen, die anders alleenlijk pleegen voorbehouden te zijn aan de grootste Helden, naa het behaalen eener beslischende Overwinning op de vijanden des Vaderlands.

VOLTAIRE was nu te *Parys*, overal waar men wist dat hij zig vertoonen zoude, kwam eene ontelbare meenigte van zijne Aanhangeren den luister zijner tegenwoordigheid vergrooten; (*) Alle de Académien vierden op de plechtigste wijze zijne wêderkomst, en deden dat in de *Louvre*; in datzelfde Koninglijk Paleis, alwaar **LODEWYK DEN XVI.** weinige Jaaren daarnaa, onder den invloed van dienzelfen Geest, die nu heerschte, en voortaan alles bestuuren zou, insgelijks wierd ingehaald; en toen te laat heeft kunnen zien; dat hij de speelbal en het slagtoffer was geworden zijner toegevenheid

voor

(*) De Americaansche **DR. FRANKLIN**, te dezer tijd te *Parys* zijnde, bragt ook zijne Hulde aan **VOLTAIRE**, en deed bij die gelegenheid eene groote gezetheid blijken; dat zijne Kinderen, zoo men meent, twee Zoonen, die zig mede in die stad bevonden, insgelijks tot hem toegelaten, en door hem gezegend mochten worden: — Men stond hem zijne begeerte toe; hij bragt dezelve tot **VOLTAIRE**, en deze, naar de wijze der Aartsvaderen; Profeten; en Apostelen, *leide* hun *de handen op*, onder het uitspreken der woorden: **VRIJHEID, GELIJKHEID:**

voor dezen Apostel des ongeloofs, en vooreene Leere, in welken de *Koningen* zoo wel als CHRISTUS begreepen waaren. (*) — De Feesten volgden elkander onafgebrooken op, ook de Toneelen bragten het hunne toe; en, daar hij zig aan deze bijzonder had verdiend gemaakt, was het ook hier, als in het Heiligdom der Fransche Natie, dat hij derzelve Hulde ontving, en plechtiglijk gekroond werd. Overlaaden met zoo veel bedwelmende toejuiching en Dronken geworden van al dien Wierook, begon hij zelf te vreezen: dat zijne krachten tegen dit alles niet bestand mochten zijn, en riep luid-

(*) 't Was hier in niet alleen, dat LODEWYK DE XVI. zig verkeek. Te zelve tijd stevigde hij ook de krachten van *America* tegen *Engeland*, en wat laater die der *Hollandfche Penfionariffen, en Patriciers* tegen de toenmalige orde van zaaken in hun land; door het begunftigen namelijk: van *de Leer der Volks-Souverainiteit*. Hij bézigde die Leere enkel als *Middel*, zonder de zaak zelve in der waarheid toegedaan te zijn, of die te kunnen bedoelen als *Einde*, en meende de directie er van, genoegzaam in zijne hand te hebben: om het altoos gericht te zullen kunnen houden tegen *anderen*, en *zelve* veilig te zijn. — Dan! dat eigen Middel, bereid tegen anderen, keert zig natuurlijker- en Zedelijker wijze eindelijk tegen hem zelve, werkt ten zijnen eigenen aanziene geduchter en verschrikkelijker dan het ergens elders deelt. Het neemt het Koningrijk van hem weg, — eischt zijn Leven, spreekt het Doodvonnis over hem uit, en — volvoert het. . . .

luidkeels uit: „Gij wilt mij dan van Glorie doen sterven.”

Te midden van alle deze Eerbewijzingen, dezer luisterrijke Zegepraal, en ook van zijnen mid'lerwjl hervatten arbeid aan het Toneelstuk *Agathokles*, waar mede hij nieuwe Lauren hoopte te verdienen, wierd hij, nog maar weinige dagen naa zijne aankomst, uit de Comedie naar huis keerende, van eene Bloedspuwing overvallen, die al aanstonds voor zijn leven vreezen deed.

D'ALEMBERT, DIDEROT en MARMONTEL, haasteden zig om bij hem te zijn, ten einde zijne standvastigheid in zijne laatste oogenblikken, zoo veel mogelijk te onderschraagen. Dan ondanks alle hunne ijverige poogingen moesten zij getuigen worden van eene *Beginzelloosheid*, eene *Onzeckerheid* die trapswijze de allerverfchrikkelijkste uitwerkzelen voortbragt. Met de vreugd van buiten, week te gelijkertijd de Rust van binnen. Al het gevoel of de verbeelding zijner grootheid verliet hem. Hij vergat zig zelve, en zijnen gespeelden Rol eensflags en geheelijk, riep al in de eerste oogenblikken zijner smerte om eenen Priester, en het gevaar van zijnen toestand voelende vermeerderen, schreef hij ongeduldig naar diens wederkomst, aan den Abt GAULTIER, het volgende Billet: „Gij hebt „ mij belooft Mijn Heer, nader bij mij te zullen „ koomen, om mij te hooren; ik vernieuw mijn „ verzoek, dat ge toch zoo goed zijt, die moeite „ wel te willen neemen, en dat te doen zoo draa u „ mogelijk is. *Parys* 26 Februarie 1778. get.

„VOLTAIRE,” en weinige dagen daarna schreef hij in tegenwoordigheid van dezen zelve Geestelijke, den Abt MIGNOT en de Marquis DE VILLEVIELLE, de volgende verklaring, afgeschreeven naar het Proces Verbaal onder MR. MONET, Notaris te Parys berustende.

„Ik ondergetekende, verklaare: zedert vier dagen aangetast zijnde van eene hevige Bloedspuwing, in het vier en tachtigste jaar mijnes levens, en buiten staat zijnde mij naar de Kerk te laten overbrengen, dat, Mijn Heer de Curé de St. Sulpice, bij alle zijne goede daden, ook die nog wel heeft willen voegen, van mij Monfr. GAULTIER de Priester te zenden, dat ik aan denzelven ook gebiegt hebbe; en bij aldien het God behaagen mochte nu over mij te beschikken, dat ik sterfe in de H. Catholijke Kerk, in welke ik gebooren ben; hoopende op de Goddelijke barmhartigheid: dat deze mij verwaardigen zal, mij alle mijne gebreeken te vergeeven, en indien ik impenitencie der Kerke Ergernis gegeven hebbe, daar over vergeeving vragende aan God en aan haar. 2 Maart 1778. get. VOLTAIRE, in tegenwoordigheid van den Abt MIGNOT mijn Neef, en van Mr. de Marquis DE VILLEVIELLE, mijn vriend.”

Deze twee getuigen dezelve verklaring mede geteekend hebbende, voegde VOLTAIRE er nog deze woorden bij, insgelijks naar het zelve verbaal afgeschreeven:

„Mr. den Abt GAULTIER mijne Biegtvader, mij onderricht hebbende, dat men onder zekeren
„kring

„ kring van menschen verspreidde: als of ik, als 't
„ op sterven aankwame, wederspreeken zoude, al-
„ les wat ik gedaan hebbe, verklaare ik: nimmer
„ door eenig gesprek daar toe aanleiding te hebben
„ gegeven, en dat het niets anders zij: dan eene
„ oude aardigheid reeds voor lange, schoon zeer
„ valschelijk toegeschreeven aan verscheidene Ge-
„ leerden, meer verlicht dan ik ben.”

VOLTAIRE bewilligde er in, dat deze verklaaring gebragt wierd aan den Curé de St. Sulpice en aan den Aartsbisfchop van Parys, om te verneemen of dezelve voldoende konde geoordeelt worden. Middelerwijl waaren zijne Aanhangeren door dit alles in aanmerkelijke ongerustheid geraakt; en hadden reeds het plan beraamd, gelijk zij dat nu ook begonden uit te voeren, om zig tusfchen beide te stellen, en zoo mooglijk de voltooiing eener geheele Afval van hun Hoofd te verhoeden. Op het oogenblik dat MR. GAULTIER daar was, om het antwoord te rug te brengen, waaren de Maatregelen genoomen, en wierd hij met de daad verhindert den Kranken te naderen. En hier nu zou men zeggen word dan het Gordijn gefchooven voor het overige zijnes Levens, en voor de omftandigheden van zijnen Dood. Dan al waare dit eens zoo, gelijk zijne Aanhangeren het gaarne hadden, en zig daar op ook beroepen. Zoo is zijn tot hier aan toe gehouden gedrag; en de bovenftaande verklaring alleen en opzigtzelve overvloedig genoeg, om ons den Man te doen kennen. — Maar, behalven dat het niet te denken is, dat zijne vrienden zelve

D'ALEMBERT, DIDEROT, MARMONTEL en dergelijken, d'agelijksch den Haart opgedaan, het Bed gemaakt, en de Ondersteek of het Gemakkofertje zullen uitgedragen hebben, en er dus oor en oog getuigen van het geen er omging, genoeg hebben kunnen overblijven, zoo zijn nog de getuigenissen voorhanden van zijne Geneesheeren bijzonder die van MR. TRONCHIN, die hem tot den einde toe zagen: zoo wel als van anderen, en daar onder den Maarschalk DE RICHELIEU, die hem enkele reizen bezochten; welker getuigenissen te meerder geloof verdienen, daarom, datze overeenstemmen met het geen men zag en hoorde, voor dat de toegang tot hem geflooten was, datze onderling overeenstemmen, en, dat menze bestendig heeft blijven bevestigen. Trouwens, het sluiten van den toegang tot VOLTAIRE zelve, van wien men wist, dat veele duizenden, dat zelfs de geslachten naa hem vragen zouden: Hoe stierf hij? bewijst reeds tegen hem, en is ten minsten daar van een vernederend blijk, dat zijne Aanhangeren en Medestanders zig geschaamd hebben, om hunnen Meester zoo geheel ontkleedt aan 't Publiek te vertoonen. Want toch voor verleiding en Priesterlist behoefde men ten opzichte van een Man als VOLTAIRE, en dat in hunne tegenwoordigheid niet bevreesd te wezen. Of zou het ook mischien geweest zijn: op dat hij niet in zijne rust gestoord mochte worden? Maar, kan het dan bevorderlijk zijn aan de rust en bedaardheid van een Man zoo hévig van Aart; en die zoo weinig verdragen konde tegengesproken

ken

ken te worden: dat men ook die van hem weerde, die hij zelf begeerde, die hij zelve bij zig geroepen, en naar wiens wederkomst hij zig zoo ongeduldig had betoond? Doch laat ons zien welk eene Rust hij dan toen en zedert genoot.

D'ALEMBERT, DIDEROT en ongeveer nog twintig anderen van dien stempel, omringden van dit tijdstip af aan wel zijne Kamer, maar durfden zijne Bedsonde niet, of naauwlijks meer naderen, om niet blootgesteld te zijn aan vervloekingen en verwijtingen, die niet waren aan te hooren. „Gaa weg van hier, zeide hij, gij lieden zijt de „oorzaak van den staat waar in ik ben; Gaa weg „van hier! ik kan u allen misfen, maar gij lieden „zijt het, die mij niet kunt ontbeeren, en welk „eene rampzalige Glorie hebt gij lieden mij niet „gekost!” Wroeging en verschrikking greepen hem beurtelings aan. Dan eens wendde hij zig in den weedom zijnes harten, roepende en smeekende tot God; en dan wederom deinsde hij vloekende en lasterende te rug: Dan eens schreeuwde hij het Doel van zijnen vroegeren haat luidkeels en beangstigd toe: „Jezus Christus — Jezus Christus — Jezus Christus!” en dan wederom berstte hij uit in de hartbreekende klachte: „dat hij zig verlaaten zag van God en menschen!” De Maarfchalk DE RICHELIEU, éénmaal oor- en oog-getuige zijnde van dit schouwspel, ontvlugtte het, en zeide: „in der waarheid dat is te sterk; dat is niet door te staan.” En zoo evenwel wierden onafgebroken, drie maanden doorgebracht zedert zijne krooning

op het Fransch Toneel, tot aan zijnen Dood toe; die niet één enkel ogenblik van stille gerustheid hebben opgeleverd, waar op zijne Aanhangeren zig naderhand openlijk hebben kunnen of durven be-roepen.

Eindelijk bezweek hij, en stief op den 30 Mey 1778, meer nog verteerd door de Folteringen zijner Ziele, dan door zijnen Ouderdom of zijne Krankheid. Zijne Geneesheeren beleeden in 't gemeen: dat zij altoos vrugteloos gepoogt hadden hem te bedaaren en gerust te stellen, en in hem gezien hadden: het allerverschrikkelijkste Beeld van eenen stervenden *Naturalist*. Mr. TRONCHIN in het bijzonder noemde zijne getfeldheid *Razerny*, en heeft blijven verklaren: dat het Toneel waar van hij aanschouwer was geweest: geen ander dan een zeer klein- en zwak denkbeeld opléverde van VOLTAIRE, en van zijn Zaak en Aanhang. (*)‡

Is dat VOLTAIRE? — VOLTAIRE! de Philofoof, de verlichter der Agttiende Eeuw! die zig zoo openlijk, zoo plechtig, zoo aanhoudend, zoo hévig vijand had verklaard van JESUS CHRIS-TUS, wien hij verre beneden zig stelde, en gewoon was te noemen: *dien infamen eerlozen opgehangenen, die hij verpletteren zou.* (†) VOLTAIRE, die zij-

(*) Zie: Memoires pour servir a l'Histoire du Jacobynisme, par Mr. l'Abbé BARRUEL. a Londres chez Ph. le Bousfonnier & Comp. et chez P. Fauche Ham-bourg 1797. Tom. I. Chap. XVIII.

(†) Eene der gewoone Formulieën zijner lasteringen.

zijne oorlogsverklaring op zoo hoogen toon stemde, dat er de wereld van waagde. Die, toen hij zig aangordde, zig ook reeds beroemen durfde, als eenen die zig los maakt. Die zig niet weêrhiel van deze taal te voeren: „Ik ben het moede mij „langer te laten zeggen, dat twaalf menschen toe „reikende waren, om het *Christendom* in de we „reld intevoeren en te vestigen; en ik heb groo „ten lust te toonen: dat er maar één nodig is, „om het uitteroeien,” en bij gelegenheid dat de Policy-Lieutenant HERAULT, spreekende over zijne *Pucelle*, aan hem zeide: „Wat en hoe veel „gij ook onderneemen en schrijven moogt: om den „Christelijken Godsdienst uit te roeien, zal u dat „echter niet gelukken.” Op eenen fieren toon antwoordde: „Dat zullen wij zien.” Die dien Oorlog van tijd tot tijd met meerderen voorspoed scheen te voeren; en het getal der vijanden van Hem wien hij zig ten vijand had gesteld, daaglijksch deed vermeerderen. Die de slaagen die hem troffen heimelijk en ongemerkt wist te wreken op hen die ze hem toebagten (*) en in zijne verbanning uit Frankryk zelfs, 't geen hem aldaar niet in 't geringste hinderde, noch in zijnen roem, noch

in

(*) Het is bekend: hoe in die tijden dat men in Frankryk meende meest tegen de verspreiding zijner schriften te waaken. *Marskramers* de Boekhandelaars waren, die in de steden en ten platten lande zijne Pamphlets en Volkschriften van onder hunne snuisterijen uitventeden.

in de voortzetting van zijn ontwerp, gelegenheid vond, om elders overwinningen te gaan behaalen. Van wiens komst te Berlyn, Duitschland zijne verlichting dagtekend. Die Koningen aan zijn snoer had, de Toon had gegeven aan Hoven en Academies, aan Toneelen en Gezelschappen, aan Toiletten en Slaapkamers. Die in de algemeenschap van de Fransche taal, welke door de Fransche Staatkunde tot hier aan toe als een uitsluitend voorrecht alleen voor zig was aangezien, den gebaanden weg vond, om zijn nieuw stelsel van Leer en Zeden te gelijk met de Parysche Modens geheel de wereld rond te draagen, en hier door, terwijl Vorsten en Edelen hem toejuichten, hunne Zetels wist te ondermijnen. Die uit dit alles de grootste hoop schepte dat er eerlang eene groote Geestomwenteling aanstaande ware (*) Die verwagte dat er naa verloop van maar weinige jaaren, niet een eenig Altaar voor den God der Christenen zou zijn overgebleeven (†) Die zijnen Vrienden als zoo veele Triumfen vermeldde: dat er van *Geneve* af tot *Bern* toe, niet één Christen meer gevonden wierd, (§) en dat men in *Geneve* zelve, geene twintig Perfoonen meer zou aantreffen, niet even zoo gereed om CALVYN, als om den *Paus* aftezweeren. (§§) Die zig beroemen kon, op de voortgang zijner verlichting

(*) Brief van 2 Febr. 1765.

(†) Br van Voltaire aan d'Alembert 25 Febr. 1758.

(§) 8 Febr. 1766.

(§§) Br. 20 Dec. 1766.

ting in alle landen bijna; in Rusland onder de *Medewerking* van CATHARINA DE II. in *Polen*, onder die van den Koning PONIATOWSKY, in *Pruisfen* van deszelfs eigen *Koning*. In *Spanjen* onder het oog der Inquisitie. In *Italien*, daar 't belang alleen verhinderde, dat men er niet algemeen en openlijk voor uitkwam, in het bijgeloovig *Oostenryk* en *Bohemen* zelfs, gelijk FREDRIK DE II aan hem schreef, alwaar anders, zoo als men vreesde, de Godsdienstigheid van MARIA THERESIA, zoo lang zij leefde, de grootste hinderpaal verstreken zoude (*) VOLTAIRE, die zig in dat alles beroemen konde, en beroemde, als in zijn werk, en zig alleenlijk nog korts geleeden bekommerde aangaande de volkomene verlichting van *zijn* eigen Vaderland, schoon D'ALEMBERT te zijner geruststelling schreef: „ dat ër de Philosophie nog wel „ éénmaal kon geslaagen, maar nooit overwonnen „ worden” (†) maar die nu eindelijk, begunstigd door eene voorspoedige verstandhouding van binnen, de Veroveraar word van dat zijn eigen Vaderland, — ër Koning en Parlemen ten, Godsdienst en Wetten bukken ziet voor zijnen Roem, in zijne oude Zetelstad Parys zegevierend wederkeerd, er van al wat leeft bijna de Hulde ontvangt, en ër openlijk gekroont word. VOLTAIRE, den hoogsten

(*) Zie de Br. gewisfelt tusfchen hem, d'Alembert en Mr. la Riche, van 25 Decemb. 1762. 1 Sept. 1767. 1 Maart 1768. 3 Mey 1773. 16 Juny 1773.

(†) 25 Jan. 1776.

sten trap van menschelijken ouderdom bereikt hebbende, en te gelijk ten hoogsten top van Eer verheven — Wat kon hij meer? — Wat ontbrak er aan, om eens vooral bij het tegenwoordige en alle volgende Geslachten de Man te wezen, anders dan een roemrijk sterven, anders dan de Curé de St. Sulpice, den Aartsbisfchop van *Parys*, en de Gezandten dier Vorsten en Volken, die hij verlicht had, bij zig te doen roepen, ten hunnen aanhooren, in tegenstelling van eenen ADDISON, aan zijne Leer- en Volgelingen te zeggen: *Zie, hoe een Antichrist sterven kan!* De woorden die men JULIAAN te recht of te onrecht in den mond legt, met weinige verandering over te neemen: *Galileër, ik heb overwonnen!* dan zijn hoofd grootsch neêr te leggen, en — in te slaapen?

En wat gebeurt?

VOLTAIRE krijgt een Toeval — neen! AROUËT krijgt een Toeval, en vergeet *Voltaire*. (*) Vraagt een Priester. Biegt aan dezen. Wil sterven in de H. Catholieke Kerk. Hoopt op de Godlijke Barmhartigheid in de vergeving zijner gebreeken, en, heeft hij immer der Kerke ergernis gegeven, vraagt daar vergiffenis over aan God en aan haar. Schrijft dit alles met zijne hand, en ondertekendt het. Onderwerpt zig aan het oordeel en de goedkeu-

(*) *Voltaire* was de Toneelnaam, die hij, om datze hem welluidender scheen, had aangenoomen, toen hij zijnen Rol begon te spelen. *Arouët* was zijn geslachtsnaam.

keuring van den Curé de St. Sulpice en den Aartsbischof van *Parys*, vervalt in Wanhoop en Razerij, vervloekt zijne Medestanders, klaagt verlaaten te zijn van God en Menschen, en, zoo dat het ër geen Franschman bijhouden kan — sterft hij! Europa, Agttiende Eeuw, zie hier uwe God!

Wat valt ër anders van te zeggen: dan dat VOLTAIRE als *vijand* van dien CHRISTUS, die zoo wel, *al*, als *niet* aanwezig kon zijn, in deze ogenblikken daar 't nu Man tegen Man mochte worden, eene personeele ontmoeting gevreesd, en daarom gepoogd hebbe te Capituleeren, en des noods de wapens neêr te leggen; en als *Comediant* den Toneelrok hebbe uitgetrokken, en den eigenlijken Man vertoond, die ër tot daar aan toe, hadde ingestooken. — Dat is: de Booswigt die ten koste van zig zelven, en van de Rust en het geluk der wereld een Hazardspel had gespeeld op een halfkansje. *De Man zonder overtuiging*. — Zoo toch moet het zijn, dat VOLTAIRE, om te kunnen sterven die hij geleefd hadde, ontbrooken hebbe, de Godsdienstige, de eerlijke *overtuiging*, dat hij *om der waarheid wille* tegen JEZUS CHRISTUS, zoo handelen moeste, als hij tegen Hem gehandelt heeft, die overtuiging; die PAULUS tot zulk een geducht vervolger van CHRISTUS en van de Christenen; maar te gelijk ook tot een *Man van Character* maakte. Dit ontbrak hem, dat hij dezen *Apostel* niet heeft kunnen nazeggen: „ Ik meende „ waarlijk bij mij zelven: dat ik tegen den Naame „ JESU van Nazareth alle die wederpartijdige „ din-

„dingen *moeste* doen.” (*) Die overtuiging, die van geen wankelen of bezwijken, immers nooit of nimmer van Capituleeren weet; en die den vervolger zelfs, tot een Martelaar van zijn vervolgzugt maaken zou: ten waare (het geen eenen moedwilligen *half-overtuigden* nooit wedervaart of behoeft te wedervaaren, om, dat hij even zoo veel *licht* als kwaadaardigheid *binnen in zig* omdraagt) eene stemme uit den Hemel hem met verschrikking bevinge, en eene Hemelsche Glans hem blind ter aarde floege. —

Ei Lezer! erinner u, of slaa in het eerste stukje dezer Proeve op: de schets van het laatste leven en de Dood van JOHANNES HUS, ten einde daar uit zelve, eene vergelijking te maaken, in 't gemeen tusfchen de verlichting en verlichters van de Veertiende en Vijftiende, en die van de Agttiende Eeuw, maar vooral in 't bijzonder tusfchen HUS en VOLTAIRE, die moeite beloond zig, daar ze ons het spreekendst Contrast in het helderste daglicht plaatst, en ons, op eene gemakkelijke en treffende wijze; de waarheidsvriend, den waaren grooten Man doet onderkennen van den verachtelijken Leugenleeraar, den laagen *Comediant*.

Wat zegge ik *Comediant!* na dit alles fchijnt ASMUS hem in de daad nog te veel eer aan te doen met hem dien Naam te geven. Zijne Gefchiedenis vertegenwoordigt ons even zeer, het allernaauwkeurigste Beeld van eenen onbeschaamde vuirgen

(*)—Hand. XXVI: 9.

gen Kwakzalver, die door eenen schitterenden opschik door kwinklagen, klugten en aardigheden, misfchien ook door eenige bijkramerijen van welriekende Pomades, Savonet-Ballen, glimmend Schoensmeer, en dergelijke, de meenigte weet te lokken en voor zijne beschadigende schurkerijen te verblinden, immers, wat heeft hij anders gedaan dan te schitteren met Talenten, alles wat onder zijn bereik kwam te bederven, en zijn oog en oor moedwillig te sluiten voor de stem der waarheid die nog niet geheellijk in hem zweeg. Wat anders dan de drom van domooren en halfgeleerden die zijn Theater omringden en hem aangaapten, wonderen voor te zwetzen van zijne Filosofische Arcanums, op welke hij zig bij eene opkomende ongesteldheid zelve niet verlaaten durfde. Wat anders dan met elken anderen Kwakzalver door zijne daaden deze Taal luide te doen hooren: „ Ik weet dat ik der meenig-

„ te liege en bedriege; ik weet dat het geene zij
„ aan mij afstaan, waardiger is, dan 't geene ik hen
„ geeve; ik weet dat er onder de omstanders zijn
„ die dat zoo goed als ik, doorzien; maar ik weet
„ ook, dat de meenigte die ik doe lagchen, en die
„ mij toejuicht, altijd grooter is dan die weinigen.
„ Ik gaa voord, en dat doe ik zoo veel te meer
„ omdat ik waarachtige Geneesheeren aan welker
„ regels ik niet wil gebonden wezen, die mij in
„ den weg zijn, en die ik haate, daar door verne-
„ deren, hunne Eer en Aanzien bij de meenigte
„ beneden het mijne verlaagen, en al hun vertrou-
„ wen en invloed veriedelen kan.” Wat deed hij

L

eind.

eindelijk anders, dan de laagste Kwakzalver, die, na het in dezen tot de meestmooglijke hoogte gebragt te hebben, maar nu aan zijn eindpaal genadert zijnde, vreest, wegens zijne schanddaden ecrlang ter verantwoording geroepen te zullen worden, en wiens nu herlevend geweeten zijn lot en vonnis beangstigd vooruitloopt, en hem reeds een Schavot of Tucht-huis voor de oogen schildert. Wat deed hij anders, dan met zulk eenen, nu, in deze zoo zeer veranderde omstandigheden, het *Collegium Medicum* ter hulpe te roepen, en, in het aanzien der meenigte die zig op hem verliet, en in tegenwoordigheid zijner Medegenooten te zeggen en te onderschrijven:

„ Ik erkenne de waarde uwer Genees-kunst en —
„ middelen boven de mijne, heb ik der Maatschappij
„ benadeelt, en het Gezondheids-Collegie ergernis
„ gegeven, ik vraag daar verfschooning over, stel
„ mij slechts gerust tegen 't geene ik vreeze....

Gelukkig Land, daar men de Zielen der menschen, ten minsten zoo hoog waardeert als hunne Lighaamen, en daar men door eene wijze Staatsregeling waakt, tegen het Menschenmoorden, ook van zulke Uitvaagfels.

Naa dat wij dit afgeschreven hadden komt ons ter hand, het derde deel der *Memorien van den Abt BARRUEL*, op welk werk wij ons boven beroepen, en den Tijtel opgegeven hebben, en daar in komt ons voor een Brief van den Heer DE LUC
aan

aan onzen *Abt* geschreven, strekkende ter bevestiging van alles wat deeze in het eerste deel zijns werks aangaande de Dood van VOLTAIRE had ter neder gesteld. De naam van DE LUC boezemt vertrouwen in voor zijn getuigenis, hij zelve had bovendien omgang met VOLTAIRE, en was een vriend van DR. TRONCHIN. Dien Brief schein ons te dezer zaake van te veel aangelegenheid, dan dat wij dezelve niet, vertaald aan onze Lezers zouden mededeelen. Dus luidt hij:

M Y N H E E R !

„ Voor eenige dagen bragt mij de gelegenheid in
„ gesprek, over uw werk, getijtd: *Memoires pour*
„ *servir à l'Histoire du Jacobynisme*, men wierp te-
„ gen hetzelfde in: dat de daar in voorkomende be-
„ richten, aangaande VOLTAIRE, als volkomen
„ beweezen, worden ter neder gesteld, daar ze
„ ondertusfchen zeer verre afwijken, van het geene
„ men bij andere zijner Geschiedschrijvers aangaan-
„ de hem vindt aangetekend, en het Publiek hier
„ door onzeker wierd, waaraan zig te houden.
„ Men sprak vooral van het verschil dat er is, tus-
„ sphen uw verhaal van zijnen dood, met dat, het
„ welk men aantreft in zeker *Leven van VOL-*
„ *TAIRE* in het Engelsch vertaald door den Heer
„ *MONKE*, en te Londen in den Jaare 1787. uit-
„ gegeven. Dit deed mij dat werk opspooren, de
„ Vertaaler maakt zig bekend als *een jong Zee-Offi-*
„ *cier, die, terweil hij zig te Parys onthield, de af-*

„ wezigheid van zijnen Post wenschte te doen strekken,
„ beide tot vermeerdering zijner kundigheden en van
„ zijn Beurs. Alleen de jongheid van den Hr.
„ MONKE en zijn gebrek aan ondervinding kun-
„ nen zijne onderneeming verschoonen, daar hij,
„ om zijne Landgenooten te doen deelen in die foort
„ van Voortgangen, welke hij te Parys maakte,
„ hen te gelijk al 'dat Gif toedient, 't welk toen
„ ter tijd met zoo ruime hand aldaar gestrooid
„ werd, ten einde dat geene te wege te brengen
„ en bevorderlijk te wezen, 't welk nu der wereld
„ algemeen genoeg bekend is, en waar van ik
„ wenschte dat hij een afgrijzen mochte hebben
„ gehad.

„ Ik zal U niet spreken van dat *Leven van Vol-*
„ *taire* zelve, welkers oorsprong gij kent, (*) en
„ dat geene andere dan jonge lieden heeft kunnen
„ misleiden, die onbekend waaren met den Geest
„ der Eeuwe in welke wij leven, en altijd gereed
„ zijn om het Grootte te bewonderen, zelfs in 't
„ misdadige en schandelijke. Maar daar het een
„ kunstgreep des Ongeloofs is, hunne Kampvechters
„ altoos te doen voorkomen als gestorven op het
„ Bedde van *Eer en Vreede*, zoo vinde ik mij ver-
„ plicht te bevestigen al het geene gij gezegd hebt
„ aangaande de Dood van VOLTAIRE, in eene
„ Bij-

(*) Het gaat op den naam van Mr. DE LA VILLETTE, doch schijnt CONDORCET gehouden te worden voor den schrijver.

„ Bijzonderheid die in de naauwste betrekking
„ staat tot alle de anderen.

„ In 't Jaar 1781. te *Parys* zijnde, ontmoetede
„ ik aldaar meermalen eene van die Perfonen, op
„ welken Gij U als een bij het algemeen erkend
„ Getuige beroepen hebt; ik bedoele den Heer
„ TRONCHIN. Deze was eene Oude Kennis van
„ VOLTAIRE te *Geneve*, van waar hij te *Parys*
„ kwam als eerste Lijfarts van den laatstvoorgaanden
„ Hertog van *Orleans*, en wierd dan ook als Genees-
„ heer geroepen bij VOLTAIRE in zijne laatste
„ ziekte. Van dezen Man zelve, was het, dat mij
„ als waarheid bevestigd wierd, al dat verschrik-
„ kelijke, 't geen het gemeen gerucht te *Parys* en
„ elders verspreid had, aangaande den toestand waar
„ in zig de Geest van dezen Booswicht bevond bij
„ het naderen van den Dood. Mr. TRONCHIN
„ zelve stelde als Geneesheer alle mooglijke midde-
„ len in het werk om hem te doen bedaaren, ge-
„ merkt de geweldig heevige beroeringen van zij-
„ nen Geest, alle werking der Geneesmiddelen op
„ het Lighaam verhinderden, doch slaagde daar in
„ zoo weinig, dat hij integendeel, om de al te
„ sterke indruk die zijne razernij op hem maakte,
„ te ontgaan, ten laatsten genoodzaakt wierd hem
„ te verlaaten.

„ Eene gesteldheid, zoo verschrikkelijk, en zoo
„ hevige beroeringen van den Geest, in een Lig-
„ haam dat vervalt en afneemt, kunnen niet lang
„ aanhouden. Verdooving en Gevoelloosheid, de
„ voorboden van de ontbinding der Zintuigen,

„ moeten natuurlijk daar op volgen, gelijk ze ook
„ gemeenlijk waargenomen worden, naa hevige
„ aandoeningen, door finerte en droefheid veroor-
„ zaakt, en deze staat van verdoving nu in VOL-
„ TAIRE is het, die men den naam gegeven heeft
„ van *stille Gerustheid*. Mr. TRONCHIN intuschen
„ wilde niet dat men zig hier door liet misleiden,
„ en verspreide om die reden zoo haast hij konde,
„ als een bevoegd Getuige, de waare omstandigheden
„ van dit Sterfbed, zoo als die door u zijn te Boek
„ gesteld geworden, of het dienen mochte tot een
„ nadrukkelijke Les voor hun die gewoon zijn te
„ veel voor het Doodbed over te laten, om het
„ daar op toch niet te laten aankomen, maar er
„ vroeger op bedacht te zijn, om wèl te leeren ster-
„ ven. Het is toch niet alleen den staat des Lig-
„ haams, maar vooral die van den Geest, die onze
„ hoope en verwachting om in die laatste ogenblik-
„ ken tot zodanige voorbereiding bekwaam te zijn,
„ geheel veriedelen kan. God is zoo wel Heilig
„ en Rechtvaardig, als hij Goedertieren en Barm-
„ hartig is, en meermaalen stelt hij de treffendste
„ Waarschouwingen daar, door de Angsten aan
„ zijne verachters bedreigd, reeds aanvang te doen
„ neemen voor het einde hunnes levens, en hun
„ die zig zoo verre vergaten, over te laten aan
„ alle de pijnigingen van het Naberouw.

„ Deze trouwoosheid in het verhaal der omstan-
„ digheden van VOLTAIRE's dood, is niet de eeni-
„ ge, aan welke deez' Beschrijver van zijn Leven
„ zig schuldig maakt; hij heeft ook verzwegen
„ eene

„ eene anders al te wel bekende bijzonderheid: zij-
„ ne gëuite neiging en begeerte namelijk, om tot
„ den schoot der Kerke weder te keeren, en de
„ verklaringen door hem ten dezen aanziene ge-
„ pasfeert, zoo als dezelve door u, uit de echte
„ Bronnen zijn opgegeven, eene bijzonderheid die
„ voorafging, aan die Angften welke zijne Mede-
„ ftanders getracht hebben te verbergen, en van
„ welken zij waarfchijnlijk zelve de aanleidende
„ oorzaaken waren, door hem geduurig te omrin-
„ gen, en van hem verwijdert te houden dat Alles
„ wat nog alleen in ftaat zou hebben kunnen wezen
„ om zijn Gemoed te bedaaren, en hebben kunnen
„ ftrekken om hem tot inkeer te brengen over zijn
„ te weeg gebragte kwaad, en hem dat te doen her-
„ ftellen, immers zoo veel de tijd die hem in deze
„ wereld nog overig waare, dat gedoogen zoude.
„ Dan, deze bedriegerijen hebben hun die eenige
„ meerdere kennis hadden aan de geheele Gefchie-
„ denis van VOLTAIRE niet kunnen verblinden,
„ want daargelaten zijnde: dat hij meermalen tot
„ daden van Geveinsdheid kan gekoomen zijn, uit
„ vreeze voor eenig onheil of gevaar in dit Leven.
„ Zoo ontbreekt het buiten dit geval nogthans niet
„ aan anderen, in welke hem onverhoeds vreeze
„ overviel voor het toekomstig Leven. Ik zal ër
„ u een voorbeeld van opgeven, 't geen mij in
„ December 1776. te *Göttingen* wierd medegedeelt
„ door den Heer DIESE, tweede Bibliothecaris aan
„ de Univerfiteit aldaar, gij kunt er dat gebruik

„ van maken, Mijn Heer, dat gij zult nodig oor-
„ deelen.

„ Staande het verblijf van VOLTAIRE in *Saxen*
„ gedurende het welke de Hr. DIESE hem als Se-
„ cretaris diende, wierd hij aangetast van eene
„ doodlijke krankte. Zoo dra' besefte hij niet het
„ gevaar van zijnen toestand, of hij deed een Pries-
„ ter tot zig roepen, Biegtte aan denzelven en hield
„ er op aan dat deze hem het Sacrament zoude toe-
„ dienen, 't welk hij dan oók ontving naa bewij-
„ zen gegeven te hebben van Boetvaardigheid, en
„ welke boetvaardigheid ook zoo lange duurde als
„ het gevaar zijner ziekte aanhield, doch zoo haast
„ was dit niet geweeken, of dezelve wierd vervan-
„ gen door eene gemaakte Spotternij over zijne vo-
„ rige kleinmoedigheid, zoo als hij het noemde;
„ „ Gij hebt gezien, mijn Vriend, zeide hij aan
„ „ den Heer DIESE, de Zwakheid van den
„ „ mensch.”

„ En aan deeze zoogenaamde *menschelijke Zwak-*
„ *heid*, is het, dat de voorstanders des Ongeloofs
„ die ogenblikken van vreeze in hem, en eenige
„ anderen zijner Medegenooten willen hebben toe-
„ geschreeven. De Ziekte zeggen zij, verzwakt
„ zoo wel den Geest als het Lighaam, en dit is
„ het dat meermaalen kleinmoedigheid te weege
„ brengt. Buiten twijffel is dat Betoon van berouw
„ en wederkeer in de Ongeloovigen, bij het nade-
„ ren van den Dood, een kennelijk Blijk van groote
„ *Zwakheid*; maar waar moet men die plaatsen, in
„ hun

„ hun verftand? voorzeker neen! want het is juist
„ in deze ogenblikken, dat het verftand zig onttrekt
„ aan, en ontflagen vindt van dat alles, wat het.
„ zelve in den loop des levens bezig hield en be-
„ dwelmde; deze *Zwakheid* is geheel en alleen te
„ zoeken in hunne eigene overtuiging dat zij ge-
„ zondigt hebben.

„ Door Trotschheid en andere kwade driften
„ vervoerd, onderneemen deze menfchen eenen
„ Aanhang te maaken, en het zijn dezelve Driften
„ bij anderen, gepaart met Onkunde, die hun Bij-
„ val verfchaffen, bedwelmt door hunne overwin-
„ ningen, achten zij zig gerechtigd en bekwaam,
„ om de Wetgevers te zijn der geheele Wereld,
„ ook dit onderneemen zij, eene blinde meenigte
„ erkent hen als zodanig en volgt hen naa. Die
„ hoogte, die trotsche harten gewoon zijn aan te
„ zien als het toppunt van Eere en Geluk, bereikt
„ hebbende, geven zij zig over aan de voldoening
„ hunner Begeertens en dwaaze Gedachten. De
„ Wereld welke zij als dan meenen dat geheel
„ voor hun beftaat, bied hen nieuwe genoegens
„ aan, tot welker genot zij zig ten vollen gerech-
„ tigd waanen, alleenlijk door de natuurlijke nei-
„ ging en overhelling tot dezelve, die zij in zig
„ ontwaar worden. Ten laaften worden zij geheel
„ verblindt en verbijsterd, door de toejuichingen
„ eener meenigte die zij even als zij zelve ontflaa-
„ gen hebben van alle ftellige Plichten. Maar!
„ wanneer nu eene gevaarlijke Krankte verfchijnt,
„ en deze dien drom van bewonderaars — die

„ reeks van vermaaken, en die voorheen zoo vlei-
„ ende hoope op nieuwe overwinningen, wijken
„ en verdwijnen doet, en zij zig geheellijk naakt
„ en ontbloot gevoelen voor dat *Toekomende*, 't welk
„ zij zig, en alle die geenen, die zig door hunne
„ verdichtfelen tot het aannemen hunner grondbe-
„ ginfelen, vervoeren lieten, zoo hadden voorge-
„ schildert als minst hinderlijk konde zijn aan al-
„ lerlei zinnelijk genot — dan, in deze ontzag-
„ chelijke ogenblikken in welke den Hoogmoed
„ niets meer heeft dat haar vleid of voedsel geeft,
„ indien zij zig dan erinneren; de gronden waarop
„ zij hunnen aanval bouwden tegen het geloof aan
„ eene *Openbaaring* die den mensch algemeene en
„ ftellige Plichten en Grondbeginfelen voorschrijft,
„ en zij de zwakheid dezer gronden, die zij nu
„ niet meer met hunne Sophisterijën durven om-
„ kleeden, levendig en met fhrik gevoelen, en dat
„ gevoel niet haastelijk verdooft word, zoo zijn
„ ze dan ook geheellijk ten prooi gelaaten aan de
„ beängftigende gedachte van eerlang rekenschap
„ van hun doen te zullen moeten geven aan de
„ Daarfteller dezer Openbaaring zelve.

„ Het is deze wezenlijke *Zwakheid* van de Hoof-
„ den des *Antichristendoms*, welke men moet ken-
„ baar maaken uit hunne Gefchiedenisfen, ten nutte
„ derzulken, die zonder onderzoek, offchoon zij
„ meenen zeer wel onderzocht te hebben, zig ter
„ goeder trouwe aan hunne leere en leiding over-
„ geven. Het is, zegge ik, van het grootfte nut
„ en aanbelang, dezulke aan te toonen: dat deze
„ men-

„ menschen en hunne navolgers nimmer waarachtige
„ overtuiging gehad hebben van het geene zij leer-
„ den, en dat zij zig en hunne ellendige verdicht-
„ selen alleenlijk hebben staande gehouden, door
„ de verbijsterende toejuiching van eenige Bewon-
„ deraars. Ik ben daarom voornemens eerlang ter
„ bevestiging van het geene Gij aangaande VOL-
„ TAIRE gezegd hebt, dat alles openbaar te ma-
„ ken, wat mij ten dezen aanzien bekend heeft
„ kunnen worden, door de betrekkingen in welke
„ ik voor heenen tot VOLTAIRE stond. De tijd
„ in welke wij leven verplicht elk, die de zamen-
„ zweering dezer secte tegen de openbaaring wat
„ meer van nabij kend, om de schandelijke en ver-
„ foelijke omstandigheden derzelve, openlijk aan
„ den dag te leggen. En het is uwe edele voldoe-
„ ning aan deze belangrijke taak, Mijn Heer! die
„ mij met alle waare vrienden des Menschdoms
„ doet deelen in de bewondering en erkentenis
„ welke gij verdiend voor uwen uitmuntenden ar-
„ beid. Ik ben

Uw zeer ootmoedige Dienaar

WINDSOR

23 Octob. 1797.

D E L U C.

Zie

Zie daar Lezer! voor eene kleine wijje, aan eenen anderen het oor geleendt, De Vertaler hoopt: dat het u niet zal verdooten hebben, dezen te hooren, terweil hij zig eens verpoosde van het overzetten. Keeren wij nu weder tot ASMUS, om ditmaal ons stuk te besluiten, met zijne laatste Brieven aan ANDRIES.

B R I E V E N

A A N

A N D R I E S.

211

E E R S T E B R I E F.

HET gaat mij even zoo, ANDRIES, wanneer ik in den Bijbel van een *Oud* en *Nieuw* Verbond, van eene Betrekking en een Verkeer tusfchen het HOOGSTE Wezen, en ons Geslachte leze; dan doe ik dikmaal dat Boek toe, en bewonder met gevouwen handen: dat de Menschen bij GOD zoo hooggeacht en dierbaar zijn!

Zekerlijk, het kan niet anders, of wij moeten ons bij die beschouwing nederbukken in het stof; maar men krijgt toch te gelijker tijd eenige achting voor zig zelve, en ademt Morgenlucht — en men kan zig niet voldoen of verzadigen in dien *Middelaar* tusfchen God en menschen aan te zien, en lief te hebben, en zou hem wel willen lief hebben, ook voor zoo veele anderen die die dat niet doen, om dat zij niet beter weten.

De mensch kan de Waarheid miskennen, verachten en tegenstaan; maar, hoe onbedachtzaam en verkeerd hij ook handelen moge; zoo dwaalt hij slechts, en te midden van zijnen verkeerden handel, zoekt en meend hij haar. Hij kan haar niet ontbee-

beeren; en het is niet mogelijk wanneer Zij hem verschijnd, dat hij zig niet met eerbied voor haar bukken zou.

Dwaalen is menschlijk ANDRIES! Maar de waarheid is onschuldig. Zij is altoos bereid en altoos dierbaar, en zal ten laatsten ook wel worden in 't gelijk gesteld.

Maar het maakt u graauwe Hairen, schrijft ge, onzen Heere JESUS CHRISTUS zoo veracht en miskent te zien. — Wel mijn lieve vroomme Ziel, laat dat zoo wezen; wie om hem grijze Hairen draagt, die draagt ze met Eere.

Zijnentwege echter behoeft gij ze niet te dragen. Hij zal wel blijven die hij is. Zoo veelen hunner als de Waarheid niet erkennen, noch er voordeel mede doen, lijden daar aan zekerlijk schade; maar wat schaadt het u, of Zij erkend en omhelst word of niet? Zij behoeft niets, en het maakt de Grootheid en Heerlijkheid haarer Natuur uit, dat zij altijd nabij en bereid is, des Ondanks nooit moede wordt, en gelijk de opgaande Zon met de wolken en Névels *kampt*, om die te *zuiveren* en te *vergulden*.

Laat haar dan kampen, ANDRIES; en pijnig gij u, om het geen gij niet veranderen kunt, het hart toch niet

Wie niet in CHRISTUS gelooven wil, die moet zien hoe hij het zonder hem stellen zulle. Ik en Gij kunnen dat niet. Wij hebben iemand nodig, die ons schraagt en staande blijven doet, terweil wij leven, en die ons de hand onder het hoofd houdt,

houdt, wanneer wij sterven zullen; en dat kan hij, en doet hij, naar het geen van hem geschreeven staat, boven alle begrip, en wij voor ons, weten ook niemand, van wien wij dat liever gedaan zouden hebben.

Nooit heeft iemand zoo lief gehad, en zulk een voorkomen van goedheid en grootheid als de Bijbel aan hem toeschrijft, is nooit in eenes menschen harte opgekomen, en gaat onze waardigheid en verdiensten oneindig te boven. Het is een *heilig Gelaat*, dat den armen Reiziger, gelijk een sterre in den Nacht verschijnt, en aan zijne innerlijke behoeften, aan zijne verborgenste begeertens en wenschen beantwoord.

Wij willen in hem gelooven, ANDRIES, al geloofde ook niemand meer in hem. Wie niet om eens anderens wille in hem geloofd heeft, hoe zou die om eens anderens wille kunnen ophouden, in hem te gelooven.

Alleen, een zoo teder bovenaardsch Gelaat, word zoo ligtelijk te naa gekomen en misvormd, en kan, om zoo te spreken, van menschen handen niet worden aangeroerd, zonder te verliezen. Van daar is er dan ook, onder de menschen aan het kibbelen en twisten over hetzelfde, nog nimmer einde geweest.

Van alle Bestrijders zijn die, welke zig nog aan den Bijbel houden, en toch al het bovennatuurlijke natuurlijk maaken, en met hunne Philosophie omvatten en overeenbrengen willen, ontwijffelbaar de zwaksten; zij betoonen Moed noch Verstand te

M

heb-

hebben, en zijn noch Visch noch Vleesch. Daar bij zijnze altoos in verlegenheid, en koomen nimmer tot hun doel, want het is veel bezwaarlijker, het vernuft tegen de Openbaring, dan de Openbaring tegen het vernuft te redden, en, indien zij al tot hun doel koomen, dan hebben zij niets.

Wie de menschelijke Wijsheid zijn laat, het geen ze is, maar zig tevens overtuigd houd, dat er eene hoogere bestaat, en GOD Middelen en Wegen hebben kunne, die aan den Mensch geheel en al onbekend zijn, dat eene Openbaring onze inzichten moet te boven gaan, en het onbegrijplike in dezelve geen gebrek, maar, indien zij anders het Merkteken van *Goddelijke Liefde* draagt, juist haar Waartéken en haare Schoonheid zij, die is er beeter aan, kan alle kibbelarij onbekommerd aanzien, en intusfchen voortgaan met te verzamelen in zijne Schuuren.

Alles moet buiten twijffel te zamenhangen, en zal zig oók wel lááten overeenbrengen, wanneer de *data* bekend zijn. De Speculanten kunnen zig niet verbeelden, en wij kunnen hen niet doen gelooven dat het schitterendst veld der Speculatie agter den Kerk-muur ligge.

Doch, het zij er mede zoó het wil, ANDRIES; wij gelooven den Bijbel op het woord, en houden ons slegt en regt, aan dat gene: wat de Apostelen aangaande CHRISTUS zeggen en beweerén.

Die hem zelve gezien en gehoord, en aan zijne Borst gelegeen hebben, die zijn hem toch nader geweest dan wij en onze Critici. En wat ook tot hiertoe onder de geleerden mooge uitgevonden zijn,
hoe

hoe veel zij weeten, en hoe wél zij ook hun stuk verstaan mogen; zoo schijnt het toch om de waarheid te zeggen, dat de Apostelen het nog beter hebben moeten weeten en verstaan.

Vaarwel, Andriès, en schrijf mij spoedig weder.

Uwen &c.

T W E E D E B R I E F.

TOEN de Lieden uit het vlek der Samaritanen, bij welken onze Heere JESUS CHRISTUS Herberge bevraagen liet, hem niet wilden ontvangen, zeiden zijne Discipelen JACOBUS en JOANNES: „Heer wilt gij dat wij zeggen, dat Vuur van den Hemel nederdaale, en deze verflinde, gelijk ook „ELIAS gedaan heeft.” — En dat neemt gij zoo kwalijk, en kunt het den beide Discipelen vergeven noch vergeeten! — Gij verblijdt mij, ANDRIES! Maar ik kan mij toch ook ten aanzien van mijnen JACOBUS en JOANNES niet veel laten zeggen, en ik moet bij u het woord voor hun opneemen, en hunne Eere redden.

Voorlopig behoeft men zig over dat „laten nederdalen van vuur uit den Hemel,” niet zoo zeer te bekommeren want men weet er zeer wel weg mede; en wie het *kan* doen nederdalen, die weet

ook zeer wel, wat hij doen of laten moete. Over Handelingen van eene hoogere Beschikking, kunnen wij niet oordeelen, en dan moeten wij er ook niet over oordeelen willen. De zaak, waarvan wij hier spreken, is louter menschelijk, en in zoo verre wil ik, gelijk gezegd is, beproeven, om die Zoonen des Donders met u te verzoenen.

Eerftelijk dan, hadden zij het voorbeeld van ELIAS voor zig, wien zij nog kortelings hadden verheerlijkt gezien, wijders verzochten zij hunnes Meesters bewilliging, en het geen van zelve spreekt, ook de tusschenkomst zijner macht. Doch, gij pleegt te zeggen: zwijg van een ander, of stel u geheel in zijne plaats, wij willen ons dan in hunne plaats nederzetten, waar het buiten dat, zoo goed zitten is, ANDRIES!

CHRISTUS was met zijne Leerlingen, op reize naar *Jerusalem*. Hij reisde hier eigenlijk in de Belangens der Samaritanen, en deed deze Reize, gelijk al het andere, om hun, en alle menschen eene zachte rustplaats, en eene eeuwige Herberge te bereiden. Ofschoon nu de Discipelen, hoe zeer hij hun veelmalen daar over onderhouden hadde, dit mooglijk wel niet zoo helder hebben ingezien, zoo hadden zij toch twee of drie geheele jaaren met hem omgewandelt, en waren overtuigd geworden, dat hij niet om zijnes zelfs wille het Land omging, noch gekoomen was om gediend te worden; zij wisten: dat hij niers dan goeds leerde en goeds deed aan all' wat hem omringde zonder aanzien van Perfoonen, dat hij zig geen tweemaal
bid-

den liete, en dat hij, elk, die zijne hulp behoefde, met liefde, en de vriendlijkste goedwilligheid voorkwam. Daarbij was het nu de laatste maal dat hij Herberge bij hun zoude nodig hebben, want de tijd was vervuld, dat hij van hier zou worden weggenomen, en het was nu reeds, dat hij zijne verwerping en den Dood te gemoete ging. — En nu word hem intrek voor den Nacht geweigerd, zijne Boden worden afgeweezen. . . . ANDRIES, kunt gij het den Discipelen langer ten kwade duiden, dat zij misnoegd worden? Die is juist geen slecht man, wien de Galle overloopt, wanneer hij het goede met ondank ziet beloonen, en Recht en Billijkheid met voeten treden!

En voeg nu daar nog bij, de verkleefdheid en liefde waar mede de Discipelen hunnen Heer en Meester waren toegedaan en aanhingen. Wien alles onverschillig en hetzelfde is, die heeft goed spreken. Maar wie deel neemt aan eenige zaak of voorval, en wien 't niet hol en ledig in de Borst is, die is anders gesteld, dan de Yskegel aan de Lijst des Tolerantie-Tempels. Het Hart heeft ook zijne Rechten, en laat niet met zig speelen als met een Vogel. Over het geheel is het: Ooge om Ooge, Tand om Tand, niet onrechtvaardig! Scheldt mij den Man niet, die voor Recht en Billijkheid spreekt, en de hand aan zijn zwaard slaat. Iets van dat gevoel des Driemanschaps, dat zig op niets in de wereld dan op zig zelf en zijne goede zaak verliet, en voor Geweld noch Meenigte bukken wilde, is niet zoo kwaad. „ Onze God, dien wij eeren,

„ zeiden zij, is machtig ons te verlossen, en indien
„ hem dat al niet behagen mochte, zoo zij u bekend.
„ O Koning, dat wij nochtans uwe Goden niet
„ eeren, noch het gouden Beeld dat gij hebt opge-
„ richt aanbidden zullen.”

In 't kort, gelijk het in die drie mannen edel
was, dat zij aan 't vuur niet dachten; zoo was het
in de beide Discipelen niet onedel, dat zij er al
aan dachten.

Het is waar, CHRISTUS bestrafte hen; en hij,
die het „ Vuur van den Hemel” in zijne Hand en
onder zijn kleed te rug houden, en verbergen kan,
en zig voor het oog van vriend en vijand, als een
Misdadiger kan laten heenen leiden, op dat de
wille zijnes vaders in de Hemelen geschiede; die
mocht bestraffen, en voor *dien* hadden zij reden zig
te schaamen: dat zij niet wisten van hoedanigen
Geest zij waren. Maar ik meene ook, dat zij zig
voor geenen anderen Geest te schaamen hadden,
en dat de Geest des Christendoms niet zonder reden,
een *Geest der Heerlijkheid* genoemd wordt.

Goed is iets anders, dan Edel; en vrij zijn iets
anders dan aan zijne ketenen te rukken en te wrik-
ken. Natuurlijk Edele menschen vindt men, maar
Goed is niemand, dan de eenige God, en die hij
goed gemaakt heeft.

Uwen &c.

DER.

DERDE BRIEF.

Ik zou u dat wat breeder uit elkander zetten. —
Edel is: Neiging naar zijn oorsprong ; het goede
in 's vijands land ; de Koning in gevangenis. Wie
vermaak in 't goede vindt, en gaarne goed ware,
en in geduurigen strijd is met zigzelven om het te
zijn ; die is een edel Man.

Wat zal ik u veel uit elkander zetten? Gij weet
immers beeter dan ik, hoe het met ons zij. Men
wil altoos wel gaarne — het vergangelijke niet
beminnen, onpartijdig zijn, niet boos worden wan-
neer men ons beleedigt, geestelijk gezind zijn
e. z. v. maar men kan niet dat men wil. Indien men
al de behoorlijke houding naar buiten weet te bewa-
ren, naar binnen gaat het toch niet zoo geheel zu-
ver toe. En wanneer ook al het Veld behouden
wordt ; zoo is het daarom nog geen vrede. De
vijand blijft in 't land, en de gevangenen maken het
ons moeielijk, en geven ons veel te doen.

Aan *alle Strijd* een Einde, en een *schoon Huis* te
maken : dat is de Wijsheid Gods, welke de Ede-
len wenschten te aanfchouwen, de wijzen kennen,
en de Dwazen verachten.

Edel gevolglijk is, minder dan Goed ; maar het
is nochtans edel, en niet iet gemeens, en hij bij
wien men het aantreft verdiend Eer en Aching bij
iedereen.

Van *Mond*-Edelen die namelijk veel van Edel en Goed spreken en schrijven, diepgeleerd of ongeleerd, spreken wij hier niet. Die worden geheel niet medegeteld.

Zonder strijd en verlochening is er geen Adeldom en wezenlijke waarde voor den mensch verkrijgbaar, en zonder strijd kend hij de kloove niet, die er in ons binnenste gevestigd is, tusfchen Willen en Zijn, tusfchen Edel en Goed, en kan hij die niet kennen. „ Die met fchepen ter zee vaaren, handel „ doende op de grootere wateren. Die zien de „ werken des Heeren, en zijne wonderwerken in „ de diepte.”

Ervaring maakt den Meester. En hij alleen, die in de engten en doolwegen dier groote kloove zelve geweest, en daar in is geoeffend geworden, die met de menigerleie, zeldzaamfte en verbazendfte Gedochten voor de Poorten des Vredes gekampt, en zig zelyen daar aan gewaagt hebbe, die alleen kan weeten: of men aldaar ook aan moeite en gevaaren zij blootgesteld, en of men aldaar ook een *heilige ftuun en ftaf* behoeft of niet. En het ware wel iets vreemds; dat een Tekenaar in zijn kamer, zodanigen edelen Ridder, en oud Soldaat, die onder de wapenen en in 't veld grijs geworden was, uit zijne Landkaart zou te regt helpen, en beeter onderichten willen.

Gij ziet dan, welke Lieden de Religie onverschillig aanzien, en die ontbeerlijk achten kunnen, en aan welke lieden zij onontbeerlijk en Heilig is; ook, dat deze er zonder de minfte Complimenten

voor

voor uit mogen komen, en zig hunner verkleefdheid aan, en Eerbied voor dezelve, niet behoeven te schamen.

Vaarwel, ANDRIES.

Uwen &c.

VIERDE BRIEF.

GIJ wildet gaarne de Bedoeling dier oneraardfche ondernemingen in de Mijthologie der oude volken, weeten, en waarom toch die groote Heldhaftige menfchen, die vuurige zoekers en Liefhebbers der Waarheid, tot de benedenwereld zijn afgedaalt. —

Ik denke, ANDRIES, om dat zij, 't geen ze zochten, hier boven niet vinden konden: wie hier voldoening vindt, die moet aan de onvolkomene, zichtbare, veranderlijke, en vergangelijke Natuur, genoeg hebben. Indien gevolglijk eens eene volkomene, onzichtbare, onveranderlijke en onvergangkelijke Natuur de vriend ware, die uwe Ziele liefhadde, zoo zoud gij hem ergens elders moeten gaan zoeken. Zijne voetftappen vindt gij in het zichtbare en vergangelijke wel, maar hem vindt gij daar niet.

M 5

Maar,

Maar, waarom dan juist *onder de Aarde* de veredeling van zig zelf gezocht? —

Ja, in de Lucht word toch ook niet gezaaid! Zaad, en veele foorten van Dieren leggen in de Aarde hunnen Bolster en Huid af, eer zij haare nieuwe gedaante en haar nieuw Aanwezen verkrijgen. Zelfs de Mensch daalt ten Grave, om zijn stof af te schudden, en der Waarheid nader te komen. Misfchien heeft men daar van zijn Beeld wel ontleendt; of, wijl het Tarwengraan eer het vruchten voortbrengt bevorens sterven, en alzoo eene schrede te rug en benedenwaards doen moete; of, wijl de wijzen zig schikken wilden, naar de gemeene Begrippen der menschen, die in de Aarde beneden, altijd schatten vermoeden en zoeken; of, wijl de hunne daar gevonden wordt, waar het moeite kost te komen, en waar niet elk zoo maar ten Huize uit, kan heenen zien. Misfchien is het ook nog anders, ANDRIES, ik weet het niet; maar, mij dunkt, indien wij hadden moeten verdichten, wij hadden voorzeker ook, de Dweppers in de Lucht, en de waare ernstige Liefhebbers onder de Aarde laten zoeken.

Baarblijkelijk moet men van Aard' en Hemel en van all' wat zichtbaar is, het ooge afwenden, indien men het Onzichtbare vinden wil. Niet, dat Hemel en Aarde niet schoon, noch des aanzienwaardig zouden wezen. Ze zijn voorzeker schoon, en zijn daargesteld om aanschouwdt te worden. Zij behooren onze krachten in Beweging te brengen, en, door haare schoonheid ons te erinneren aan eenen,
die

die nog schooner is, en ons hart naar hem begeêrig te maken. Maar, wanneer zij dat gedaan hebben, dan hebben zij het hunne gedaan, en verder kunnen zij ons niet brengen.

De Mensch is rijker dan zij, en heeft, het geene zij niet geven kunnen. Alles, wat hij om zig heenen leven ziet, sterft; en hij weet van onsterfelijkheid. Hij ziet in de zichtbare Natuur niets, dan 't geen *tijdelijk* is, en *plaatslijk*; en hij weet van eenen eeuwigen en oneindigen. Hij ziet slechts Menigvuldigheid, enkel Verspreiding en Snippering, en toch wil hij altijd Eenheid, altijd onder Een begrijpen, uit Eenen afleiden. e. z. v.

Hoe en van waar zou hem dat bewonderens waardig h eterogene kunnen aankomen, indien 't niet uit hem zelf ontfonde, en indien niet in hemzelven iets h eterogeens en bewonderingswaardigs ware.

Zelfs de Wijsheid en Orde, die de Mensch in de zichtbare Natuur vindt, brengt hij der zichtbare Natuur meer bij, dan dat hij die van haar ontleenen zou. Want, hij zou haar niet ontwaar kunnen worden, indien er niet iet in hem ware, waartoe hij ze betrekken konde, gelijk men zonder Maat niet meeten kan. Hemel en Aarde zijn voor hem alleen de Bevestiging eener kennis, die hij zigzelve bewust is, en die hem vrijheid en den Moed geeft: om alles te befehikken en te wijzigen. En te midden van de heerlijkheid der Schepping is, en gevoeld hij zig grooter, dan al wat hem omringt: en strekt hij zig uit naar wat anders.

AN:

ANDRIES, de Mensch draagt in zig om: de *Kiem* der *Volkomenheid*, en buiten deze vindt hij geene Ruste. Daarom jaagt hij haare Beelden en Afdrukfels in den *Zichtbaren* en *Onzichtbaren* spiegel zoo rusteloos naa, verhegt er zig met zoo veel vermaak en verlangen aan, om er door geholpen en genezen te worden. Maar Beelden zijn Beelden. Zij kunnen, wanneer ze wel getroffen zijn, op eene zeer aangename wijze verrasfchen en misleiden, maar nimmer bevredigen. Bevredigen kan alleen het Wezen zelve, alléén *ongehindert Licht* en *Leven* — en dat kan Niemand geven, dan die het heeft.

Zijt God bevolen, **ANDRIES**.

Uwen &c.

V I J F D E B R I E F.

„ **E**N het gefchiede op den volgenden dag, dat
„ hij ging naar eene Stad genaamd *Nain*, en met
„ hem gingen veele van zijne Discipelen, en eene
„ groote fchaare.
„ En als hij de Poort der Stad genaekte, zie
„ daar, een doode wierd uitgedragen, een eenig
„ geboren Zoon zijner moeder, en zij weduwe,
„ en een groote fchaare van de Stad was met haar.
„ En

„ En de Heere haar ziende, wierd innerlijk met
„ ontferminge over haar bewoogen, en zeide tot
„ haar: weend niet.

„ En hij ging toe, en raakte de Bare aan: de
„ dragers nu stonden stil. En hij zeide: Jonge-
„ ling, ik zegge u, sta op.

„ En de doode zat over einde, en begon te spree-
„ ken. En gij gaf hem zijne moeder.”

Zulk eene Geschiedenis kan men niet lezen, zon-
der de Moeder zalig te spreken, en ook de Doo-
de, en de Dragers, en allen die er bij tegenwoor-
dig waren; maar vooral toch de Moeder. Gij weet,
Andries, wanneer men een kind heeft, dat zeer
krank ligt, en dat men zoo gaarne behouden wilde,
hoe men dan op en neêr gaat en de handen wringt,
altijd hoopt, ook nog wanneer men niet meer ho-
pen kan of moeste. Men hoopt toch nog, en houd
niet op, zoo lang de kranke nog levend daar te
Bedde ligt. Maar, wanneer nu het kind ontwijdt
is, wanneer de kist komt, en eindelijk de Dragers,
en de Dooden nu uitgedragen wordt; dan moet men
wel ophouden, en dan blijft er niets meer overig,
dan — de Lijkbaar te volgen, en — te weenen.

De weduwe te *Nain*, zal ook niets anders meer
zijn overig gebleven, ook zij hoopte zekerlijk niet
meer, toen zij de Lijkbaar volgde, en ter stadspoor-
te uitging. En verder zou haar ook niets anders
wedervaren zijn, dan 't geen elk onzer wedervaardt,
haar kind zou zijn nedergelaten en met aarde over-
dekt geworden, en zij had alleen moeten te rug
keeren; indien niet onze Heere JESUS CHRISTUS
juist

juist langs dien zelven weg gekomen, en zij hem met haar dierbaar Lijk ontmoet ware.

En even daarom is het zoo groot en verblijdend, dat hij eenmaal op Aarde geweest is, en menschen het geluk konden hebben, hem aantetreffen.

„ En de Heere haar ziende, wierd innerlijk met „ ontferminge over haar bewoogen, en zeide tot „ haar: weend niet.”

In de Handelingen van CHRISTUS is altoos iets uittermaten grootmoedigs en teders. Wie niet helpen kan, die heeft gewoonlijk Medelijden, en wie Medelijden heeft kan gemeenlijk niet helpen. Ook oeffent meenig eenen medelijden, om dat de beurt ook eenmaal aan hem kan komen, wijl hij den anderen nodig, of verplichting aan hem heeft e. z. v. Hier is 't met dat alles geheel anders geleegen. Zoo naar het eerste aanzien, had de Weduwe recht, om medelijden van CHRISTUS te verwachten en te vorderen; *naar de waarheid der zaak* echter, stond het tuschen hem en haar anders. *Voor hem* was zij, het gene wij allen zijn, ondankbare Kinderen, eene ontaarte Dochter, die haares Vaders huis moedwillig verlaaten en zig zelven ongelukkig gemaakt hadde; en CHRISTUS was: de Vader, die haar was nagegaan, om dat verlooren Kind op te zoeken, en die haar nu hier in een ellendig verblijf, te midden van de bittere gevolgen haarer afwijking aantrof. Zij mocht zig schamen hem onder de oogten te komen, en had niets verdiend, en niets te verwachten, dan verwijtingen.

Maar, „ de Heere haar ziende, wierd innerlijk „ met

„ met ontferminge over haar bewoogen, en zeide tot haar : weendt niet.”

En dat was hem nog niet genoeg. Hij wilde niet alleen vergeven en vergeeten, maar ook in haaren tegenwoordigen toestand, en in haare Verlegenheid voorzien.

„ En hij ging toe, en raakte de Bare aan, en de Draggers stonden stil.”

Vermoedelijk kende de Weduwe den Heere CHRISTUS niet, en zal mogelijk wel, in haare droefheid, op den *Rabbi*, en op zijn : weendt niet, niet veel acht geslagen hebben. Haar oog had zich gewisfelijk nog niet van de Lijkbare afgewendt, en van den *Rabbi* althans niets verwacht — nog niet, toen hij toetradt, en de Bare aanraakte, en den Jongeling gebodt op te staan.

Maar, toen het hoofd uit de kist oprees, toen de eenige zoon zig oprichtede en begon te spreken, en haar weêrgegeven wierdt ANDRIES, hoe zal zij toen den wonderbaaren *Rabbi*, wel aangezien, zig voor hem op de Aarde neêrgeworpen, en hem handen en voeten gekust hebben.

En wat denkt ge van de omstanders? — LUCAS zegt : „ Vreeze bevingze alle, en zij verheerlijkten God. &.” En dat komt mij zeer natuurlijk voor. Want, hoe roerend dit toneel ook zijn mochte; zoo moest toch het nader Belang de overhand verkrijgen. Men verliest de Weduwe uit het oog, ziddert, en verheerlijkt God, daarover; dat het gevolglijk waarheid zij, dat in den dood alleen de

Wo-

Woning instort, en het Omkleedfel weg vald; dat de Geest des menschen naa den Dood overblijft, en men indedaad en waarheid op wederzien reekenen mag.

ANDRIES! die in de Graven zijn, zullen de stemme des Zoons Gods hooren, en zullen uitgaan

Maar ook de Dooden, die niet in de Graven zijn, zullen de stemme des Zoons Gods hooren, en zullen uitgaan.

Zijn Rijk was niet van deze Wereld. Of hij schoon Heer en Meester der zichtbare Natuur ware, en zijne Leere, ook voor dit Leven, boven alles weldadig is, en hij zelve lighamelijk altijd en bij alle gelegenheden hielp en diende; zo was toch dit eigenlijk zijn Vak en Gebied niet. Hij was gezet over het Onzichtbare en tot een Bezorger der heilige Goederen. En alle zijne zichtbare Werken en Wonderen waren slechts zijn kleiner Bijwerk, die hij verrichtte en deed, om de menschen aangaande de Grootere te onderwijzen, en hen, door het gene zij zagen, de oogen te openen, voor het gene zij niet zagen.

Toen hij elders tot den Geraakten zeide: „ Zijt welgemoed mijn Zoon, uwe zonden zijn u vergeven; toen zal de Geraakte wel zelve innerlijk zijn ontwaar geworden en geweeten hebben: wat het zij, wanneer **CHRISTUS** een mensch zijne zonden vergeeft;

geeft; terweil de Schriftgeleerden die rondomme stonden, het niet wisten, en hunne Bedenkingen en Zwarigheden daar tegen inbragten. Maar CHRISTUS zeide: „ op dat gij weeten moogt, „ dat de Zoon des menschen macht hebbe op de „ aarde de zonden te vergeven (zeide hij, tot den „ Geraakten) sta op, neem u Bedde op, en gaa „ henen naar uw huis, En hij opgestaan zijnde, „ ging henen.”

Zoo ook hier; De opwekking eenes dooden, is voorzeker een groot werk; maar ër is nog een grooter. Gelijk Geest en vrijwillige werking, grooter en edeler zijn, dan Lighaam en Mechanismus; zoo is ook de opwekking des *geestelijken Jongelings te Nain*, of de Herstelling van onzen Geest in zijnen oorspronlijken Luister, een ander werk. Maar dit groote en eigenlijke werk van CHRISTUS, is onzichtbaar. Op dat wij echter weeten zouden, dat hij, de van den beginne der wereld af aan, verwachtte, en van alle goede menschen begeerde Held en Helper zij, en macht hebbe, den verstorvenen Geest des menschen op te wekken; zoo wekte hij lighamelijk doode op, en die dat hoorden en zagen, en het om de waarheid te doen ware, die konden daar uit weeten, wijl niemand van de menschen die werken doen kan: dat hij een Leeraar ware van God gezonden; en gingen tot hem, om Raad en Troost voor hunne Zielen te vinden.

Menschen kunnen geen en gestorvenen wedergeven, wat zij ook zeggen en beloven. Zij kunnen bij het Lijk lof spreken van den Overledenen, kunnen

het opkleeden, en met Bloemen fieren, Hoofd en Handen de behoorlijke rigting geven &c; maar dood is dood, en 't Lijk blijft roer en spraak-loos leggen in de Kist. Maar wanneer CHRISTUS de Kist aanroerd; dan *rigt de Doode zig op*, en begint te spreken.

Door woorden word het *dorre Winterhout* niet *groen*; maar wel door een gelijkfoortig Leven.

Z E S D E B R I E F.

EENS was er een Edele, wiens Vrienden en Aanverwandten, door eigene Ligtzinnigheid hunne vrijheid verlooren hadden, en in een vreemd land in eene harde Gevangenis geraakt waren. Hij konde hen in zulk een nood niet zien, zonder een voorneemen op te vatten, om hen te bevrijden.

De Gevangenis was sterk verzeckert, en naar binnen geflooten, en Niemand had den Sleutel.

Toen de Edele, na verloop van eenen geruimen tijd, en het aanwenden van veel moeite, zig dezelve had weeten te verkrijgen; bond hij den Kerker-voogd Handen en Voeten, en overreikte den Gevangenen den Sleutel, door een Tralievenster, ten einde daar mede hunnen Kerker te ontfluiten, en met hem, naar het hunne weërtekeeren. Maar deze, zetteden zig neêr, om den Sleutel van alle zijden te bezien, en over denzelven onderling te raadpleegen. Hun wierd toegeroepen: dat de Sleutel dien-

diende om te ontsluiten, en dat de tijd voorts kort ware. Maar zij bleven bij het hunne, zij keeken, en overleiden, en eenigen begonden zelfs aan den Sleutel te verbeteren, en daar aan af- en toetdeden.

Toen hij nu niet meer paste in het slot; stonden zij verlegen, en wisten niet, wat ër mede aan te vangen. Zommige vermaakten zig daar in, lachten er over, en zeiden de Sleutel is geen Sleutel, en wij hebben er ook geene nodig.

Z E V E N D E B R I E F.

HET is altoos zoo, ANDRIES, de Hoofdpunten eener *Religie* zijn omzwaagteld en bedekt; zoo is ook het heilig Avondmaal eene Verborgenheid. Daar voor hebben het de Volgelingen van CHRISTUS, van den beginne af aan gehouden, en daar voor houdt LUTHER het ook. Ook plegen de eerste Christenen het gaarne in 't geheim te houden, gelijk zelfs nog in latere tijden toen de Christen Godsdienst reeds openlijk beleden wierd, zij, die ër geen deelgenoten van waren, de vergadering verlaten moesten.

Nu is doorgaans met Geheimenissen, dit het geval, dat: wie ze niet weet, die verklaart ze, en wie ze verklaart, die weetze niet. Dwingen en met geweld uitvinden, laaten ze zig niet; maar wie haarer zoekt waardig te zijn, en zig den Bezitter

ten vriend weet te maken, die ervaart ze nog wel eens. Blijven wij daarom eerbiedig en ootmoedig staan voor de *Deur* van dit hoogheilig Geheim, en beschouwen wij de *Buiten zijde*, ons eenvoudig verlatende op den Bijbel, zoo als die ons dezelve opgeeft. Zij legt voor ieders oog open en bloot, en is, even als de geheele laatste Avond en het Afscheid van JESUS — met niets anders in deze wereld te vergelijken, gelijk er ook zodanig een Avond en Afscheid, op deze aarde maar Eenmaal geweest is.

Zoo als Christus zelve zegt en de gantsche Christenheid gelooft, betreft het Oude Testament zig op het Nieuwe. Zodanige hooge Begrippen, en Voorstellingen van den Geest, als die: van hemelsche Goederen; van eene Onzichtbare Bevlekking en eenen Geestelijken Val, die plaats gegrepen hadt; van onzichtbare Reiniging, en eenen Wederherfteller die beloofd was en te zijner tijd komen zoude &c. konden onder de eerste menschen, welken die groote voorvallen nader waren, zeer wel van Mond tot Mond worden voortgeplant; echter zouden ze met er tijd voor de wereld zijn verdonkert geworden en verloren gegaan, indien ze niet door de oude Wijzen en Profeeten, in een Zinnelijk Omkleedzel openlijk voor de oogen waren afgechildert en geduurzaam voorgesteld geworden. Boven alle anderen, was MOZES zodanig een Wijze en Profeet, hij verbondt deze Omkleedfels, om ze des te belangrijker te maken, met de Staatkundige Geschiedenis zijnes Volks, ten einde hen
dat

dat zoude zijn „ tot een teeken op hunne hand, en „ tot eene gedachtenise tusfchen hunne oogen, „ op dat de wet des HEEREN in hunnen monde „ zoude zijn, en zij gedenken zouden dat de HEERE „ hun door een sterke hand uit Egypten hadde uit- „ gevoerd.” — En men kan den Mofaifchen Godsdienst, buiten het geene die in zig zelven was, nog aanmerken, als de allervolledigfte voorfpelling die wij van CHRISTUS hebben. De H. Schrift zegt ook: dat van toen af aan, onder Israël, geen Profet zij opgeftaan als MOZES; en MOZES fprak nog op den Berg met CHRISTUS over zijnen uitgang, dien hij volbrengen zoude te *Jerufalem*.

De Heilige Schriften des N. T. drukken zig zeer beftemd daar over uit, dat het Ligchaam en Bloed van CHRISTUS, het Reinigings- en Verlofings-Middel zij voor den gevallenen mensch.

„ Slachtoffer en Offerhande hebt gij niet ge- „ wilt, maar gij hebt mij het Ligchaam toebe- „ reidt.”

„ Het Bloed Jezu Christi zijnes Zoons, reinigt „ ons van alle zonden.”

„ Nu heeft hij u verzoend in het Lighaam zijnes „ Vleefches, door den dood.”

„ Weetende dat gij niet door vergangelijke din- „ gen, Zilver ofte Goud verlost en zijt uit uwe „ Ydele wandeling, die u van de Vaderen over- „ geleverd is, Maar door het dierbaar bloed Chris- „ ti, als eens onbestraffelijken en onbevleken „ Lams.”

„ Mozes heeft u niet gegeven het Brood uit den hemel, maar mijn Vader geeft u dat waare Brood uit den hemel.”

„ Ik ben het levende brood, dat uit den hemel nedergedaalt is, zoo iemand van dit broot eet, die zal in der eeuwigheid leven. En het brood dat ik geven zal, is mijn vleesch, het welk ik geven zal, voor het leven der Wereld.”

„ Ten zij dat gij het Vleesch des Zoons des menschen eetet, en zijn bloed drinkt, zoo hebt gij geen leven in u zelve.”

Wij mogen nu al of niet verstaan, wat het Lichaam en Bloed van CHRISTUS zij; naar de Uitspraken van den Bijbel, moet de mensch die beide genieten, en haarer deelachtig worden, zal hij genezing en leven vinden. Zoo had MOZES een Paaschlam verordent, dat genooten moest worden, en met welks Bloed „ de beide Posten der Deuren, en den boven Drempel moesten worden bestreeken, ten einde de Verderfengel hen niet raaken, maar voorbijgaan zoude.” Zoo waren er Offerhanden, en zoo was er een Hogepriester, die op den verzoendag met Bloed in het Heilige ging e. z. v.

Deze omhulsels en schaduwen der hemelsche goederen, bestonden nog, bij de komst van CHRISTUS, en nu was dat groote tijdstip daar, waarin zij hadden uitgediend, en het *wezenlijke* Offer, dat door dezelve was voorbeduidt geworden, zelve geoffert worden zoude.

„ Want ook ons Pascha is voor ons geslacht „ namelijk Christus.”

„ Maar

„ Maar nu is hij eenmaal in de voleindinge der
„ eeuwen geopenbaard, om de zonde te niete te
„ doen, door zijns zelfs offerhande.”

„ Maar Christus, de Hogepriester der toeko-
„ mende goederen gekomen zijnde, is door den
„ meerderen en volmaakteren Tabernakel, niet met
„ handen gemaakt, dat is, niet van dit maakzel,
„ noch door het bloed der bokken en kalveren,
„ maar door zijn eigen bloed, eenmaal ingegaan in
„ het Heiligdom, eene eeuwige verlosfinge te wege
„ gebragt hebbende.”

Een van beiden, of! wij moeten den Bijbel ver-
fcheuren, of, vasthouden aan de verklaring:
„ voor u gegeven en vergooten tot vergeving der
„ zonden”; gelijk ook tot hier toe bij de viering
en 't gebruik van 't Avondmaal, gezegd en geloofd
word.

Dat de geheele zaak boven ons begrip is, en wij
die niet verstaan; is niet tegen haar. Want zij moet
geen Menschen-wijsheid en, werk zijn; en zij
word ook in onze overlevering, en in die van alle
volkeren bij welken daar van donkere of meer op-
gehelderde begrippen gevonden worden, als van
eene hoogere waardij en herkomst opgegeven. En,
daar in dezelve zig een Wil ontdekt, die met *onbe-
grijplijke* Erbarming wil; zoo kan het niet bevreem-
den, dat het verstand dat daarin werkzaam was,
even onbegrijpelijk zij.

Voor het overige, genieten wij elken dag, en
ieder ogenblik, weldaaden, die wij niet begrijpen
kunnen. Wij worden gebooren, gezoogd en halen
adem,

adem, en verstaan er niets van. De Middelen tot *lighamelijke* genezing gebruiken wij, maar kennenze niet, en toch vinden wij baate bij dezelve, en dikmaal redden ze ons het Leven. De kunstkenner doorziet haare aart en eigenschappen, en weet ze toetebereiden. En daarom is er onderscheid tusschen eenen Wijzen, en eenen — Niet — Wijzen. Het mooge de Niet — Wijzen, aan Waarheidszin en aan Gronden ontbreeken; maar de zaak komt van goederhand.

Dan, ik koome weder op dien laatsten Avond, in welken hij, zijnen *Vertrouwelingen*, over het gene te gebeuren stondt, en over de *nieuwe Huishouding*, en het nieuw *Testament*, de nodige Inlichting geven, en Affcheid van hun nemen wilde.

ANDRIES, het Affcheid van SOCRATES bij zijn heenangaan uit deze wereld, was schoon en roerend; ook toen SOCRATES met zijne Leerlingen uitgesproken hadde, en nu de Giftbeker aan den mond zettede en dronk, weenden zij, en wierpen zig neder op den grond. Maar — meer dan SOCRATES is hier; hier is de Heerlijkheid Gods; en wie is voor dezelve bestand, wie kan zonder diepst geroerd te zijn, zien: hoe hij, den Dood gewijdt, en reeds gezalft ter zijner Begravenisse, daar — de groote opperzaale binnen treedt, en zig voor het *Paaschlam* nederzet.

„Ik hebbe grootelijks begeert, zegt hij tot de
„twaalve, dit Pascha met u te eten, eer dat ik
„lijde.”

Gelijk hij de zijnen had lief gehad, zoo had hij

ze

ze lief tot den einde toe. Men kan zig niet verzadigen in het lezen en herlezen van de proeven daarvan; hoe hij, die zulk een werk te volbrengen, en zulk eenen Beker te drinken hadde, nog bij de laatste maaltijd JOANNES aan zijn borst heeft liggen, de Beete voor zijne Leerlingen indoopt en hen die overgeeft; hoe bekommerd hij spreekt over dien zijner Leerlingen, die hem verraaden zoude, den verrader niet noemen wil, en hem zelve slechts voelen laat dat hij zijn Geheim wist; hoe hij PETRUS, die zig te veel vermeeten wilde, van dien Haan sprak, die geen tweemaal zou gekraaid hebben; daar hij spreekt van zijn henegaan om den zijnen plaatse te bereiden; hun zijne vrienden noemd; spreekt van hun onderling wederzien, en hen eene Blijdschap toezegd, die niemand van hen weg zou neemen e. z. v.

Dan, in dezen heiligen kring, viel niet enkelijk Afscheid te neemen; maar ook, te spreken van grootere dingen. Hij onderrichtede zijne Gezandten, de toekomstige Leeraars der wereld ook nog eenmaal aangaande de verborgenheden van het Koningrijke Gods: — Eén met den Vader, dat was het Wit; hij was de weg, de waarheid en het leven, en Niemand kon tot den Vader komen dan door hem; indien hij niet heenen ging tot den Vader, zo kon de Trooster niet tot hen komen; maar ging hij heenen, dan zou hij hem tot hen zenden, de Geest der waarheid, die van den Vader uitgaat, wien de wereld niet kend, en niet ontvangen kan; die zou eeuwig bij hun blijven, en
in

in hun zijn, hun alles leeren en indachtig maken, en 't geen zij Bidden zouden, zou verhoort worden.

Maar Ontdekkingen, die zodanige Beloften behelsden, en bij welken den Menschen zulk eene Macht gegeven wordt, konden ligtelijk kwalijk begrepen worden. Ten einde dan zijn Leerlingen weeten mochten: wat derzelve waare zin en meening zij. Wat de eigenlijke Geest dezer Ontdekkingen en Leere ware; stond hij, de Heer en Meester op, en, offchoon „ wetende dat de Vader „ hem alle dingen in handen gegeven hadde, dat „ hij van God uitgegaan was, en tot God heenen „ ging, ” legde hij zijne klederen af, nam een linnen doek en omgordde zig, goot water in een bekken, en wiesch hun de voeten.

Hoe word het u te moede, ANDRIES, wanneer gij HEM ziet voeten waschen, en, met den doek, en het bekken in de hand, van den eenen Discipel tot den anderen ziet gaan?

En, wanneer men dan aan dezen en genen denkt, die zig naar zijnen Naam noemen!

Maar zij zijn ook de zijne niet, en kunnen zig benoemen, naar wien zij willen.

Niemand, al had hij ook den loop van alle sterren nagespoord, al droeg hij Kroon en Scepter, en al ware hij Heer der gantsche wereld, indien hij niet dat alles, en zelfs zijn eigen leven voor hem vergeeten kan, in zijnes waardig.

Zijne Leere was niet voor deze wereld, en haare

VOOR-

voornaamste zijden strekken zig boven en buiten dezelve uit, en zijn onzichtbaar. Maar wijl ze aan deze wereld bekend moeste zijn; zo moest ze ook eene zichtbaare zijde hebben, en de wereld moest weten, hoe zij in de eerbiediging derzelve te verkeeren hadde. Daarom gaf de stichter zelve dit voorbeeld van Needrigheid en Zelfsverlochening, en stelde de Liefde tot een ken- en waar-teken zijner volgelingen.

Hoe groot ook, en van welk eenen wijden omvang alle onderrichtingen en ontdekkingen waren, en welk een verblijdend licht den Discipelen ook daar uit over de Nieuwe hultshouding en het Nieuw Verbond moeste opgaan; zoo bleef de steen toch nog op 't harte liggen, en er ontbrak nog eene Oplossching.

Hij had in de school te *Capernaum*, daar hij sprak van de krachten zijnes Lighaams en Bloeds, het Genot derzelveu uitsluitender wijze, als het Middel ten leven, en eener eeuwige vereeniging met hem, opgegeven; en nu zou hij heenengaan tot den Vader, hen verlaaten, gaan, waar zij hem niet volgen konden.

Geen wonder, dat, gelijk de Schrift zegt: hun harte ontroerd was, onder en over alles, wat hij met hun besproken hadde. Stel u voor ANDRIES, hoe zij om hem heenen zaten, hoe allen hem aanzagen, en hoe zij zig uitstrekten, naar zijn Lighaam en Bloed.

Buk u in het stof.

En

En „ hij nam het Brood, en het gezegend heb-
„ bende brak hij het, en gaf het den Discipelen,
„ en zeide: Nemet eetet; dat is mijn lighaam.”

„ En hij nam den Drinkbeker, en gedankt heb-
„ bende gaf haar dien, zeggende. Drinkt alle daar
„ uit; dat is mijn Bloed, het bloed des Nieuwen
„ Testaments, het welk voor veelen vergoten
„ wordt, tot vergevinge der zonden.”

Dat *zeide* hij, en meerder te zeggen, heeft hem
niet behaagd.

En nu ging hij uit naar buiten, om zig aan den
Haat en de Verfmading der wereld over te geven,
en voor haar, dat „ *Goede werk* te volbrengen, om
„ 't welke zij hem voorhenen dreigden te steeni-
„ gen.”

